

Home Office

Cam-drin Domestig

Fframwaith Canllawiau Statudol Drafft

Gorffennaf 2021

DRAFT

© Hawlfraint y Goron 2021

Mae'r cyhoeddiad hwn wedi'i drwyddedu o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored v3.0 ac eithrio lle nodir yn wahanol. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3 neu ysgrifennu at y Tîm Polisi Gwybodaeth, Yr Archifau Gwladol, Kew, Llundain TW9 4DU, neu e-bostiwch: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk.

Lle rydym wedi nodi unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw.

Mae'r cyhoeddiad hwn ar gael yn [\[https://www.gov.uk/government/consultations/domestic-abuse-act-statutory-guidance\]](https://www.gov.uk/government/consultations/domestic-abuse-act-statutory-guidance)

Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â'r cyhoeddiad hwn atom yn [\[DomesticAbuseConsultation@homeoffice.gov.uk\]](mailto:DomesticAbuseConsultation@homeoffice.gov.uk)

Cynnwys

Cynnwys yn fanwl	4
Crynodeb Gweithredol	8
Pennod 1 – Amcanion	11
Cyflwyniad	11
Pennod 2 – Deall Cam-drin Domestig	13
Cefndir	13
Deddf Cam-drin Domestig 2021	14
Mathau o gam-drin domestig	17
Cydnabod Cam-drin Domestig	24
Croestoriadedd ac ystyriaethau cysylltiedig	36
Tactegau tramgwyddwyr	58
Pennod 3 – Yr Effaith ar Ddiodefwyr	62
Yr effaith ar y Dioddefwr	62
Yr effaith ar Blant	64
Pennod 4 – Ymateb yr Asiantaeth i Gam-drin Domestig	69
Blynyddoedd Cynnar a Gofal Plant	71
Ysgolion a cholegau	71
Addysg uwch	74
Gofal Cymdeithasol Plant	74
Gofal Cymdeithasol i Oedolion	80
Gweithwyr Iechyd Proffesiynol	81
Tai	86
System Cyfiawnder Troseddol a Menywod	91
Canolfan Byd Gwaith	93
System Cyfiawnder Troseddol - Heddlu	94
Offer sydd ar gael i'r Heddlu	98
System Cyfiawnder Troseddol - CPS	102
System Cyfiawnder Troseddol a Sifil – Llysoedd Troseddol, Sifil a Theuluol	104

System Cyfiawnder Troseddol – Fframwaith Arfer Gorau Cam-drin Domestig ar gyfer Llysoedd	113
System Cyfiawnder Troseddol - Carchardai a Phrawf	114
System Cyfiawnder Troseddol – Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol	116
Cyflogwyr	116
Gwasanaethau ariannol	118
Cysylltiadau â'r sector gwirfoddol	119
Pennod 5 – Gweithio Gyda'n Gilydd i Fynd i'r Afael â Cham-drin Domestig	121
Gweld ac ymateb i'r darlun cyfan	123
Cynllunio o amgylch anghenion dioddefwyr	126
Ffocws strategol clir	128
Cymryd rhan fel partneriaid gweithredol mewn cydweithio ystyrlon	129
Sgiliau arbenigol	130
Rhannu gwybodaeth yn ddiogel ac yn effeithiol	130
Mynd i'r afael ag ymddygiad y cyflawnwr	131
Gwerthfawrogi a chyflogi staff sydd â'r gwerthoedd cywir	132
Gynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol	133
Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd	134
Paneli Cyflawnwyr	135
Adolygiadau Dynladdiad Domestig	137
Ymgyrch Encompass	138
Pennod 6 – Ymateb Comisiynu i Gam-drin Domestig	139
Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol	140
Rhaglenni Tramgwyddwyr	141
Ymyriadau Newid Ymddygiad	142
Atodiad A – Cymorth ar gael i Ddioddefwyr	143
Atodiad B – Rhestr Termiau Acronymau	146
Atodiad C – Dogfennau Canllaw	148

DRAFT

Cynnwys yn fanwl

Cynnwys	1
Cynnwys yn fanwl	4
Crynodeb Gweithredol	8
Pennod 1 – Amcanion	11
Cyflwyniad	11
Pennod 2 – Deall Cam-drin Domestig	13
Cefndir	13
Deddf Cam-drin Domestig 2021	14
Mathau o gam-drin domestig	17
Cam-drin partner agos	17
Cam-drin Perthynas yn yr Arddegau	18
Cam-drin gan aelodau o'r teulu	21
Cam-drin Plant-i-Riant	21
Cydnabod Cam-drin Domestig	24
Cam-drin corfforol	25
Cam-drin rhywiol	25
Ymddygiad rheoli neu gymhellol	26
Cam-drin technolegol	29
Cam-drin emosiynol neu seicolegol	30
Cam-drin geiriol	31
Cam-drin Ysbrydol	31
Priodas grefyddol ac ysgariad	32
Cam-drin er Anrhydedd fel y'i gelwir	34
Cam-drin economaidd	35
Croestoriadedd ac ystyriaethau cysylltiedig	36
Oedran	38
Anabledd	39
Dioddefwyr byddar	40
Lleferydd ac laith	41

Cyfeiriadedd Rhywiol a Hunaniaeth o Ran Rhywedd	41
Rhywedd a Rhyw	43
Beichiogrwydd	44
Hil	45
Statws mewnfudo a dioddefwyr mudol	46
Ceiswyr Lloches	50
Newid Amodau NRPF	50
Hepgor Ffioedd	51
Cynllun Cymorth i Ddioddefwyr Mudol	51
Ffydd	51
Alcohol, camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl	52
Aflonyddu neu Stelcio	54
Priodas dan Orfod	56
Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod (FGM)	57
Caethwasiaeth Fodern	57
Tactegau tramgwyddwyr	58
Pennod 3 – Yr Effaith ar Ddioddefwyr	62
Yr effaith ar y Dioddefwr	62
Yr effaith ar Blant	64
Pennod 4 – Ymateb yr Asiantaeth i Gam-drin Domestig	69
Blynyddoedd Cynnar a Gofal Plant	71
Ysgolion a cholegau	71
Addysg uwch	74
Gofal Cymdeithasol Plant	74
Adnabod	74
Ymateb	76
Ymateb i gam-drin perthynas yn yr arddegau	78
Gofal Cymdeithasol i Oedolion	80
Gweithwyr Iechyd Proffesiynol	81
Tai	86
Digartrefedd ac angen blaenoriaethol dioddefwyr cam-drin domestig am lety	87
Ymateb tai	88
Llety Diogel	89
System Cyfiawnder Troseddol a Menywod	91

Canolfan Byd Gwaith	93
System Cyfiawnder Troseddol - Heddlu	94
Cysylltiad rhwng erledigaeth a throseddu	97
Dioddefwyr â statws mewnfudo ansicr	97
Offer sydd ar gael i'r Heddlu	98
Mechniaeth	98
Cyfweiliad Presenoldeb Gwirfoddol	99
Hysbysiadau a Gorchmynion Diogelu	99
Y Cynllun Datgelu Trais Domestig	102
System Cyfiawnder Troseddol - CPS	102
Cynllun Hawl i Adolygu Dioddefwyr	103
System Cyfiawnder Troseddol a Sifil – Llysoedd Troseddol, Sifil a Theuluol	104
Llysoedd troseddol	104
Llysoedd sifil	104
Llysoedd Teulu – achosion plant	105
Gorchmynion Diogelu	106
Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Troseddol	112
Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Teulu	112
Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Sifil: dioddefwyr troseddau penodedig	113
System Cyfiawnder Troseddol – Fframwaith Arfer Gorau Cam-drin Domestig ar gyfer Llysoedd	113
System Cyfiawnder Troseddol - Carchardai a Phrawf	114
System Cyfiawnder Troseddol – Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol	116
Cyflogwyr	116
Gwasanaethau ariannol	118
Cysylltiadau â'r sector gwirfoddol	119
Pennod 5 – Gweithio Gyda'n Gilydd i Fynd i'r Afael â Cham-drin Domestig	121
Gweld ac ymateb i'r darlun cyfan	123
Cynllunio o amgylch anghenion dioddefwyr	126
Ffocws strategol clir	128
Cymryd rhan fel partneriaid gweithredol mewn cydweithio ystyrlon	129
Sgiliau arbenigol	130
Rhannu gwybodaeth yn ddiogel ac yn effeithiol	130
Mynd i'r afael ag ymddygiad y cyflawnwr	131

Gwerthfawrogi a chyflogi staff sydd â'r gwerthoedd cywir	132
Gynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol	133
Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd	134
Paneli Cyflawnwyr	135
Adolygiadau Dynladdiad Domestig	137
Ymgyrch Encompass	138
Pennod 6 – Ymateb Comisiynu i Gam-drin Domestig	139
Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol	140
Rhaglenni Tramgwyddwyr	141
Ymyriadau Newid Ymddygiad	142
Atodiad A – Cymorth ar gael i Ddiodefwr	143
Atodiad B – Rhestr Termau Acronymau	146
Atodiad C – Dogfennau Canllaw	148

DRAFT

Crynodeb Gweithredol

Cyhoeddir y canllawiau hyn o dan Adran 84 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 ('Deddf 2021') ac fe'i lluniwyd i bennu safonau a hyrwyddo arfer gorau. Mae'r canllawiau felly wedi'u hanelu at gyrff statudol ac anstatudol sy'n gweithio gyda dioddefwyr, cyflawnwyr a gwasanaethau comisiynu, gan gynnwys yr heddlu, awdurdodau lleol, a'r GIG i gynyddu ymwybyddiaeth a llywio eu hymateb i gam-drin domestig. Mae hefyd wedi'i anelu at gefnogi sefydliadau sy'n gweithio gyda dioddefwyr.

Mae Pennod 1 yn darparu amcanion y canllawiau ac mae Pennod 2 yn nodi cefndir ar gam-drin domestig a'n dealltwriaeth ohono fel y gwelir mewn data a thystiolaeth. Mae Pennod 2 yn manylu ar y diffiniad statudol ac yn ymhelaethu ar hyn drwy nodi rhai o'r mathau allweddol o gam-drin mewn gwahanol gyd-destunau perthynas ac amrywiaeth o ymddygiadau camdriniol, er mwyn helpu i gydnabod camdriniaeth. Mae hefyd yn archwilio croestoriadedd ac ystyriaethau cysylltiedig – y gall unigolion ddioddef ymddygiadau camdriniol lluosog a gwahanol oherwydd y ffordd y mae nodweddion personol neu sefyllfaol gwahanol yn gorgyffwrdd, gan gynnwys effeithiau ar eu mynediad at wasanaethau a chymorth os nad yw gwasanaethau wedi'u cynllunio i ddiwallu eu hanghenion.

Mae Pennod 3 yn disgrifio effaith cam-drin domestig ar ddioddefwyr, gan dynnu sylw at themâu a phrofiadau cyffredin. Mae'n edrych yn fanwl ar yr effaith ar blant, sydd am y tro cyntaf yn cael eu cydnabod fel dioddefwyr cam-drin domestig ynddynt eu hunain, gan fwriadu tynnu sylw at wahanol agweddau ar brofiad pobl ifanc, neu ffactorau sy'n effeithio ar hyn, fel y gellir ystyried hyn wrth geisio diwallu eu hanghenion. Mae'n esbonio sut y bydd y diffiniad statudol o gam-drin domestig yn gweithredu ochr yn ochr â mesurau eraill sy'n mynd i'r afael â diogelu plant ac ar gyfer pob dioddefwr mae'n hyrwyddo ystyriaeth o groestoriadedd wrth asesu effaith.

Mae Pennod 4 yn amlinellu rôl asiantaethau unigol wrth ymateb i gam-drin domestig. Mae'n nodi cyd-destun canllawiau a strategaethau presennol a'r offer sydd ar gael i sefydliadau. Mae Pennod 5 yn nodi'r cyfrifoldeb i asiantaethau gydweithio a rhannu gwybodaeth ac yn trafod yn fanwl egwyddorion arfer gorau ar gyfer gweithio amlasiantaethol.

Mae Pennod 6 yn trafod safonau ar gyfer asiantaethau sy'n comisiynu ymatebion, gan gynnwys dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus a'r datganiad disgwyliadau cenedlaethol. Mae'n manylu ar y ddyletswydd ar awdurdodau lleol, o dan Ran 4 o Ddeddf 2021, i roi cymorth i ddioddefwyr a'u plant mewn llochesi a llety diogel arall. Mae hefyd yn cyfeirio at safonau a disgwyliadau ar gyfer rhaglenni tramgwyddwyr ac ymyriadau newid ymddygiad.

Ategir y canllawiau gan astudiaethau achos i helpu i ddangos peth o'r pwnc a ddisgrifir ac mae atodiadau wedi'u cynnwys i gyfeirio at amrywiaeth eang o gymorth sydd ar gael i ddioddefwyr (Atodiad A), diffinio'r acronymau a ddefnyddir yn y canllawiau (Atodiad B) a

thynnu sylw at y canllawiau amrywiol sydd ar gael i gefnogi gweithwyr proffesiynol rheng flaen (Atodiad C).

Mae'r canllawiau hyn yn ymestyn i Lloegr ac yn ymwneud â materion a gadwyd yn ôl neu sydd heb eu datganoli i Gymru. O ran Cymru, mae'r canllawiau wedi'u hanelu at yr asiantaethau hynny sy'n cyflawni swyddogaethau sydd wedi'u cadw'n ôl i Lywodraeth y DU (plismona, a chyfiawnder troseddol, sifil a theuluol), er nad yw pob trosedd wedi'i chadw'n ôl, megis y tramgwydd o reoli neu ymddygiad gorfodi sydd wedi'i ddatganoli i Gymru.

Dylai cyrff datganoledig a sefydliadau lleol yng Nghymru hefyd gyfeirio at ddeddfwriaeth berthnasol Cymru, mewn perthynas â materion datganoledig, megis y [Deddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol \(Cymru\) 2015](#) a chanllawiau cysylltiedig, y cyfeirir atynt drwy gydol y ddogfen hon. Efallai y bydd angen i gyrff datganoledig yng Nghymru roi sylw i'r canllawiau hyn mewn perthynas â materion a gadwyd yn ôl. Byddem yn disgwyl i sefydliadau datganoledig a sefydliadau nad ydynt wedi'u datganoli barhau i weithio gyda'i gilydd i weithredu dibenion Deddf 2021, lle bo hynny'n berthnasol ac yn briodol.

Mae'r wybodaeth yn y canllawiau hyn yn berthnasol i sefydliadau ac asiantaethau yng Nghymru a Lloegr sy'n gweithio gyda dioddefwyr (gan gynnwys plant) neu gyflawnwyr cam-drin domestig, ac i'r rhai sy'n delio â chanlyniadau eraill cam-drin domestig, megis sefydliadau ariannol. Efallai y bydd gan rai o'r sefydliadau hyn ddyletswyddau statudol i ddiogelu dioddefwyr cam-drin domestig. Nid yw'r rhestr ganlynol yn hollgynhwysol:

- Awdurdodau lleol Lloegr
- Heddluoedd a Chomisiynwyr yr Heddlu a Throseddu
- Gwasanaeth Erlyn y Goron
- Gwasanaeth Cyngori a Chymorth Llŷs i Blant a'r Teulu (Cafcass)
- Gwasanaethau cymorth cam-drin domestig arbenigol a thrais arall yn erbyn menywod a merched
- Timau tai a digartrefedd lleol, landlordiaid cymdeithasol cofrestredig
- Y blynyddoedd cynnar, gofal plant, ysgolion, colegau a lleoliadau addysg uwch
- Darparwyr gofal cymdeithasol plant
- Darparwyr gofal cymdeithasol i oedolion
- GIG Lloegr a Gwella'r GIG (o 2022, GIG Lloegr)
- Grwpiau Comisiynu Clinigol (o 2022, Systemau Gofal Integredig)
- Ymddiriedolaethau'r GIG ac Ymddiriedolaethau Sefydledig y GIG

- Cyflogwyr
- Gwasanaethau Carchardai a Phrawf EM
- Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM
- Canolfan Byd Gwaith
- Gwasanaethau ariannol (banciau, cymdeithasau adeiladu ac ati)
- Grwpiau cymunedol a grwpiau ffydd.

Mae adran 84(4) o Ddeddf 2021 yn darparu bod yn rhaid i berson sy'n arfer swyddogaethau cyhoeddus y rhoddir y canllawiau hyn iddynt roi sylw iddo wrth arfer y swyddogaethau hynny.

Bydd y Llywodraeth yn cyhoeddi Strategaeth Trais yn Erbyn Menywod a Merched (VAWG) wedi'i hadnewyddu ac yna Strategaeth Cam-drin Domestig. Mae cam-drin domestig, math o drais yn erbyn menywod a merched, yn drosedd lefel uchel a niwed mawr. Yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020, amcangyfrifir bod 2.3 miliwn o oedolion rhwng 16 a 74 oed yng Nghymru a Lloegr wedi profi cam-drin domestig, gyda'r rhan fwyaf ohonynt yn fenywod. Wrth gynhyrchu'r strategaethau hyn, bwriadwn daflu dwywaith cymaint o oleuni ar fater trais yn erbyn menywod a merched a bydd y strategaethau'n gweithio gyda'i gilydd i atal a lleihau troseddau VAWG. Bydd y Llywodraeth yn diweddarau'r canllawiau hyn ar ôl cyhoeddi'r ddwy strategaeth.

Pennod 1 – Amcanion

Cyflwyniad

Mae atal camdriniaeth ac amddiffyn pob dioddefwr wrth wraidd Deddf Cam-drin Domestig 2021 a'r rhaglen waith ehangach. Mae'r mesurau yn Neddf 2021 yn ceisio:

- **hyrwyddo ymwybyddiaeth** - rhoi camdriniaeth ar frig agenda pawb, drwy gyflwyno diffiniad statudol o gam-drin domestig a chydabod plant fel dioddefwyr ynddynt eu hunain;
- **amddiffyn a chefnogi dioddefwyr** - gan gynnwys drwy sefydlu swyddfa'r Comisiynydd Cam-drin Domestig yn y gyfraith, cyflwyno Hysbysiad Amddiffyn Cam-drin Domestig newydd a Gorchymyn Diogelu Cam-drin Domestig a gosod dyletswydd newydd ar awdurdodau lleol haen un i roi cymorth i ddioddefwyr cam-drin domestig a'u plant mewn llochesi a llety diogel arall;
- **mynd i'r afael â throeddwy** - ymestyn y tramgwydd ymddygiad rheoli neu wro i gynnwys cam-drin ar ôl gwahanu, ymestyn y tramgwydd o ddatgelu ffotograffau a ffilmiau rhywiol preifat gyda'r bwriad o achosi trallod i gynnwys bygythiadau i ddatgelu deunydd o'r fath, creu trosedd newydd o dagu neu ddioddef person arall nad yw'n anghuol, gan egluro drwy ailddatgan mewn statud y sefyllfa gyffredinol na chaiff person gydsynio i achosi niwed difrifol a, drwy estyniad, yn methu â cydsynio i'w marwolaeth eu hunain;
- **trawsnewid yr ymateb cyfiawnder** - gan gynnwys drwy helpu dioddefwyr i roi eu tystiolaeth orau yn y llysoedd troseddol drwy ddefnyddio tystiolaeth fideo, sgriniau a mesurau arbennig eraill, a sicrhau nad yw dioddefwyr camdriniaeth yn dioddef trawma pellach mewn achosion llys teulu drwy gael eu croesholi gan eu camdriniwr; a
- **gwella perfformiad** - ysgogi cysondeb a gwell perfformiad yn yr ymateb i gam-drin domestig.

Mae gan y canllawiau hyn **dri** amcan allweddol:

1. Darparu gwybodaeth glir am beth yw cam-drin domestig a sut i'w adnabod

Un o swyddogaethau canolog y canllawiau hyn yw darparu gwybodaeth glir am beth yw cam-drin domestig a sut i'w nodi, gan gynnwys yr ymddygiadau sy'n gyfystyr â cham-drin domestig, effaith cam-drin domestig ar oedolion a phlant sy'n ddioddefwyr, yn ogystal â'r cysylltiadau â mathau eraill o gam-drin. Efallai na fydd unigolion yn ymwybodol eu bod yn dioddef cam-drin domestig, efallai y byddant yn beio eu hunain am y cam-drin, yn ofni canlyniadau gadael y camdriniwr, ddim yn gwybod ble y gallant geisio cymorth, neu'n ofni y byddant yn profi stigma a chywilydd os byddant yn ceisio ceisio cymorth.

2. Rhoi arweiniad a chymorth i weithwyr proffesiynol rheng flaen

Rydym yn cydnabod bod cryn dipyn o waith ar y gweill i wella ymateb staff rheng flaen i gam-drin domestig, boed hynny'n heddluoedd, yn swyddogion tai, ar draws y Gwasanaeth Iechyd Gwladol neu mewn canolfannau gwaith. Wrth gwrs, mae lle a chyfle i wella bob amser yn yr ymateb. Ail swyddogaeth y cyhoeddiad hwn yw rhoi arweiniad a chymorth i weithwyr proffesiynol rheng flaen sydd â chyfrifoldebau i ddiogelu a chefnogi dioddefwyr cam-drin domestig. Mae'r ddogfen hefyd yn amlinellu'r fframweithiau strategol a gweithredol sy'n cynhyrchu'r comisiynu mwyaf effeithiol o wasanaethau cam-drin domestig.

3. Cyfeirio asiantaethau sy'n ymateb at ffynonellau eraill o ganllawiau ar gam-drin domestig

Un o swyddogaethau eraill y canllawiau yw cefnogi a chyfeirio gweithwyr proffesiynol rheng flaen sydd â chyfrifoldebau i ddiogelu a chefnogi dioddefwyr cam-drin domestig. Mae'n bwysig bod awdurdodau cyhoeddus yn gallu adnabod dioddefwyr a gwybod sut i ddarparu'r ymateb cywir, ac mae'r canllawiau hyn wedi'u neilltuo i wella ymateb yr asiantaeth i gam-drin domestig, a manylu ar arfer gorau, ystyriaethau a chanllawiau penodol. Gall ymyrraeth gynnar gan y sector gwirfoddol ac asiantaethau statudol sy'n gweithio gyda'i gilydd helpu i amddiffyn oedolion a phlant rhag niwed pellach, yn ogystal ag atal amrywiaeth o gam-drin rhag gwaethygu a digwydd eto a all fod yn rhan o gam-drin domestig, megis stelcio, aflonyddu a thrais rhywiol.

Mae'r holl enwau a ddefnyddir mewn astudiaethau achos wedi'u newid i ddiogelu hunaniaethau.

Pennod 2 – Deall Cam-drin Domestig

Cefndir

1. Mae cam-drin domestig yn fath unigryw o drosedd. Er ei fod yn gyffredin, mae'n aml yn guddiedig ac felly'n anodd ei fesur. Fodd bynnag, amcangyfrifodd Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr (CSEW) fod 2.3 miliwn o oedolion rhwng 16 a 74 oed wedi profi cam-drin domestig yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020.¹ Mae gan dros 40% o ddioddefwyr cam-drin partneriaid o leiaf un plentyn o dan 16 oed sy'n byw ar yr aelwyd,² ac mae [Data Lleol Plentynod ar Risgiau ac Anghenion](#) wedi amcangyfrif bod 66 o bob 1,000 o blant 0-17 oed yn byw ar aelwydydd lle mae rhiant yn dioddef cam-drin domestig yn 2019.
2. Cofnododd yr heddlu gyfanswm o 1,288,018 o ddigwyddiadau a throseddau'n ymwneud â cham-drin domestig yng Nghymru a Lloegr (ac eithrio Heddlu Manceinion Fwyaf)³ yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020. Mae hyn yn gynnydd o 4% o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Mae hyn yn dilyn patrwm ehangach o gynnydd mewn cam-drin domestig a gofnodwyd gan yr heddlu a gall adlewyrchu gwelliannau cyffredinol mewn cofnodi troseddau gan yr heddlu. Mae hyn yn awgrymu bod mwy o ddioddefwyr yn dod ymlaen i roi gwybod am gam-drin domestig, a bod mwy o ymwybyddiaeth ymhlith yr heddlu o'r drosedd hon. Ac eithrio twyll, nodwyd bod 15% o'r holl droseddau a gofnodwyd gan yr heddlu yn ymwneud â cham-drin domestig yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.⁴
3. Gall cam-drin domestig effeithio ar unrhyw un, waeth beth fo'i oedran, anabledd, hunaniaeth o ran rhywedd, ailbennu rhywedd, hil, crefydd neu gred, rhyw neu gyfeiriadedd rhywiol. Gall cam-drin domestig hefyd amlygu ei hun mewn ffyrdd penodol mewn gwahanol gymunedau.
4. Menywod sy'n dioddef cam-drin domestig yn anghymesur. Mae cam-drin domestig a gyflawnir ar ddynion gan fenywod ac ar ddioddefwyr mewn perthynas LHDT yn aml oherwydd bod angen i'r cyflawnwr roi pŵer a rheolaeth dros eu dioddefwr. Amcangyfrifodd CSEW ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 fod 1.6 miliwn o fenywod a 757,000 o ddynion rhwng 16 a 74 oed wedi profi cam-drin domestig yn y flwyddyn honno. Mae menywod yn fwy tebygol o brofi erledigaeth ailadroddus, cael eu hanafu yn gorfforol neu eu lladd o ganlyniad i gam-drin domestig a phrofi cam-drin nad yw'n gorfforol - gan gynnwys cam-drin emosiynol ac ariannol - na dynion.⁵ Yn ôl CSEW ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020, roedd tua un o bob

¹ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

² [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2018

³ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

⁴ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

⁵ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2018

pedair menyw rhwng 16 a 74 oed (27.6%) wedi dioddef cam-drin domestig yn ystod eu hoes. Lladdwyd 274 o fenywod mewn dynladdiadau domestig rhwng mis Ebrill 2016 a mis Mawrth 2019, yn 263 achos (96%) roedd y sawl a ddrwgdybir yn wrywaidd.⁶ Yn ôl y CSEW ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020, roedd tua un o bob saith dyn 16-74 oed (13.8%) wedi dioddef cam-drin domestig yn ystod eu hoes. Lladdwyd 83 o ddynion mewn dynladdiadau domestig rhwng mis Ebrill 2016 a mis Mawrth 2019. Mewn 44 o achosion (53%) amheuwyd bod cyflawnwyr y dynladdiadau hyn yn wrywaidd.⁷

5. [Mae ymchwil](#) a gyhoeddwyd gan yr Swyddfa Gartref wedi amcangyfrif bod costau cymdeithasol ac economaidd cam-drin domestig oddeutu £66 biliwn i'r dioddefwyr a nodwyd yng Nghymru a Lloegr o fewn y flwyddyn 2016/17. Elfen fwyaf y gost amcangyfrifedig yw'r niwed corfforol ac emosiynol a achosir gan ddiodefwyr (£47 biliwn), yn enwedig y niwed emosiynol (yr ofn, y pryder a'r iselder a brofir gan ddiodefwyr o ganlyniad i gam-drin domestig), sy'n cyfrif am fwyafrif llethol y costau cyffredinol. Mae'r gost i'r economi hefyd yn sylweddol, gydag amcangyfrif o £14 biliwn yn deillio o allbwn a gollwyd oherwydd amser i ffwrdd o'r gwaith a llai o gynhyrchiant o ganlyniad i gam-drin domestig.
6. Mae rhwystrau ychwanegol hefyd i wasanaethau a brofir gan ddiodefwyr o grwpiau gwarchoddedig a'r rhai sy'n profi anfanteision lluosog. Bydd menywod duon, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig, menywod â statws mewnfudo ansicr, menywod byddar ac anabl a diodefwyr LHDT yn profi rhwystrau pellach wrth gael mynediad at wasanaethau. Yn yr un modd, bydd cyd-ddigwyddiad digartrefedd, defnyddio cyffuriau ac alcohol, cynnwys y system cyfiawnder troseddol ac iechyd meddwl yn aml yn golygu y bydd diodefwyr yn wynebu heriau enfawr wrth geisio cymorth.

Deddf Cam-drin Domestig 2021

7. Mae Adran 1 o Ddeddf 2021 yn creu diffiniad statudol o gam-drin domestig (gweler y blwch isod sy'n nodi'r diffiniad o gam-drin domestig, sydd i'w weld yn Adrannau 1 i 3, neu Ran 1 o Ddeddf 2021).
8. Mae adran 1(2) yn darparu bod ymddygiad person "A" tuag at berson arall "B" yn gam-drin domestig os yw "A" a "B" yn 16 oed neu'n hŷn, wedi'u "cysylltu'n bersonol" â'i gilydd a bod yr ymddygiad yn gamdriniol.
9. Yn y canllawiau hyn cyfeirir at "A" fel cyflawnwr y cam-drin a chyfeirir at "B" fel diodefwr y cam-drin. Defnyddir y term 'diodefwr' yn y ddogfen hon i ddynodi rhywun sydd wedi profi cam-drin domestig. Mae hyn yn cynnwys plant sydd wedi gweld, clywed neu brofi cam-drin domestig ac sy'n gysylltiedig â naill ai'r diodefwr sy'n oedolyn neu'r cyflawnwr (adran 3). Dylid nodi nad yw pawb sydd wedi profi, neu sy'n

⁶ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diweddu Mawrth 2020

⁷ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diweddu Mawrth 2020

profi, cam-drin domestig yn dewis disgrifio eu hunain fel 'dioddefwr' ac efallai y byddai'n well ganddynt gael term arall, er enghraifft, 'goroeswr'. Rydym yn cydnabod y ddau derm, ond yn y ddogfen hon byddwn yn defnyddio iaith Deddf Cam-drin Domestig 2021, sef 'dioddefwr'.

10. Mae Adran 1(3) o Ddeddf 2021 yn darparu ar gyfer beth yw ymddygiad sy'n gamdriniol. Gallai'r ymddygiad hwn gynnwys un digwyddiad neu batrwm ymddygiad.
11. Mae Adran 2 o Ddeddf 2021 yn darparu'r diffiniad o "gysylltu'n bersonol", a esbonnir yn y blwch isod.
12. Nid yw'r diffiniad o gam-drin domestig yn ei gwneud yn ofynnol i "A" a "B" fod yn byw gyda'i gilydd.
13. Mae Adran 2(3) o Ddeddf 2021 at ddibenion y diffiniad o "gysylltu'n bersonol", yn diffinio 'plentyn' fel person o dan 18 oed. Bydd hyn yn cynnwys person 16 neu 17 oed.
14. Mae adran 3 yn darparu bod plentyn (0-18), at ddibenion Deddf 2021, yn cael ei gydnabod fel dioddefwr cam-drin domestig os yw'n gweld, clywed neu brofi effeithiau'r cam-drin, a'i fod yn gysylltiedig ag "A" neu "B".

Deddf Cam-drin Domestig 2021

Rhan 1 Diffiniad o "gam-drin domestig"

Adran 1: Diffiniad o "gam-drin domestig"

- (1) Mae'r adran hon yn diffinio "cam-drin domestig" at ddibenion y Ddeddf hon.
- (2) Mae ymddygiad person ("A") tuag at berson arall ("B") yn gam-drin domestig" os—
 - (a) Yw A a B ill dau yn 16 oed neu'n hŷn ac wedi'u cysylltu'n bersonol â'i gilydd,
a
 - (b) yw'r ymddygiad yn gamdriniol.
- (3) Mae ymddygiad yn "gamdriniol" os yw'n cynnwys unrhyw un o'r canlynol—
 - (a) cam-drin corfforol neu rywiol;
 - (b) ymddygiad treisgar neu fygythiol;
 - (c) ymddygiad sy'n rheoli neu'n gorfodi;
 - (d) cam-drin economaidd (gweler is-adran (4));
 - (e) cam-drin seicolegol, emosiynol neu gam-drin arall;

ac nid oes ots a yw'r ymddygiad yn cynnwys un digwyddiad neu gwrs ymddygiad.

- (4) Ystyr "cam-drin economaidd" yw unrhyw ymddygiad sy'n cael effaith andwyol sylweddol ar allu B —

- (a) i gaffael, defnyddio neu gynnal arian neu eiddo arall, neu
- (b) i gael nwyddau neu wasanaethau.

(5) At ddibenion y Ddeddf hon gall ymddygiad A fod yn ymddygiad "tuag at" B er ei fod yn cynnwys ymddygiad a gyfeirir at berson arall (er enghraifft, plentyn B).

6) Mae cyfeiriadau yn y Ddeddf hon at fod yn gamdriniol tuag at berson arall i'w darllen yn unol â'r adran hon.

(7) Am ystyr "cysylltu'n bersonol", gweler adran 2.

Adran 2: Diffiniad o "gysylltu'n bersonol"

(1) Mae dau berson wedi'u "cysylltu'n bersonol" â'i gilydd os oes unrhyw un o'r canlynol yn gymwys —

- (a) os ydynt, neu wedi bod, yn briod â'i gilydd;
- (b) os ydynt yn bartneriaid sifil i'w gilydd, neu wedi bod yn bartneriaid sifil i'w gilydd;
- (c) os ydynt wedi cytuno i briodi ei gilydd (p'un a yw'r cytundeb wedi wedi'i derfynu neu beidio);
- (d) os ydynt wedi ymrwymo i gytundeb partneriaeth sifil (p'un a yw'r cytundeb wedi'i derfynu neu beidio);
- (d) os ydynt, neu wedi bod, mewn perthynas bersonol agos â'i gilydd;
- (e) bod gan bob un, neu y bu adeg pan fo pob un wedi cael, perthynas rhiant mewn perthynas â'r un plentyn (gweler is-adran (2));
- (g) eu bod yn berthnasau.

(2) At ddibenion is-adran (1)(f) mae gan berson berthynas rhiant mewn perthynas â phlentyn os —

- (a) yw'r person yn rhiant i'r plentyn, neu
- (b) bod gan y person gyfrifoldeb rhiant dros y plentyn.

(3) Yn yr adran hon —

- ystyr "plentyn" yw person o dan 18 oed;
- mae i "gytundeb partneriaeth sifil" yr ystyr a roddir gan adran 73 o'r Ddeddf Partneriaeth 2004;
- mae i "cyfrifoldeb rhiant" yr un ystyr ag yn Neddf Plant 1989;
- mae i "perthynas" yr ystyr a roddir gan adran 63(1) o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996.

Adran 3: Plant fel dioddefwyr cam-drin domestig

(1) Mae'r adran hon yn gymwys pan fo ymddygiad person ("A") tuag at berson arall ("B") yn gam-drin domestig.

- (2) Mae unrhyw gyfeiriad yn y Ddeddf hon at ddiodefwr cam-drin domestig yn cynnwys cyfeiriad at blentyn sydd –
- (a) yn gweld neu'n clywed, neu'n profi effaith, y cam-drin, a
 - (b) sy'n gysylltiedig ag A neu B.
- (3) Mae plentyn yn gysylltiedig â pherson at ddibenion is-adran (2) os –
- (a) yw'r person yn rhiant i'r plentyn, neu sydd â chyfrifoldeb rhiant dros y plentyn, neu
 - (b) bod y plentyn a'r person yn berthnasau.
- (4) Yn yr adran hon –
- ystyr "plentyn" yw person o dan 18 oed;
 - mae i "cyfrifoldeb rhiant" yr un ystyr ag yn Neddf Plant 1989 (gweler adran 3 o'r Ddeddf honno);
 - mae i "perthynas" yr ystyr a roddir gan adran 63(1) o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996.

Mathau o gam-drin domestig

15. Rhaid i weithwyr proffesiynol ac asiantaethau fod yn ymwybodol y gall y mathau o gam-drin fod yn wahanol o ran natur, deinameg ac effaith, felly er mwyn sicrhau y gallant ddarparu ymateb effeithiol, rhaid cael esboniad o'r mathau a'r ffurfiau o gam-drin.

Cam-drin partner agos

16. Derbyniwyd ers tro bod cam-drin domestig yn digwydd amlaf mewn perthynas â phartneriaid agos, gan gynnwys perthnasoedd o'r un rhyw.⁸ Mae data o CSEW ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 yn dangos bod 4% o oedolion wedi cael eu cam-drin gan bartner agos yn y flwyddyn flaenorol o gymharu ag 1.9% gan aelod o'r teulu⁹ ac ar gyfer pob tri dioddefwr, mae dau yn fenywaidd ac un yn wrywaidd. Gall cam-drin o'r fath mewn perthynas agos amrywio o ran difrifoldeb ac amllder, yn amrywio o ddigwyddiad untro i batrwm ymddygiad parhaus. Ceir rhagor o fanylion am y mathau o ymddygiad camdriniol ym mharagraff 45 ymlaen.
17. Mae cam-drin yn aml yn parhau neu'n dwysáu pan fydd perthynas wedi dod i ben, sy'n gallu bod yn gyfnod peryglus iawn i ddiodefwr. Yn aml, mae cam-drin ar ôl gwahanu, gan gynnwys stelcian, aflonyddu a mathau o gam-drin corfforol, emosiynol, rhywiol ac economaidd sy'n rheoli ac ymddygiad gorfodi yn parhau ac yn achosi niwed parhaus. Yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 cofnodwyd bod 61 o fenywod a 9 dyn wedi dioddef dynladdiad gan bartner presennol neu gyn-bartner.¹⁰ Yn ôl Cyfrifiad Dynladdiad Menywod, lladdwyd 38% o'r menywod a laddwyd gan eu cyn bartner neu

⁸ Sefydliad Iechyd y Byd (2012) [Deall a mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod. Trais partner agos.](#)

⁹ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diweddu Mawrth 2020

¹⁰ [Data SYG](#), blwyddyn yn diweddu Mawrth 2020 - Dynladdiad yng Nghymru a Lloegr, Mawrth 2020

gyn-briod rhwng 2009 a 2018 o fewn mis cyntaf gwahanu ac 89% yn y flwyddyn gyntaf.¹¹

Cam-drin Perthynas yn yr Ardegau

18. Mae cam-drin perthynas yn digwydd i bob oed, nid dim ond mewn perthynas rhwng oedolion. Gall pobl ifanc brofi cam-drin domestig yn eu perthynas, p'un a ydynt yn byw gyda'i gilydd ai peidio. Mae'r ffigurau diweddaraf o'r CSEW yn dangos bod menywod rhwng 16 a 19 oed yn fwy tebygol o ddiodeff unrhyw gam-drin domestig yn ystod y flwyddyn ddiwethaf na menywod 25 oed neu drosodd.¹² Yn yr un modd, roedd dynion rhwng 16 a 19 oed yn fwy tebygol o brofi cam-drin domestig nag unrhyw oedran arall. Dylid nodi, os yw person ifanc o dan 16 oed, ni fydd y diffiniad o gam-drin domestig o dan Ddeddf 2021 yn berthnasol iddynt; yn hytrach byddai'r cam-drin hwn yn cael ei ystyried yn gam-drin plant. Byddai dioddefwyr o dan 16 oed yn cael eu trin fel dioddefwyr cam-drin plant a bydd canlyniadau sy'n briodol i'w hoedran yn cael eu hystyried ar gyfer cyflawnwyr o dan 16 oed.
19. Gall cam-drin godi hefyd o berthnasoedd achlysurol. Gall rhai cyflawnwyr wadu camdriniaeth drwy ddweud nad oeddent mewn perthynas â'r dioddefwr. Efallai na fydd rhai dioddefwyr yn hunan-adnabod fel dioddefwyr oherwydd natur achlysurol eu perthynas. Efallai y bydd gan rai cyflawnwyr nifer o bartneriaid rhamantus a rhywiol drwy apiau cadw oed a dangos ymddygiad camdriniol er nad yw'r canfyddiad yn un o fod mewn perthynas bersonol agos â'r dioddefwr.
20. Nid yw cam-drin perthynas yn yr ardegau yn derm a ddiffinnir gan Ddeddf 2021, nac mewn mannau eraill yn y gyfraith, ond os yw'r dioddefwr a'r cyflawnwr yn 16 oed o leiaf bydd cam-drin yn eu perthynas yn dod o dan y diffiniad statudol o gam-drin domestig a nodir yn y Ddeddf Cam-drin Domestig. Nid yw'r Ddeddf yn creu trosedd benodol o gam-drin domestig ac er y gall pobl ifanc o dan 16 oed brofi ymddygiadau sy'n cwmpasu cam-drin domestig, byddai'r rhain yn cael eu hystyried yn gam-drin plant. Gall y rhain gynnwys ystod eang o ddigwyddiadau neu batrymau o achosion o ymddygiad rheoli neu gymhellol, trais neu gamdriniaeth rhwng pobl ifanc yn eu harddegau (a gallant gynnwys plant iau na 13 oed) sydd, neu sydd wedi bod, mewn perthynas agos. Gall y cam-drin hwn gwmpasu cam-drin seicolegol, corfforol, rhywiol, economaidd neu emosiynol, ond nid yw'n gyfyngedig iddo. I bobl ifanc yn eu harddegau yn arbennig, gall y cam-drin hwn ddigwydd yn aml drwy dechnoleg. Er enghraifft, gellir defnyddio technoleg i aflonyddu a rheoli dioddefwyr, gan gynnwys cyfryngau cymdeithasol, neu apiau olrhain sy'n seiliedig ar leoliad fel Find My Friends. Mae bywydau pobl ifanc bellach yn treulio rhan sylweddol o'u hamser ar-lein a gall cyflawnwyr camdriniaeth fanteisio ar hyn, gan fynnu mynediad at gyfrineiriau neu fonitro gweithgarwch ar-lein. Gall pobl ifanc hefyd brofi cam-drin delwedd agos yn eu perthynas, gan gynnwys bygythiadau i ddatgelu delweddau personol.

¹¹ [Cyfrifiad Benywod, 2020](#)

¹² [Nodweddion dioddefwyr cam-drin domestig, Cymru a Lloegr - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](#)

21. Mae'n bwysig cydnabod efallai na fydd pobl ifanc yn uniaethu fel dioddefwyr cam-drin domestig – neu â'r term 'cam-drin domestig'. Mae cam-drin perthynas yn yr arddegau yn aml yn digwydd y tu allan i leoliad domestig, a gall dioddefwyr deimlo mai dim ond rhwng oedolion sy'n cyd-fyw neu'n briod y mae cam-drin domestig yn digwydd. Mae ymchwil gan SafeLives yn dangos mai'r geiriau mwyaf cyffredin yr oedd pobl ifanc yn cysylltu â pherthnasoedd camdriniol oedd gwenwynig (69%), rheolaethol (61%) ac ystrywgar 55%). Y lleiaf cyffredin oedd cymhellol (24%), trais gan bartneriaid agos (31%) a thrais domestig (36%).¹³ Efallai y bydd dioddefwyr yn eu harddegau hefyd yn ei chael hi'n anodd gweld eu cam-drin fel cam-drin – er enghraifft, gellir dehongli ymddygiad rheoli neu eiddigeddus fel cariad. Dylai ymarferwyr ystyried hyn wrth ddelio ag achosion o gam-drin perthynas yn yr arddegau.
22. Mae cam-drin domestig mewn perthynas rhwng pobl ifanc yn eu harddegau yr un mor ddifrifol ac mae ganddo'r potensial i fod mor fygythiol â cham-drin mewn perthynas rhwng oedolion. Mae pobl ifanc sy'n profi cam-drin yn gwneud hynny ar adeg yn eu bywydau pan ydynt yn arbennig o agored i niwed.¹⁴ Gall pobl ifanc brofi pontio cymhleth o blentyndod i fod yn oedolyn, sy'n effeithio ar ymddygiad a gwneud penderfyniadau. Gall effeithio ar y ffordd y maent yn ymateb i gamdriniaeth yn ogystal â'r ffordd y maent yn ymgysylltu â gwasanaethau, neu yn wir a ydynt yn ymgysylltu â gwasanaethau. Dylai gweithwyr proffesiynol gofio y gallai pobl ifanc fod yn amharod i drafod cydberthnasau neu eu pryderon ynghylch camdriniaeth gyda rhieni, athrawon a gweithwyr proffesiynol y gallant ddod i gysylltiad â nhw. Mae ymchwil gan SafeLives yn awgrymu bod pobl ifanc yn fwy tebygol o fynd at eu cyfoedion neu eu teuluoedd am gyngor yn gyntaf.¹⁵ Dylid nodi hefyd bod pobl ifanc yn fwy tebygol na dioddefwyr sy'n oedolion i ddal i fod mewn perthynas â'r cyflawnwr pan fyddant yn defnyddio gwasanaethau.¹⁶ Yn ogystal, efallai na fydd gan bobl y gallu i ddelio â'r problemau ymarferol fel symud cartref i ddianc rhag y cam-drin neu reoli eu harian eu hunain.
23. Efallai y bydd rhai pobl ifanc hefyd yn wynebu rhwystrau ychwanegol wrth ddatgelu neu roi gwybod am eu cam-drin, yn ogystal â chael mynediad at wasanaethau. Gall y rhwystrau hyn ymwneud â nodwedd warchoddedig fel anabled, ailbennu rhywedd, hil, crefydd neu gred, rhyw neu gyfeiriadedd rhywiol. Mae cam-drin domestig yn amlygu ei hun mewn ffyrdd penodol mewn rhai cymunedau.
24. Oherwydd y stigma sy'n gysylltiedig â hunaniaethau LHDT, efallai na fydd gan bobl ifanc o'r gymuned LHDT wybodaeth berthnasol a chywir am berthnasoedd iach, a allai lywio ymddygiad a gwneud penderfyniadau o fewn perthynas. Gall pobl ifanc LHDT hefyd wynebu rhwystrau unigryw i geisio cymorth, yn enwedig yng nghyd-destun perthynas gyntaf neu wrth ddod allan am y tro cyntaf gan y gallent fethu ag ymddiried yn eu cyfoedion neu eu teulu, oherwydd yr adwaith y gallent ei gael o ganlyniad i'w hunaniaeth LHDT.¹⁷

¹³ SafeLives, [Mae Fy Stori'n Bwysig](#) 2020.

¹⁴ SafeLives <http://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Safe%20Young%20Lives%20web.pdf> 2017

¹⁵ SafeLives, [Mae Fy Stori'n Bwysig](#), 2020.

¹⁶ SafeLives, [Bywydau Ifanc Diogel: Pobl Ifanc a cham-drin domestig](#), 2017.

¹⁷ Galop [Profiadau pobl LHDT o gam-drin domestig: adroddiad ar wasanaeth eiriolaeth cam-drin domestig Galop](#), 2017.

25. Bydd cam-drin mewn perthynas rhwng y rhai dan 18 oed yn cael ei drin fel cam-drin plant fel mater o gyfraith a dylid dilyn gweithdrefnau diogelu plant. Gallai cam-drin sy'n cynnwys cyflawnwyr a dioddefwyr rhwng 16 a 18 oed fod yn gam-drin plant a domestig. Mae'n bwysig cofio bod cam-drin a gyflawnir gan rywun dros 18 oed yn erbyn rhywun o dan 18 oed hefyd yn gyfystyr â cham-drin plant fel mater o gyfraith. Mae'r canllaw statudol i weithio rhyngasiantaethol i ddiogelu a hyrwyddo lles plant, '[Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant](#)'¹⁸ yn nodi'r hyn y mae angen i weithwyr proffesiynol a sefydliadau ei wneud i ddiogelu plant.
26. Mae angen cefnogi ac ymgysylltu â phobl ifanc sy'n profi neu'n parhau i gael eu cam-drin yn eu perthynas eu hunain mewn ffordd sydd wedi'i theilwra'n benodol i'w hanghenion; bydd yn rhaid i blant a phobl ifanc, oherwydd eu hoedran, ddibynnu'n aml ar wasanaethau arbenigol a gynlluniwyd ar gyfer oedolion sy'n ddioddefwyr nad ydynt bob amser yn briodol.
27. Dylai gweithwyr proffesiynol bob amser ystyried anghenion unigol y person ifanc i'w helpu i gyfathrebu mewn ffordd sy'n teimlo'n gyfforddus. Gall hyn gynnwys defnyddio dulliau amlasiantaethol, gweithio gyda seicolegwyr addysg, a defnyddio gwybodaeth y rhai sy'n adnabod y person ifanc orau, fel ei athro, oedolyn dibynadwy, gweithiwr ieuenctid neu unrhyw therapyddion sy'n ymwneud â'u cymorth ar hyn o bryd.
28. Yn yr un modd, rhaid cefnogi pobl ifanc sy'n cyflawni camdriniaeth yn eu perthynas mewn ffordd briodol sy'n rhoi pwyslais ar fynd i'r afael â gyrwyr eu hymddygiad. Rhaid i asiantaethau llysoedd ac asiantaethau sy'n ymateb ystyried canllawiau cyfiawnder ieuenctid wrth ymateb i achosion o gam-drin perthynas yn yr arddegau, osgoi troseddoli pobl ifanc yn ddiangen, a nodi ymyriadau priodol i fynd i'r afael ag ymddygiadau a allai fod yn gyfystyr â cham-drin neu arwain at gamdriniaeth. Mae canllawiau cyfiawnder ieuenctid perthnasol yn cynnwys:
- [Cyfarwyddyd rheoli achos ar gyfer Timoedd Troseddwyr Ifanc](#)
 - [Safonau ar gyfer plant yn y System Cyfiawnder Ieuenctid](#)
 - [Cyfarwyddyd Gwasanaeth Erllyn y Goron ynglŷn â Throseddwyr Ifanc](#)
 - [Cyngor Canllawiau dedfrydu ar ddedfrydu plant a phobl ifanc](#)
29. Dylai fod gan weithwyr proffesiynol yr adnoddau i nodi ac ymateb i gam-drin perthynas yn yr arddegau. Mae'n bwysig bod gweithwyr proffesiynol yn ymwybodol o'r ystod o gymorth sydd ar gael, o ymyrraeth gynnar i gyfnod argyfwng. Mae ymatebion arfer gorau yn cynnwys ymateb integredig sy'n cyfuno diogelu plant ac arbenigedd cam-drin domestig risg uchel, yn enwedig mewn perthynas ag asesu risg a chynllunio diogelwch. Ceir rhagor o fanylion am ymateb i bobl ifanc sy'n cael eu cam-drin yn y [Briff Ymarfer SafeLives](#). I gael rhagor o wybodaeth am ymateb i blant sy'n profi neu'n cyflawni cam-drin domestig, gweler Pennod 4 – Ymateb yr Asiantaeth.

¹⁸ Yng Nghymru cyfeirir at '[Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Pobl: ymdrin ag achosion unigol i amddiffyn plant sydd mewn perygl](#)'

Cam-drin gan aelodau o'r teulu

30. Gall cam-drin gan aelodau o'r teulu gynnwys camdriniaeth gan unrhyw berthynas neu berthnasau lluosog. Ystyrir bod ystod eang o aelodau'r teulu yn "berthnasau" sy'n gallu cyflawni a dioddef camdriniaeth, ac nid yw'n ofynnol i'r dioddefwr a'r cyflawnwr fyw gyda'i gilydd o fewn Deddf 2021. Er enghraifft, gall plant, neiniau a theidiau, rhieni, y rhai sydd â chyfrifoldeb rhiant, brodyr a chwiorydd neu deuluoedd estynedig gyflawni cam-drin teuluol. Mewn rhai achosion, gall cam-drin teuluol gael ei gyflawni tuag at ddioddefwr gan fwy nag un person yn yr un teulu.
31. Canfu data o CSEW ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 fod 1.9% o oedolion rhwng 16 a 74 oed yn cael eu cam-drin gan aelodau o'r teulu.¹⁹ Mewn astudiaeth o 32 o Adolygiadau Dynladdiad Domestig,²⁰ roedd chwarter yn ddynladdiadau oedd yn gysylltiedig â'r teulu, gyda'r rhan fwyaf o'r achosion hynny'n ymwneud â rhiant a laddwyd gan eu plentyn sy'n oedolyn.²¹ Mae data o'r Mynegai Dynladdiad rhwng y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2017 a'r flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2019, yn dangos, o'r 357 o ddioddefwyr dynladdiad domestig, fod y sawl a ddrwgdybir yn aelod o'r teulu mewn 97 (neu 27%) o achosion.
32. Gall cam-drin o fewn teulu gwmpasu nifer o wahanol ymddygiadau, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i drais, ymddygiadau cymhellol neu reoli, a cham-drin economaidd. Hefyd, mae cam-drin gan aelodau o'u teulu yn cwmpasu priodas dan orfod, cam-drin "anrhydedd" ac anffurfio organau rhywiol menywod. Ceir rhagor o fanylion am y mathau hyn o gam-drin ym mharagraffau 72, 158 a 162.
33. Gall pobl ifanc yn arbennig fod mewn mwy o berygl o gael eu cam-drin gan aelodau o'r teulu²² a gall hyn fod yn arbennig o wir os ydynt yn perthyn i grŵp ymylol. Er enghraifft, mae pobl ifanc LHDT (13-24 oed) yn datgelu lefelau anghymesur uwch o gam-drin gan aelodau uniongyrchol o'r teulu o gymharu â grwpiau oedran eraill.²³
34. Wrth ymateb i gamdriniaeth gan aelodau o'r teulu, dylai gwasanaethau ystyried y ffyrdd y gall patrymau cam-drin rhyng-deuluol fod yn wahanol i rai trais gan bartneriaid agos a sicrhau bod gweithdrefnau asesu'n cael eu defnyddio'n briodol i nodi risg.

Cam-drin Plant-i-Riant

35. Mae cam-drin o fewn y teulu yn cynnwys cam-drin plant i rieni (CPA). Gellir galw CPA hefyd yn glasoed i drais/camdriniaeth rhieni (APV/A), Plant a Phobl Ifanc i Drais a Cham-drin Rhieni (CAPVA) neu gam-drin rhieni. Gall cam-drin plant i rieni gynnwys plant o bob oed ac mae'n bwysig nad yw hyn yn cynnwys trais corfforol yn unig. Os yw'r plentyn dros 16 oed, ystyrir bod CPA yn gam-drin domestig yn unol â'r diffiniad statudol o dan Ddeddf 2021. Mae'n bwysig cofio y gall y math hwn o gam-drin, er y

¹⁹ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

²⁰ I gael rhagor o wybodaeth am Adolygiadau Dynladdiad Domestig, gweler paragraff 418

²¹ Sharp-Jeffs a Kelly, [Dadansoddiad Achos Adolygiad Dynladdiad Domestig](#), 2016

²² SafeLives, [Bywydau Ifanc Diogel: Pobl Ifanc a cham-drin domestig](#), 2017.

²³ Galop [Profiadau pobl LHDT o gam-drin domestig: adroddiad ar wasanaeth eiriolaeth cam-drin domestig Galop](#), 2017.

cyfeirir ato'n gyffredin fel CPA, hefyd gynnwys rhieni, y rhai sydd â chyfrifoldeb rhiant, brodyr a chworydd, neu deuluoedd estynedig.

36. Nid oes diffiniad cyfreithiol penodol o CPA, ond mae'n bwysig cydnabod bod CPA yn debygol o gynnwys patrwm ymddygiad. Gall hyn gynnwys trais corfforol gan blentyn tuag at riant neu aelodau eraill o'r teulu fel brodyr a chworydd a nifer o wahanol fathau o ymddygiad camdriniol, gan gynnwys difrod i eiddo, cam-drin emosiynol, a cham-drin economaidd/ariannol. Gall trais a cham-drin ddigwydd gyda'i gilydd neu ar wahân. Gall ymddygiadau ymosodol gwmpasu, ond heb fod yn gyfyngedig i, iaith a bygythiadau sy'n codi cywilydd, bychanu, difrod i eiddo a dwyn a dwyshau ymddygiad rhywiol. Gwelir patrymau rheoli cymhellol yn aml mewn achosion o CPA, ond gallai rhai teuluoedd brofi cyfnodau o drais corfforol ffrwydrol gan eu plentyn gyda llai o ymddygiadau rheoli, cam-driniol. Mae data SafeLives wedi dangos mai trais corfforol oedd y math mwyaf cyffredin o gamdriniaeth ymhlith pobl ifanc sy'n cael mynediad at wasanaethau sy'n achosi niwed i aelodau'r teulu, gyda 57% o bobl ifanc yn achosi niwed corfforol a bron i chwarter (24%) gan ddangos ymddygiad eiddigeddus a rheoli.²⁴
37. Fel gyda cham-drin domestig, mae cam-drin plant i rieni yn aml yn cael ei ryweddu, gyda'r rhan fwyaf o achosion yn cael eu cyflawni gan feibion yn erbyn eu mamau, er bod dynion a bechgyn yn ddiოდdefwyr hefyd.²⁵
38. Mae CPA yn cael ei gydnabod fwyfwy fel math o gam-drin domestig, er nad yw'n cael ei gofnodi a'i fod yn cael ei dan-ymchwilio o hyd a gall hyn gyfrannu at ddiffyg dealltwriaeth am yr ymateb priodol ymhlith comisiynwyr a gwasanaethau rheng flaen. Mae'n bwysig cydnabod mai dim ond canran fach o ddigwyddiadau gwirioneddol y mae achosion o CPA a gofnodwyd i'r heddlu yn debygol o gynrychioli ac mae'r lefelau gwirioneddol yn debygol o fod yn llawer uwch gan y gallai rhieni fod yn arbennig o amharod i ddatgelu neu adrodd am drais gan eu plentyn.
39. Efallai na fydd person ifanc yn cydnabod bod ei ymddygiad yn gam-drin a allai lesteirio ei ymgysylltiad â gwasanaethau. Dylid cynnig cymorth i blant a phobl ifanc yn seiliedig ar eu hanghenion unigol, gydag amrywiaeth o ymyriadau fel bod pob plentyn a pherson ifanc yn gallu cael gafael ar y cymorth arbenigol sydd ei angen arnynt, gan osgoi troseddoli diangen. Dylai gweithwyr proffesiynol fod yn ymwybodol o'r berthynas a'r hanes rhwng y rhiant a'r person ifanc.
40. Gall CPA arwain at ganlyniadau difrifol ac angheuol ar adegau, ac mae angen i ymatebwyr fod yn ymwybodol o'r risg a achosir gan y math hwn o gam-drin domestig a chymryd camau priodol i ddiogelu'r rhai sydd mewn perygl. Mae'n bwysig bod person ifanc sy'n defnyddio ymddygiad camdriniol yn erbyn rhiant neu aelod o'r teulu yn cael ymateb diogelu, a ddylai gynnwys cyfeirio at MASH (neu gymhwyster cyfatebol lleol) yn y lle cyntaf lle gall rhiant eiriolwr fod yn bresennol, ac yna cyfeirio at MARAC (Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol) os oes angen, p'un a oes unrhyw gamau gan yr heddlu wedi'u cymryd neu beidio. Dylai ymatebwyr ddefnyddio eu disgrisiwn a'u

²⁴ SafeLives, [Safe Young Lives: Bywydau Ifanc Diogel: Pobl Ifanc a cham-drin domestig](#), 2017.

²⁵ Sefyll Gyda'n Gilydd [Dadansoddiad Achos Adolygiad Dynladdiad Domestig](#), 2016.

barn broffesiynol wrth fynd i'r afael ag achosion o CPA, a gweithio gyda'r rhiant i nodi'r ymateb priodol.

41. Dylai'r rhiant-ddioddefwr hefyd dderbyn ymateb a chymorth priodol i gam-drin domestig. Mae rhieni'n adrodd am deimladau o unigedd, euogrwydd a chywilydd ynghylch cam-drin eu plentyn tuag atynt, ac yn ofni y gellir cwestiynu eu sgiliau rhianta ac y byddant yn cael eu beio neu wrthod eu credu gan y rhai y maent yn datgelu'r gamdriniaeth iddynt. Mae llawer o rieni'n poeni na fydd eu herledigaeth yn cael ei gymryd o ddifrif neu, os cânt eu cymryd o ddifrif, y gall eu plentyn gael ei dynnu oddi arnynt a/neu ei droseddoli. Gall hyn olygu bod rhieni'n amharod i geisio cymorth.
42. Mae rhieni sy'n penderfynu datgelu eu herlid i gefnogi gwasanaethau neu i'r heddlu yn canfod nad oes cymorth a chefnogaeth briodol ar gael bob amser. Mae rhieni'n adrodd am ymatebion cymysg gan yr heddlu, sy'n aml yn cadarnhau eu hofnau o gael eu beio, eu dwyn i gyfrif neu wrthod eu credu. Mae astudiaethau achos yn dangos, pan fydd yr heddlu'n ymateb yn rhagweithiol, bod rhieni'n aml yn wynebu sefyllfa anodd lle gall eu plentyn gael ei droseddoli o ganlyniad i adroddiad y rhiant a gellir symud y plentyn o gartref y teulu. Yn aml, nid dyma'r hyn y mae'r rhiant yn ei ddymuno.
43. Mae'n bwysig bod gweithwyr rheng flaen proffesiynol sy'n ymateb i achosion o CPA yn gallu cydnabod deinameg, effaith a risg achosion o CPA. Gall hyn gynnwys, er enghraifft, comisiynu gwasanaethau CPA lleol arbenigol neu ymgorffori staff o fewn y system atgyfeirio 'drws ffrynt' amlasiantaethol (e.e. MASH) sydd wedi'u hyfforddi i nodi ac ymateb yn briodol i'r plentyn a'r rhiant-ddioddefwr.
44. Gweler [Canllaw'r Swyddfa Gartref](#) ar APVA i gael rhagor o wybodaeth, gan gynnwys yr ymatebion a argymhellir gan yr heddlu, gweithwyr iechyd proffesiynol a gweithwyr cymdeithasol.

Astudiaeth Achos

Rhwng 2017-2019, profodd Caroline ymddygiadau camdriniol cynyddol gan ei merch ifanc, gan gynnwys ymosodiadau corfforol a geiriol, yn ogystal â bygythiadau i ladd. Yn ystod y cyfnod hwn, cafodd Caroline drafferth dod o hyd i gymorth a chefnogaeth gan wasanaethau ac asiantaethau statudol.

Pan ymosodwyd ar fab ieuengaf Caroline gan ei merch, penderfynodd na allai aros gartref yn ddiogel gyda'r teulu ond cafodd fygythiad o gael ei herlyn am gefnu gan ei hawdurdod lleol. Er bod yr heddlu hefyd yn codi pryderon, dywedodd y gwasanaethau gofal cymdeithasol y byddai'n aros gartref, gan adael y teulu i ddelio â digwyddiadau risg uchel.

Gorfodwyd Caroline i addysgu ei merch gartref gan ei bod wedi rhoi'r gorau i fynychu'r ysgol. Drwy gydol y cyfnod hwn, roedd ymddygiad camdriniol ei merch yn cynyddu, ac roedd Caroline a'i theulu'n byw mewn ofn cyson. Bu'n rhaid i Caroline roi'r gorau i'w swydd gan na allai adael ei merch gartref ar ei phen ei hun rhag ofn risg bellach i'r teulu. Anwybyddwyd ceisiadau Caroline am fwy o gymorth, ac i'w merch gael ei lletya'n wirfoddol gan yr awdurdod lleol fel rhan o leoliad o dan Adran 20 o Ddeddf Plant 1989.

Roedd ymddygiad merch Caroline yn faes brwydr dyddiol o ymosodiadau corfforol a geiriol. Ni allai adael ei phlant eraill yn yr un ystafell gyda hi a bu'n rhaid iddi osod teledu cylch cyfyng. Yn y pen draw, cynigiwyd darpariaeth mewn cartref gofal i ferch Caroline am ddwy noson yr wythnos, gan roi rhywfaint o seibiant i'r teulu. Fodd bynnag, rhoddod y gorau i fynychu pan ddywedwyd wrthi nad oedd yn rhaid iddi wneud hynny.

Cynyddodd digwyddiadau dros gyfnod o 5 diwrnod yn 2019. Cododd meddyg teulu merch Caroline bryderon brys gan ei bod wedi dweud ei bod wedi bwriadu lladd ei mam. Nid oedd asesiad iechyd meddwl yn awgrymu unrhyw broblemau iechyd meddwl, ond cododd gweithwyr proffesiynol bryderon eithafol am ddiogelwch a lles y teulu. Cododd yr heddlu bryderon hefyd, ond ni chynigiwyd cymorth gan y gwasanaethau gofal cymdeithasol. Ar un adeg roedd y teulu mewn sefyllfa o argyfwng am dros 12 awr.

Cafodd merch Caroline ei harestio ond dywedwyd wrthi i ddechrau bod yn rhaid iddi ddod adref gan ei bod yn risg rhy uchel i gael ei lletya a gan fod gan Caroline Gyfrifoldeb Rhiant ei chyfrifoldeb hi oedd gofalu amdani. Ar ôl 7 diwrnod arall, cytunodd yr awdurdod lleol i'w merch ddod yn blentyn sy'n derbyn gofal o dan leoliad Adran 20 sy'n cael ei letya'n wirfoddol. Gellid bod wedi osgoi'r sefyllfa pe bai Caroline a'i theulu wedi cael gwrandawriad cyn gynted â phosibl, cynnig cymorth a gosod gwaith therapiwtig mewn lle. Yn hytrach, roedd yn wynebu bai a barn; anwybyddwyd y difrifoldeb, gan ei gadael hi a'i theulu mewn perygl mawr o niwed.

Cydnabod Cam-drin Domestig

45. Mae'n bwysig cofio y bydd profiad pob unigolyn o gam-drin domestig yn wahanol. Nid yw pob dioddefwr am adael ei gam-driniwr ar adeg benodol neu'n gallu gwneud hynny, a gall cam-drin ddechrau, parhau neu waethygu ar ôl gwahanu. Efallai na fydd llawer o ddioddefwyr yn ceisio dilyn canlyniad cyfiawnder troseddol, ac felly mae'n rhaid cynnig cymorth priodol bob amser. Mae'n bwysig cofio profiadau plant a phobl ifanc sy'n byw gyda cham-drin domestig a'u hanghenion mewn unrhyw benderfyniadau a wneir am yr oedolyn sy'n dioddef.
46. Gall cam-drin domestig gwmpasu ystod eang o ymddygiadau. Nid oes rhaid iddo o reidrwydd gynnwys gweithredoedd corfforol o drais a gall gynnwys gweithredoedd emosïynol, seicolegol, rheoli, neu gymhellol, cam-drin rhywiol a/neu economaidd o dan adran 1(3) o Ddeddf 2021. Bydd llawer o ddioddefwyr yn profi'r ymddygiadau camdriniol hyn ar yr un pryd. Wrth wraidd yr holl ymddygiadau camdriniol hyn mae awydd y cyflawnwr i arfer pŵer a rheolaeth dros y dioddefwr.

Cam-drin corfforol

47. Mathau o ymddygiad camdriniol yw cam-drin corfforol, ymddygiad treisgar neu fygythiol. Gall hyn gynnwys, ond nid yw wedi'i gyfyngu i:

- Cael, neu fygwth cael, cicio, taro, pinsio, gwthio, llusgo, pwnio, slapio, crafu, tagu a brathu;
- Defnyddio, neu fygythiadau o ddefnyddio, 'arfau' gan gynnwys cyllyll ac haearn;
- Cael eich llosgi, sgaldio neu wenwyno;
- Gwrthrychau sy'n cael eu taflu;
- Trais neu fygythiadau yn erbyn aelodau o'u teulu a/neu anifeiliaid anwes;
- Achosi niwed drwy wrthod mynediad i gymhorthion neu offer meddygol – er enghraifft gellir atal pobl fyddar rhag cyfathrebu mewn iaith arwyddion neu efallai y bydd eu cymhorthion clywed yn cael eu gwaredu; a
- Niweidio rhywun tra'n cyflawni dyletswyddau 'gofalgar', sy'n aml yn cael eu cyflawni gan berthnasau. Mae hyn yn arbennig o berthnasol i ddioddefwyr anabl a gall olygu gorfodi bwydo, tynnu meddyginiaeth yn ôl neu or-feddyginiaeth.

Cam-drin rhywiol

48. Mae llawer o ddioddefwyr cam-drin domestig yn profi ymddygiad sy'n gamdriniol yn rhywiol yn eu perthynas. Gall hyn gynnwys:

- Treisio;
- Cael eich pwysu i gael rhyw, neu weithredoedd rhywiol, gan gynnwys gyda phobl eraill;
- Cael eich gorfodi i gymryd rhan mewn gweithredoedd rhywiol oherwydd bygythiadau i eraill, gan gynnwys plant;
- Cyswllt neu ofynion rhywiol nas dymunid;
- Trais 'cywiro' (yr arfer o dreisio rhywun gyda'r nod o'u 'gwella' o fod yn LHDT);
- Dod i gysylltiad bwriadol â heintiau HIV neu heintiau a drosglwyddir yn rhywiol;
- Cael eich gwasgu neu gael eich twyllo i gael rhyw anniogel, gan gynnwys twyll dros y defnydd o atal cenhedlu.
- Gorfodaeth i gymryd rhan mewn neu wyllo pornograffi; a
- Brifo dioddefwr yn ystod rhyw gan gynnwys tagu nad yw'n angheuol.

49. Gall dioddefwyr hefyd fod yn destun gorfodaeth atgenhedlol, sy'n gallu cynnwys: cyfyngu ar fynediad partner at atal cenhedlu; gwrthod defnyddio dull atal cenhedlu; twyll ynghylch defnyddio rheolaeth atal cenhedlu gan gynnwys honiad ffug o fod yn defnyddio dulliau atal cenhedlu; gorfodi partner i gael erthyliad, IVF neu weithdrefn gysylltiedig arall, neu wrthod mynediad i weithdrefnau o'r fath.
50. Mae cysylltiadau hefyd rhwng cam-drin rhywiol a chamfanteisio rhywiol, gan gynnwys puteindra gorfodol. Gall cyflawnwyr orfodi neu gymell dioddefwr i gyfnewid rhyw am gyffuriau, alcohol neu arian, neu gyflawni trosedd, fel lladrata, i dalu, er enghraifft, am gyffuriau neu alcohol y cyflawnwr.
51. Gall "rhyw garw", gan gynnwys gweithgarwch sadomacistig, gynnwys achosi poen neu drais, wedi'i efelychu gyda'r nod o ddarparu boddhad rhywiol i'r partion dan sylw. Gall y math hwn o weithgaredd gwmpasu ystod eang o ymddygiadau ac, er y gall ddiwydd yn breifat a bod yn gydsyniol, mae adran 71 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 yn nodi bod achosi niwed difrifol, sy'n arwain at niwed corfforolgo iawn (ABH) neu anaf arall mwy difrifol neu farwolaeth, yn golygu y bydd y sawl sy'n gyfrifol am yr anafiadau hynny yn agored i erlyniad troseddol, p'un a oedd y person sy'n cael yr anafiadau wedi rhoi cydsyniad ai peidio.
52. Gall tagu nad yw'n angheuol hefyd fod yn rhan o gam-drin rhywiol. Mae Deddf 2021 yn mynd i'r afael â hyn, gan egluro bod person yn cyflawni'r drosedd o dagu neu mygu, os yw'n tagu person arall yn fwriadol, neu'n gwneud unrhyw weithred arall sy'n effeithio ar allu'r person hwnnw i anadlu ac sy'n gyfystyr â churfa. Er ei bod yn amddiffyniad i'r sawl sy'n gyfrifol ddangos bod yr unigolyn wedi cydsynio, nid yw hyn yn gymwys pan fo'r unigolyn yn dioddef niwed difrifol o ganlyniad i dagu, neu weithred arall, a lle bu bwriad i achosi niwed neu os oedd y person cyfrifol yn fyrbwyll ynghylch a fyddai'r person hwnnw'n dioddef niwed difrifol.

Ymddygiad rheoli neu gymhellol

53. Cyflwynodd Adran 76 o Ddeddf Troseddau Difrifol 2015 y drosedd o ymddygiad rheoli neu gymhellol mewn perthynas agos neu deuluol i gydnabod effaith ddifrifol rheolaeth gymhellol, cam-drin economaidd, bygythiadau a cham-drin seicolegol ac emosiynol, p'un a yw cam-drin corfforol yn cyd-fynd ag ef ai peidio. Ar hyn o bryd mae'r drosedd yn dangos ymddygiad rhwng partneriaid agos presennol, neu rhwng cyn bartneriaid agos ac aelodau o'r teulu sy'n byw gyda'i gilydd.
54. Mae Deddf 2021 yn diwygio'r drosedd ymddygiad rheoli neu gymhellol i ddileu'r gofyniad "byw gyda'n gilydd", sy'n golygu y gall fod yn berthnasol i bartneriaid, cyn-bartneriaid, neu aelodau o'r teulu p'un a yw'r dioddefwr a'r cyflawnwr yn byw gyda'i gilydd ai peidio. Bydd y gwelliant hwn yn dechrau yng Ngwanwyn 2022 a bydd y Llywodraeth yn diweddarau'r canllawiau perthnasol, gan gynnwys y canllawiau hyn, cyn cychwyn.

55. Amlinellir beth yw ymddygiad rheoli neu gymhellol mewn [canllawiau](#) gyhoeddwyd gan y Llywodraeth o dan adran 77 o Ddeddf Troseddau Difrifol 2015. Diffinnir ymddygiad rheoli neu gymhellol fel:

- Rheoli ymddygiad yw: Amrywiaeth o weithredoedd sydd wedi'u cynllunio i wneud person yn is a/neu'n ddibynnol drwy eu hynysu o ffynonellau cymorth, manteisio ar eu hadnoddau a'u galluoedd er budd personol, gan eu hamddifadu o'r dulliau sydd eu hangen ar gyfer annibyniaeth, ymwrthedd a dianc a rheoleiddio eu hymddygiad bob dydd; a
- Ymddygiad cymhellol yw: Gweithred neu batrwm o weithredoedd ymosod, bygythiadau, bychanu a chodi arswyd neu gam-drin arall a ddefnyddir i niweidio, cosbi neu ddychryn eu dioddefwr.

56. Mae ymddygiad rheoli neu gymhellol hefyd yn rhan o'r diffiniad o gam-drin domestig yn adran 1(3)(c) o Ddeddf 2021.

57. Isod ceir rhestr o ymddygiadau sydd o fewn ystod a chontinwrm ymddygiad cymhellol neu reoli; nid yw'r rhestr hon yn hollgynhwysol.

- Rheoli neu fonitro gweithgareddau dyddiol y dioddefwr, gan gynnwys rhoi cyfrif iddynt am eu hamser, pennu'r hyn y gallant ei wisgo, beth a phryd y gallant fwyta, pryd a ble y gallant gysgu ac ati;
- Ynysu'r dioddefwr o deulu, ffrindiau a gweithwyr proffesiynol a allai fod yn ceisio eu cefnogi, gan ymyrryd â negeseuon neu alwadau ffôn;
- Gwrthod dehongli, a/neu lesteirio mynediad at gyfathrebu;
- Tanseilio rôl y dioddefwr yn fwriadol fel partner, priod neu riant;
- Atal y dioddefwr rhag cymryd meddyginiaeth, neu gael gafael ar offer meddygol neu eu gorfeddyginiaethu, neu atal y dioddefwr rhag cael mynediad at iechyd neu ofal cymdeithasol (yn arbennig o berthnasol i ddiodefwyr ag anableddau neu gyflyrau iechyd hirdymor);
- Defnyddio sylweddau i reoli dioddefwr drwy ddibyniaeth, neu reoli ei fynediad at sylweddau;
- Defnyddio plant i reoli eu dioddefwr, e.e. bygwth mynd â'r plant i ffwrdd neu drin gweithwyr proffesiynol i gynyddu'r risg y bydd plant yn cael eu hatal rhag dod i gysylltiad â'r dioddefwr neu gymryd rhan mewn gofal cymdeithasol plant;
- Defnyddio anifeiliaid anwes i reoli neu gymell dioddefwr, e.e. niweidio, neu fygwth niweidio neu roi anifeiliaid anwes i ffwrdd;

- Ymddygiadau dieithrio²⁶, gan gynnwys bwydo safbwyntiau negyddol i blentyn yn ddiwyd gan un rhiant am y rhiant arall, neu unrhyw ymgais gan un rhiant i rwystro neu gyfyngu ar gyswllt y plentyn â'r rhiant arall, ac eithrio am resymau sy'n seiliedig ar bryder am y risg i'r plentyn hwnnw;
- Bygythiadau i ddatgelu gwybodaeth sensitif (e.e. gweithgarwch rhywiol, neu gyfeiriadedd rhywiol) neu wneud honiadau ffug i aelodau o'r teulu, cymuned grefyddol neu leol gan gynnwys drwy luniau neu'r rhyngwrwyd;
- Dychryn a bygythiadau o ddatgelu cyfeiriadedd rhywiol a/neu hunaniaeth o ran rhywedd i deulu, ffrindiau, cydweithwyr yn y gwaith, y gymuned ac eraill;
- Atal y dioddefwr rhag dysgu iaith neu wneud ffrindiau y tu allan i'w gefndir ethnig/neu ddiwylliannol;
- Bygwth statws mewnfudo ansicr yn erbyn y dioddefwr, atal dogfennau, rhoi gwybodaeth ffug i ddioddefwr am eu fisâu neu gais am fisâu, e.e. defnyddio cyfraith mewnfudo i fygwth y dioddefwr gydag allgludo posibl;
- Bygythiadau sefydliadol (yn enwedig ar gyfer dioddefwyr anabl neu oedrannus);
- Cam-drin emosiynol a seicolegol (gweler paragraff 60);
- Cam-drin ysbrydol (gweler paragraffau 62-64);
- Cam-drin economaidd (gweler paragraff 76-79); a
- Cam-drin geiriol (gweler paragraff 61).

58. Mae ymddygiad cymhellol neu reoli yn gyffredin mewn cam-drin domestig a gall gyddaro â llawer o'r ymddygiadau eraill, fel y dangosir yn yr astudiaeth achos isod.

²⁶ Er nad oes un diffiniad unigol o ymddygiadau dieithrio (y cyfeirir atynt weithiau fel 'dieithrwch rhieni'), mae'r Gwasanaeth Cyngori a Chefnogi Llysoedd Plant a Theg (Cafcass) yn diffinio dieithrwch rhieni fel pan na ellir cyfiawnhau gwrthwynebiad neu elyniaeth plentyn tuag at un rhiant ac mae'n ganlyniad i drin seicolegol gan y rhiant arall.

Astudiaeth Achos

Roedd Susan wedi bod gyda'i phartner ers bron i 20 mlynedd ac roedd wedi bod yn gamdriniol tuag ati o'r dechrau. Fe'i gorfodwyd i fenthyg arian gan deulu agos wrth iddo wagio ei chyfrif cyn gynted ag yr aeth ei chyflogau i mewn bob mis. Roedd ei phartner yn anhygoel o eiddgeddus pryd bynnag y gadawodd y tŷ, hyd yn oed i fynd i'r gwaith. Byddai'n mynnu ei gyrru i ddrws ffrynt ei gweithle a'i chasglu o'r un lle yn union. "Roedd wedi fy ngham-drin yn rhywiol o ddechrau ein perthynas. Rwy'n credu fy mod wedi tyfu'n ddideimlad ynghylch y mater. Roedd bob amser yn ddig ac yn anghwrtais gyda mi, roedd yn aml wedi fy nharo neu gicio a sawl gwaith roedd wedi fy llosgi a cheisio fy nhagu. Roedd yn meddwl fy mod i'n gweld pobl eraill yn y gwaith. Oherwydd fy swydd, bu'n rhaid i mi gymryd amser i ffwrdd os oedd wedi fy nghuro'n ddrwg iawn. Doeddwn i ddim eisiau i neb wybod. Ond weithiau byddwn yn defnyddio'r hen linellau, fy mod wedi cwmpo'n ddamweiniol i lawr y grisiau neu wedi cerdded i mewn i ddrws. Pethau gwirion. Efallai eu bod i gyd yn gwybod. Ond ni ddywedodd neb erioed."

Gan ei bod yn ddibynnol ar ei phartner i gyrraedd y gwaith, roedd hyn yn aml yn golygu ei fod wedi gwrthod mynd â hi neu mynd â hi'n hwyr ac, ynghyd â'r amser i ffwrdd roedd wedi ei gymryd pan ymosodwyd arni'n gorfforol, achosodd hyn broblemau gyda'i chyflogwr. Yn y diwedd fe ddywedon nhw bod yn rhaid iddi adael gan ei bod hi'n rhy annibynadwy i fod yn rhan o'r tîm. "Dyma oedd fy mywyd, beth oeddwn i wastad wedi bod eisiau ei wneud. Ac egwyl o bopeth gartref. Yr oeddwn wedi'm llorio'n llwyr pan gollais y cyfan. Hefyd, roedd yn golygu na allem dalu am y tŷ na dim. Collodd fy nghyn-bartner y peth yn llwyr pan sylweddolodd beth oedd hyn yn ei olygu."

Yn dilyn ymosodiad pellach lle cafodd Susan ei thrywanu â chyllell cegin ac ofni am ei bywyd, galwodd yr heddlu. Yna symudodd i loches.

Cam-drin technolegol

59. Gall cyflawnwyr ddefnyddio technoleg a chyfryngau cymdeithasol fel ffordd o reoli neu gymell dioddefwyr. Mae hyn yn digwydd yn aml yn ystod ac ar ôl perthynas â chamdrinwyr ac mae'n arbennig o gyffredin ymysg pobl iau. Mae enghreifftiau o gam-drin ar-lein yn cynnwys:

- Rhoi gwybodaeth ffug neu faleisus am ddiodefwyr ar ei gyfryngau cymdeithasol ef neu'i gyfryngau cymdeithasol eraill;
- Sefydlu cyfrifon cyfryngau cymdeithasol ffug yn enw'r diodefwyr;
- 'Trollo' gyda negeseuon difriol, sarhaus neu fwriadol bryfoclyd drwy lwyfannau cyfryngau cymdeithasol neu fforymau ar-lein;
- Cam-drin sy'n seiliedig ar ddelwedd – er enghraifft dosbarthiad neu fygythiad nad yw'n gydsyniol o ffotograffau a ffilmiau rhywiol preifat gyda'r bwriad o achosi trallod i'r person a ddarlunnir (porn dial);

- Hacio i mewn, monitro neu reoli cyfrifon e-bost, proffiliau cyfryngau cymdeithasol a galwadau ffôn;
- Rhwystro'r dioddefwr rhag defnyddio ei gyfrifon ar-lein, ymateb yn lle'r dioddefwr neu greu cyfrifon ar-lein ffug;
- Defnyddio lleolwyr ysbïo neu GPS ar eitemau fel ffonau, cyfrifiaduron, technoleg y gellir ei gwisgo, ceir, beiciau modur ac anifeiliaid anwes;
- Galluogu hacio dyfeisiau'r rhyngwyd fel PlayStations neu iPads i gael mynediad i gyfrifon neu olrhain gwybodaeth fel lleoliad unigolyn;
- Defnyddio dyfeisiau personol fel watshis clyfar neu ddyfeisiau cartref clyfar (fel Amazon Alexa, Google Home Hubs, ac ati) i fonitro, rheoli neu ddychryn; a
- Defnyddio camerâu cudd.

Cam-drin emosiynol neu seicolegol

60. Mae cam-drin domestig yn aml yn golygu cam-drin emosiynol neu seicolegol. Gall hyn gynnwys:

- Manipiwleiddio pryderon neu gredoau person;
- Atal hoffter;
- Troi plant a ffrindiau yn erbyn y dioddefwr (a allai gael effaith ddilynol ar blant) gan gynnwys, ar gam a heb gyfiawnhad, dweud wrth blentyn bod y rhiant arall wedi'u gadael, nad oeddent byth yn eu caru, neu nad oeddent byth am eu cael;
- Gwrydroi atgofion plentyn am riant y dioddefwr, gan gynnwys dweud wrth blentyn y bydd y rhiant arall yn eu dewis/cwrdd â nhw, pan nad oedd hynny'n wir, dweud wrth staff meddygol/ysgol ar gam mai ganddynt hwy yn unig mae gwarchodaeth y plentyn sydd ganddynt fel na ddarperir unrhyw wybodaeth i'r rhiant arall, gan beintio'r rhiant arall mewn goleuni negyddol i'r plentyn, gan gynnwys gwatwar eu nodweddion personoliaeth, swydd, ffrindiau, teulu a'u bychanu (gan gynnwys o flaen y plentyn);
- Cael eich atal rhag gweld ffrindiau, perthnasau neu weithwyr gofal;
- Cael eich sarhau, gan gynnwys o flaen eraill. Mae hyn yn cynnwys sarhau rhywun am ei hil, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol, anabled, ffydd neu gred, y gallu i rianta a'r gallu i weithio;
- Cael eich bychanu dro ar ôl tro;
- Cadw dioddefwr yn effro/eu hatal rhag cysgu;

- Defnyddio trais neu fgythyadau tuag at anifeiliaid anwes i fygwth y dioddefwr ac achosi trallod, gan gynnwys bygwth niweidio'r anifail yn ogystal â rheoli sut y gall y perchennog ofalu am yr anifail;
- Defnyddio safleoedd cyfryngau cymdeithasol i fygwth y dioddefwr; a
- Perswadio dioddefwr i amau ei bwyll neu ei feddwl ei hun (gan gynnwys "dibwyll").

Cam-drin geiriol

61. Mae enghreifftiau o gam-drin geiriol yn cynnwys:

- Bloeddio a gweiddi dro ar ôl tro;
- Cywilyddio geiriol naill ai yn breifat neu mewn cwmni;
- Bod yn destun chwerthin ac yn destun hwyl;
- Sarhad a bygythiadau; a
- Gwatwar rhywun am eu hanabledd, hunaniaeth o ran rhywedd, cred grefyddol neu ffydd, cyfeiriadedd rhywiol, ymddangosiad corfforol ac ati.

Cam-drin Ysbrydol

62. Mae cam-drin ysbrydol yn cael ei ddeall yn gyffredin fel rhan o gam-drin emosiynol a seicolegol sy'n defnyddio crefydd a systemau ffydd i reoli a threchgu dioddefwr.²⁷ Fe'i nodweddir yn aml gan batrwm systemig o ymddygiad cymhellol neu reoli o fewn cyd-destun crefyddol.

63. Gall cam-drin ysbrydol gael effaith niweidiol iawn ar ddiodefwyr. Gall y cam-drin gynnwys y canlynol ond nid yw wedi'i gyfyngu i:

- Manipiwleiddio a chamfanteisio drwy ddylanwad crefydd;
- Atebolrwydd a orfodir;
- Senoriaeth ar wneud penderfyniadau;
- Gofynion ynghylch cyfrinachedd a distawrwydd;

²⁷ Oakley, L. R., Kinmond, K. S., & Humphreys, J. (2018). Cam-drin ysbrydol mewn lleoliadau ffydd Cristnogol: Canllawiau diffiniad, polisi ac ymarfer. *Cyfnodolyn Amddiffyn Oedolion*, 20(3/4), 144-154.

- Treisio o fewn priodas a'r defnydd o sgrïpt grefyddol i gyfiawnhau hynny;
- Cymell i gydymffurfio neu reoli drwy ddefnyddio testunau/addysgu sanctaidd neu grefyddol, e.e. cyfiawnhad diwinyddol mewn gorfodaeth neu gamdriniaeth rywiol;
- Achosi niwed, arwahanrwydd a neu esgeulustod i gael gwared ar 'rym drwg', 'ysbryd' neu '*jinn*'²⁸ y credir ei fod wedi meddu ar y dioddefwr. Gall hyn gynnwys cyhuddiadau o ddewiniaeth, lle defnyddir y term dewiniaeth a'r cysylltiad ag ef mewn ffordd ddifriol.
- Gofyniad i ufuddhau i'r sawl sy'n cyflawni cam-drin domestig, oherwydd crefydd neu ffydd, neu eu sefyllfa 'ddwyfol'; ac
- Ynysu cymunedol fel ffordd o 'gosbi'.

64. Gall cam-drin ysbrydol hefyd gynnwys defnyddio neu atal dioddefwr rhag ymarfer ei ffydd neu ei rwymedigaethau crefyddol. Gall hyn gynnwys:

- Gorfodi'r dioddefwr i weithredu neu ymddwyn mewn ffyrdd sy'n gwrth-ddweud credoau crefyddol a/neu ddefodau ac ymarfer ysbrydol, e.e. gorfodi'r dioddefwr i bechu arferion dietegol crefyddol;
- Atal y dioddefwr rhag perfformio gweddïau a/neu fynychu addoliad cymunedol;
- Gorfodi gweithredoedd rhywiol sy'n gwrth-ddweud cadw arferion a/neu gyfraith grefyddol (e.e. yn ystod ac ar ôl mislif neu ryw cynbriodasol); a
- Gorfodi neu gyfyngu mynediad i erthylid, atal cenhedlu neu sterileiddio pan fydd hyn yn mynd yn groes i arferion crefyddol.

Priodas grefyddol ac ysgariad

65. Nid yw priodasau crefyddol o gymunedau ffydd ar wahân i Gristnogaeth yn cael eu cydnabod yng nghyfraith Prydain. Mae angen i gwpl gofrestru eu priodas grefyddol er mwyn iddynt gael mynediad at eu hawliau a'u rhwymedigaethau cyfreithiol o dan gyfraith Prydain. Gall cyflawnwyr ddefnyddio hyn i:

²⁸ Jinn – mewn diwinyddiaeth Islamaidd, ysbryd goruwchnaturiol

- Fynd ati i annog neu atal y briodas rhag cael ei chofrestru yng nghyfraith Prydain gan sicrhau nad yw menywod yn cael eu hawliau cyfreithiol os bydd y briodas yn chwalu. Gall hyn, ynghyd â statws mewnfudo ansicr i'r dioddefwr, fod yn arf pwerus ar gyfer gorfodi a rheoli.
- Cymell neu dwyllo menywod i fod yn rhan o briodas luosog lle gall y gŵr gael mwy nag un wraig ar yr un pryd.

66. Gall math o gam-drin ysbrydol gynnwys atal ysgariad crefyddol, fel bygythiad i reoli a dychryn dioddefwyr. Mewn rhai achosion, bydd amlygiadau eraill o gam-drin yn y briodas yn cyd-fynd ag ef.

67. Mewn Iddewiaeth mae hyn yn ymwneud â'r *Get*²⁹, ac yn enghraifft o lle gall gŵr ystyfnig wrthod rhoi bil ysgariad Iddewig i'w wraig (neu gall gwraig wrthod derbyn bil ysgariad Iddewig yn afresymol). Mae atal priodas Iddewig grefyddol yn afresymol rhag cael ei diddymu yn aml yn cynnwys gosod amodau o'r fath.

68. Mae'r gallu i wrthod rhoi *Get* yn rhoi pŵer a rheolaeth i ddynion priod sy'n cam-drin ac fe'i defnyddir yn aml i ysgogi agweddau eraill mewn perthynas â'r ysgariad. Bydd y gwrthodiad yn cael effaith sylweddol ar amodau byw ehangach y wraig:³⁰ Bydd hi'n aml yn cael ei chyfyngu'n ddifrifol yn ei bywyd cymdeithasol a phersonol, mae'n effeithio ar ei gallu i ail-briodi ac yn effeithio'n uniongyrchol ar statws unrhyw blant sydd ganddi yn y dyfodol.

69. Yn Islam gall hyn olygu gŵr Mwslimaidd yn gwrthod rhoi ysgariad crefyddol i'w wraig, *talaq*,³¹ sef dirymu *nikkah*,³² fel ffordd o ymestyn y broses ysgariad. Mae bygwth *talaq* a'r defnydd mympwyol o hyn gan gyflawnwyr hefyd yn cael ei adrodd yn aml gan rai dioddefwyr.

70. Er bod cyfraith Islamaidd yn galluogi menywod i gael ysgariad crefyddol eu hunain, gellir eu hatal rhag gwneud hynny drwy lysoedd crefyddol y maent yn dibynnu arnynt.

²⁹ *Get* – bil Iddewig o ysgariad. Heb ddogfen o'r fath, mae cwpl yn parhau i briodi'n grefyddol, - hyd yn oed os ydynt wedi'u hysgaru yn y llysoedd sifil. Mae priodasau cyplau Iddewig wedi'u cofrestru'n sifil ar adeg eu priodas grefyddol. Fodd bynnag, mae ysgariad yn broses dau drac, sy'n cynnwys ysgariad sifil ac un grefyddol ('*Get*'). Mewn Iddewiaeth Uniongred, rhaid rhoi a derbyn *Get* gyda chydysyniad. Os nad yw'r gŵr yn cydsynio, nid yw'r wraig yn gallu ailbriodi o dan arweiniad Iddewig Uniongred a bydd unrhyw blant sydd ganddi mewn perthynas yn y dyfodol yn wynebu cyfyngiadau difrifol o ran pwy y gallant briodi.

³⁰ *Aguna'* . Gelwir menyw sydd wedi ei nacáu rhag cael *Get* yn '*Aguna*' (menyw wedi'i chadwyno). Mae'n cael ei gwahardd rhag cael perthynas agos â dyn ar wahân i'w gŵr ac ni all ail briodi o dan arweiniad Iddewig Uniongred. Effeithir ar unrhyw blant o berthynas yn y dyfodol â statws mewn cyfraith Iddewig a elwir yn '*Mamzer*', sy'n golygu eu bod yn wynebu cyfyngiadau difrifol o ran pwy y gallant briodi. Gall y sefyllfa hon barhau am gyfnod amhenodol drwy genedlaethau dilynol.

³¹ Caiff *Talaq* ei gyfieithu fel "ymwrthodiad" neu "ysgariad" yn unig. O dan gyfraith Islamaidd, mae'n cyfeirio at hawl y gŵr i ddiddymu'r briodas drwy gyhoeddi i'w wraig ei fod yn ei ymwrthod â hi.

³² *Nikkah* – o dan gyfraith Islamaidd, cytundeb priodas rhwng dyn a menyw.

71. Gall gwrthod gadael i bartner ymarfer ei grefydd hefyd fod yn fath o gam-drin ysbrydol. Er enghraifft, cyfyngu ar fynediad i addoli a'u crefydd.

Astudiaeth Achos

Roedd Deborah, dynes 24 oed wedi troi at Iddewiaeth, wedi priodi ac ymgartrefu yn y DU ar ôl symud i'r DU o dramor. Ar ôl priodi, cymerodd ran lawn mewn bywyd cymunedol Iddewig. Roedd ei gŵr wedi ei cham-drin o ddechrau eu priodas – chwarae gemau meddwl diddiwedd ac mae'n ymddangos ei fod yn cymryd pleser o'i rheoli a gwneud ei bywyd yn ddiflas. Roedd hi'n arswydo y byddai'r cam-drin yn gwaethygu ac yn ceisio cymorth gan wasanaeth arbenigol. Roedd atgyfeiriad at gymorth cyfreithiol yn golygu rhoi gorchymyn peidio ag ymyrryd gyda phŵer arestio. Gadwodd Deborah ei gŵr ar ôl llai na blwyddyn o briodas a chafodd ysgariad wedyn yn y llysoedd sifil. Roedd hi'n awyddus i gael ei hysgariad Iddewig fel y gallai symud ymlaen gyda'i bywyd, priodi eto a gorffen y briodas grefyddol Iddewig. Cwblhaodd y llysoedd ddyfarniad yr ysgariad ond methiant fu hymdrechion i annog ei gŵr i roi ei Get i Deborah. Cafodd ei hysbysu byddai ef ond yn rhoi'r Get pe bai'n cytuno i adael y DU ac addo na fyddai byth yn dychwelyd, a cafodd ei chymell ganddo ymhellach i wneud cais i waredu'r gwaharddeb a roddwyd ar waith i'w hamddiffyn hi. Teimlai ei bod yn cael ei cham-drin a'i rheoli ganddo yn ystod ei phriodas ac ar ôl iddi gael ei hysgariad yn y llysoedd, pan barhaodd i ddefnyddio grym a rheolaeth drosti tra'i bod yn ceisio cael ei Get.

Mewn achos arall, gwnaed Hannah i aros mwy nag 20 mlynedd ar ôl ei harchddyfarniad sifil absoliwt, gwrthododd ei gŵr yn gyson roi Get iddi er gwaethaf ceisiadau mynych ganddi – teimlai Hannah ei fod yn ei defnyddio ei ddylanwad i'w rheoli, er bod y briodas drosodd yn ei llygaid a'u bod yn byw ar wahân. Ymhen amser, cafodd ei chymuned wybod am y gwrthodiad Get parhaus a buont yn ymgyrchu iddo roi Get iddi. Yn y pen draw, cafwyd dyfarniad gan y Beth Din (llys Iddewig) ei bod yn ofynnol iddo roi'r Get iddi. Roedd ei dderbyn yn nodi diwedd blynyddoedd hir o ymdrech a cham-drin, a theimlodd Hannah ei fod yn cynrychioli ei rhyddid. Dywedodd na fyddai byth yn gallu adennill y blynyddoedd hir hynny pan gafodd ei dal gan ei chyn-ŵr camdriniol mewn priodas a oedd wedi dod i ben ers amser maith.

Cam-drin er Anrhydedd fel y'i gelwir

72. Mae cam-drin er anrhydedd fel y'i gelwir (HBA) yn drosedd neu'n ddigwyddiad sydd wedi neu a allai fod wedi ymrwymo i ddiogelu neu amddiffyn anrhydedd canfyddedig y teulu a/neu'r gymuned, neu mewn ymateb i unigolion sy'n ceisio torri oddi ar 'normau' sy'n cyfyngu ar ymddygiad y mae eu teulu neu eu cymuned yn ceisio'u gorfodi.
73. Gall HBA gwmpasu cam-drin emosiynol neu seicolegol ac ystod o amgylchiadau eraill, nad yw pub un ohonynt yn cynrychioli cam-drin domestig o dan Ddeddf 2021, er enghraifft os nad yw'r dioddefwr a'r cyflawnwr wedi'u cysylltu'n bersonol. Fodd bynnag, bydd HBA fel arfer yn cael ei gynnal gan aelod neu aelodau o'r teulu ac mae'n debygol

o gynnwys ymddygiadau a bennir yn y diffiniad statudol o gam-drin domestig yn Neddf 2021.

74. [Mae tystiolaeth](#) wedi dangos bod dioddefwyr sydd mewn perygl o HBA a oedd yn defnyddio gwasanaethau cam-drin domestig wyth gwaith yn fwy tebygol o fod yn cael eu cam-drin gan nifer o gyflawnwyr, a'u bod wedi cael eu cam-drin am ddwy flynedd yn hwy ar gyfartaledd cyn cael cymorth na'r rhai na nodwyd eu bod mewn perygl o gael HBA.
75. Mae'r math hwn o gam-drin yn cael ei brofi amlaf gan ddiodefwyr o gymunedau clos neu gaeedig sydd â diwylliant cryf o 'anrhydedd' a 'chwylydd', megis rhai cymunedau lleiafrifol, cymunedau teithiol neu gymunedau ethnig/crefyddol caeedig a grwpiau cymdeithasol arbennig o ynysig eraill. Gall diodefwyr fod yn fenywaidd neu'n wrywaidd a gall y rhai sydd mewn perygl gynnwys unigolion sy'n LHDT.

Cam-drin economaidd

76. Mae adran 1(3)(d) o Ddeddf 2021 yn cynnwys cam-drin economaidd yn is-adran (4)y diffiniad o gam-drin domestig yn darparu bod cam-drin economaidd yn golygu unrhyw ymddygiad sy'n cael effaith andwyol sylweddol³³ ar allu unigolyn i gaffael, defnyddio neu gynnal³⁴ arian neu eiddo arall, neu i gael nwyddau neu wasanaethau. Gall hyn gynnwys gallu unigolyn i gaffael bwyd, dillad, cludiant a chyfleustodau. Gall yr ymddygiadau hyn gynnwys ymgais i reoli drwy gyfyngiad, camfanteisio a/neu danseilio.
77. Gall cam-drin economaidd³⁵ hefyd fod yn fath o ymddygiad rheoli neu gymhellol, lle mae'n cael ei wneud dro ar ôl tro neu'n barhaus. Gall wneud yr unigolyn ddibynnu'n economaidd ar y camdriniwr, a/neu greu ansefydlogrwydd economaidd, gan gyfyngu ar eu gallu i ddianc a chael mynediad at ddiogelwch a gall arwain at unigolyn aros gyda chamdriniwr a phrofi mwy o gamdriniaeth a niwed o ganlyniad.³⁶
78. Gallai enghreifftiau o gam-drin economaidd gynnwys y canlynol, lle maent yn cael effaith andwyol sylweddol ar y diodefwyr:
- Rheoli incwm y teulu;
 - Peidio â chaniatáu i ddiodefwyr wario unrhyw arian oni bai ei fod yn cael ei 'ganiatáu';

³³ Gellir erlyn cam-drin economaidd o dan adran 76 o Ddeddf Troseddau Difrifol 2015. Fel y'i diffinnir yn Neddf 2015, gall effaith andwyol sylweddol gynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i: y diodefwyr yn atal neu'n newid y ffordd y mae'n cymdeithasu; dirywiad corfforol neu iechyd meddwl; newid i'w trefn arferol gartref gan gynnwys y rhai sy'n gysylltiedig ag amser bwyd neu dasgau cartref; y diodefwyr yn rhoi mesurau ar waith yn eu cartref i ddiogelu eu hunain neu eu plant; patrymau gwaith newidiol, statws cyflogaeth neu lwybrau i'r gwaith.

³⁴ Gweler Adams et al., Development of the Scale of Economic Abuse, Violence Against Women, 14: 564, 2008

³⁵ Sharp [The Economic Abuse Wheel](#), 2008

³⁶ Earlywhite.a Stohl, In Our Shoes: The Next Steps, Washington: State Coalition Against Domestic Violence, 2008

- Gwrthod bwyd i'r dioddefwr neu ganiatáu iddynt fwyta math penodol o fwyd yn unig;
- Cynyddu biliau a dyledion fel cardiau credyd/siop yn enw dioddefwr, gan gynnwys heb iddynt wybod;
- Gwrthod cyfrannu at incwm aelwyd;
- Gorfodi dioddefwr yn fwriadol i fynd i'r llysoedd teulu fel eu bod yn mynd i ffioedd cyfreithiol ychwanegol;
- Ymyrryd â dioddefwr neu ei atal rhag rheoleidd-dra ei statws mewnfudo fel eu bod yn dibynnu'n economaidd ar y cyflawnwr;
- Atal dioddefwr rhag hawlio budd-daliadau lles, neu orfodi rhywun i gyflawni twyll budd-daliadau neu gamddefnyddio budd-daliadau o'r fath;
- Ymyrryd ag addysg, hyfforddiant, cyflogaeth a gyrfa dioddefwr;
- Peidio â chaniatáu i ddioddefwr gael mynediad i ffôn symudol/car/cyfleustodau;
- Difrodi eiddo; a
- Peidio â chaniatáu i ddioddefwr brynu bwyd anifeiliaid anwes na chael gofal milfeddygol ar gyfer ei anifail anwes.

79. Mae'r sefydliad Goroesi Cam-drin Economaidd wedi creu [canllawiau](#) i ddeall cam-drin economaidd i ddioddefwyr.

Croestoriadedd ac ystyriaethau cysylltiedig

80. Gall unigolion ddioddef ymddygiadau camdriniol lluosog a gwahanol oherwydd y ffordd y mae nodweddion gwahanol, megis statws mewnfudo, rhyw, hil, ethnigrwydd, oedran, crefydd neu gred, sefyllfa economaidd-gymdeithasol, hunaniaeth o ran rhywedd a chyfeiriadedd rhywiol yn cyd-fynd ac yn gorgyffwrdd, yn enwedig mewn perthynas â chael gafael ar wasanaethau a chymorth os nad ydynt wedi'u cynllunio'n ddigonol i ddiwallu eu hanghenion.

81. Mae'n bwysig bod comisiynwyr, darparwyr gwasanaethau ac asiantaethau statudol yn ystyried y crosdoriadedd hwn wrth ddatblygu eu hymatebion i ddioddefwyr sy'n oedolion a dioddefwyr sy'n blant, er mwyn nodi profiadau byw pob dioddefwr yn llawn. parthed yr ymddygiad camdriniol y maent yn ei brofi a sicrhau bod gwasanaethau'n cael eu darparu i ddioddefwyr heb wahaniaethu. [O dan y Cod Ymarfer ar gyfer Dioddefwyr Trosedd \('Cod y Dioddefwyr'\)](#) mae gan bob dioddefwr yr hawl i gael cynnig cymorth pan fyddant yn rhoi gwybod i'r heddlu am drosedd ac i gael eu cyfeirio at wasanaethau sy'n cefnogi dioddefwyr. Mae Cod y Dioddefwyr hefyd yn ei gwneud yn glir y dylai'r cynnig o gymorth fod yn seiliedig ar anghenion y dioddefwr a dylid cynnig

yr holl wasanaethau heb wahaniaethu o unrhyw fath. Gweler yr adran 'Effaith ar Blant' i gael rhagor o wybodaeth am brofiadau plant.

82. Mae llawer o rwystrau ymarferol a seicolegol y gallai dioddefwyr eu hwynebu wrth gael cymorth gan gynnwys teimlo cywilydd neu euogrydd, ofn yr hyn y bydd y cyflawnwr yn ei wneud iddynt hwy neu i'w plant, neu gred y gallai'r sefyllfa wella.
83. Lle bynnag y bo modd, mae arnom eisiau i ddiodefwyr aros yn eu cartrefi. Weithiau, fodd bynnag, nid yw'n ddiogel gwneud hynny. Nid yw gadael y cyflawnwr yn gorfforol yn golygu bod yr holl risgiau wedi'u goresgyn; yn hytrach, mae'r risgiau hyd yn oed yn fwy: menywod sydd â'r risg fwyaf o ddynladdiad ar adeg gwahanu neu ar ôl gadael partner sy'n cam-drin.³⁷
84. I lawer o ddiodefwyr, nid yw dod â'r berthynas i ben yn bosibl gan eu bod yn teimlo bod y risgiau mor fawr. At hynny, os yw diodefwr yn cael ei gam-drin gan ei blentyn neu aelod arall o'r teulu, yn enwedig os yw'n rhoi gofal iddo, efallai y bydd yn teimlo na fydd eu gadael yn bosibl byth.
85. Rhestrir ffactorau eraill a all hefyd greu rhwystrau ychwanegol i gael gafael ar gymorth isod. Gall y croesdoriad o nodweddion personol diodefwr gynyddu effaith y ffactorau hyn:
- Risg o ddwysáu camdriniaeth, bygythiadau a thrais – mae'r cyfnod ôl-wahanu yn peri risg uchel o drais i ddiodefwyr, gan gynnwys plant, sydd â'r risg fwyaf o niwed difrifol a dynladdiad. Gall y diodefwr ofni'r hyn y gall y cyflawnwr ei wneud iddynt hwy neu i'w blant, gan gynnwys os yw'n gadael ei sefyllfa, neu'n ofni colli gwarchodaeth ei bant neu ymglymiad gofal cymdeithasol plant yn seiliedig ar fygythiadau gan y cyflawnwr;
 - Effaith rheolaeth gymhellol a thrawma – gall y cam-drin wneud i'r diodefwr deimlo'n ynysig, yn ddiwerth, i deimlo mai nhw sydd ar fai am y cam-drin a/neu gael eu hargyhoeddi na allant ofalu amdanynt eu hunain;
 - Cywilydd a stigma – gan gynnwys ofn peidio â chael eich credu, teimlo cywilydd ynghylch datgelu camdriniaeth a/neu allu cael gafael ar gymorth;
 - Dibyniaeth economaidd – efallai na fydd gan y diodefwr fynediad at adnoddau sydd eu hangen arnynt i allu eu cefnogi eu hunain na'u plant yn annibynnol, neu efallai na fyddant yn gallu fforddio cynrychiolaeth gyfreithiol;
 - Byw mewn cymuned wledig – gall diodefwr wynebu mwy o arwahanrwydd oddi wrth rwydweithiau cymorth a diffyg mynediad at wasanaethau os yw'n byw mewn cymuned wledig o'i gymharu â lleoliad trefol neu os nad ydynt wedi cael cymysgu'n rhydd â chymdeithas ehangach;

³⁷ [Cyfrifiad Dynladdiadau Benywod](#), 2018

- Iaith - gall y dioddefwr wynebu heriau penodol o ran cyfleu'r cam-drin a allai eu rhwystro rhag cael gafael ar gymorth neu geisio cymorth;
- Cysylltiadau ag ardal leol – efallai y bydd y dioddefwr yn ofni gadael ei ardal leol lle mae ganddo rwydwaith o gymorth (ffrindiau/teulu) a lle mae eu plant wedi ymgartrefu mewn addysg, yn ogystal â phoeni am y newid i fywydau eu plant;
- Pwysau crefyddol/cymunedol/teuluol – gall y dioddefwr fod o dan bwysau gan ffigurau crefyddol neu gymunedol, neu aelodau o'i deulu estynedig, i beidio â gadael, neu i ddychwelyd os yw wedi gadael;
- Statws mewnfudo – os oes gan y dioddefwr statws mewnfudo ansicr, efallai y bydd yn ofni ceisio cymorth gan asiantaethau statudol oherwydd ofn cael eu cadw mewn canolfannau mewnfudo a chael eu halltudio a/neu i'w plant gael eu cymryd o'u gofal.;
- Effaith alcohol, cyffuriau, camddefnyddio sylweddau a phroblemau iechyd meddwl – gall cam-drin domestig arwain at nifer o faterion sy'n ymwneud ag iechyd i'r dioddefwr, gan gynnwys datblygu materion iechyd meddwl; ac
- 'Ystyriaethau eraill' – neu nodweddion gwarchoddedig a drafodir isod.

86. Hefyd, mae nodweddion gwarchoddedig eraill, megis oedran, anabledd, ailbennu rhywedd, hil, crefydd neu gred, rhyw a chyfeiriadedd rhywiol, yn creu rhwystrau penodol i adael perthynas gamdriniol. Trafodir ystyriaethau eraill y mae angen eu hystyried wrth gefnogi dioddefwyr isod.

Oedran

87. Mae'r diffiniad o gam-drin domestig yn Neddf 2021 yn cynnwys isafswm oedran i'r dioddefwr a'r cyflawnwr o 16 oed. Fodd bynnag, mae canllawiau'r CPS yn berthnasol i bob achos o gam-drin domestig waeth beth fo oedran y cyflawnwr neu'r dioddefwr (gan gynnwys y rhai o dan 16 oed). Mae'r dull hwn yn golygu ei bod yn bosibl gwneud cais am orchmynion diogelu fel Gorchmynion Atal er budd dioddefwyr o dan 16 oed yn ogystal â phenderfynu a yw dargyfeirio neu erlyn yn briodol i helpu i ymyrryd yn gynnar ar gyfer cyflawnwyr sydd o dan 16 oed.

88. Gall pobl hŷn ddiodef trais rhyngpersonol, neu gamdriniaeth gan aelodau o'r teulu. Gall y cam-drin hwn gynnwys cam-drin economaidd, emosiynol, seicolegol, rhywiol neu gorfforol neu esgeulustod a gall effeithio ar ddynion a menywod. Mae ymchwil SafeLives wedi canfod bod dioddefwyr 61 oed a throsodd yn llawer llai tebygol o geisio gadael y berthynas yn ystod y flwyddyn cyn cael help ac roedd y rhai a oedd yn defnyddio gwasanaethau cymorth yn llawer mwy tebygol o gael eu cam-drin gan aelod o'r teulu sy'n oedolyn.³⁸

³⁸ <http://www.safelives.org.uk/spotlight-1-older-people-and-domestic-abuse>

89. Gall rhagdybiaethau ynghylch oedran a cham-drin domestig ddeillio wrth gael gafael ar gymorth. Er enghraifft, gellir ystyried anafiadau neu broblemau iechyd meddwl o ganlyniad i anghenion iechyd a gofal cymdeithasol dioddefwr, heb wneud ymholiadau ynghylch cam-drin domestig.
90. Gellir profi cam-drin ar unrhyw oedran. Er bod tystiolaeth i awgrymu bod menywod hŷn yn profi cam-drin domestig ar gyfraddau tebyg i fenywod iau³⁹, gan nad yw Arolwg Troseddau Cymru a Lloegr yn casglu data ar oedolion dros 74 oed ar hyn o bryd ni wyddom beth yw gwir nifer yr achosion o gam-drin domestig ymhlith y grŵp ystod oedran hwn⁴⁰. Mae data o'r flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 o Arolwg Troseddau Cymru a Lloegr (CSEW) yn dangos bod 4.4% o fenywod 60-74 oed wedi dioddef cam-drin domestig⁴¹.
91. Nid yw dioddefwyr hŷn yn cael eu gweld gan wasanaethau cymorth arbenigol yn y niferoedd y byddem yn eu disgwyl⁴² a gallant wynebu rhwystrau sylweddol wrth ofyn am help neu wrth geisio gadael perthynas gamdriniol. Gall y rhwystrau hyn fod yn ddifrifol i ddioddefwyr sydd wedi bod yn destun blynyddoedd o gam-drin estynedig, sydd wedi'u hynysu o fewn cymuned benodol drwy iaith neu ddiwylliant, sy'n profi effeithiau neu anableddau iechyd hirdymor, neu'r rhai sy'n dibynnu ar eu camdriniwr am eu gofal neu eu harian. Mae'n hanfodol bod dioddefwyr hŷn yn gallu cael y cymorth sydd ei angen arnynt, a chefnogaeth i'w profiadau.

Anabledd

92. Dengys data o'r flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020 CSEW fod y rhai ag anabledd yn fwy tebygol o fod wedi dioddef cam-drin domestig yn ystod y flwyddyn ddiwethaf na'r rhai heb; mae hyn yn wir am ddynion (7.5% o gymharu â 3.2%) a menywod (14.7% o gymharu â 6.0%).⁴³ Mae dioddefwyr anabl yn fwy tebygol o wynebu camdriniaeth gan aelod o'r teulu sy'n oedolyn o gymharu â dioddefwyr nad ydynt yn anabl, ac maent hefyd yn fwy tebygol o fod yn dal i fyw gyda'r cyflawnwr.⁴⁴
93. Gall dioddefwyr byddar ac anabl (mae hyn yn cynnwys anableddau corfforol, anawsterau iechyd meddwl, anawsterau dysgu, materion gwybyddol, cyflyrau iechyd hirdymor a niwroamrywiaeth) wynebu mathau ychwanegol o gamdriniaeth sy'n gysylltiedig ag anabledd.
94. Gall dioddefwyr anabl fod yn agored i enghreifftiau penodol o ymddygiad camdriniol, naill ai gan bartner agos, aelod o'r teulu, neu ofalwr (sydd wedi'i gysylltu'n bersonol â

³⁹ [Data SYG](#), y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020

⁴⁰ Unwaith y bydd modd dychwelyd at y dull cyflwyno wyneb yn wyneb ar gyfer CSEW, bydd SYG yn dileu'r terfyn oedran uchaf presennol ar gyfer ymatebwyr i'r modiwlau hunan-lenwi ar unwaith. Yna bydd yn cymryd 12 mis o gasglu data i'n galluogi i gynhyrchu amcangyfrifon cywir.

⁴¹ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

⁴² Cymorth i Fenywod [Adroddiad Cam-drin Domestig 2019: Yr Archwiliad Blynyddol](#), 2019

⁴³ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diwedd Mawrth 2020

⁴⁴ SafeLives, [Goroeswyr Anabl Hefyd: Pobl anabl a cham-drin domestig](#)

nhw),⁴⁵ gan gynnwys: rheoli meddyginiaeth; gwrthod dehongli; gwadu mynediad at wasanaethau neu offer iechyd; gweithredoedd sy'n gwneud cyflwr iechyd y person yn waeth; ac fel arall defnyddio anabledd neu fyddardod y person i'w reoli.

95. Mae dioddefwyr anabl yn wynebu rhwystrau lluosog i geisio a derbyn cymorth i ddianc rhag cam-drin domestig, er enghraifft, llety a chludiant hygyrch, yr angen am gymorth gyda gofal personol neu gyfieithwyr iaith arwyddion, ofn colli eu plant, ac o bosibl, am gymorth emosiynol arbenigol, ffactorau sy'n effeithio ar eu penderfyniad a'u gallu i adael.⁴⁶ Dylai gweithwyr proffesiynol a gwasanaethau fod yn ymwybodol o'r rhwystrau hyn, bod yn rhagweithiol wrth archwilio materion a helpu i sicrhau bod y cymorth cywir yn cael ei gynnig.

Dioddefwyr byddar

96. Mae'n bwysig tynnu sylw at brofiadau dioddefwyr byddar, ac nid yw llawer ohonynt yn nodi eu bod yn rhan o grŵp anabledd. Lleiafrif ieithyddol yw'r gymuned Fyddar sy'n seiliedig ar eu hiaith ac mae llawer o bobl Fyddar yn profi rhwystrau personol a strwythurol o ran cael gafael ar gymorth ac adrodd am gamdriniaeth. Amlygodd arolwg Cymorth i Fenywod Cymru anafodlonrwydd a deimlir gan ddiodefwyr ag anabledd gydag ymateb yr heddlu wrth roi gwybod am gamdriniaeth, gyda 47% o'r ymatebwyr yn pryderu na ddigwyddodd dim i'r sawl sy'n cyflawni camdriniaeth ar ôl iddynt ddatgelu.⁴⁷ Mae diffyg dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth gan weithwyr proffesiynol ynghylch mathau o reolaeth gymhellol wedi'u targedu at bobl fyddar gan nad yw gweithwyr proffesiynol efallai'n gwybod sut i ddefnyddio dulliau cyfathrebu priodol, a all wneud i bobl fyddar dynnu'n ôl o geisio cymorth.

97. Mae'r gymuned Fyddar yn profi materion tebyg i grwpiau lleiafrifol eraill, gyda rhwystrau ychwanegol gan gynnwys iaith a chyfathrebu, diffyg ymddiriedaeth yn yr heddlu ac ofn cael eu gwrthod gan y gymuned ehangach. Mae hefyd yn debygol o fod prinder adroddiadau am gamdriniaeth gan ddiodefwyr Byddar oherwydd y rhwystrau i gyfathrebu a gwybodaeth. Dylai gweithwyr proffesiynol a darparwyr gwasanaethau fod yn ymwybodol bod ar ddiodefwyr Byddar ac anabl angen gwasanaethau cymorth arbenigol sy'n gallu deall eu hanghenion diwylliannol ac ieithyddol.

98. Mae bywydau pobl Fyddar yn croesi rhaniadau rhyngadrannol lluosog, ac fel llawer o gymunedau ymylol, gallant wynebu rhwystrau systemig sy'n eu hatal rhag cael mynediad hawdd at wasanaethau cymorth priodol ar adegau o angen. Lle y bo'n bosibl, dylid disgwyl i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda diodefwyr Byddar ac anabl gael rhywfaint o brofiad o fywyd y gymuned Fyddar, gan fod gorfod ail-fyw eu trawma dro ar ôl tro gyda phobl newydd (e.e. dehonglwyr iaith arwyddion) yn gallu tarfu ar eu gwellhad a gall arwain atynt yn ymddieithrio oddi wrth gymorth y mae mawr ei angen.

⁴⁵ Nid yw'r berthynas rhwng gofalwyr a'r rhai sy'n derbyn gofal yn dod o dan y diffiniad o gam-drin domestig yn Neddf 2021 oni bai bod cysylltiad personol rhyngddynt hefyd

⁴⁶ Nosek et al., The investigation of abuse and women with disabilities: Going beyond assumptions. Trais yn Erbyn Menywod, 7 (4), 2001

⁴⁷ [Cymorth i Fenywod Cymru ac Anabledd Cymru](#), 2019.

Gall hyn hefyd fod yn berthnasol i'r rhai ag anabledd dysgu a all ddefnyddio eiriolwr neu ofalwr i gefnogi eu proses o siarad am eu profiad.

99. Mae pobl Fyddar yn aml yn cael eu tangynrychioli mewn rolau proffesiynol, sy'n eu gwneud yn adnodd gwerthfawr wrth chwilio am lwybrau atgyfeirio priodol - mae'r gallu i rannu iaith a diwylliant cyffredin yn sicrhau y gall pobl Fyddar reoli eu naratif eu hunain a bod modd i'w safbwyntiau a'u profiadau gael eu deall yn llawn gan y rhai sy'n eu cefnogi. Yn dilyn arfer gorau, dylai cleientiaid byddar bob amser gael eu llywio tuag at neu eu cyfeirio at wasanaeth cam-drin domestig y Byddar (gweler Atodiad A) neu wasanaethau arbenigol dan arweiniad Pobl Fyddar yn y lle cyntaf. Er mwyn sicrhau'r canlyniadau gorau posibl, dylai gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda dioddefwyr Byddar allu cyfathrebu'n rhugl gan ddefnyddio iaith arwyddion, heb fod angen cymorth cyfathrebu trydydd parti. Dylai sefydliadau ac asiantaethau hefyd ystyried cydweithio â gwasanaethau arbenigol eraill, fel eu bod yn gallu diwallu anghenion eu cleientiaid ar y cyd drwy rannu adnoddau, gwybodaeth a setiau sgiliau cyflenwol.

Lleferydd ac iaith

100. Mae pobl sy'n wynebu rhwystrau cyfathrebu hefyd yn agored iawn i gam-drin domestig, o ystyried yr anawsterau ychwanegol y maent yn eu hwynebu wrth ofyn am help a chael gafael ar y cymorth sydd ar gael. Dylai awdurdodau lleol sicrhau bod arfer da yn cynnwys nodi anghenion cyfathrebu a'u cefnogi'n briodol, gan gynnwys:

- y cysylltiadau rhwng cam-drin domestig a lleferydd;
- anghenion iaith a chyfathrebu;
- effaith gweld cam-drin domestig ar leferydd, iaith a chyfathrebu plant;
- y gwasanaethau sydd ar gael i gefnogi pobl â'r anghenion hynny, a'u plant.

101. Mae gwasanaethau lleferydd, iaith a chyfathrebu i blant a phobl ifanc yn dod o dan drefniadau comisiynu ar y cyd a nodir yn y [Cod Ymarfer Anghenion Addysgol Arbennig ac Anableddau](#), sy'n dod ag addysg, iechyd ac awdurdodau lleol, a Thimau Troseddau leuencid at ei gilydd i asesu anghenion a chytuno ar gynnig lleol. Mae comisiynu ar y cyd yn rhoi cyfle i asiantaethau ystyried y ffactorau ehangach a'r rhyngddibyniaethau, megis cam-drin domestig, a chynllunio gwasanaethau yn unol â hynny. I gael rhagor o wybodaeth am anghenion addysgol arbennig ac anableddau, a'r effaith ar blant yn mynegi eu teimladau, gweler paragraff 190.

Cyfeiriadedd Rhywiol a Hunaniaeth o Ran Rhywedd

102. Mae data SYG o'r [CSEW 2015/2016](#) yn awgrymu bod mwy nag un o bob pedwar dyn hoyw a menyw lesbiaidd (29%) a mwy nag un o bob tri o bobl ddeurywiol (40%) wedi adrodd am o leiaf un math o gam-drin domestig ers yn 16 oed. Er bod menywod lesbiaidd yn adrodd am gyfraddau ychydig yn uwch o gam-drin domestig i rai menywod heterorywiol (11.4% o gymharu â 7.5%), mae menywod deurywiol fwy na dwywaith yn fwy tebygol o ddatgelu cam-drin domestig o gymharu â menywod heterorywiol (17.3%

o gymharu â 7.5%).⁴⁸ Yn [Arolwg Cenedlaethol LHDT 2017](#), roedd 48% o ymatebwyr trawsryweddol wedi profi digwyddiad negyddol yn ymwneud â rhywun yr oeddent yn byw gydag ef oherwydd eu bod yn LHDT, neu'n cael eu credu'n LHDT, yn y 12 mis cyn yr arolwg.

103. Mae llawer o debygrwydd rhwng profiadau pobl heterorywiol a LHDT o gam-drin domestig. Fodd bynnag, gall dioddefwyr LHDT hefyd brofi camdriniaeth o bŵer a rheolaeth sy'n gysylltiedig iawn â chael bod eu rhywioldeb neu eu hunaniaeth o ran rhywedd yn cael eu defnyddio yn eu herbyn. Gall hyn gynnwys yr ymddygiadau camdriniol canlynol:⁴⁹

- Bygythiadau o ddatgelu cyfeiriadedd rhywiol a hunaniaeth o ran rhywedd i deulu, ffrindiau, cydweithwyr yn y gwaith, y gymuned ac eraill;
- Datgelu hanes hunaniaeth rhywedd, cyfeiriadedd rhywiol neu statws HIV heb ganiatâd;
- Cyfyngu neu reoli mynediad i fannau neu adnoddau LHDT;
- Defnyddio cyfraith mewnfudo i fygwth allgludo i'r wlad wreiddiol, a allai fod yn anniogel oherwydd e.e. deddfwriaeth gwrth-hoyw; ac
- arferion 'therapi trosi' fel y'u gelwir, yn amrywio o arferion ffug-seicolegol i, mewn amgylchiadau eithafol, weithredoedd corfforol neu rywiol treisgar, y gellir eu hysgogi gan gred bod yna gyfeiriadedd rhywiol 'cywir', ac y gall person gael ei 'wella' os oes ganddo gyfeiriadedd rhywiol gwahanol neu hunaniaeth o ran rhywedd.

104. Mae'n bwysig nodi nad yw pobl LHDT yn grŵp homogenaidd. Gall cam-drin a ddatgelir gan fenywod lesbiaidd fod yn wahanol i fenywod deurywiol a thrawsrywiol. Yn yr un ffordd, gall profiadau dynion hoyw fod yn wahanol i brofiadau dynion deurywiol neu drawsrywiol.

105. Mae pobl LHDT yn profi rhwystrau personol a strwythurol penodol o ran cael gafael ar gymorth ac adrodd am gamdriniaeth.⁵⁰ Gall hyn gynnwys gwasanaethau heb lwybrau atgyfeirio o ansawdd gyda sector LHDT arbenigol a gweledded a chynrychiolaeth isel o faterion LHDT o fewn gwasanaethau. Gall hefyd gynnwys diffyg dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth gan weithwyr proffesiynol ynghylch mathau unigryw o reolaeth gymhellol wedi'u targedu at gyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth o ran rhywedd, a gweithwyr proffesiynol yn lleihau'r risg a brofir gan bob LHDT.⁵¹

106. Mae'r rhan fwyaf o bobl LHDT yn teimlo y byddent yn cael eu derbyn yn haws mewn gwasanaeth arbenigol LHDT. Mae bodolaeth gwasanaethau cam-drin domestig

⁴⁸ Swyddfa Ystadegau Gwladol, [Menywod sydd fwyaf tebygol o brofi cam-drin partner yng Nghymru a Lloegr](#), 2018.

⁴⁹ O: Magić, J., & Kelley, P. [LGBT people's experiences of domestic abuse: a report on Galop's domestic abuse advocacy service](#), 2018

⁵⁰ Dr Jasna Magic, Peter Kelley, Galop, : [Barriers to accessing services for LGBT victims and survivors](#), 2018

⁵¹ Magić, J., & Kelley, P. [Recognise & Respond: Strengthening advocacy for LGBT survivors of domestic abuse](#), 2019.

"gan ac ar gyfer" LHDT neu ddatblygu ymateb LHDT cynhwysol yn hanfodol i sicrhau ardal leol neu'n gallu diwallu, yn briodol, anghenion dioddefwyr LHDT.⁵²

Rhywedd a Rhyw

107. Mae cam-drin domestig a gyflawnir tuag at fenywod gan ddynion yn fath o drais yn erbyn menywod a merched (VAWG) ac mae'n gysylltiedig ag anghydraddoldeb ehangach rhwng y rhywiucasineb at wragedd a chanfyddiadau ynghylch normau niweidiol rhwng y rhywiau. Gall y rhain gynnwys cred mewn rolau rhyw ystrydebol, megis dynion yn dominyddu mewn perthynas a menywod yn ymostyngol, neu y dylai dynion fod yn gyfrifol am gyllid teuluol ac y dylent fod â hawl i wneud penderfyniadau.
108. Er bod y diffiniad statudol o gam-drin domestig yn niwtral o ran y rhywiau, rydym yn cydnabod bod cam-drin domestig yn effeithio ar fwy o fenywod na dynion. Mae ystadegau o'r bwletin SYG [diwethaf](#) yn dangos bod menywod tua dwywaith yn fwy tebygol o fod wedi profi cam-drin domestig â dynion yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020. [Ac mae ymchwili](#)⁵³ yn awgrymu, pan fo ymddygiad reoli neu gymhellol yn cael ei ystyried, mae'r gwahaniaethau rhwng profiadau dioddefwyr gwrywaidd a benywaidd yn dod yn fwy amlwg, gyda'r rhan fwyaf o ddiodesfwyr yn fenywod.
109. Mae menywod yn llawer mwy tebygol na dynion o brofi mathau mynych a difrifol o gam-drin, gan gynnwys trais rhywiol. Mae menywod yn profi cyfraddau uwch o erledigaeth dro ar ôl tro ac maent yn llawer mwy tebygol o gael eu brifo yn ddifrifol neu eu lladd na dynion sy'n dioddef cam-drin domestig.⁵⁴ [Mae'r ffigurau'n dangos](#) o'r flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2017 i'r flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2019, bod y rhan fwyaf o ddiodesfwyr dynladdiadau domestig yn fenywod (77%). Mae hyn yn gwrthgyferbynnu â dynladdiadau annomestig lle'r oedd y rhan fwyaf o'r diodesfwyr yn ddynion (87%). O'r diodesfwyr benywaidd, lladdwyd 81% gan bartner neu gyn bartner, lladdwyd 11% gan riant a lladdwyd 8% gan blentyn neu berthynas deuluol arall, megis brawd neu chwaer.⁵⁵
110. Rydym yn cydnabod bod dynion hefyd yn dioddef cam-drin domestig. Er eu bod yn profi llawer o fathau tebyg o gam-drin fel menywod, gall dynion wynebu rhwystrau penodol, gan gynnwys cywilydd, ofn stigma, pryderon am gael eu credu, peidio â chydabod eu bod yn dioddef cam-drin domestig a diffyg hyrwyddo gwasanaethau i'w cefnogi. Mae yna gred yn dal i fodoli o fewn cymdeithas na all dynion ddiodesfwyr cam-drin domestig.
111. Canfu astudiaeth ymchwil bum thema allweddol yn esbonio amharodrwydd dynion i geisio cymorth: canfyddiad targed gwasanaeth; cywilydd a/neu embaras; gwadu;

⁵² Magić, J., & Kelley, P. [Recognise & Respond: Strengthening advocacy for LGBT survivors of domestic abuse](#), 2019.

⁵³ Myhill, [Measuring Coercive Control](#), 2015

⁵⁴ Walby and Towers, [Measuring violence to end violence: mainstreaming gender](#), 2017

⁵⁵ [Data SYG](#), y flwyddyn yn diweddu Mawrth 2020

stigma; ac ofn.⁵⁶ Dengys ymchwil fod dynion sy'n dioddef cam-drin gan bartner dros ddwywaith yn fwy tebygol o beidio â dweud wrth unrhyw un eu bod yn ddiodeffwr na diodeffwyr benywaidd.⁵⁷ Yn ogystal, gall anghydraddoldebau strwythurol wahaniaethu neu eithrio, yn benodol neu'n oblygedig, grwpiau o ddiodeffwyr fel dynion a bechgyn hoyw, deurywiol a thrawsrywiol (GBT).

Astudiaeth Achos

Fe wnaeth cyn-wraig Sam ei gam-drin, yn gorfforol ac yn feddyliol, am dros ddegawd. Dechreuodd eu perthynas fel unrhyw un arall. Roedd y ddau ohonynt yn athrawon yn gweithio yn yr un ysgol, ac nid oedd dim yn ymddangos allan o'r cyffredin. Ar y dechrau roedd hi'n ofalgar ond yna dechreuodd pethau newid.

Dechreuodd ei gloi allan o'u cartref neu ei adael ar ochr y ffordd, filltiroedd o'i gartref heb arian. Cafodd ei gloi allan o'r tŷ tua 60 gwaith dros gyfnod o bron i 10 mlynedd. Weithiau byddai hi'n mynd a'i waled a'i allweddi fel nad oedd ganddo unrhyw ffordd o gyrraedd adref. Cafodd ei hun yn cerdded fel petai ar blisg wyau, yn cael ei gymell i sefyllfaoedd nad oedd am fod ynddynt. Dywedwyd wrtho'n aml na fyddai byth yn gweld ei ferch eto pe na bai'n gwneud yr hyn yr oedd arni hi ei eisiau. Teimlai na allai adael cartref y teulu er lles eu merch.

Sylweddolodd Sam fod yn rhaid iddo weithredu ar ôl iddo gael anaf difrifol pan ymosododd ei wraig arno gyda sychwr gwallt. Daeth cydweithwyr yn yr ysgol y bu'n gweithio ynddynt i wybod am y materion yr oedd yn eu hwynebu ac roeddent yn gefnogol tuag ato. Ar ôl yr ymosodiad, cynigiodd yr ysgol amser i ffwrdd i wella a thalodd iddo dderbyn cwnsela. Rhoddodd yr ysgol amser pellach i ffwrdd iddo hefyd fel y gallai ymddangos yn y llys. Roedd hyn yn golygu ei fod yn gallu rhoi tystiolaeth hanfodol o'r gamdriniaeth yr oedd wedi bod yn ei dioddef ers bron i ddegawd. Mae Sam yn teimlo bod ei sefyllfa'n dangos y bydd diodeffwyr gwrywaidd yn cael eu cymryd o ddifrif wrth ddod ymlaen ac yn cael y gefnogaeth gywir.

Beichiogrwydd

112. Mae beichiogrwydd yn ffactor risg penodol a all wneud diodeffwyr yn fwy agored i niwed. Gall beichiogrwydd fod yn sbardun ar gyfer cam-drin domestig a gall cam-drin presennol waethygu yn ystod beichiogrwydd neu ar ôl rhoi genedigaeth.⁵⁸ Nid yw beichiogrwydd yn achosi camdriniaeth; ond gall cyflawnwr ddwysáu'r cam-drin pan fydd menyw yn feichiog. Mae ymchwil yn awgrymu bod tua 30% o gam-drin domestig yn dechrau yn ystod beichiogrwydd, tra bod 40–60% o fenywod sy'n profi cam-drin domestig yn cael eu cam-drin yn ystod beichiogrwydd.⁵⁹

⁵⁶ Tsui, Cheung & Leung, Help-seeking among male victims of partner abuse: men's hard times. *Cyfnodolyn Seicoleg Gymunedol*, 38(6), 769–780, 2010

⁵⁷ Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr: blwyddyn yn diweddu Mawrth 2018 (<https://bit.ly/2FY8UYc>)

⁵⁸ Tafll, [Trais yn erbyn menywod yn ystod beichiogrwydd ac ar ôl genedigaeth](#), 2002

⁵⁹ [A cry for help: Why we must invest in domestic abuse services in hospitals](#), *Safelives* (2016)

113. Mae cam-drin domestig a brofir yn y groth yn ystod beichiogrwydd ac yn y blynyddoedd cynharaf yn niweidiol i ganlyniadau geni a datblygiad cynnar babanod. Gall cyflwr emosiynol mam gael dylanwad uniongyrchol ar ddatblygiad y ffetws a gall straen parhaus fel cam-drin domestig amharu ar niwroddatblygiad babanod. Gall hyn effeithio ar weithrediad gwybyddol a rheoleiddio emosiynol plant, gan lunio canlyniadau ymddygiadol ac emosiynol.⁶⁰

114. Er gall beichiogrwydd gynyddu'r risg o gamdriniaeth, dylid cydnabod hefyd y gallai'r rhyngweithio â gweithwyr iechyd proffesiynol roi cyfle i fenywod geisio cymorth, yn ogystal ag i weithwyr proffesiynol estyn allan at fenywod a allai fod yn profi cam-drin domestig. Mae paragraff 255 yn y canllawiau hyn yn nodi rhagor o wybodaeth am rôl gweithwyr iechyd proffesiynol gan gynnwys wrth arfer eu chwilfrydedd proffesiynol ac estyn allan at fenywod beichiog i gynnig cymorth mewn perthynas â cham-drin domestig. Dylai gweithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol hefyd fod yn effro i'r angen i gynnig cymorth a diogelu i'r plentyn ar ôl ei eni os oes angen.

Hil

115. Gall y rhai o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig brofi rhwystrau ychwanegol i nodi, datgelu, ceisio cymorth neu roi gwybod am gamdriniaeth. Gall hyn gynnwys:

- Drwgdybiaeth o'r heddlu ac asiantaethau statudol eraill;
- Gelyniaeth tuag at yr heddlu oherwydd diffyg cefnogaeth ganfyddedig neu wirioneddol i'w cymuned yn hanesyddol a/neu ar hyn o bryd;
- Pryderon am hiliaeth ac ofn stereoteipio hiliol;
- Ofnau am statws mewnfudo a/neu loches a'r risg o allgludo;
- Rhwystrau ieithyddol;
- Cael ei effeithio'n anghymesur gan rai mathau o VAWG, gan gynnwys priodas dan orfod, aros o fewn priodas gam-driniol, cam-drin menywod ar sail "anrhydedd" fel y'i gelwir ac anffurfio organau cenhedlu menywod;
- Pryderon am y teulu'n cael gwybod; ac
- Ofn cael eich gwrthod gan y gymuned ehangach.

116. Yn aml bydd cam-drin domestig yn cael ei dan-adrodd gan gymunedau lleiafrifol, gyda llawer o ddiodefwyr yn dweud bod stereoteipiau a thybiaethau wedi'u gwneud amdanynt yn dod o 'ddiwylliannau lle cafodd VAWG ei normaleiddio a'i dderbyn' neu

⁶⁰ Huth-Bocks, A. C., Levendosky, A. A. & Bogat, G. A. (2002). Effeithiau trais domestig yn ystod beichiogrwydd ar iechyd mamau a babanod. *Trais a dioddefwyr* 17, 169.

pan gafodd eu profiadau o gam-drin domestig eu trin fel achosion tai a mewnfudo gan awdurdodau cyhoeddus.⁶¹ Dylai gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda chymunedau lleiafrifol fod yn ymwybodol o rwystrau a cheisio sicrhau bod y cymorth cywir ar gael i'w goresgyn.

117. Mae rhwystrau strwythurol penodol y mae cymunedau lleiafrifol yn eu hwynebu wrth gael gafael ar gymorth. Mae cynnwys gwasanaethau "gan ac-ar gyfer" arbenigol yn allweddol i sicrhau y gall ardal leol ddiwallu anghenion dioddefwyr o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig.

Statws mewnfudo a dioddefwyr mudol

118. Gall dioddefwyr sydd wedi dod i mewn i'r DU o dramor wynebu rhwystrau wrth geisio dianc rhag cam-drin domestig sy'n ymwneud â'u statws mewnfudo neu ei ddiffyg. Efallai na fydd gan rai dioddefwyr fynediad at wasanaethau cyhoeddus ac arian a all arwain at fwy o ddibyniaeth ar y partner neu'r teulu os ydynt wedi cefnogi eu bod yn y DU. Gallant hefyd wynebu mwy o effaith economaidd o adael camdriniwr os nad ydynt yn gallu hawlio budd-daliadau neu gael mynediad at dai, neu os ydynt yn colli eu statws mewnfudo drwy adael eu partner, gan gynnwys amddifadrwydd a digartrefedd. Gall partneriaid neu aelodau o'r teulu fanteisio ar hyn i reoli dioddefwyr. Mae enghreifftiau o hyn yn cynnwys:

- bygwth hysbysu awdurdodau mewnfudo;
- cael eu gwahanu oddi wrth eu plant; neu
- bygwth nad ydynt bellach yn rhoi cymorth i'w harhosiad yn y DU.

119. Gall cyflawnwyr ddefnyddio statws mewnfudo ansicr dioddefwr i'w gorfodi a'u rheoli. Mae adroddiad yn dangos sut y gall statws mewnfudo ansicr fod yn arf rheoli gorfodi.⁶² Gall dioddefwyr o dramor fod yn fwy amharod i ddod ymlaen ac adrodd am gamdriniaeth yn enwedig os nad ydynt yn ymwybodol o'u statws mewnfudo neu wedi cael eu camarwain gan eu camdriniwr.

120. Mae profiadau dioddefwyr mudol sy'n profi cam-drin domestig, ac effaith dim troi at arian cyhoeddus ar blant mewn teuluoedd mudol wedi cael eu dogfennu'n eang gan y grwpiau arbenigol sy'n eu cefnogi. Mae adroddiad Cymorth i Fenywod yn manylu ar brofiadau menywod a'u plant sy'n wynebu rhwystrau wrth gael mynediad i loches a chanfu fod plant a phobl ifanc nad ydynt yn gallu cael lloches yn aml yn byw bywydau dros dro ac mae llawer yn agored i galedi ariannol⁶³. Canfu'r adroddiad hefyd mai dim ond 4% o lochesi gwag a restrir ar Lwybrau At Gymorth sy'n agored i'r rhai heb unrhyw hawl i gael arian cyhoeddus (NRPF), ac yn ymarferol gall derbyn ddibynnu ar y fenyw yn cael arian ar waith gan y Consesiwn Amddifadedd Trais Domestig (DDVC) neu gyllid y cytunwyd arno gan wasanaeth statudol arall.

⁶¹ Imkaan a Phrifysgol Warwick (SWELL) [Between the lines research briefing: service responses to Black and Minority Ethnic Women and Girls experiencing Sexual Violence](#)

⁶² Adroddiad Gwasanaeth Hawliau Menywod America Ladin [The Right to be Believed](#)

⁶³ [Unman i droi i blant a phobl ifanc, Cymorth i Fenywod \(2020\)](#)

121. Mae amrywiaeth o fecanweithiau cymorth ar waith ar gyfer mudwyr sy'n dioddef cam-drin domestig, gan gynnwys cymorth penodol i geiswyr lloches, cymorth gan awdurdodau lleol, newid Dim Atebolrwydd i Gronfeydd Cyhoeddus (NRPF), hepgor ffioedd, cymorth i ddiodefwyr masnachu mewn pobl a chaethwasiaeth fodern drwy'r Mekanwaith Cyfeirio Cenedlaethol, a Chynllun Cymorth i Ddiodefwyr Mudol y Swyddfa Gartref.
122. Un rhwystr allweddol i ddiodefwyr mudol cam-drin domestig gael cymorth yw'r anhawster y mae sefydliadau'n ei wynebu wrth ariannu gwelyau a gwasanaethau ategol mewn lloches i ddiodefwyr heb droi at arian cyhoeddus. Mae Cynllun Cymorth i Ddiodefwyr Mudol gwerth £1.5 miliwn wedi'i lansio i fynd i'r afael â'r mater hwn. Mae'n darparu llety a chymorth i ddiodefwyr mudol cam-drin domestig gyda NRPF, yn ogystal ag adeiladu'r sylfaen dystiolaeth sydd ei hangen i lywio penderfyniadau polisi dilynol (gweler para 134).
123. Gall diodefwyr mudol ar rai fisas priodasol fod yn gymwys ar gyfer y DDVC. Mae'r consesiwn hwn yn galluogi'r diodefwyr hyn i wneud cais am ganiatâd i aros heb yr amod Dim Atebolrwydd i Gronfeydd Cyhoeddus (NRPF) pan fydd eu perthynas wedi chwalu oherwydd cam-drin domestig, maent yn anghenus, ac yn bwriadu gwneud cais wedyn am ganiatâd amhenodol i aros fel diodefwyr cam-drin domestig. Yna gall y diodefwyr hyn wneud cais i hawlio arian cyhoeddus (budd-daliadau) am hyd at dri mis tra maent yn gwneud cais i ymgartrefu yn y DU. Mae hyn yn helpu diodefwyr mudol ar fisâu priodasol i ariannu lloches gydag elfen dai'r budd-daliadau y gallant eu hawlio oherwydd bod eu cyflwr NRPF wedi'i godi.
124. Dim ond i'r rhai ar fisâu priodasol y mae'r DDVC ar gael oherwydd bod ganddynt ddisgwyliad clir a dilys o setlo. Pe na bai eu perthynas wedi'i chwalu o ganlyniad i gam-drin domestig, byddent wedi cael disgwyliad dilys o aros yn y DU yn barhaol, ar ôl adleoli ar y sail honno. Pe bai'r rheini ar lwybrau mewnfudo eraill yn dioddef cam-drin domestig, er nad yw'r cam-drin yn llai trasig, ni fyddent o reidrwydd wedi cael disgwyliad dilys o aros yn y DU yn barhaol pe na bai eu perthynas wedi'i chwalu o ganlyniad i gam-drin domestig, gan fod eu gallu i wneud hynny yn dibynnu ar fwy na dim ond aros yn eu perthynas.
125. Mae'n bosibl y bydd diodefwyr hefyd yn amharod i roi gwybod am gamdriniaeth oherwydd ofn rhannu gwybodaeth gan yr heddlu a gwasanaethau statudol eraill gyda'r Swyddfa Gartref at ddibenion rheoli mewnfudo. Dylai gweithwyr proffesiynol fod yn ymwybodol bod Cyngor Cenedlaethol Prif Weithredwyr yr Heddlu wedi gosod [arweiniad](#) ar gyfer swyddogion yr heddlu, gan osod dull cyntaf diodefwyr o ymdrin ag adrodd am droseddau gan ddiodefwyr neu dystion troseddau yr amheuir eu bod yn drosedd mewnfudo. Mae'r Swyddfa Gartref yn cefnogi'r sefyllfa hon a bydd Gorfodi Mewnfudo yn ystyried amgylchiadau personol unigolyn yn ofalus wrth ystyried camau priodol yn dilyn atgyfeiriad gan yr heddlu.

126. Dylai gweithwyr proffesiynol fod yn ymwybodol y gallant gyfeirio dioddefwyr sydd â statws mewnfudo ansicr at sefydliadau lleiafrifoedd ethnig a mudwyr arbenigol 'gan ac ar eu rhan' fel arfer gorau. Gall y sefydliadau hyn ddarparu cefnogaeth a diogelwch amlapio cyfannol i ddioddefwyr mudol. Mae rhestr o sefydliadau ar gael yn Atodiad A.

Astudiaeth Achos

Estynnodd Ms K allan i'r heddlu a Southall Black Sisters (SBS) am help ar ôl profi cam-drin domestig wrth adleoli i'r DU. Roedd hi'n gallu cael mynediad i lety brys, cwnsela a chynghor cyfreithiol.

Ganed Ms K yn Amritsar a symudodd i'r DU i astudio pan oedd ffrind i'r teulu a welodd fel ei 'ewythr' yn cynnig talu am ei hastudiaethau. Cafodd fisa myfyriwr a chyrrhaeddodd y DU ac aeth i aros gyda'i 'hewythr'. Yn ystod ei harhosiad, trefnodd ei 'hewythr' ei phriodas drwy hysbysebu ar wefan briodasol.

O fewn tair wythnos i'w phriodas, cafodd Ms K ei cham-drin yn gorfforol, ar lafar ac yn emosiynol a'i gorfodi i fod yn was domestig. Roedd ei mam-yng-nghyfraith yn aflonyddu arni'n barhaus ar lafar; roedd yn galw enwau arni ac anogodd ei gŵr i'w defnyddio fel caethwas. Roedd Ms K yn aml yn cael ei gorfodi i goginio holl brydau bwyd y teulu, golchi'r holl ddillad, a glanhau'r tŷ cyfan. Syrthiodd yn feichiog ond fe'i gorfodwyd i barhau i wneud yr holl waith tŷ yn hwyr yn ei beichiogrwydd.

Roedd gŵr Ms K, a oedd wedi'i garcharu am lofruddiaeth o'r blaen, yn cam-drin yn gorfforol mewn modd a oedd yn dwysáu yn ystod eu priodas. Cynyddodd y cam-drin tuag at Ms K yn ystod ei beichiogrwydd. Ymwelodd ei 'hewythr' â hi o bryd i'w gilydd i ymyrryd ac erfyn arnynt i atal y cam-drin.

Pan oedd tua saith mis yn feichiog, ymosododd gŵr Ms K arni am ei bod yn eistedd ar y soffa. Ceisiodd adael, ond gorfododd ei mam-yng-nghyfraith hi i eistedd i lawr eto, gan ddweud wrthi fod yn rhaid iddi aros nes iddi roi genedigaeth ac yna rhoi'r baban iddynt. Llwyddodd Ms K i adael yr ystafell a galwodd ar ei 'hewythr' i'w chasglu. Pan gyrhaeddodd ei 'hewythr', safodd ei gŵr yn y drws i'w hatal rhag gadael y tŷ. Daeth yn ddig iawn a thafllu ei heiddo i'r dreif a dweud wrthi am beidio â dychwelyd. Aeth 'ewythr' Ms K â hi i'r ysbyty i gael archwiliad a rhoddodd hi adroddiad hefyd mewn gorsaf heddlu leol. Cyfeiriodd yr heddlu hi at SBS, ond yn ddiweddarach cymododd â'i gŵr yn dilyn gorfodaeth gan ei theulu yng nghyfraith a thynnodd ei chŵyn yn ôl.

Fodd bynnag, yn fuan ar ôl cymodi, dechreuodd ei gŵr ei cham-drin eto. Er mwyn sicrhau na chafodd gyfle i ddatgelu'r cam-drin i unrhyw un y tu allan i'r teulu, aeth ei mam yng nghyfraith gyda hi i'w hapwyntiadau meddyg teulu. Fodd bynnag, cafodd y cam-drin domestig effaith sylweddol ar iechyd meddwl Ms K, gan beri iddi fynd yn ddigalon ac yn bryderus. Roedd hi'n byw mewn ofn cyson am ei bywyd hi a bywyd ei phlentyn.

Rhoddodd Ms K enedigaeth i'w mab ond yn dilyn hyn cynyddodd y cam-drin tuag ati. Roedd teulu yng nghyfraith Ms K yn bygwth mynd â'i mab i ffwrdd ac iddi hi gael ei halltudio, yn enwedig pe bai'n meiddio datgelu ei phrofiadau i unrhyw un y tu allan i'r cartref. Arweiniodd hyn i gyd at ei theimlad o fod wedi ei hynysu ac wedi'i dal yn ei chartref priodasol. Dywedodd ei mam yng nghyfraith yn aml wrth Ms K fod y baban yn perthyn iddi hi, a'u bod yn gallu lladd Ms K a chadw'r baban.

Yn dilyn nifer o fgythiadau marwolaeth i Ms K a'i theulu, a'r cam-drin corfforol a geiriol di-baid yr oedd yn agored iddo, penderfynodd Ms K adael y cartref priodasol o'r diwedd. Gwnaeth gŵyn i'r heddlu lleol a chysylltodd ag SBS am gymorth.

Roedd SBS yn gallu cynorthwyo Ms K i wneud cwyn i'r heddlu a llunio cynllun diogelwch. Buont yn cysylltu â'r gwasanaethau cymdeithasol i helpu i sicrhau llety brys iddi hi a'i mab, yn cyfeirio Ms K at wasanaethau cymorth a chwmsela ac yn ei helpu i gael cyngor cyfreithiol ynglŷn â'i statws mewnfudo.

DRAFT

Ceiswyr Lloches

127. Darperir llety am ddim, wedi'i ddodrefnu a lwfans arian parod wythnosol i geiswyr lloches a'u dibynyddion a fyddai fel arall yn anghenus i ddiwallu eu hanghenion byw hanfodol o dan y trefniadau a nodir yn adran 95 o Ddeddf Mewnfudo a Lloches 1999 ('Deddf 1999'). Mae hyn yn cynnwys ceiswyr lloches sy'n dioddef cam-drin domestig. Mae ceisiwr lloches yn anghenus os nad oes ganddo lety digonol neu'r modd i'w gael. Mae Rheoliadau Cymorth Lloches 2000 yn ei gwneud yn glir nad yw llety'n ddigonol os yw aros ynddo yn amlygu'r unigolyn i risg o drais domestig.
128. Er y bu erioed gweithdrefnau ar waith i roi cymorth uniongyrchol a llety diogel i geiswyr lloches sy'n dioddef cam-drin domestig, ni wnaeth hyn tan yn ddiweddar ymestyn i ddarparu lle mewn lloches bwrpasol lle mae cymorth arbenigol ar gael. Mae trefniadau bellach ar waith i ddefnyddio'r gyllideb cymorth lloches i gau bwlch a oedd yn atal ceiswyr lloches a'u dibynyddion a gefnogwyd o dan adran 95 o Ddeddf 1999 rhag cael mynediad at loches. Nod y polisi yw sicrhau bod ceiswyr lloches sy'n dioddef cam-drin domestig yn cael y cymorth arbenigol sydd ei angen arnynt. Mae'r canllawiau statudol hyn yn berthnasol i geiswyr lloches sydd â hawl i gael cymorth lloches, a ddarperir boed hynny mewn llety â chymorth neu loches arbenigol.
129. Mae gan y rhai sy'n cael statws ffoadur neu warchodaeth ddyngarol yn y DU fynediad at ddarpariaethau cymorth yn yr un modd ag unrhyw un arall sy'n byw yn y DU sy'n troi at arian cyhoeddus. Gall ceiswyr lloches barhau i gael cymorth gan y Swyddfa Gartref tra bod eu cais yn cael ei brosesu ac mae gan ffoaduriaid cydnabyddedig yr hawl i weithio, mynediad at fudd-daliadau a gallant wneud cais am dai.
130. Gall awdurdodau lleol hefyd ddarparu rhwyd ddiogelwch o gymmorth sylfaenol, waeth beth fo'u statws mewnfudo, os sefydlir bod angen gofal gwirioneddol nad yw'n deillio o anghenion yn unig, er enghraifft, lle mae anghenion gofal cymunedol, mudwyr â phroblemau iechyd difrifol neu achosion teuluol lle mae lles plentyn dan sylw. Os oes gan ddioddefwr cam-drin domestig blant, efallai y bydd hefyd yn ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu cymorth ariannol a/neu lety drwy adran 17 o Ddeddf Plant 1989 i ddiogelu lles y rhai mewn angen, waeth beth fo'u statws mewnfudo neu statws mewnfudo eu rhieni.

Newid Amodau NRPF

131. Mae cais i godi statws NRPF ar gael i fudwyr ar rai llwybrau hawliau dynol penodol i aneddiadau, megis y llwybr rhiant pum mlynedd neu'r llwybr partner 10 mlynedd, rhiant neu fywyd preifat. Gall ymgeisydd sydd wedi dod ar draws newid yn ei amgylchiadau ac oherwydd hyn yn anghenus neu'n anghenus yn fuan, ac sydd â phlentyn na fydd ei anghenion ychwanegol a hanfodol penodol yn cael eu diwallu heb fynediad at arian cyhoeddus, neu sy'n wynebu amgylchiadau ariannol eithriadol, fod yn gymwys i godi eu statws NRPF.

Hepgor Ffioedd

132. Mae hepgoriadau ffioedd ar gael ar gyfer rhai ceisiadau penodol am hawliau dynol yn y wlad lle mae mudwr yn arfer yr hawl i aros yn y DU yn seiliedig ar fywyd teuluol neu breifat, ond na all fforddio'r ffi, yn anghenus, mewn perygl o fod yn angenus yn fuan iawn, neu os oes ganddo blentyn na fydd ei anghenion ychwanegol a hanfodol penodol yn cael eu diwallu os telir y ffi. Mae'r rhain yn cynnwys ymgeiswyr o dan y llwybr rhiant pum mlynedd a'r llwybr partner, rhiant neu fywyd preifat 10 mlynedd.

Masnachu mewn Pobl

133. Gall y Mekanwaith Cyfeirio Cenedlaethol gefnogi dioddefwyr mewn achosion o gaethwasiaeth fodern drwy eu hadnabod a'u cyfeirio i dderbyn y cymorth priodol (gweler para 163 i 166).

Cynllun Cymorth i Ddioddefwyr Mudol

134. Ym mis Mehefin 2019, cyhoeddodd y Cydbwyllgor ar y Bil Cam-drin Domestig drafft ei [Adroddiad Cyntaf](#). Tynnodd y Pwyllgor sylw at y ffaith y gallai rhai mudwyr sy'n dioddef cam-drin domestig sydd â NRPF ac nad ydynt yn gymwys ar gyfer y DDVC neu ffyrdd eraill o gymorth wynebu'r dewis o aros gyda chyflawnwr camdriniaeth neu fod yn ddigartref ac yn anghenus os nad ydynt yn gwybod sut i gael gafeal ar gymorth.
135. O ganlyniad, adolygodd y Llywodraeth ei hymateb cyffredinol i ddioddefwyr mudol cam-drin domestig, gan weithio gyda 24 o sefydliadau arbenigol a chyhoeddi [Canfyddiadau'r Adolygiad](#) ym mis Gorffennaf 2020. Un rhwystr allweddol i ddioddefwyr mudol cam-drin domestig gael cymorth yw'r anhawster y mae sefydliadau'n ei wynebu wrth ariannu gwelyau a gwasanaethau ategol mewn lloches i ddioddefwyr heb droi at arian cyhoeddus. Dyna pam y lansiodd y Llywodraeth y Cynllun Cymorth i Ddioddefwyr Mudol gwerth £1.5m a fydd yn cael ei redeg gan Southall Black Sisters a'u partneriaid cyflenwi. Mae'r cynllun Cymorth i Ddioddefwyr Mudol wedi'i gynllunio i roi cymorth i'r unigolion hynny sy'n syrthio drwy fylchau mecanweithiau cymorth eraill, megis y DDVC. Mae'n darparu rhwyd ddiogelwch o gymorth drwy ddarparu llety mewn lloches neu lety perthnasol arall. Yn ogystal, gall y cynllun ddarparu darpariaethau amlapio, gan gynnwys cymorth emosiynol, a chymorth mwy ymarferol ar ffurfiau fel cyngor mewnfudo i helpu dioddefwyr i adfer a llywio cyngor a'r opsiynau sydd ar gael iddynt i symud ymlaen o'r cymorth hwnnw. Gellir teilwra'r cymorth y mae'n ei ddarparu i anghenion dioddefwyr unigol.

Ffydd

136. Gall dioddefwyr sy'n dilyn crefydd neu sy'n dod o gefndiroedd ffydd brofi rhwystrau ychwanegol i dderbyn cymorth neu roi gwybod am gamdriniaeth oherwydd problemau o ran cael gafeal ar gymorth oherwydd eu hunaniaeth grefyddol a'u cymuned ffydd. Bydd llawer yn ofni bod eu ffydd yn cael ei chamddeall a phryderon ynghylch a fyddant yn cael eu credu.

137. Dylai gwasanaethau arbenigol geisio deall yr amlygiadau amrywiol o gam-drin ysbrydol a'r defnydd o sut y gellir defnyddio pob un neu gymysgedd o ddiwylliant, traddodiad crefyddol a'r ysgrythur fel dulliau cam-drin gan gyflawnwyr.
138. Mae argraffau 62 ymlaen yn rhoi rhagor o fanylion am *gam-drin ysbrydol*.
139. Mae'n bwysig bod gwasanaethau arbenigol yn cyfleu eu dealltwriaeth o grefydd dioddefwr er mwyn sicrhau eu bod yn teimlo'n emosiynol ddiogel ac yn cael eu cefnogi. Dylai gwasanaethau cymorth fod yn ymwybodol y gall diffyg dealltwriaeth o'r rhyngadrannau hyn arwain at dawelu dioddefwyr o gefndiroedd ffydd ac atgyfnerthu rhwystrau i dderbyn cymorth gan asiantaethau fel yr heddlu, llysoedd, gofal cymdeithasol a thai.
140. Gall llawer o ddioddefwyr o gefndiroedd ffydd rannu pryderon sy'n canolbwyntio ar eu hil, a rhywioldeb. Mae'n bwysig bod yn ymwybodol o groestoriadedd ac ystyriaethau cysylltiedig wrth geisio deall ffydd neu gefndir crefyddol dioddefwr.

Alcohol, camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl

141. Mae camddefnyddio alcohol a chyffuriau yn cynyddu tebygolrwydd a difrifoldeb cam-drin domestig ac er nad oes perthynas achosol syml rhwng camddefnyddio sylweddau a cham-drin domestig, mae cydfodolaeth yn aml rhyngddynt. Mae astudiaethau wedi dangos bod rhwng 25% a 50% o'r rhai sy'n cyflawni trais domestig wedi bod yn yfed ar adeg yr ymosod⁶⁴ ac mae gan hyd at 60% o ddynion mewn rhaglenni tramgwyddwyr broblemau alcohol a/neu gyffuriau.⁶⁵ Gall presenoldeb alcohol arwain at fwy o risg o drais, gyda'r risg o drais rhywiol ddwywaith mor uchel ar gyfer ymosodiadau sy'n ymwneud â throseddwyr sydd wedi bod yn yfed.⁶⁶ Mae achosion sy'n ymwneud â thrais difrifol ddwywaith mor debygol ag eraill o gynnwys alcohol⁶⁷ ac roedd defnyddio sylweddau yn ffactor mewn ychydig dros hanner y dynladdiadau partner agos mewn adolygiad gan y Swyddfa Gartref yn 2016.⁶⁸
142. Rhaid i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda dioddefwyr gydnabod y gall rhai dioddefwyr ddefnyddio alcohol a chyffuriau fel mecanwaith ymdopi mewn ymateb i gamdriniaeth. Mae menywod sydd wedi profi trais corfforol a rhywiol helaeth fwy na dwywaith yn fwy tebygol o fod â phroblem gydag alcohol na'r rhai nad oes ganddynt fawr o brofiad o gael eu cam-drin.⁶⁹ Gall alcohol hefyd gael ei wreiddio mewn

⁶⁴ Bennett a Bland (2008) [Substance abuse and intimate partner violence](#). Canolfan troi-at-rywun ar-lein genedlaethol ar drais yn erbyn menywod

⁶⁵ Y Swyddfa Gartref (2020) [Cam-drin domestig - fframwaith canllawiau statudol drafft](#)

⁶⁶ Brecklin ac Ullman (2002) [The Roles of Victim and Offender Alcohol Use in Sexual Assaults: Results from the National Violence against Women Survey](#), Cyfnodolyn Astudiaethau ar Alcohol a Chyffuriau, Cyfrol 63: Rhifyn 1

⁶⁷ McKinney C. et al (2008) [Alcohol availability and intimate partner violence among US couples](#), Alcoholism: Clinical and Experimental Research, Cyfrol 33: Rhifyn 1, tt. 169–176

⁶⁸ Y Swyddfa Gartref (2016) [Adolygiadau Dynladdiad Domestig: Canfyddiadau allweddol o ddadansoddi adolygiadau dynladdiad domestig](#)

⁶⁹ Cymorth i Fenywod, [natur ac effaith cam-drin domestig](#).

perthynas gamdriniol, gyda throreddwyr yn defnyddio alcohol i reoli dioddefwyr.⁷⁰ Dengys ffigurau SYG fod gan tua 10% o'r rhai sy'n defnyddio gwasanaethau cymorth cam-drin domestig angen defnyddio alcohol a bod gan tua 40% broblem iechyd meddwl.⁷¹

143. Gellir troi dioddefwyr oddi wrth lochesi oherwydd eu hanghenion alcohol, gyda dim ond 26% o lochesi yn dweud eu bod "bob amser" neu "yn aml" yn derbyn menywod sy'n defnyddio alcohol neu gyffuriau eraill.⁷² Yn yr un modd, efallai na fydd gwasanaethau trin alcohol mewn sefyllfa ddigon da i drin menywod sydd wedi profi cam-drin domestig. Mae darpariaethau menywod yn unig o wasanaethau defnyddio sylweddau ar gael mewn llai na hanner yr awdurdodau lleol yng Nghymru a Lloegr⁷³ a gall diffyg anhysbysrwydd sy'n gysylltiedig â diffyg gwasanaethau sy'n cyd-fynd â threfniadau gofal plant hefyd fod yn rhwystr i driniaeth.
144. Dylai gweithwyr proffesiynol hefyd gydnabod y canlyniad y gallai cam-drin sy'n gysylltiedig ag alcohol ei gael ar blant. Roedd defnyddio alcohol gan rieni yn ffactor wedi'i ddogfennu mewn 37% o achosion lle cafodd plentyn ei frifo yn ddifrifol neu ei ladd rhwng 2011 a 2014.⁷⁴
145. Mae grwpiau economaidd-gymdeithasol is yn profi lefelau uwch o niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol na grwpiau cyfoethog, er gwaethaf yfed llai ar gyfartaledd. Mae hyn yn wir am drais sy'n gysylltiedig ag alcohol, gyda'r grwpiau tlotafl yn cael eu heffeithio fwyaf gan gam-drin domestig sy'n gysylltiedig ag alcohol. Mae'r grwpiau mwyaf difreintiedig yn profi cymaint â 14 gwaith cymaint o achosion o gam-drin domestig sy'n gysylltiedig ag alcohol bob blwyddyn, o gymharu â'r lleiaf difreintiedig. Mae cyfradd mynychder cam-drin domestig sy'n gysylltiedig ag alcohol hefyd bum gwaith yn uwch ymhlith y grwpiau mwyaf difreintiedig o gymharu â'r lleiaf difreintiedig.⁷⁵
146. Yn yr un modd, bydd cyd-ddigwyddiad defnyddio cyffuriau ac alcohol, digartrefedd, cynnwys y system cyfiawnder troseddol ac iechyd meddwl yn aml yn golygu y bydd dioddefwyr yn wynebu heriau enfawr wrth geisio cymorth. Mae'n hollbwysig bod gwasanaethau statudol yn cymryd ymagwedd ryngadrannol sy'n ymwybodol o'r rhwystrau a'r haenau lluosog o wahaniaethu a wynebir gan y grwpiau hyn wrth gynllunio a darparu gwasanaethau.
147. Gall cam-drin domestig gael effaith hirdymor ar ddiodeswyr. Gall arwain at ddatblygu problemau iechyd parhaol, megis materion iechyd meddwl gan gynnwys

⁷⁰ Mae'r drafft [canllawiau statudol](#) yn rhoi enghreifftiau o ffyrdd y gall defnyddio sylweddau fodoli o fewn perthynas cam-drin, gan ddweud y dylai asiantaethau sy'n ymateb ddeall y materion hyn t.28

⁷¹ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2018) [Tabl 63: Nodweddion personol cleientiaid sy'n defnyddio gwasanaethau Cynghorydd Trais Domestig Annibynnol \(IDVA\) sy'n defnyddio offeryn Mewnwelediad SafelLives.](#)

⁷² Against Violence and Abuse (2014) [Case by Case: Refuge provision in London for survivors of domestic violence who use alcohol and other drugs or have mental health problems](#), t.17.

⁷³ Agenda and AVA (2017) [Mapping the Maze: services for women experiencing multiple disadvantage in England and Wales](#)

⁷⁴ Yr Adran Addysg (2016) [Pathways to harm, pathways to protection: a triennial analysis of serious case reviews 2011 to 2014](#)

⁷⁵ Sefydliad Astudiaethau Alcohol (2020). [Anghydraddoldebau o ran erledigaeth: alcohol, trais ac ymddygiad gwrthgymdeithasol.](#)

iselder, gorbryder ac anhwylder straen wedi trawma ac anhwylderau bwyta. Mae gan weithwyr proffesiynol rheng flaen gyfrifoldeb i ddiogelu a chefnogi dioddefwyr cam-drin domestig gyda'r problemau hyn sy'n gysylltiedig ag iechyd ac mae'n bwysig bod gweithwyr proffesiynol yn nodi ac yn ystyried materion cymorth alcohol, camddefnyddio sylweddau ac anghenion iechyd meddwl dioddefwyr yr effeithir arnynt.

148. Dylai awdurdodau lleol asesu anghenion cymorth pob dioddefwr cam-drin domestig a'u plant fel y nodir yn adran 57 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021. Mae hyn yn cynnwys sicrhau bod cymorth yn benodol ar gael i ddioddefwyr ag anghenion unigryw a/neu gymhleth, megis cyngor a chymorth iechyd meddwl, cyngor a chymorth cyffuriau ac alcohol, yn ogystal â chyfeirio'n unol â hynny. Dylai awdurdodau lleol hefyd sicrhau bod y cymorth priodol a digonol mewn llety diogel yn diwallu anghenion pob dioddefwr gan gynnwys y rhai ag anghenion cymhleth lluosog ac na ellir diwallu eu hanghenion cymorth o bosibl mewn llety diogel cam-drin domestig generig, fel dioddefwyr ag anghenion iechyd meddwl a/neu gamddefnyddio sylweddau. Am fwy o fanylion, gweler paragraff 287.

Aflonyddu neu Stelcio

149. Nid oes diffiniad statudol o aflonyddu, ond mae'n cynnwys ymdrechion mynych i orfodi cyfathrebiadau a chyswllt diangen ar ddioddefwr mewn modd y gellid disgwyl iddo achosi trallod neu ofn mewn unrhyw berson rhesymol. Cydnabyddir yn gyffredinol ei fod yn ymdrin ag ymddygiad y bwriedir iddo achosi braw neu ofid i berson neu beri iddo ofni trais pan fydd y cyflawnwr yn gwybod neu y dylai wybod bod ei ymddygiad yn gyfystyr ag aflonyddu. Os oes tystiolaeth i ddangos bod ymddygiad o'r fath wedi digwydd ar fwy nag un achlysur, gellid erlyn y cyflawnwr.

150. Gallai ymddygiad y cyflawnwr tuag at rywun fod yr un fath ar bob achlysur – er enghraifft, gallant anfon sawl neges destun y mae'r derbynnydd yn ei gael yn frawychus, yn ofidus neu'n peri iddynt ofni trais. Fel arall, gall ymddygiad y cyflawnwr fod yn wahanol bob tro, er enghraifft gallent ddefnyddio amrywiaeth o ddulliau i aflonyddu ar rywun fel anfon negeseuon testun neu e-byst bygythiol, gwneud galwadau ffôn difriol, difrodi eiddo neu roi gwybod i'r heddlu ar gam pan nad ydynt wedi gwneud dim o'i le.

151. Yn yr un modd, nid oes un diffiniad o stelcio, sy'n fath o aflonyddu, er bod enghreifftiau o'r math o ymddygiad yr ystyrir ei fod yn stelcian wedi'u nodi yn adran 2A o Ddeddf Amddiffyn rhag Aflonyddu 1997 (Deddf 1997). Nid yw'r rhestr hon yn hollgynhwysol, ac nid yw'r drosedd yn gofyn am gysylltiad personol, sy'n golygu ei fod yn ehangach ac yn wahanol i gam-drin domestig. Mae'r heddlu a'r CPS hefyd wedi mabwysiadu'r disgrifiad canlynol, sy'n ymddangos yn y canllawiau ar Gorchymyn Diogelu Stelcio: mae stelcio yn batrwm o ymddygiad digroeso, sydd wedi'i sefydlogi, yn obsesiynol ac sy'n ymwithiol. Gall gynnwys aflonyddu sy'n gyfystyr â stelcio neu stelcio sy'n achosi ofn trais neu ddychryn neu ofid difrifol i'r dioddefwr.

152. Er gall yr ymddygiad stelcio gwirioneddol a ddangosir gan gyflawnwr amrywio, cânt eu hysgogi'n aml gan obsesiwn ac mae eu hymddygiad yn rhannu set gyson o nodweddion y cyfeirir atynt fel yr acronym FOUR (Fixed - Wedi'i sefydlogi, Obsessiynol - Obsesiynol, Unwelcome - Digroeso, Repetitive - Ailadroddus).
153. Mae Adran 2A o Ddeddf Amddiffyn rhag Aflonyddu 1997 yn cynnwys y rhestr ganlynol, nad yw'n gynhwysfawr, o enghreifftiau o 'weithredoedd neu hepgoriadau sy'n gysylltiedig â stelcian':
- Dilyn person;
 - Cysylltu â pherson, neu geisio cysylltu ag ef, drwy unrhyw ddull;
 - Cyhoeddi unrhyw ddatganiad neu ddeunydd arall—
 - i. sy'n ymwneud â pherson neu'n honni ei fod yn ymwneud ag ef, neu
 - ii. honni ei fod yn tarddu o berson;
 - Monitro'r defnydd gan berson o'r rhyngwrwyd, e-bost neu unrhyw fath arall o gyfathrebu electronig;
 - Loetran mewn unrhyw le (boed yn gyhoeddus neu'n breifat);
 - Ymyrryd ag unrhyw eiddo sydd ym meddiant person; a
 - Gwyllo neu ysbio ar berson.
154. Nid oes y fath beth â chyflawnwr stelcio 'nodweddiadol' neu ddiodefwr stelcio 'nodweddiadol'. Mae'r drosedd hon yn effeithio'n anghymesur ar fenywod a merched, ond mae'n bwysig cydnabod bod dynion a bechgyn yn ddiodefwr hefyd. Mae stelcio yn effeithio ar bobl o bob oed, ac mae diodefwr yn dod o ystod eang o gefndiroedd – nid yw stelcio wedi'i gyfyngu i ffigurau cyhoeddus ac enwogion.
155. Mae stelcio yn aml yn nodwedd o gam-drin domestig, yn enwedig unwaith y bydd perthynas wedi dod i ben. Canfu astudiaeth o ddynladdiadau benywaidd a ddigwyddodd o ganlyniad i drais gwrywaidd fod ymddygiadau stelcian yn bresennol mewn 94% o achosion ac mewn 71% o achosion roedd y diodefwr a'r cyflawnwr mewn perthynas agos, neu wedi cael perthynas agos o'r blaen.⁷⁶ Gellir gwneud ymddygiad stelcio ar-lein, gan felly, o bosibl, cyfuno ymddygiadau ar-lein ac all-lein. Mae'n bwysig nodi y gall dynion a phlant fod yn ddiodefwr hefyd, a gall menywod fod yn gyflawnwyr stelcian.
156. Gall ymddygiadau'r cyflawnwr ymddangos yn 'ddiniwed' a gallant ynddynt eu hunain ymddangos yn gyfreithlon, yn enwedig os cânt eu hystyried ar wahân yn hytrach nag

⁷⁶ Monckton-Smith et al., [Exploring the Relationship between Stalking and Homicide](#), 2017

fel rhan o batrwm ymddygiad. Fodd bynnag, gall yr ymddygiadau hyn fod yn stelcian yn dibynnu ar:

- Gyd-destun yr ymddygiad;
- Y cymhellion sy'n gyrru'r ymddygiad; a
- Yr effaith ar y dioddefwr.

157. Ceir canllawiau pellach ar stelcio [yma](#).

Priodas dan Orfod

158. Mae priodas dan orfod yn cynnwys defnyddio trais, bygythiadau neu unrhyw fath arall o orfodaeth yn erbyn person sydd â'r bwriad neu'r gred y gallai'r ymddygiad beri i berson ymrwmo i briodas heb ganiatâd. Yn achos person sydd heb alluedd i gydsynio i'r briodas, gall priodas fod yn briodas dan orfod o ganlyniad i unrhyw ymddygiad sy'n peri i berson fynd i briodas (er nad oes ymddygiad sy'n gyfystyr â defnyddio trais, bygythiadau nac unrhyw fath arall o orfodaeth). Fe'i cydnabyddir yn y DU fel math o gam-drin domestig - os caiff ei wneud gan rywun sydd â chysylltiad personol â'r dioddefwr neu gam-drin plant, a chamddefnyddio hawliau dynol yn ddifrifol.

159. Efallai mai'r pwysau a roddir ar bobl i briodi yn erbyn eu hewyllys fydd:

- corfforol – er enghraifft, bygythiadau, trais corfforol neu drais rhywiol;
- emosiynol a seicolegol – er enghraifft, gwneud i rywun deimlo fel ei fod yn dod â 'chywilydd' ar eu teulu; a/neu
- cam-drin ariannol, er enghraifft cymryd cyflogau rhywun.

160. Mae priodas dan orfod yn drosedd o dan adran 121 o Ddeddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol, Troseddau a Phlisma 2014. Gall person sydd mewn perygl o briodas dan orfod neu sydd wedi cael ei orfodi, ofyn i awdurdod lleol, ac unrhyw barti arall sydd â chaniatâd y llys, wneud cais i'r Llys Teulu i Orchymyn Diogelu Priodasau dan Orfod (FMPO) gael ei ddyroddi, er mwyn amddiffyn y person hwnnw. Gellir dod o hyd i ganllawiau ar briodas dan orfod [yma](#). Yn ogystal, mae adran 63A o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996 yn gwneud darpariaeth i lys wneud FMPO i atal person rhag cael ei orfodi i briodi neu o unrhyw ymgais i gael ei orfodi i briodi. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am sut i wneud cais am FMPO [yma](#).

161. Mae'r rhai sydd dan 18 oed sy'n cael eu gorfodi i briodi hefyd yn dioddef o briodas dan orfod. Mewn perthynas â phlant a phobl ifanc mae'r [canllawiau ymarfer amlasiantaethol ar briodasau dan orfod](#) yn cynnwys adrannau penodol ar gyfer gweithwyr gofal cymdeithasol proffesiynol plant ac athrawon, gan roi cyngor clir i ymarferwyr i helpu i lywio ymateb effeithiol i ddiogelu plant a allai fod mewn perygl o

briodas dan orfod. Cyfeirir at y canllawiau hyn yn [Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg \(2020\)](#).

Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod (FGM)

162. Mae anffurfio organau cenhedlu benywod yn fath o drais yn erbyn menywod a merched sy'n achos ac yn ganlyniad i anghydraddoldeb rhwng y rhywiau.⁷⁷ Gan fod anffurfio organau cenhedlu benywod yn cael ei orfodi ar blant yn gyffredinol, mae'r Llywodraeth o'r farn ei fod yn fath o gam-drin plant. Fodd bynnag, mae hefyd yn cael ei wneud ar fenywod am amrywiaeth o resymau megis rhoi derbyniad cymdeithasol i fenyw cyn priodas neu sicrhau ei diweirdeb. Er y gall FGM fod yn ddigwyddiad ynysig o gam-drin o fewn teulu, gall fod yn gysylltiedig ag ymddygiadau eraill sy'n gwahaniaethu yn eu herbyn ac sy'n cyfyngu neu'n niweidio menywod a merched. Gall y rhain gynnwys mathau eraill o gam-drin sy'n seiliedig ar "anrhydedd" fel y'i gelwir (e.e. priodas dan orfod, smwddio'r fron ac ati) a cham-drin domestig. Mae FGM yn drosedd o dan adran 1 o Ddeddf Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod 2003 (Deddf 2003). Mae methu ag amddiffyn merch rhag FGM hefyd yn drosedd o dan adran 3A o Ddeddf 2003. Gellir dod o hyd i ganllawiau statudol ar FGM [yma](#).

Caethwasiaeth Fodern

163. Gall caethwasiaeth fodern fod ar sawl ffurf wahanol, o fewn a thu allan i berthnasoedd personol a gall gwmpasu masnachu mewn pobl a chaethwasiaeth, caethiwed a llafur dan orfod neu orfodol. Lle ceir tystiolaeth o'r math hwn o gamfanteisio, mae Deddf Caethwasiaeth Fodern 2015 yn darparu'r modd priodol i erlyn troseddwy. Mewn rhai achosion, lle mae cysylltiad personol, gall y drosedd o reoli neu ymddygiad cymhellol o dan Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 fod yn berthnasol hefyd.
164. Gall plant ddioddef caethwasiaeth fodern, neu mewn perygl o fod yn ddioddefwr. Pa ffurf bynnag y mae'n ei gymryd, cam-drin yw caethwasiaeth fodern. Gellir adnabod plant sy'n ddioddefwyr mewn amrywiaeth o gyd-destunau. Gall nodweddion a materion sy'n ymwneud â phlant sy'n ddioddefwyr caethwasiaeth fodern fod yn wahanol i ddioddefwyr sy'n oedolion, gan gynnwys eu bod yn agored i niwed ychwanegol; cam datblygiadol; a'r posibilrwydd o feithrin perthynas gan y cyflawnwr. Yn aml, ni fydd darpar ddioddefwyr caethwasiaeth fodern yn datgelu ar y cyflwyniad cyntaf ond gallant wneud ar ôl datblygu perthynas o ymddiriedaeth. Rhaid dilyn gweithdrefnau perthnasol amddiffyn plant yn unol â'r canllawiau a nodir yn *Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant (2018)* os amheuir caethwasiaeth fodern.

⁷⁷ World Health Organization, [Violence prevention: the evidence](#), 2010

165. Mae canllawiau statudol ar sut i nodi a chefnogi dioddefwyr caethwasiaeth fodern yn cynnwys dangosyddion caethwasiaeth fodern ym Mhennod 3 a dangosyddion sy'n benodol i ddiodefwyr plant yn Atodiad A a gellir dod o hyd iddynt [yma](#).
166. Gall diodefwyr caethwasiaeth fodern gael cymorth priodol drwy'r [Mecanwaith Cyfeirio Cenedlaethol \(NRM\)](#). Defnyddir system atgyfeirio ar-lein ar gyfer atgyfeiriadau i'r NRM a hefyd atgyfeiriadau a wnaed o dan y Ddyletswydd i Hysbysu (DtN) sy'n berthnasol i awdurdodau cyhoeddus penodedig. Gall unigolion sy'n cael eu cydnabod fel diodefwyr caethwasiaeth fodern posibl drwy'r NRM gael mynediad i gymorth arbenigol wedi'i deilwra am gyfnod o 45 diwrnod o leiaf tra bod eu hachos yn cael ei ystyried; gall hyn gynnwys: mynediad at gyngor cyfreithiol perthnasol, llety, amddiffyn a chymorth emosiynol ac ymarferol annibynnol.

Tactegau tramgwyddwyr

167. Mae llawer o resymau pam y gall unigolyn ddod yn gyflawnwr cam-drin domestig a gall y rhain gynnwys: awydd i roi pŵer a rheolaeth dros rywun; casineb at wragedd; hunan-barch isel; neu ymddygiad a ddysgwyd ac sy'n cael ei ailadrodd o ganlyniad i brofiad o gam-drin yn eu plentyndod (er nad yw'r rhan fwyaf o blant sy'n cael eu cam-drin yn eu plentyndod yn mynd ymlaen i fod yn gyflawnwyr). Dengys tystiolaeth hefyd fod gan fwy na thraean o ddefnyddwyr gwasanaeth un rhaglen cyflawnwyr⁷⁸ anghenion cyflogaeth, hyfforddiant neu addysgol, roedd gan ychydig dros chwarter anghenion iechyd meddwl, roedd tua chwarter yn camddefnyddio alcohol, ac roedd gan ychydig o dan chwarter anghenion tai, gyda rhai defnyddwyr gwasanaeth ag anghenion ar draws nifer o categorïau.⁷⁹ Gan na allwn benderfynu'n llawn mewn llawer o achosion pam y daw unigolyn yn gamdriniwr, erys dealltwriaeth gyfyngedig o gyflawnwyr, ac felly ni ddylid cyfyngu eu cymhelliant i'r rhesymau a restrir uchod.
168. Fodd bynnag, nid oes byth unrhyw gyfiawnhad dros gyflawni cam-drin domestig ac er y gallai'r cyflawnwr ac eraill feio'r diodefwyr am achosi ei ymddygiad, nid bai'r diodefwyr ydyw byth. Nid yw rhai cyflawnwyr yn cydnabod bod eu hymddygiad yn gyfystyr â cham-drin domestig, ond mae pob cyflawnwr yn gyfrifol am ei ymddygiad a dylid ei ddal yn atebol amdano.
169. Gall camdriniwr drin ei ddiodefwyr neu'r rhai o'i gwmpas i wneud eu cam-drin yn anweledig, hyd yn oed i'w diodefwyr. Gall cyflawnwyr cam-drin domestig fod yn arbennig o fedrus wrth drin gweithwyr proffesiynol, asiantaethau a systemau a gallant ddefnyddio ystod o dactegau er mwyn parhau i gysylltu â'r diodefwyr a'i reoli. Gall y rhain gynnwys:

⁷⁸ [Drive Project](#) datblygwyd, drwy Respect, SafeLives a Chyllid Cymdeithasol, o'r angen i fynd i'r afael â throseddwyr sy'n troseddu dro ar ôl tro gyda naill ai'r un diodefwyr neu ddiodefwyr newydd.

⁷⁹ Gwerthusiad o Flwyddyn 2 Drive Project <http://driveproject.org.uk/wp-content/uploads/2019/05/Drive-Year-2-UoB-Evaluation-Report.pdf>

- Cuddio cydymffurfiaeth, colli neu ganslo apwyntiadau, diffyg presenoldeb, chwarae gwahanol weithwyr proffesiynol yn erbyn ei gilydd.
- Gwneud honiadau ffug neu flinderus yn erbyn dioddefwyr ac argyhoeddi gweithwyr proffesiynol bod eu tactegau rheoli er diogelwch y dioddefwr ei hun a/neu er diogelwch eu plant.
- Defnyddio'r llysoedd i barhau'r cam-drin, er enghraifft peidio â dod i ddyddiadau llys, anfon llythyrau cyfreithiol diangen ac ailadroddus a gwneud bygythiadau o gwmpas cyswllt.
- Gwneud gwrth-honiadau yn erbyn y dioddefwr.
- Manteisio ar ddehongliadau o grefydd neu ffydd er mwyn cadw rheolaeth dros ddioddefwyr a pharhau â'r niwed.
- Defnyddio plant fel math o reolaeth – e.e. ymweliadau mynediad, ceisio manipiwleiddio teimladau plant tuag at gyn-bartner (dioddefwr).
- Ceisio rhwystro neu ymyrryd ag ymchwiliad gan yr heddlu, gan gynnwys ceisio tanseilio datganiadau'r dioddefwr drwy honni bod ganddynt salwch meddwl.
- Dweud wrth y dioddefwr na fyddant yn cael eu credu oherwydd bod ganddynt broblemau iechyd meddwl, anawsterau dysgu neu anabledau, neu broblemau gyda chamddefnyddio sylweddau.
- Bygwth 'datgelu' y dioddefwr fel math o reolaeth gymhellol, dweud wrth y dioddefwr na fyddant yn cael eu credu am eu bod yn uniaethu fel lesbiaidd, hoyw, deurywiol a/neu draws, neu drin gwybodaeth y dioddefwr am ba gymorth sydd ar gael i bobl LHDT a defnyddio mythau a stereoteipiau ynghylch cam-drin domestig LHDT i wneud i weithwyr proffesiynol gredu nad yw cam-drin rhwng cyplau o'r un rhyw yn bodoli.⁸⁰
- Manteisio ar anghenion cyfathrebu'r dioddefwyr neu drin gwybodaeth y dioddefwr am ba gymorth sydd ar gael a gwneud i weithwyr proffesiynol gredu nad oes gan y dioddefwr alluedd.
- Defnyddio bygythiadau er mwyn manipiwleiddio'r dioddefwr. Er enghraifft, drwy ddweud wrth y dioddefwr na fyddant yn cael eu credu gan yr heddlu nac asiantaethau eraill, y byddant yn hysbysu'r gwasanaethau cymdeithasol, y bydd eu plant yn cael eu cymryd ymaith.
- Manipiwleiddio statws mewnfudo'r dioddefwr fel math o reolaeth gymhellol, gan gynnwys atal ID, pasbortau a fisáu gan ddioddefwyr, yn dweud celwydd am eu

⁸⁰ Mythau a Stereoteipiau am Gam-drin Partneriaid Ymhlith Pobl LHDT: <http://www.galop.org.uk/wp-content/uploads/Myths.pdf>

statws, gan adael i fisâu dioddefwr fynd yn ddi-rym neu fethu â gweithredu ar ddyletswyddau noddi at ddibenion mewnfudo.

170. Gall ffactorau fel camddefnyddio alcohol a chyffuriau gynyddu tebygolrwydd a difrifoldeb cam-drin domestig. Yng nghyd-destun cyflawnwyr, mae gan hyd at 60% o ddynion mewn rhaglenni tramgwyddwyr broblemau gydag alcohol a/neu gyffuriau.⁸¹ Fodd bynnag, nid oes perthynas achosol rhwng camddefnyddio sylweddau a cham-drin domestig. Gall sylweddau weithredu fel atalydd, yn hytrach nag achos trais a cham-drin. Mae llawer o bobl yn credu bod alcohol a/neu gyffuriau yn cynyddu ymddygiad ymosodol a thrais corfforol ac felly mae cyflawnwyr yn debygol o ddefnyddio hyn fel esgus dros eu hymddygiad camdriniol.

171. O ystyried cydfodolaeth aml cam-drin domestig, cyffuriau ac alcohol, mae'n bwysig bod asiantaethau sy'n ymateb yn deall y ffyrdd cynnil y gall cyflawnwr ddefnyddio defnydd sylweddau'r dioddefwr fel esboniad neu gyfiawnhad moesol dros eu cam-drin.⁸² Mae rhai o'r ffyrdd y gall cyflawnwr ddefnyddio dibyniaeth ar sylweddau neu eu cam-drin yn cynnwys:

- Gall cyflawnwyr ddefnyddio effeithiau anniddigrwydd sylweddau fel esgus dros eu trais a'u cam-drin, e.e. 'Dydw i ddim fel arfer yn fel hynny, ond roeddwn i wedi colli fy mhwyll';
- Gall alcohol yn arbennig weithredu fel atalydd ac fel cyfiawnhad rhagataliol dros drais tuag at ddioddefwr. Gall cyflawnwr yfed pan fydd eisoes yn rhwystredig neu'n ddig wrth ei ddioddefwr ac yna defnyddio'r alcohol er mwyn ymwroli - os byddant wedyn yn ymddwyn yn dreisgar bydd ganddynt esgus parod dros eu hymddygiad;
- Gellir cyflwyno defnydd dioddefwr o sylweddau fel esgus dros drais gan y cyflawnwr;
- Gall cyflawnwyr reoli neu atal sylweddau fel ffordd o gam-drin;
- Gall cyflawnwyr gam-drin y dioddefwr drwy eu gorfodi i ddefnyddio sylweddau yn erbyn eu hewylllys, neu drwy eu gweinyddu heb eu gwybodaeth;

⁸¹ Brown et al., [The Comparability of Male Violent Substance Abusers in Violence or Substance Abuse Treatment](#), Cyfnodolyn Trais Teuluol 14: 297, 1999; Stuart et al., [Substance Abuse and Relationship Violence among Men Court-referred to Batterer Intervention Programs](#), Camddefnyddio Sylweddau 24, tt. 107–122, 2003; Stuart et al., [Relationship Aggression and Substance Use among Women Court-referred to Domestic Violence Intervention Programs](#), Addictive Behaviors, 2003; Bennet, [Substance Abuse by Men in Partner Abuse Intervention Programs: Current Issues and Promising Trends in Violence and Victims](#), 2008; Kraanen et al., [Substance use disorders in perpetrators of intimate partner violence in a forensic](#) Cyf. J. Therapi Cyflawnwr Comp. Criminol., 2010, a [Substance use disorders in forensic psychiatry: Differences among different types of offenders](#), International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 2012.

⁸² <https://avaproject.org.uk/wp/wp-content/uploads/2016/08/Stella-Project-Toolkit-2007.pdf>

- Gall cyflawnwyr danseilio dioddefwyr sy'n cael triniaeth ar gyfer defnyddio sylweddau; a
- Gall cyflawnwyr gymell neu orfodi dioddefwr i gyfnewid rhyw am gyffuriau, alcohol neu arian, neu gyflawni trosedd, fel lladrata, i dalu am gyffuriau neu alcohol y cyflawnwr.

172. Mae mynd i'r afael â defnydd cyflawnwr o gyffuriau neu alcohol yn unig yn annhebygol o leihau neu ddatrys problem ei ymddygiad camdriniol. Mae'n bwysig bod unrhyw raglen trin alcohol neu gyffuriau ar gyfer cyflawnwyr, yn ogystal â mynd i'r afael ag achosion camddefnyddio sylweddau, hefyd yn mynd i'r afael â deinameg a phŵer a rheolaeth gymhleth sy'n sail i gam-drin domestig.

DRAFT

Pennod 3 – Yr Effaith ar Ddiodefwyr

Yr effaith ar y Dioddefwr

173. Gall cam-drin domestig gael effaith hirdymor ar oedolion a phlant sy'n ddiodefwyr. Gall arwain at ddatblygu problemau iechyd parhaol, megis materion iechyd meddwl gan gynnwys iselder, gorbryder ac anhwylder straen wedi trawma ac anhwylderau bwyta. Mae 11% o ddynion sy'n dioddef cam-drin gan bartneriaid wedi ceisio lladd eu hunain.⁸³ Amcangyfrifir bod tua thair menyw bob wythnos yn cymryd eu bywydau eu hunain o ganlyniad i gam-drin domestig⁸⁴ a bod menywod sy'n profi cam-drin domestig ddwywaith yn fwy tebygol o brofi iselder.⁸⁵ Mae llawer o ddiodefwyr yn cael eu hanafu'n ddifrifol yn gorfforol o ganlyniad i gam-drin domestig ac mae ganddynt anafiadau hirdymor. Efallai na fydd trawma hirdymor bob amser yn cael ei gydnabod mewn diodefwyr, a all fod yn anhrefnus neu'n anodd ymgysylltu â hwy, yn enwedig diodefwyr ag anabledau, materion gwybyddol, salwch meddwl a/neu broblemau gyda chamddefnyddio sylweddau. Yn yr un modd, gall effaith trawma gael ei hanwybyddu mewn plant a phobl ifanc. Yn yr un modd, gall profiadau blaenorol o drawma corfforol neu seicolegol, o ganlyniad i fwlio, gwahaniaethu a throseddau casineb, wneud diodefwyr cam-drin domestig yn llai tebygol o chwilio am K helpu.
174. Dylai gweithwyr proffesiynol fod yn ymwybodol y gallai llawer o rieni sy'n dioddef fod yn wylidwrus o ymwneud â gofal cymdeithasol plant gan y gallent gyfateb hyn â'r camau posibl i symud plant o'u gofal. Gall hyn fod yn rhwystr i ddiodefwyr sy'n ceisio neu'n derbyn cymorth. Mae Pennod 4 yn rhoi rhagor o wybodaeth am ymateb gofal cymdeithasol plant ac yn pwysleisio pwysigrwydd bod gweithwyr proffesiynol yn meithrin perthynas ymddiriedus gyda'r rhiant ddiodefwyr i geisio goresgyn yr ofn hwn a sicrhau bod y cymorth cywir yn cael ei gynnig i oedolion a phlant sy'n ddiodefwyr. Gellir dod o hyd i adnoddau pellach ar gyfer ymarferwyr sy'n gweithio gyda theuluoedd y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt [yma](#).
175. Mae cysylltiadau cryf rhwng profiad menywod o gam-drin domestig a chydberthnasau cymhellol, a'u troseddu. Perthnasoedd yw 'angen troseddaidd' mwyaf cyffredin menywod;⁸⁶ mae bron i 60% o droseddwr benywaidd wedi profi cam-drin domestig.⁸⁷ Mae hyn yn golygu bod menywod yn aml yn cael eu dal mewn cylch dieflig o erledigaeth a gweithgarwch troseddol.
176. Gall rhai diodefwyr hefyd ddefnyddio cyffuriau neu alcohol i helpu i ymdopi â cham-drin. I rai, gall camddefnyddio sylweddau ddatblygu i fod yn ddibyniaeth. Gall

⁸³ Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr: blwyddyn yn diweddu Mawrth 2018(<https://bit.ly/2FY8UYc>)

⁸⁴ Walby, [The Cost of Domestic Violence](#), 2004

⁸⁵ SIB (WHO) [Trais yn Erbyn Menywod: Canlyniadau Iechyd](#)

⁸⁶ Lord Farmer: [Importance of Strengthening Female Offenders' Family and other Relationships to Prevent Reoffending and Reduce Intergenerational Crime](#) 2019

⁸⁷ [Strategaeth Troseddwr Benywaidd y Weinyddiaeth Gyfiawnder](#), 2018

cyflawnwyr hefyd fanteisio ar ddibyniaeth a'i gynnal er mwyn cadw dioddefwr dan reolaeth ac yn ddibynnol arnynt, yn ogystal â thrin y bygythiad o ddatgelu hyn i weithwyr proffesiynol (o ystyried yr effeithiau dilynol posibl pe bai gan y dioddefwr blant). Mae ⁸⁸ ymchwil wedi dangos y gall ymatebwyr cyntaf ei chael hi'n anodd adnabod cyflawnwyr camdriniaeth yn gywir oherwydd tuedd i weld y cyflawnwr fel yr unigolyn sy'n camddefnyddio alcohol neu gyffuriau. Mae'r defnydd o alcohol gan fenywod yn arbennig mewn astudiaethau eraill⁸⁹ wedi ei weld fel ymateb i brofiad o gam-drin gan bartneriaid, tra bod alcohol hefyd yn cael ei ddefnyddio gan ddiodefwyr gwrywaidd fel mecanwaith ymdopi. I gael rhagor o wybodaeth am gamddefnyddio alcohol a sylweddau, gweler paragraff 140.

177. Gall cam-drin domestig wneud llawer o ddiodefwyr yn ddigartref hefyd. [Mae ystadegau digartrefedd statudol blynyddol ar gyfer 2019-2020](#) yn dangos bod 1 o bob 11 aelwyd (8.7%) wedi cofnodi 'cam-drin domestig' fel eu prif reswm dros fod yn ddigartref neu dan fygythiad o ddigartrefedd. Mae'r rhan fwyaf o fenywod sy'n profi digartrefedd wedi cael eu cam-drin.⁹⁰ Mae menywod sy'n ddigartref yn arbennig o agored i gael eu targedu ymhellach gan gyflawnwyr cam-drin corfforol a rhywiol, gyda 28% o fenywod digartref wedi ffurfio partneriaeth rywiol ddiangen i gael to uwch eu pennau, ac 20% wedi cymryd rhan mewn gwaith rhyw i godi arian ar gyfer llety.⁹¹ Mae tystiolaeth hefyd yn dangos bod 13% o ddynion sy'n cysgu ar y stryd wedi profi cam-drin domestig gan bartner.⁹²
178. Gall y risg o ddigartrefedd hefyd atal diodefwr rhag gadael cartref a rennir gyda throseddwr, a gall diodefwr aros mewn sefyllfa sy'n gamdriniol er mwyn osgoi digartrefedd iddynt hwy a'u plant.
179. Gall diodefwyr hefyd ddiodef effeithiau cam-drin economaidd; gall yr effeithiau hyn fod yn ddiweithdra, rhagolygon cyflogaeth llai, neu dlodi. Gall cam-drin o'r fath gyfyngu ar ddewisiadau diodefwr ac achosi dyledion difrifol a hirdymor a statws credyd gwael a all effeithio'n negyddol ar y diodefwr am ddegawdau.⁹³
180. Fel y nodir drwy gydol y canllawiau hyn, gall diodefwyr ag anghenion lluosog a/neu gymhleth wynebu rhwystrau ychwanegol i nodi camdriniaeth, ceisio cymorth neu gael gafael ar wasanaethau cymorth. Mae hyn yn tanlinellu'r angen am ddealltwriaeth o groestoriadedd gan weithwyr proffesiynol er mwyn sicrhau bod anghenion diodefwyr yn cael eu deall a bod ymateb priodol yn cael ei ddarparu (gweler Pennod 2 – Deall Cam-drin Domestig).

⁸⁸ Northern Rock Foundation, [Who Does What to Whom](#), 2009.

⁸⁹ Humphreys et al., [Domestic Violence and Substance Use: Tackling Complexity](#), British Journal of Social Work, 2005

⁹⁰ Mayock et al., [Women, Homelessness and Service Provision](#), 2015

⁹¹ Crisis [Homeless Women: Still Being Failed but Striving To Survive](#), 2006

⁹² Crisis [Nations Apart? Profiadau pobl ddigartref sengl ledled Cymru a Lloegr](#), 2014

⁹³ Surviving Economic Abuse, <https://survivingeconomicabuse.org/wp-content/uploads/2020/11/SEA-Roundtable-Report-2018-1.pdf> 2018

Yr effaith ar Blant

181. Mae Deddf 2021 yn cydnabod plant fel dioddefwyr cam-drin domestig at ddibenion y Ddeddf os yw'r plentyn yn gweld, yn clywed neu'n profi effeithiau'r cam-drin, ac yn gysylltiedig â naill ai'r dioddefwr neu'r cyflawnwr (adran 3). Mae cam-drin domestig yn cael effaith sylweddol ar blant a phobl ifanc o bob oed (0-18 oed). Bernir bod plant a phobl ifanc yn ddioddefwyr o dan Ddeddf 2021 o ganlyniad i weld, clywed neu brofi cam-drin domestig fel arall rhwng dau berson lle mae'r plentyn yn gysylltiedig ag o leiaf un ohonynt boed hynny'n ddioddefwr neu'n gyflawnwr. Felly, gellid ystyried bod plentyn yn dioddef cam-drin domestig o dan Ddeddf 2021 lle'r oedd un rhiant yn cam-drin rhiant arall, neu le'r oedd rhiant yn cam-drin partner neu'n cael ei gam-drin.
182. Nid yw Deddf 2021 yn creu trosedd newydd o gam-drin domestig, a dylai ymatebwyr rheng flaen barhau i ystyried yr ystod lawn o ddeddfwriaeth a mesurau diogelu presennol i amddiffyn plant. Gallai deddfwriaeth i'w hystyried gynnwys ymosodiad cyffredin, ymosodiad sy'n achosi niwed corfforol gwirioneddol, achosi neu ganiatáu marwolaeth neu niwed difrifol, neu greulondeb, esgeulustod a thrais plant. Diwygiwyd y drosedd olaf hon, o dan adran 1 o Ddeddf Plant a Phobl Ifanc 1933 yn 2015, i gynnwys achosi dioddefaint emosiynol neu seicolegol i blentyn, gan gynnwys drwy ddod i gysylltiad â cham-drin domestig. Yn ogystal, at ddibenion a.31 mae "niwed" Deddf Plant 1989 yn cynnwys unrhyw amhariad ar iechyd neu ddatblygiad y plentyn o ganlyniad i weld neu glywed cam-drin person arall. Ystyr "datblygu" yw datblygiad corfforol, deallusol, emosiynol, cymdeithasol neu ymddygiadol; Mae "triniaeth wael" yn cynnwys cam-drin rhywiol a mathau o gam-drin nad ydynt yn gorfforol, fel cam-drin domestig sy'n cynnwys rheolaeth gymhellol neu gam-drin emosiynol neu seicolegol.
183. Mae data ar nifer yr achosion o blant a phobl ifanc sy'n profi cam-drin domestig sy'n cynnwys perthynas yn gyfyngedig oherwydd bod cam-drin domestig yn aml yn drosedd gudd. Mae'r Comisiynydd Plant yn amcangyfrif bod 3 miliwn o blant dan 17 oed yn byw ar aelwyd lle mae oedolyn wedi profi cam-drin domestig, ac mae un o bob pump o blant yn gweld neu'n clywed beth ddigwyddodd mewn achosion o gam-drin partner.⁹⁴ Mae nifer yr achosion mewn setiau data presennol hefyd yn cyfeirio at natur endemig cam-drin domestig a'r effaith ar blant a phobl ifanc. Er enghraifft, mae data'n dangos mai cam-drin domestig yw'r ffactor mwyaf cyffredin mewn asesiadau gweithwyr cymdeithasol o blant mewn angen.⁹⁵ Yn ogystal, yn eu hadroddiad blynyddol yn 2020, canfu'r Panel Adolygu Arferion Diogelu Plant fod cam-drin domestig wedi'i gynnwys mewn 42.6% o ddigwyddiadau'n ymwneud â niwed difrifol a 41% o ddigwyddiadau angheuol.⁹⁶ Ar gyfer yr achosion risg uchaf o gam-drin domestig sy'n cael eu cyfeirio'n lleol at Gynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol (MARAC), amcangyfrifwyd bod 13 o blant ar gyfer pob 10 achos (2019-20), gan dynnu sylw ymhellach at nifer yr achosion o

⁹⁴ [Hau'r Hadau: profiadau plant o gam-drin domestig a throstedd](#)

⁹⁵ [Nodweddion Plant Mewn Angen, 2019-2020, Yr Adran Addysg](#)

⁹⁶ [Panel Adolygu Arferion Diogelu Plant: adroddiad blynyddol 2020 - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

blant a phobl ifanc yr effeithiwyd arnynt gan gam-drin domestig.⁹⁷ Dylid nodi bod tystiolaeth yn awgrymu nad yw llawer o blant sy'n profi cam-drin domestig yn cael eu hadnabod, ac felly efallai y byddant yn colli allan ar gymorth.

184. Mae ymchwil yn amlygu effeithiau mathau nad ydynt yn gorfforol o gam-drin domestig ar blant⁹⁸ a bod rheolaeth gymhellol heb drais corfforol yn cael effeithiau niweidiol tebyg ar blant - gall gweithwyr proffesiynol sy'n canolbwyntio ar weithredoedd corfforol trais fethu â deall profiad beunyddiol dioddefwyr a phlant, sut mae'n effeithio arnynt, a lefel y risg a achosir gan gyflawnwyr.

185. Gwyddom y gall profi cam-drin domestig sy'n cynnwys perthynas arwain at ganlyniadau dinistriol i blant. Gall cam-drin domestig effeithio ar blant mewn amrywiaeth o wahanol ffyrdd, ac mae yna amrywiaeth o ffactorau a allai bennu natur eu profiad, gan gynnwys oedran, rhyw anabledd, hil a chyd-destun economaidd-gymdeithasol. Cydnabyddir hefyd bod profiad o gam-drin domestig yn Brofiad Niweidiol yn ystod Plentynod (ACE). Ymhlith yr ACE eraill mae camdriniaeth fel cam-drin corfforol, seicolegol a rhywiol, neu gamweithredu yn y cartref megis cael perthnasau neu berthnasau sydd wedi'u carcharu sy'n profi camddefnyddio sylweddau neu salwch meddwl. Awgryma ymchwil y gall ACE orgyffwrdd yn aml, gan ddigwydd mewn clystyrau.⁹⁹ Bydd amrywiaeth o ffactorau'n cyfrannu at brofiad plentyn o fywyd, gall greu rhwystrau ychwanegol i geisio cymorth neu adnabod camdriniaeth a gall waethygu'r effaith a gaiff cam-drin domestig yn y tymor byr a'r tymor hwy. Mae perthynas plentyn ag oedolyn dibynadwy sydd â'r gallu i'w gefnogi, rhwydweithiau teuluol ehangach, grwpiau cyfeillgarwch, a math ac amllder y cam-drin hefyd yn ffactorau pwysig. Dylid ystyried pob plentyn fel unigolyn a'i asesu felly fel y gellir datblygu cynllun cymorth pwrpasol.

186. Yn fras, gall rhai o'r effeithiau gynnwys:¹⁰⁰

- Teimlo'n bryderus neu'n ddigalon;
- Cael anhawster cysgu, hunllefau;
- Symptomau corfforol fel poenau stumog neu wlychu gwely;
- Gostyngiad mewn cyrhaeddiad ysgol, triwantiaeth;
- Mwy o gais am weithgareddau y tu allan i'r cartref, gan gynnwys y byd academiaidd neu chwaraeon, fel difyrrwch;

⁹⁷ [Set ddata genedlaethol MARAC, Safelives, 2019-2020](#)

⁹⁸ Gweler [Ofsted JTAI, 2017](#) a [Dadansoddiad Adolygiad Cas Difrifol Tair Blynedd yr Adran Addysg, 2016](#).

⁹⁹ [Profiadau niweidiol yn ystod plentynod: Yr hyn rydyn ni'n ei wybod, beth nad ydyn ni'n ei wybod, a beth ddylai ddigwydd | Sefydliad Ymyrraeth Gynnar \(eif.org.uk\)](#)

¹⁰⁰ [NSPCC](#)

- Rheoleiddio emosiynau'n anghyson, gan gynnwys mynd yn ofidus, yn gynhyrfus neu'n ddig;
- Dod yn ymosodol neu fewnoli eu trallod a bod yn encilgar; a
- Defnyddio alcohol neu gyffuriau, neu hunan-niweidio.

187. Dylai gweithwyr proffesiynol gofio y bydd profiad pob plentyn o gam-drin domestig yn unigryw iddynt a dylent ddatblygu ymateb unigol ar gyfer pob plentyn a pherson ifanc yr effeithir arnynt, gan gynnwys ar gyfer brodyr a chwiorydd.¹⁰¹

188. Gall plant sy'n derbyn gofal gan aelodau o'r teulu ar wahân i'w rhieni a phlant sy'n derbyn gofal hefyd fod ag anghenion ychwanegol y dylai gweithwyr proffesiynol eu hystyried.

189. Gall plant a phobl ifanc o oedran gwahaniaeth ymateb mewn gwahanol ffyrdd i gam-drin domestig, yn dibynnu ar eu cam datblygu. Gall babanod a phlant ifanc fod yn arbennig o agored i niwed wrth fyw gyda cham-drin domestig, gyda ffactorau amddiffynnol yn aml yn fach iawn i'r grŵp oedran hwn (yn methu â cheisio cymorth neu dynnu eu hunain oddi ar berygl, yn aml 'allan o'r golwg' o gyswllt rheolaidd â gweithwyr proffesiynol ac ati). Gall babanod sy'n profi cam-drin domestig fod yn fwy tebygol o gael anhawster cysgu, bod â lefelau uwch o grio gormodol ac ymlyniad aflonydd. Mae plant cyn oed ysgol yn tueddu i ddangos yr aflonyddwch mwyaf ymddygiadol fel gwlychu gwely, tarfu ar gwsg ac anawsterau bwyta ac maent yn arbennig o agored i feio eu hunain am drais oedolion. Gall plant hŷn fod yn fwy tebygol o ddangos effeithiau'r tarfu yn eu bywydau drwy dan berfformiad yn yr ysgol, rhwydweithiau cymdeithasol sydd wedi'u datblygu'n wael, hunan-niweidio, rhedeg i ffwrdd ac ymgysylltu ag ymddygiad gwrthgymdeithasol.¹⁰²

190. Gall plant ag anghenion addysgol arbennig ac anabledau (SEND) ei chael hi'n anodd mynegi eu teimladau neu gallant eu mynegi mewn gwahanol ffyrdd. Mae hyn yn arbennig o wir os oes gan y plentyn nam ar y synhwyr, awtistiaeth, anabled dysgu neu os oes ganddo anawsterau cymhleth neu ddwys a'i fod, er enghraifft, yn ddieiriau. Gellid cyflwyno trallod mewn gwahanol ffyrdd, gan gynnwys drwy ymddygiad heriol, mynd yn fwy encilgar, cael anawsterau canolbwyntio neu newidiadau eraill i'w hymddygiad arferol neu ffyrdd o gyfathrebu. Rhaid i weithwyr proffesiynol ystyried hyn ac ystyried anghenion unigol y plentyn i'w helpu i gyfathrebu mewn ffordd sy'n teimlo'n gyfforddus. Gall hyn gynnwys defnyddio dulliau amlasiantaethol, gweithio gyda seicolegwyr addysg a dylid defnyddio gwybodaeth y rhai sy'n adnabod y plentyn orau, megis eu hathro neu unrhyw therapyddion sy'n ymwneud â'u cymorth ar hyn o bryd. Mae Cod Ymarfer SEND yn darparu canllawiau statudol ar gyfer gweithio gyda phlant a phobl ifanc sydd ag anghenion addysgol arbennig ac anabledau a'u cefnogi, gan

¹⁰¹ Mae'r Bwrdd Cyfiawnder Teuluol Pobl Ifanc wedi cynhyrchu rhai awgrymiadau da ar gyfer gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda phlant a phobl ifanc sydd â phrofiad o gam-drin domestig ac y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt:

<https://www.cafcass.gov.uk/download/10917/>

¹⁰² 'Efaith ar Blant sy'n Profi Cam-drin Domestig', Cafcass Cymru, <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-08/cafcass-cymru-impact-on%20children-experiencing-domestic-abuse.pdf>)

gynnwys ar gyfer y rhai sydd â phroblemau ymddygiad. Mae gan bob ardal Gynnig Lleol hefyd sy'n rhoi gwybodaeth am gymorth SEND lleol i blant a phobl ifanc a'r hyn y gallant ei ddisgwyl gan amrywiaeth o asiantaethau lleol gan gynnwys addysg, iechyd a gofal cymdeithasol. I gael rhagor o wybodaeth am anghenion cyfathrebu, gweler paragraff 100.

191. Gall tyfu i fyny ar aelwyd o ofn a bygythiadau effeithio ar les a datblygiad plant. Gall byw gydag adfyd a thrawma, fel cam-drin domestig, gael effaith gydol oes ar iechyd meddwl a chorfforol plant a'u hymddygiad pan fyddant yn oedolion. Dengys astudiaethau fod plant sy'n agored i drais gan rieni bron deirgwaith yn fwy tebygol o brofi camdriniaeth yn eu perthynas fel oedolion eu hunain.¹⁰³ Maent mewn mwy o berygl o gamddefnyddio sylweddau, beichiogrwydd ymhlith pobl ifanc ac ymddygiad troseddol na'r rhai a godir mewn cartrefi heb drais. Mae tystiolaeth yn awgrymu bod 60% o blant sy'n byw gyda cham-drin domestig yn profi problemau ymddygiad a phrofodd 52% broblemau â datblygiad cymdeithasol a pherthnasoedd.¹⁰⁴
192. [Mae](#) ymchwil yn dangos bod dull sy'n seiliedig ar drawma, gan gynnwys cael cymorth gan wasanaethau plant arbenigol, yn lleihau effaith cam-drin domestig ar y plant a'r bobl ifanc hyn ac yn gwella eu canlyniadau diogelwch ac iechyd. Gall eu rôl mewn ymyrraeth gynnwys ac atal fod yn arbennig o bwysig; mae tystiolaeth yn awgrymu bod ymddygiad camdriniol mewn plant sy'n byw gyda cham-drin domestig neu sy'n profi cam-drin domestig wedi gostwng o 24% i 7% ar ôl cael cymorth priodol.
193. Mae¹⁰⁵ ymchwil yn dangos y gall cyflawnwyr cam-drin domestig dargedu a thanseilio perthynas rhieni â'u plant, gan ddefnyddio deinameg pŵer a rheoli, er enghraifft defnyddio ceisiadau blinderus i'r llys teulu i ymestyn achosion. Gall cyflawnwyr hefyd ddefnyddio cyswllt â phlant fel math o gamdriniaeth. [Mae ymchwil o 2017/18](#) hefyd yn dangos bod cam-drin domestig yn nodwedd mewn dros ddwy ran o dair o geisiadau cyswllt plant yn y llysoedd teulu. I blant rhieni sydd wedi gwahanu lle mae cam-drin domestig yn ffactor, gall effaith y cam-drin ddwysáu ar ôl gwahanu. Felly, mae darparu cymorth i blant a'r rhiant nad yw'n cam-drin yn hanfodol a dylid ystyried llais y plentyn bob amser. Dylid canolbwyntio ar bwysigrwydd gwaith ar y cyd ac yn gyfochrog i ddiodefwyr, gan gynnwys plant ac amrywiaeth o wasanaethau i fynd i'r afael yn sensitif â'r niwed y mae cam-drin domestig wedi'i achosi i'r berthynas rhwng rhieni a phlant nad yw'n cam-drin a'i oresgyn. Dylai hyn hefyd gynnwys mynediad priodol at wasanaethau perthnasol i'r cyflawnwr ochr yn ochr ag atebolrwydd clir mai'r cyflawnwr sy'n gyfrifol am y niwed a achosir.
194. Gall pobl ifanc hefyd gael eu cam-drin yn eu perthnasau eu hunain (gweler Cam-drin Perthynas yn yr Arddegau – paragraff 18). Gall profi camdriniaeth yn eu perthynas agos eu hunain fod yn niweidiol iawn i bobl ifanc a dylid cymryd cam-drin mewn perthynas â phobl ifanc yn eu harddegau yr un mor ddifrifol â pherthnasau oedolion.

¹⁰³ <http://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Safe%20Young%20Lives%20web.pdf>

¹⁰⁴ SafeLives, [Children's Insights England and Wales dataset 2015-18](#)

¹⁰⁵ Radford et al., [Meeting the needs of children living with domestic violence in London, London: NSPCC/Refuge/City Bridge Trust, 2011](#)

195. Gwyddom fod cam-drin domestig yn effeithio ar wahanol blant mewn gwahanol ffyrdd ac y gallai fod angen cymorth hirdymor ar blant sydd wedi profi trawma sylweddol. Dylid cynnig cymorth i blant a phobl ifanc yn seiliedig ar eu hanghenion unigol, gydag amrywiaeth o ymyriadau, fel bod pob plentyn yn gallu cael gafael ar y cymorth arbenigol sydd ei angen arnynt. Gallai hyn gynnwys: mynediad at gymorth seicoaddysgol, gwasanaethau therapiwtig (er enghraifft cwnsela) neu weithwyr plant arbenigol. Dylai dull sy'n seiliedig ar drawma fod wrth wraidd yr holl gymorth a ddarperir i blant a phobl ifanc y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt. Dangoswyd bod dull o adfer sy'n seiliedig ar gryfderau, gan adeiladu ar 'y blociau gwydn ym mywyd y plentyn', yn effeithiol mewn ymyriadau i blant.

Astudiaeth Achos

Cefnogwyd Carrie gan wasanaeth cwnsela therapiwtig arbenigol Action for Children, Breaking the Cycle, ar ôl profi ei thad yn cam-drin ei mam, sydd bellach wedi gwahanu. Roedd Carrie wedi bod yn bresennol pan oedd ei thad yn gamdriniol tuag at ei mam a hefyd wedi cael ei heffeithio'n uniongyrchol gan ymddygiadau cymhellol a rheoli ei thad. Mae gan Carrie gysylltiad â'i thad, ac roedd am gael hyn, ond roedd hi'n ei chael hi'n anodd gwneud synnwyr o'i theimladau. Teimlwyd y byddai cwnsela annibynnol yn ei helpu i ddeall ei hemosiynau a rheoli sut roedd hi'n teimlo.

Cynigiwyd dros ddeg sesiwn gwnsela i Carrie a gynhaliwyd yn ei hysgol. Defnyddiodd ei chwmselydd ymyriadau creadigol fel ymwybyddiaeth ofalgar, chwarae therapiwtig a gwaith delwedd drosiadol (a all helpu pobl i gamu y tu allan iddynt eu hunain a phrosesu teimladau ar bellter diogel).

Drwy'r ymyriadau hyn, archwiliodd Carrie a'i chwmselydd ei hofnau a'i phryderon; ei pherthynas gartref ac yn yr ysgol; pethau o fewn a thu hwnt i'w maes rheoli; a theimlo ac aros yn ddiogel.

Erbyn diwedd y sesiynau cwnsela, roedd gan Carrie ymdeimlad gwell o'r hyn sydd o fewn ei rheolaeth, ac roedd yn deall yn well beth yw perthynas dda a beth yw cam-drin domestig, a phwysigwydd gofyn am help pan oedd angen. Daeth yn llai pryderus a dagreuol gartref, ac yn fwy abl i reoli emosiynau anodd a chymhleth. Roedd hi hefyd yn teimlo'n fwy hyderus yn cyfleu ei heisiau a'i hanghenion ei hun.

Pennod 4 – Ymateb yr Asiantaeth i Gam-drin Domestig

196. Mae'r bennod hon yn amlinellu rôl asiantaethau unigol sy'n ymateb i gam-drin domestig. Fodd bynnag, mae'n hanfodol bod yr asiantaethau dan sylw yn mabwysiadu dull amlasiantaethol o nodi a chefnogi'r dioddefwr ac ymateb i'r cyflawnwr. Am arweiniad ar weithio amlasiantaethol, gweler Pennod 5.
197. Dylai asiantaethau sy'n ymwneud â nodi cam-drin domestig, neu ymateb iddynt, ystyried strategaethau cenedlaethol y Llywodraeth ar Drais yn Erbyn Menywod a Merched a Cham-drin Domestig, i'w cyhoeddi yn ddiweddarach eleni. Caiff y canllawiau hyn eu diweddarau i gyfeirio at y strategaethau yn dilyn cyhoeddi.
198. Gwyddom ei bod yn aml yn cymryd cyfnod sylweddol o amser i ddioddefwyr cam-drin domestig geisio cymorth effeithiol gan asiantaethau. Efallai nad ydynt yn ymwybodol eu bod yn dioddef cam-drin domestig, efallai y byddant yn beio eu hunain am y cam-drin, yn ofni canlyniadau gadael y camdriniwr, ddim yn gwybod ble y gallant geisio cymorth, neu'n ofni y byddant yn profi stigma a chywilydd os byddant yn ceisio cymorth.
199. Yn ychwanegol at hyn, gall dioddefwyr cam-drin domestig sydd â nodweddion gwarchoddedig (fel y'u diffinnir gan adran 4 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010) wynebu rhwystrau ychwanegol i gael gfael ar gymorth. Gweler, er enghraifft, paragraff 87 i 117. Gall plant a phobl ifanc hefyd wynebu rhwystrau gwahanol neu ychwanegol i ddatgelu eu cam-drin – gweler paragraff 185.
200. O ystyried mai dim ond un o bob pum dioddefwr sy'n rhoi gwybod i'r heddlu am eu cam-drin,¹⁰⁶ nid yw llawer o ddioddefwyr cam-drin domestig yn dod i gysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol. Felly, mae'n bwysig bod ystod eang o asiantaethau a chyrrff yn gallu adnabod dioddefwyr a gwybod sut i ddarparu'r ymatebion cywir. Gall ymyrraeth gynnar gan y sector gwirfoddol ac asiantaethau statudol sy'n gweithio gyda'i gilydd helpu i amddiffyn oedolion a phlant rhag niwed pellach, yn ogystal ag atal cam-drin rhag gwaethygu a digwydd eto.
201. Fel y nodir yn y [Strategaeth Troseddwyr Benywaidd y Llywodraeth](#), fodd bynnag, mae llawer o fenywod yn dod i gysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol fel 'troseddwyr' ac mae tystiolaeth helaeth ar y cysylltiadau rhwng ymddygiad troseddol menywod a dioddef cam-drin domestig eu hunain. Felly, mae'n hanfodol bod gwasanaethau statudol, yn enwedig yr heddlu a'r system cyfiawnder troseddol ehangach yn gallu deall y cysylltiadau hyn, wedi'u hyfforddi i wneud ymholiadau

¹⁰⁶ [Troseddu yng Nghymru a Lloegr: Cam-drin partneriaid yn fanwl, Cymru a Lloegr](#): blwyddyn yn diweddu Mawrth 2018 Tabl 4.12

rheolaidd ac ymateb mewn ffordd briodol, seiliedig ar ryw a thrawma. Mwy o wybodaeth am fenywod a merched mewn cysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol fel troseddwy'r i'w weld ym mharagraffau 293 – 296.

202. Mae'n hanfodol bod asiantaethau'n gallu nodi ac ymateb i bob math o gam-drin a phob dioddefwr. Mae hyn yn cynnwys cam-drin partner agos rhwng oedolion – gan gynnwys lle mae plant yn bresennol ac yn profi'r cam-drin; cam-drin domestig rhyngdeuluol; a phlant a phobl ifanc sy'n profi neu'n cyflawni camdriniaeth, naill ai yn eu perthynas eu hunain neu tuag at aelod o'r teulu.
203. O ystyried natur gymhleth cam-drin domestig, mae ymateb amlasiantaethol yn hanfodol er mwyn nodi dioddefwyr a'u teuluoedd yn gynnar a chyn cyrraedd argyfwng. Mae gweithio amlasiantaethol yn galluogi gweithwyr proffesiynol i gael gwell dealltwriaeth o holl risgiau ac anghenion y dioddefwyr, gan gynnwys plant a phobl ifanc, a'r cyflawnwr (ac unrhyw aelodau eraill o'r teulu ac unigolion cysylltiedig) ac mae'n galluogi gweithwyr proffesiynol i gydweithio i ymateb i'r risgiau hyn heb aros i'r cam-drin waethygu.
204. Mewn perthynas â phlant a phobl ifanc (0-18 oed), mae'r ddogfen ganllaw statudol, Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant (2018) yn nodi'r hyn y mae angen i weithwyr proffesiynol a sefydliadau ei wneud, yn unigol ac mewn partneriaeth ag asiantaethau eraill, i ddiogelu a hyrwyddo lles plant a phobl ifanc. Mae'r canllawiau'n nodi'n glir y gall plant fod yn agored i gael eu hesgeuluso a'u cam-drin neu eu hecsbloetio o fewn eu teulu eu hunain a chan unigolion y tu allan i'w teulu a bod y bygythiadau hyn yn cynnwys cam-drin domestig, gan gynnwys ymddygiad rheoli neu gymhellol a cham-drin perthynas yn yr ardegau. Mae Gweithio Gyda'n Gilydd hefyd yn tynnu sylw at y ffaith bod gan bawb sy'n gweithio gyda phlant gyfrifoldeb dros eu cadw'n ddiogel a bod gweithio amlasiantaethol a rhannu gwybodaeth yn hanfodol er mwyn sicrhau bod plant a theuluoedd yn cael y cymorth cywir ar yr adeg gywir. Pwysleisir pwysigrwydd cymorth cynnar i hyrwyddo lles plant.
205. Mae'r canllawiau hefyd yn nodi rolau allweddol i sefydliadau ac asiantaethau unigol i gyflawni trefniadau effeithiol ar gyfer diogelu ac mae'n gosod dyletswydd gyfartal a rennir ar y tri phartner diogelu (yr awdurdod lleol, iechyd a'r heddlu) i wneud trefniadau i gydweithio i ddiogelu a hyrwyddo lles pob plentyn mewn ardal leol. Mewn perthynas â phlant mewn angen (adran 17, Deddf Plant 1989) ac ymholiadau amddiffyn plant (adran 47, Deddf Plant 1989), mae'r canllawiau'n nodi rolau a chyfrifoldebau penodol yr awdurdod lleol a'i weithwyr cymdeithasol wrth arwain asesiadau statudol. Mae Gweithio Gyda'n Gilydd yn ei gwneud yn glir y dylai ymarferwyr fabwysiadu dull sy'n canolbwyntio ar y plentyn ym mhob ymholiad lles a diogelu er mwyn sicrhau bod buddiannau gorau'r plentyn yn cael eu hystyried bob amser.
206. Gall gweithwyr proffesiynol ddefnyddio offer asesu risg fel yr [Asesiad Cam-drin Domestig, Stelcio ac Aflonyddu \(DASH\)](#) i helpu i nodi lefel y risg y mae unigolyn yn ei hwynebu ac i deilwra ei gefnogaeth yn unol â hynny. Dylai gweithwyr proffesiynol fod yn ymwybodol nad yw offeryn risg DASH yn asesiad diffiniol o risg a dylai gweithwyr

proffesiynol sy'n defnyddio hyn, neu offer asesu risg eraill, fod yn effro i'r risg i blant yn ogystal ag oedolion.

207. Dylai asesu risg gwmpasu barn broffesiynol arbenigol yn gyfannol, canfyddiadau goroeswyr o risg, ynghyd â dangosyddion ychwanegol sy'n berthnasol i grwpiau lleiafrifol.¹⁰⁷
208. Yn Atodiad A ceir rhestr nad yw'n holl gynhwysfawr o asiantaethau y gall dioddefwyr cam-drin domestig a'u teuluoedd ddod i gysylltiad â hwy. Mae'r wybodaeth isod i gynorthwyo'r sefydliadau hynny sy'n arfer dyletswyddau diogelu'r cyhoedd a gweithwyr rheng flaen broffesiynol fel y gallant nodi holl ddioddefwyr y cam-drin yn briodol, gan gynnwys plant a phobl ifanc, a sicrhau eu bod yn cael cymorth ac amddiffyniad wedi'u teilwra i'w hanghenion penodol.

Blynyddoedd Cynnar a Gofal Plant

209. Gall darparwyr blynyddoedd cynnar chwarae rhan allweddol wrth atal a chanfod cam-drin domestig. Mae gan ddarparwyr blynyddoedd cynnar ddyletswydd o dan adran 40 o Ddeddf Gofal Plant 2006 i gydymffurfio â gofynion lles fframwaith statudol Cyfnod Sylfaen y Blynyddoedd Cynnar (EYFS).
210. Rhaid i ddarparwyr blynyddoedd cynnar ystyried 'Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant', sy'n nodi bod yn rhaid i ddarparwyr blynyddoedd cynnar sicrhau eu bod yn effro i unrhyw faterion sy'n peri pryder ym mywyd y plentyn a bod ganddynt bolisi a gweithdrefnau i ddiogelu plant a'u rhoi ar waith. Rhaid i hyn gynnwys esboniad o'r camau i'w cymryd pan fydd pryderon diogelu am blentyn ac os bydd honiad yn cael ei wneud yn erbyn aelod o staff. Rhaid i'r polisi hefyd gynnwys defnyddio ffonau symudol a chamerau yn y lleoliad, bod staff yn cwblhau hyfforddiant diogelu sy'n eu galluogi i ddeall eu polisi a'u gweithdrefnau diogelu, bod â'r wybodaeth ddiweddaraf am faterion diogelu, a chydabod arwyddion o gam-drin ac esgeuluso posibl.
211. Rhaid i ddarparwyr blynyddoedd cynnar sicrhau bod ganddynt ymarferydd sydd wedi'i ddynodi i gymryd cyfrifoldeb arweiniol am ddiogelu plant ym mhob lleoliad blynyddoedd cynnar ac sy'n gorfod cysylltu â gwasanaethau plant statudol lleol fel y bo'n briodol. Rhaid i'r arweinydd hwn hefyd gwblhau hyfforddiant amddiffyn plant.

Ysgolion a cholegau

212. Mae staff ysgolion a cholegau yn arbennig o bwysig gan eu bod mewn sefyllfa unigryw i nodi pryderon yn gynnar, darparu cymorth i blant ac atal pryderon rhag gwaethgu.

¹⁰⁷ Er enghraifft, ROAR - Offeryn asesu risg LHDT, ar gael yn <http://www.safelives.org.uk/sites/default/files/resources/LGBT%20risk%20practice%20tool.doc>

213. Rhaid i ysgolion a cholegau ystyried '[Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg](#)' (KCSIE) —canllawiau diogelu statudol.¹⁰⁸ Mae'r canllawiau'n nodi y dylai fod gan bob ysgol a choleg bolisi amddiffyn plant effeithiol. Mae'r canllawiau hefyd yn glir y dylai ysgolion a cholegau sicrhau bod yr holl staff yn cael hyfforddiant diogelu wedi'i ddiweddarau'n rheolaidd, fel y gallant gymryd camau priodol i nodi, amddiffyn a chefnogi plant. Dylai ysgolion a cholegau ystyried adlewyrchu cam-drin domestig yn yr hyfforddiant hwn. Mae'r canllawiau hefyd yn ei gwneud yn glir, os yw plentyn wedi cael ei niweidio neu mewn perygl o niwed, y dylid gwneud atgyfeiriad i ofal cymdeithasol plant ar unwaith ac os yw'n briodol, yr heddlu. Mae'r canllawiau'n cynnwys atodiad sy'n rhoi gwybodaeth ychwanegol i staff am fathau penodol o niwed a cham-drin, gan gynnwys nodi ac ymateb i gam-drin domestig.
214. Mae KCSIE yn glir y dylai ysgolion a cholegau sicrhau bod yr holl staff yn derbyn hyfforddiant diogelu wedi'i ddiweddarau'n rheolaidd fel y gallant gymryd camau priodol i nodi, amddiffyn a chefnogi plant. Dylai ysgolion a cholegau ystyried adlewyrchu cam-drin domestig yn yr hyfforddiant hwn. Gallai hyfforddiant gynnwys archwilio cam-drin domestig yn llawn, gan gynnwys deinameg anghydraddoldeb, pŵer a rheolaeth, sy'n sail i gam-drin domestig, yn ogystal â'r gwahanol ffurfiau y gallai eu cymryd. Gallai hyn gynnwys cam-drin domestig mewn lleoliadau teuluol yn ogystal â cham-drin a gyflawnir rhwng plant a phobl ifanc – naill ai yn eu perthynas agos eu hunain neu tuag at eu teulu.
215. Dylai fod gan bob ysgol a choleg arweinydd diogelu dynodedig sy'n rhoi cymorth i aelodau staff gyflawni eu dyletswyddau diogelu ac a fydd yn cysylltu'n agos â gwasanaethau eraill, megis gofal cymdeithasol plant a'r heddlu. Dylai'r arweinydd fod yn uwch aelod o staff a nodir manylion llawn y rôl yn [Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg](#). Wrth ystyried anghenion plant y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt, efallai y bydd ysgolion a cholegau hefyd am ystyried eu dyletswyddau o ran plant ag anghenion addysgol arbennig, gan gynnwys y rhai â phroblemau ymddygiad, a chyfeirio at y [Cod Ymarfer SEND](#).
216. Mae yna hefyd [arweiniad](#) ar gael ar drais rhywiol plant ar blant ac aflonyddu rhywiol mewn ysgolion a cholegau.
217. Mae'r sefydliad Ymgyrch Encompass wedi sefydlu protocol rhannu gwybodaeth rhwng heddluoedd ac ysgolion fel y gall yr heddlu rybuddio arweinwyr diogelu dynodedig am ddigwyddiadau cam-drin domestig sy'n ymwneud â plentyn, cyn dechrau'r diwrnod ysgol nesaf fel bod athrawon yn ymwybodol o sefyllfa'r plentyn ac y gellir cynnig cymorth emosiynol pan ddaw'r plentyn i'r ysgol. Ceir rhagor o wybodaeth am Ymgyrch Encompass ym Mhennod 5 (paragraff 420). Ceir rhagor o wybodaeth am Operation Encompass ar eu [gwefan](#), ac rydym yn annog pob ysgol i ymuno â'r cynllun.
218. Gall pryderon ynghylch cael lleoliad ysgol i'w plant fod yn rhwystr i ddioddefwyr sy'n dianc rhag cam-drin domestig hanner ffordd drwy'r flwyddyn ysgol a cheisio lloches neu

¹⁰⁸ Yng Nghymru, cyfeirir at [ganllawiau](#) 'Cadw Dysgwyr yn Ddiogel'

lety diogel, yn enwedig os yw'n golygu gadael yr ardal. Fodd bynnag, gall rhieni wneud cais am le i'w plentyn mewn unrhyw ysgol ar unrhyw adeg; a lle mae lleoedd ar gael, rhaid derbyn y plentyn. Y llynedd, ymgynghorodd yr Adran Addysg ar becyn o newidiadau i'r Cod Derbyn i Ysgolion i wella'r broses derbyn yn ystod y flwyddyn ac i leihau bylchau mewn addysg plant. Yn ogystal, maent wedi cynnig cynnwys plant sy'n byw mewn lloches neu lety diogel/perthnasol fel categori cymwys i'w leoli drwy Brotoocolau Mynediad Teg Lleol lle mae rhieni'n ei chael yn anodd sicrhau lle mewn ysgol drwy'r weithdrefn dderbyn reolaidd yn ystod y flwyddyn. Gosodwyd y Cod drafft gerbron y Senedd ar 20 Ebrill ac, yn amodol ar gymeradwyaeth, daw i rym ar 1 Medi 2021.

219. Rydym wedi rhoi dealltwriaeth o berthnasoedd iach wrth wraidd addysg plentyn drwy gyflwyno Perthnasoedd gorfodol, Rhyw ac Addysg Iechyd (RSHE). Mae'r pwnc 'Bod yn Ddiogel' yn cefnogi plant i adnabod ac adrodd am deimladau o fod yn anniogel ac mae'n ymdrin â chysyniadau cydsyniad rhywiol, camfanteisio rhywiol, cam-drin, paratoi, gorfodi, aflonyddu, trais rhywiol, cam-drin domestig, priodas dan orfod, trais ar sail anrhydedd, FGM, a sut y gall y rhain effeithio ar berthnasoedd yn y presennol a'r dyfodol. Rydym yn cefnogi athrawon i ddarparu addysgu o ansawdd uchel sy'n briodol i oedran ar y pwnc ac adeiladu ymwybyddiaeth o bob math o gam-drin drwy fodiwlau hyfforddi athrawon sydd ar gael ar [GOV.uk](https://www.gov.uk).

Astudiaeth Achos

Derbyniodd Arweinydd Diogelu Dynodedig ysgol alwad Ymgyrch Encompass yn ymwneud ag un o'u disgyblion. Bu digwyddiad rhwng mam y plentyn a'i phartner y noson flaenorol.

Siaradodd y DSL ag athro dosbarth y plentyn a oedd wedyn yn barod i'r plentyn derbyn ifanc ymddwyn yn wahanol i'w hunan arferol ac roedd yn barod i gynnig cymorth, boed yn dawel neu'n amlwg, yn ôl dymuniadau'r plentyn.

Cyrhaeddodd y plentyn yr ystafell ddosbarth gyda'i fam a'i dedi. Fel arfer, byddai ei athro dosbarth naill ai wedi gofyn iddo roi'r tedi mewn lle diogel yn yr ystafell ddosbarth neu ofyn iddo a oedd am i'w fam fynd â'r tedi adref fel y byddai'n ddiogel. Ni wnaeth y naill na'r llall, gan gydnabod bod ei dedi wedi'i ddwyn i'r dosbarth am reswm. Roedd y plentyn yn cofleidio ei dedi drwy'r dydd a hyd yn oed yn dod ag ef i'w therapi lleferydd yn yr ysgol. Roedd ei athrawes ddosbarth yn ei gefnogi'n dawel drwy'r dydd, gan weithio wrth ei ymyl a rhoi gwybod iddo ei bod yno.

Wrth gael gwybod cyn gynted â phosibl am brofiad y plentyn o gam-drin domestig, roedd yr athro a'r ysgol wedi bod yn barod i ymateb a chefnogi anghenion unigol y plentyn.

Addysg uwch

220. Mae'r llywodraeth yn parhau i weithio'n agos gyda Universities UK (UUK) ar weithredu ei fframwaith Newid y Diwylliant sy'n ceisio mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, aflonyddu a throseddau casineb. Mae tangofnodi cam-drin a thrais domestig yn gyffredin ac mae'n bwysig bod darparwyr yn chwalu rhwystrau i adrodd a bod myfyrwyr yn teimlo'n ddiogel ac yn gallu rhoi gwybod am achosion o bob cam-drin, aflonyddu a thrais.
221. Dylai pob darparwr addysg uwch gyflawni ei gyfrifoldebau'n llawn a bod ganddo bolisïau a gweithdrefnau cadarn ar waith i fynd i'r afael ag aflonyddu, gan sicrhau bod AU yn brofiad gwirioneddol foddhaus a chroesawgar i bawb. Byddem yn disgwyl i ddarparwyr sicrhau bod myfyrwyr yn parhau i gael mynediad at wasanaethau cymorth, a phrosesau cwyno, er mwyn sicrhau eu bod yn gallu rhoi gwybod am unrhyw faterion. Mae UUK wedi cynhyrchu [arweiniad](#) i brifysgolion ar ymateb i gam-drin o'r fath mewn cymunedau addysg uwch yn ystod y pandemig. Mae'r canllawiau'n darparu argymhellion ar gyfer bod yn rhagweithiol wrth gydnabod a mynd i'r afael â thrais a cham-drin domestig yn ogystal â chyfeirio lle mae rhagor o wybodaeth ar gael i ddarparwyr.
222. Mae'r llywodraeth yn disgwyl i ddarparwyr gymryd eu cyfrifoldebau i fyfyrwyr o ddifrif a sefydlu polisïau a gweithdrefnau priodol i fynd i'r afael ag aflonyddu, rhoi gwybod am ddigwyddiadau a gwneud cwynion. Gall unrhyw fyfyrwr sy'n teimlo nad ymdriniwyd â'i gŵyn yn briodol neu'n foddhaol ddwysáu ei gŵyn i Swyddfa'r Dyfarnwr Annibynnol (OIA).

Gofal Cymdeithasol Plant

223. Cam-drin domestig yw'r ffactor risg mwyaf cyffredin a nodwyd gan weithwyr cymdeithasol mewn asesiadau ac mae'n sbardun allweddol i angen am ofal cymdeithasol plant. Felly mae gweithwyr cymdeithasol plant yn bartner pwysig wrth nodi cam-drin domestig ac ymateb y gwasanaeth – boed hynny drwy ymgysylltu â theuluoedd i gadw plant yn ddiogel rhag niwed, cefnogi ymateb diogelu i ddioddefwyr yn eu harddegau neu gyflawnwyr cam-drin partner agos; dod o hyd i'r gofal gorau posibl pan na all plant fyw gartref, neu greu'r amodau sy'n galluogi plant i ffynnu a chyflawni. Mae gweithwyr cymdeithasol plant yn chwarae rhan hollbwysig yn yr ymateb amlasiantaethol ehangach, ochr yn ochr â phartneriaid diogelu eraill, statudol ac anstatudol, fel yr heddlu, ysgolion ac iechyd i helpu i amddiffyn plant.

Adnabod

224. Rhaid i bob gweithiwr cymdeithasol fodloni safonau cofrestru proffesiynol Gwaith Cymdeithasol Lloegr (SWE) (a rhaid i hyfforddiant cychwynnol baratoi gweithwyr cymdeithasol newydd i fodloni'r safonau hyn). [Mae Canllawiau Safonau Proffesiynol](#) yn datgan bod yn rhaid i weithwyr cymdeithasol ddefnyddio damcaniaethau, modelau ac ymchwil gwaith cymdeithasol ochr yn ochr â'r dystiolaeth o asesiadau wrth lunio eu

barn broffesiynol. Wrth ymateb i gam-drin domestig gallai hyn gynnwys ystyried ffactorau risg hysbys sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig fel beichiogrwydd,¹⁰⁹ yn ogystal â chyd-ddigwyddiad â ffactorau eraill gan gynnwys salwch meddwl oedolion a defnyddio sylweddau.¹¹⁰ Mae'n bwysig bod gweithwyr cymdeithasol yn parhau i ddatblygu eu gwybodaeth a'u sgiliau drwy ddatblygiad proffesiynol parhaus; dylai hyn gynnwys dealltwriaeth o'r gwahanol fathau o gam-drin domestig. Mae'n ofynnol i bob gweithiwr cymdeithasol ymgymryd â datblygiad a hyfforddiant a lanwytho cofnod o hyn er mwyn cynnal eu cofrestriad gyda SWE. Dylai hyfforddiant fod yn bwrpasol a mynd i'r afael yn benodol â phrofiadau ac anghenion plant a phobl ifanc sydd â hunaniaethau a chefnidiroedd amrywiol.

225. Unwaith y bydd plant a gweithwyr cymdeithasol teuluol yn gymwysedig mae disgwyliadau clir mewn Safonau Ôl-gymhwyso (PQS) o dan Ddeddf Plant a Gwaith Cymdeithasol 2017. Mae'r 'Safon Ôl-gymhwyso: Datganiad Gwybodaeth a Sgiliau ar gyfer Plant ac Ymarferwyr Teulu yn nodi, er enghraifft, y disgwyliad bod gan weithwyr cymdeithasol plant a theuluoedd y wybodaeth a'r sgiliau i nodi effaith cam-drin domestig a gweithio gyda gweithwyr proffesiynol eraill i sicrhau bod oedolion sy'n agored i niwed yn cael eu diogelu a bod plant yn cael eu hamddiffyn.
226. O ystyried natur lechwraidd cam-drin domestig sy'n aml yn guddiedig, mae'n hanfodol bod gweithwyr cymdeithasol yn defnyddio chwilfrydedd proffesiynol i adnabod patrymau ymddygiad dros amser. Dylai gweithwyr cymdeithasol ddeall y stigma a'r ofn a allai fod gan dioddefwyr wrth ddatgelu cam-drin domestig, gan gynnwys ofn y posibilrwydd o gael gwared ar eu plant pe baent yn datgelu camdriniaeth. Dylent hefyd fod yn effro i'r ffyrdd y gallai cyflawnwyr geisio eu manipiwleiddio hwy neu weithwyr proffesiynol eraill. Gall y stigma hwn gael ei ddwysáu gan ffactorau croestoriadol a allai greu rhwystrau pellach wrth ddatgelu. Dylai gweithwyr cymdeithasol fod â'r gallu i feithrin perthynas empathig ac ymddiriedus er mwyn ceisio goresgyn hyn, deall arlliwiau pob sefyllfa a gweithio gyda dymuniadau'r dioddefwr lle y bo'n bosibl.
227. Mae canllawiau statudol, '[Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant](#)' yn glir y dylai ymarferwyr gymryd ymagwedd sy'n canolbwyntio ar y plentyn bob amser, gan gadw ffocws ar y plentyn wrth wneud penderfyniadau am eu bywydau a gweithio mewn partneriaeth â nhw a'u teuluoedd. Dylai ymarferwyr weld a siarad â phlant, gwranddo arnynt a chymryd eu barn o ddifrif, gan weithio gyda nhw a'u teuluoedd i benderfynu sut i gefnogi eu hanghenion. Dylid rhoi darpariaeth arbennig ar waith i gefnogi deialog gyda phlant sydd ag anawsterau cyfathrebu a/neu rwystrau ieithyddol.
228. Mae ymarferwyr yn gweithio'n fwyaf effeithiol pan fyddant yn gallu cyfuno gwybodaeth ymarferol, ddamcaniaethol, therapiwtig a systemig. O fewn y system statudol, rhaid i weithwyr cymdeithasol geisio deall ac ystyried dymuniadau'r plentyn lle bo hynny'n bosibl.

¹⁰⁹ Harrykisson et al., [Nifer yr achosion a phatrymau trais partner agos ymhlith mamau ifanc yn ystod y cyfnod ôl-partum](#), Archifau Pediatreg a Meddygaeth y Glasoed 156: 325–30, 2002

¹¹⁰ Humphreys et al., [Domestic Violence and Substance Use: Tackling Complexity](#), British Journal of Social Work 35: 1303–20, 2005

229. Bydd arfer gwaith cymdeithasol effeithiol yn adeiladu ar ddealltwriaeth y gall datgeliad llawn – gan oedolyn neu blentyn sy'n dioddef – gymryd amser ac ymddiriedaeth. Ni ddylai ymarferwyr ganolbwyntio'n gyfan gwbl ar ddatgelu a chydabod nad yw ei absenoldeb o reidrwydd yn golygu nad yw cam-drin yn digwydd. Mae hyn yn cynnwys deall y gwahanol effeithiau y gall cam-drin domestig eu cael ar blant a sut mae'r effeithiau hyn yn bresennol yn eu hymddygiad (a nodir ym Mhennod 3).
230. Dylid ymdrechu i ddarparu cymorth i blant i gynnal a chadw perthynas â'r rhiant nad yw'n cam-drin, ac i gyfeirio'r ffocws proffesiynol ar weithio gyda'r teulu cyfan, gan gynnwys unrhyw blant sy'n byw y tu allan i'r cartref, i'w helpu i fod yn ddiogel ac i wella. Dylai gweithwyr cymdeithasol weld pob aelod o'r teulu fel un rhan o ddarlun cymhleth. Fodd bynnag, dylid rhoi ystyriaeth ofalus i ddiogelwch y dioddefwr a'r rhiant nad yw'n cam-drin, ac efallai na fydd bob amser yn briodol nac yn ddiogel i wasanaethau ymgysylltu â'r cyflawnwr ar yr un pryd. Dylai gwasanaethau hefyd sicrhau cydbwysedd priodol o gyfrifoldeb ar amddiffyn y plentyn dan sylw a dylent fod yn glir mai'r cyflawnwr sy'n gyfrifol am y niwed a achosir. Mae'n bwysig bod sawl sianel ymgysylltu i herio cyflawnwyr i nodi, deall a newid ymddygiad. Ni ddylai hyn fod o fewn y system cyfiawnder troseddol yn unig.¹¹¹
231. Dylai gweithwyr cymdeithasol hefyd fod yn ymwybodol o'r ffyrdd y gall cyflawnwyr geisio defnyddio'r berthynas rhwng y rhiant a'r plentyn nad ydynt yn cam-drin fel offeryn rheolaeth drwy orfodaeth. Gallant hefyd geisio manipiwleiddio'r berthynas rhwng y plentyn a'r rhiant nad yw'n cam-drin.
232. Dylai asiantaethau gydnabod a bod yn ymatebol i blant a phobl ifanc sy'n dioddef cam-drin partner agos yn eu perthnasoedd eu hunain, yn ogystal â phlant a phobl ifanc sy'n cyflawni ymddygiad camdriniol tuag at bartneriaid agos neu deulu.
233. Mae angen i bob ymarferydd sy'n gweithio gyda phlant gydnabod na ellir asesu risg ar ei ben ei hun, ac mae rhannu gwybodaeth yn sail i nodi pob math o gam-drin ac esgeuluso yn effeithiol, sy'n cynnwys cam-drin domestig. Mae ['Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant'](#), y canllawiau statudol sy'n llywio diogelu rhyngasiantaethol yn nodi sut y dylai pob ymarferydd rannu gwybodaeth yn rhagweithiol cyn gynted â phosibl er mwyn helpu i nodi, asesu ac ymateb i risgiau neu bryderon am ddiogelwch a lles plant.

Ymateb

234. Os yw plant a theuluoedd i gael cymorth ar yr adeg gywir, mae gan ymarferwyr sy'n dod i gysylltiad â hwy rôl i'w chwarae o ran nodi pryderon, rhannu gwybodaeth a chymryd camau prydlon. Mae gwaith amlasiantaethol yn seiliedig ar y system newydd o drefniadau diogelu amlasiantaethol, y darperir ar ei gyfer gan Ddeddf Plant 2004, fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Plant a Gwaith Cymdeithasol 2017. Fel y nodir yn Gweithio Gyda'n Gilydd, mae'r trefniadau'n rhoi dyletswydd statudol ar yr heddlu, awdurdodau iechyd ac awdurdodau lleol i gydweithio ar drefniadau diogelu lleol. Maent yn gyfrifol ar

¹¹¹ [Dysgu o Raglen yr Adran Addysg ar Arloesi Gofal Cymdeithasol Plant](#)

y cyd am gydlynu gwasanaethau diogelu i gadw plant yn ddiogel ac maent yn atebol am ba mor dda y mae asiantaethau lleol yn gweithio gyda'i gilydd i amddiffyn plant rhag cael eu cam-drin a'u hesgeuluso. Bydd hyn yn creu newid diwylliannol yn y ffordd y mae'r heddlu, awdurdodau iechyd ac awdurdodau lleol yn cydweithio mewn ardaloedd lleol i sicrhau gwell canlyniadau i blant.

235. Ni ddylid caniatáu i ofnau ynghylch rhannu gwybodaeth sefyll yn y ffordd o'r angen i hyrwyddo lles, a diogelu diogelwch plant, a rhaid mai dyna'r prif bryder bob amser.
236. Mae gan yr awdurdod lleol a'i weithwyr cymdeithasol rolau a chyfrifoldebau penodol i arwain yr asesiad statudol o blant mewn angen ac i arwain ymholiadau amddiffyn plant, gan gynnwys ar gyfer plant mewn teuluoedd heb droi at arian cyhoeddus. Ar ôl derbyn atgyfeiriad gan ofal cymdeithasol plant yr awdurdod lleol, dylai gweithiwr cymdeithasol arwain asesiad amlasiantaethol o dan adran 17 o Ddeddf Plant 1989.
237. Dylai asesiadau benderfynu a yw'r plentyn mewn angen, natur unrhyw wasanaethau sydd eu hangen ac a ddylid cynnal unrhyw asesiadau arbenigol i gynorthwyo'r awdurdod lleol i wneud penderfyniadau. Dylai pob asesiad ddwyn ynghyd gwybodaeth berthnasol a gesglir gan y plentyn a'i deulu a chan ymarferwyr perthnasol gan gynnwys athrawon, staff yr ysgol, gweithwyr blynyddoedd cynnar, ymarferwyr iechyd, yr heddlu a gofal cymdeithasol i oedolion. Pan fo gwybodaeth a gesglir yn ystod asesiad yn golygu bod y gweithiwr cymdeithasol yn amau bod y plentyn yn dioddef neu'n debygol o dioddef niwed sylweddol, dylai'r awdurdod lleol gynnal trafodaeth strategaeth i'w alluogi i benderfynu, gydag asiantaethau eraill, a oes rhaid iddo gychwyn ymholiadau o dan adran 47 o Ddeddf Plant 1989.
238. Mae'r arolygiad ardal wedi'i dargedu ar y cyd 2017 (JTAI) ar '[Yr ymateb amlasiantaethol i blant sy'n byw gyda cham-drin domestig](#)', a gynhaliwyd gan Ofsted, y Comisiwn Ansawdd Gofal (CQC), Cwnstabiliaeth AEM a'r Gwasanaethau Tân ac Achub (HMICFRS), a Gwasanaeth Prawf AEM (HMIP), yn cynghori ar arfer da yn y maes hwn. Mae'r adroddiad yn tynnu sylw at bwysigrwydd taro cydbwysedd rhwng ymateb i argyfyngau unigol uniongyrchol, a datblygu atebion hirdymor i'r teulu, gan gynnwys talu sylw i anghenion cyffredinol plant. Mae deall effaith emosiynol a seicolegol cam-drin domestig yn heriol dros ben, a bydd gweithwyr cymdeithasol yn defnyddio ystod eang o sgiliau wrth asesu ac ymateb yn effeithiol.
239. Tynnodd y JTAI sylw hefyd at yr angen:
- I ddatblygu offer sy'n briodol i'w hoedran i ddeall yr ystod o risgiau y mae plant yn eu hwynebu;
 - I fabwysiadu ffocws systematig ar ymddygiad y cyflawnwr yn hytrach na chanolbwyntio yn unig ar y dioddefwr fel yr unig ateb; ac
 - I helpu ysgolion i gefnogi dioddefwyr a theuluoedd, yn enwedig o ystyried y rôl amddiffynnol y gall addysg ei chwarae pan gaiff effaith cam-drin domestig ei deall yn llawn a'i hystyried.

240. Mae'n bwysig i weithwyr cymdeithasol weithio mewn partneriaeth â phlant, teuluoedd a gweithwyr proffesiynol, bod yn awdurdodol ac yn empathig a chydabod y cywilydd, yr ofn a'r gwrthwynebiad a all amgylchynu cam-drin domestig. Wrth wneud hynny gallant ddefnyddio nodweddion allweddol arfer effeithiol, gan gynnwys defnyddio dull systemig sy'n seiliedig ar gryfderau, gwneud gwaith uniongyrchol medrus a goruchwyliaeth ac ymarfer myfyriol o fewn eu sefydliad, megis trafodaethau grŵp achos.
241. Mae dulliau teulu cyfan llwyddiannus yn defnyddio timau amlddisgyblaethol a all fynd i'r afael â materion mewn sawl maes a rhannu cyfrifoldeb a risg ar draws gweithwyr proffesiynol. Mae'n hanfodol bod gweithwyr cymdeithasol yn gweithio'n effeithiol ar draws yr holl asiantaethau diogelu, gan gynnwys gweithwyr iechyd a gweithwyr proffesiynol yr heddlu, mewn ymateb i gam-drin domestig, gan gynnwys ymweliadau a dulliau gweithredu ar y cyd lle y bo'n bosibl, a mabwysiadu llif amserol o wybodaeth i sicrhau bod cynlluniau ac ymyriadau'n gydnaws. Mae hyn yn cynnwys arbenigwyr plant ac oedolion a lle bo gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol lleol ar gael dylid eu cynnwys. Mae canolbwyntio ar faterion sylfaenol gan gynnwys iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau yn bwysig er mwyn torri cylchoedd ymddieithrio ac aildroseddu.
242. Gall cyd-leoli arbenigwyr helpu i hwyluso gweithio amlddisgyblaethol, yn enwedig mewn mannau lle mae teuluoedd eisoes yn gwybod ac yn teimlo'n gyfforddus. Dylid rhannu data o fewn a rhwng timau, gan gynnwys cofnodi yn ansoddol profiadau teuluoedd o weithio gyda gweithwyr proffesiynol. Gall gweithwyr ar wahân ar gyfer dioddefwyr a chyflawnwyr ac ar gyfer oedolion a phlant, sy'n gweithredu o fewn yr un tîm, fod yn hanfodol i feithrin ymddiriedaeth teuluoedd a sicrhau diogelwch.¹¹²
- Ymateb i gam-drin perthynas yn yr ardegau*
243. Mae'n bwysig bod gwaith cymdeithasol yn nodi ac yn cefnogi pobl ifanc sy'n profi cam-drin domestig yn briodol yn eu perthnasoedd eu hunain. Mae tystiolaeth yn awgrymu bod pobl ifanc yn fwy tebygol na dioddefwyr sy'n oedolion yn dal i fod o fewn y berthynas pan fyddant yn cael cymorth ac yn debygol o fod wedi cael eu cyfeirio at gymorth gan amrywiaeth o weithwyr proffesiynol a allai fod wedi nodi'r gamdriniaeth cyn i'r person ifanc ddewis ei datgelu.¹¹³
244. Nid yw gwasanaethau a gynlluniwyd ar gyfer oedolion sy'n dioddef cam-drin domestig bob amser yn briodol i bobl ifanc sydd wedi cael eu cam-drin yn eu perthnasoedd eu hunain. Lle y bo'n bosibl, dylid comisiynu gwasanaethau arbenigol ar gyfer dioddefwyr cam-drin domestig yn eu harddegau a'r rhai sy'n defnyddio niwed yn eu perthnasoedd eu hunain.
245. Er enghraifft, mae Cyngorwyr Trais Pobl Ifanc yn arbenigwyr ar weithio gyda phobl ifanc sy'n profi cam-drin domestig. Maent yn darparu cymorth cynllunio diogelwch ac

¹¹² Children's Social Care Innovation Unit, Learning from the Department for Education's Children's Social Care Innovation Programme. 2017.

¹¹³ <http://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Safe%20Young%20Lives%20web.pdf>

eiriolaeth i bobl ifanc mewn ffordd sydd wedi'i haddasu i anghenion pobl ifanc. Er enghraifft, gallant gyfarfod â'r person ifanc mewn man y mae'n teimlo'n fwyaf cyfforddus, a allai gynnwys lleoliadau addysg, caffis, neu hyd yn oed mewn car. Mae YPVAs yn rhoi cymorth cyfannol i'r person ifanc, gan ystyried ffactorau risg eraill gan gynnwys mathau eraill o gamfanteisio ar blant neu gamdriniaeth.

246. Fodd bynnag, mae'n bwysig ymdrechu i gysylltu â gwasanaeth cam-drin domestig oedolion sy'n ddioddefwyr os nad yw darpariaeth YPVA ar gael yn yr ardal leol, er ein bod yn annog pob ardal i gael darpariaethau penodol ar gyfer pobl ifanc. At hynny, lle nad oes gan ddarpariaeth ieuencid generig yr arbenigedd hwn, bydd hefyd yn bwysig i weithwyr cymdeithasol geisio cyngor gan sefydliadau arbenigol gan ac ar gyfer sefydliadau i nodi risg a chymorth yn well i blant â hunaniaethau croestoriadol ac ymylol.
247. Mae'n hanfodol bod pobl ifanc sy'n profi cam-drin domestig o fewn eu perthynasoedd eu hunain hefyd yn cael eu hatgyfeirio drwy'r asesiad risg amlasiantaethol a'u bod yn cael eu cefnogi mewn ffordd sydd wedi'i theilwra'n benodol i'w hanghenion. Dylai unigolion sydd â dealltwriaeth a phrofiad arbenigol o bobl ifanc fel YPVAs fod yn rhan o'r ymateb amlasiantaethol.
248. Yn anad dim, dylai gweithwyr cymdeithasol ddilyn egwyddorion Deddf Plant 1989 a 2004 sy'n nodi bod lles plant yn hollbwysig, gan roi anghenion plant yn gyntaf.

Astudiaeth Achos

Mae Diogelu Teuluoedd Swydd Hertford yn ddull system gyfan arloesol o ddiogelu plant a phobl ifanc. Fe'i datblygwyd yn 2014 gan Gyngor Sir Swydd Hertford gan ddefnyddio cyllid Rhaglen Arloesi'r Adran Addysg. Mae'n cael ei gyflwyno ar hyn o bryd fel rhan o raglen Cryfhau Teuluoedd, Amddiffyn Plant yr Adran Addysg.

Mae'r dull yn rhoi ymarferwyr iechyd meddwl arbenigol, gweithwyr cam-drin domestig, swyddogion prawf a gweithwyr cymdeithasol plant gyda'i gilydd mewn tîm Diogelu Teuluoedd i roi cymorth uniongyrchol i rieni. Dechreuodd Swydd Hertford fabwysiadu'r model ymarfer hwn yn 2015 ac mae wedi gweld canlyniadau gwell sylweddol i blant a'u teuluoedd.

Mae mabwysiadu dull teulu cyfan yn ei gwneud yn hawdd i rieni gael gafael ar yr holl gymorth sydd ei angen arnynt o fewn un tîm, i'w helpu i ddelio â materion cymhleth cam-drin domestig, iechyd meddwl a chamddefnyddio cyffuriau/alcohol sy'n niweidio eu bywydau hwy a bywydau eu plant. Mae staff hefyd wedi'u hyfforddi mewn Cyfweiliadau Ysgogol, techneg a ddefnyddir i gefnogi newid ymddygiad, gan fanteisio ar gryfderau ac adnoddau'r teulu a'r rhwydwaith cymorth ehangach i sicrhau bod plant a theuluoedd sy'n agored i niwed yn cael eu diogelu.

O ganlyniad, gwelodd Swydd Hertford fod nifer y plant ar gynlluniau amddiffyn plant yn gostwng 55 y cant mewn dim ond 30 mis. Roedd datguddiad plant i ymddygiadau niweidiol rhieni yn lleihau'n sylweddol, ac ar yr un pryd roedd eu presenoldeb yn yr ysgol a'u cyfleoedd mewn bywyd yn gwella. Cyflawnodd hefyd ostyngiad o 39% yn nifer y diwrnodau y treuliodd plant mewn gofal, ar gyfer achosion a neilltuwyd i'r tîm diogelu, gostyngiad o 53% yn nifer y derbyniadau i'r ysbyty i oedolion yn y teulu hwnnw, a gostyngiad o 66% mewn cysylltiad â'r heddlu.

Mae'r dull hwn yn un o dri model sy'n cael ei gyflwyno i 18 Awdurdod Lleol fel rhan o'r Rhaglen Cryfhau Teuluoedd, Amddiffyn Plant. I gael rhagor o wybodaeth am y rhaglen, defnyddiwch y ddolen hon: <https://www.gov.uk/guidance/strengthening-families-protecting-children-sfpc-programme>

Gofal Cymdeithasol i Oedolion

249. Efallai y bydd gan ddiodefwrwr cam-drin domestig anghenion gofal a chymorth hefyd ac maent eisoes yn ymwneud ag asiantaethau diogelu. Gall unigolion sydd ag anghenion gofal a chymorth fod yn arbennig o agored i gam-drin domestig gan bartneriaid agos neu aelodau o'r teulu, a allai ddefnyddio'r ffaith bod ganddynt gyfrifoldebau gofalu fel gorchudd dros eu cam-drin.
250. Bydd anghenion iechyd, gofal a chymorth yn amrywio ar gyfer pob unigolyn. Erbyn hyn, mae'n cael ei dderbyn yn dda y gall cam-drin (yn ystod plentyndod ac mewn bywyd fel oedolyn) fod yn brif ffactor wrth ddatblygu iselder, gorbryder ac anhwylderau iechyd meddwl eraill, a gall arwain at aflonyddwch cysgu, hunan-niweidio, hunanladdiad a cheisio hunanladdiad, anhwylderau bwyta a chamddefnyddio sylweddau.
251. Mae Deddf Gofal 2014¹¹⁴ yn pennu bod rhyddid rhag camdriniaeth ac esgeulustod yn agwedd allweddol ar les unigolyn – mae hyn yn cynnwys cam-drin domestig. Mae'r darpariaethau hyn yn gymwys i oedolyn y mae'n ymddangos bod ganddo anghenion am ofal a chymorth (p'un a yw'r Awdurdod Lleol yn diwallu'r anghenion hynny ai peidio), sy'n profi neu mewn perygl o gael ei gam-drin neu ei esgeuluso, ac o ganlyniad i'r anghenion gofal a chymorth hynny ni all amddiffyn ei hunan rhag y risg o'r gamdriniaeth neu'r esgeulustod hwnnw na'r profiad o hynny.¹¹⁵
252. O dan Ddeddf Gofal 2014, mae gan awdurdod lleol ddyletswyddau:
- I wneud ymholiadau, neu beri iddynt gael eu gwneud, os yw'n credu bod yr oedolyn yn profi neu mewn perygl o gael ei gam-drin neu ei esgeuluso;

¹¹⁴ Yng Nghymru, cyfeiriwch at y [Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant \(Cymru\) 2014](#)

¹¹⁵ Gweler paragraff 14.2 o'r [Canllawiau Statudol Gofal a Chymorth](#)

- I benderfynu pa gamau y dylai'r awdurdod neu eraill eu cymryd. Mae gan bob awdurdod lleol weithdrefnau diogelu oedolion i gefnogi ymholiadau o'r fath a chydlynu camau gweithredu gyda sefydliadau partner;
- I drefnu bod eiriolaeth annibynnol ar gael i oedolion sy'n ei chael yn anodd cymryd rhan yn y broses, a lle nad oes oedolyn priodol arall i gynorthwyo;
- I gydweithredu ag asiantaethau eraill;
- I sefydlu Bwrdd Diogelu Oedolion i gydlynu ymdrechion asiantaethau partner i amddiffyn oedolion ag anghenion gofal a chymorth; ac
- I ddarparu gwybodaeth am y gwasanaethau sydd ar gael yn yr ardal a all atal camdriniaeth a chefnogi pobl i ddiogelu eu hunain.

253. Bydd protocolau cam-drin domestig lleol a diogelu oedolion yn berthnasol i sefyllfaoedd lle mae person sydd ag anghenion gofal a chymorth sy'n ei atal rhag diogelu ei hun yn profi cam-drin domestig. Dylai gwaith diogelu sicrhau bod y sawl sy'n cael ei gam-drin yn cael cymorth i gael dewis o wasanaethau cam-drin domestig arbenigol a gweithio mewn partneriaeth â darparwyr iechyd a gofal cymdeithasol, asiantaethau tai a chyfiawnder troseddol, yn ogystal â gwasanaethau cam-drin domestig ac eiriolaeth arbenigol.

254. Mae'n hanfodol bod gweithwyr cymdeithasol sy'n oedolion yn cael hyfforddiant cam-drin domestig wedi'i ddiweddar'u'n rheolaidd.

Gweithwyr Iechyd Proffesiynol

255. Mae cam-drin domestig yn achosi problemau iechyd corfforol, meddyliol, rhywiol ac atgenhedlol tymor byr a thymor hir difrifol. Mae symptomau iechyd corfforol a meddyliol cam-drin domestig yn cynnwys esgyrn wedi torri, cyflyrau gastroberfeddol, poen cronig, blinder, heintiau a drosglwyddir yn rhywiol, iselder, delfrydu hunanladdol, anhwylderau cysgu a bwyta a PTSD ymhlith eraill.¹¹⁶

256. Mae ymchwil wedi dangos bod menywod sydd wedi profi cam-drin domestig deirgwaith yn fwy tebygol o gael diagnosis o broblem iechyd meddwl na menywod nad dynt wedi gwneud hynny.¹¹⁷ Am y rheswm hwn, dylai ymateb i gam-drin domestig fod yn flaenoriaeth strategol i Wasanaeth Iechyd Gwladol Cymru a Lloegr a dylid ei gydnabod fel cyfrifoldeb yr holl weithwyr iechyd proffesiynol, gan gynnwys gweithwyr iechyd proffesiynol sy'n gweithio mewn gwasanaethau iechyd cyhoeddus megis ymweliadau iechyd a nyrsio mewn ysgolion. Mae partneriaid iechyd lleol ac iechyd y cyhoedd yn cynhyrchu asesiad o anghenion a ddylai gynnwys ystyried dioddefwyr cam-drin domestig. Mae hyn yn sicrhau bod Strategaeth Iechyd a Lles Lleol (yn Lloegr)

¹¹⁶ Sefydliad Iechyd y Byd (2012) Deall a mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod - Canlyniadau iechyd.

¹¹⁷ Chandan, J.S et al. (2019). 'Female survivors of intimate partner violence and risk of depression, anxiety and serious mental illness,' The British Journal of Psychiatry, 7:1-6. doi: 10.1192/bjp.2019.124.

neu'r Strategaeth Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Lles (yng Nghymru), a chomisiynu gwasanaethau iechyd ac iechyd cyhoeddus perthnasol yn diwallu anghenion y boblogaeth leol. At hynny, mae'n bwysig ein bod yn cynnal aliniad rhwng ymatebion iechyd ac iechyd y cyhoedd yng Nghymru a Lloegr i gam-drin domestig er mwyn sicrhau cysondeb o ran cymorth i ddioddefwyr a'u plant.

257. Mae gan weithwyr iechyd proffesiynol rôl bwysig i'w chwarae wrth ymateb i gam-drin domestig. Bydd 80% o fenywod sy'n profi cam-drin domestig yn ceisio cymorth gan y gwasanaethau iechyd ac yn aml maent yn bwynt cyswllt cyntaf menyw, neu'r unig bwynt cyswllt.¹¹⁸ I'r hanner miliwn o ddioddefwyr a fydd yn ceisio cymorth gan wasanaethau iechyd bob blwyddyn, mae'n hanfodol bod gweithwyr iechyd proffesiynol yn cael eu cefnogi, drwy hyfforddiant arbenigol a gwaith partneriaeth gyda sefydliadau arbenigol, i ymateb yn effeithiol a sicrhau bod gan ddioddefwyr opsiwn cymorth effeithiol nad yw'n seiliedig ar gyfiawnder troseddol sydd ar gael iddynt.
258. Mae gweithwyr iechyd proffesiynol nid yn unig yn rhyngweithio â dioddefwyr camdriniaeth yn rheolaidd, ond maent hefyd yn un o'r unig grwpiau statudol o weithwyr proffesiynol sy'n rhyngweithio'n rheolaidd â phob aelod o aelwyd gan gynnwys plant. Maent yn weithwyr proffesiynol dibynadwy sy'n aml yn gallu cael mynediad at gleifion ar eu pennau eu hunain yn ystod cyfnodau o argyfwng a all arwain at nifer fawr o ddatgeliadau o gam-drin. O ganlyniad, mae gweithwyr iechyd proffesiynol mewn sefyllfa ddelfrydol i ymateb i anghenion dioddefwyr, cyflawnwyr a'u plant a rhaid eu cefnogi'n briodol i wneud hynny.
259. Mae bron pob dioddefwr yn rhyngweithio â'r gwasanaethau iechyd rywbryd ac, i lawer o ddioddefwyr, efallai mai dyma'r unig wasanaeth y gallant ei ddefnyddio ar ei ben eu hunain a theimlo'n ddiogel i'w ddatgelu. Mae Adolygiadau Dynladdiad Domestig (DHRs) yn aml yn cyfeirio at weithwyr iechyd proffesiynol fel y rhai sydd â'r cyfle gorau i weithredu, ac mae [dadansoddiad](#) o DHRs wedi dangos y rôl bwysig y mae gweithwyr iechyd proffesiynol yn ei chwarae.
260. Mae gan y GIG rôl allweddol o ran darparu gofal a chymorth i ddioddefwyr cam-drin domestig, eu plant a'u babanod drwy ystod eang o wasanaethau gofal iechyd, gan gynnwys gwasanaethau ar gyfer iechyd corfforol a meddyliol. Gall staff sy'n gweithio yn y GIG helpu i nodi dioddefwyr a dioddefwyr posibl a chyflawnwyr cam-drin domestig a'u darparu, eu cyfeirio neu eu llywio at gymorth priodol, er enghraifft i drefniadau diogelu lleol, gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol, a/neu'r Llwybr Gwasanaethau Ymosodiadau Rhywiol a Cham-drin Lleol ar gyfer achosion lle mae cam-drin domestig wedi cynnwys trais rhywiol.
261. Mae gweithio gyda'n gilydd ar draws asiantaethau yn helpu i ddarparu cymorth cyfannol i'r dioddefwyr. Mae'r trefniadau 'Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant' yn helpu i gryfhau'r dull amlasiantaethol hwn o weithio mewn partneriaeth a chydweithio. Gall hyn gynnwys mynychu cyfarfodydd grŵp strategol cam-drin domestig/VAWG lleol, Cynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol (MARACs) ac ymgysylltu â Threfniadau

¹¹⁸ Yr Adran Iechyd (2010) Ymateb i Drais yn erbyn menywod a phlant – rôl y GIG

Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd (MAPPA) a gallant hefyd gynnwys trefniadau cymorth cynnar, nid dim ond y rhai sy'n cyrraedd trothwyon diogelu neu risg uchel MARAC, er mwyn gallu ymyrryd ac atal niwed pellach yn gynharach. Mae trefniadau diogelu effeithiol yn ceisio atal ac amddiffyn unigolion rhag niwed neu gamdriniaeth. Mae diogelu plant, pobl ifanc ac oedolion sydd mewn perygl yn rhan bwysig o rôl gweithwyr proffesiynol y GIG. Gellir dod o hyd i Wybodaeth GIG Lloegr am ddiogelu [yma](#).

262. Dylid annog a chefnogi gwasanaethau iechyd i sefydlu partneriaethau cadarn gyda gwasanaethau arbenigol cam-drin domestig lleol ac adeiladu llwybrau atgyfeirio sy'n glir ac yn hawdd eu cyrraedd er mwyn sicrhau bod staff yn teimlo'n hyderus i ymateb i oroeswyr.
263. Mae ymateb model iechyd cyfan i gam-drin domestig yn mynd y tu hwnt i hyfforddiant ac ymyriadau annibynnol. Mae'n gofyn am newid yn niwylliant gwasanaethau iechyd, gweithio mewn partneriaeth â gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol ac ymrwymiad strategol wedi'i ariannu i weithredu'r newidiadau strwythurol angenrheidiol i ymgorffori'r gwaith hwn. Yr allwedd i weithredu'r newidiadau hyn yw monitro ac atebolrwydd. Mae dull cydgysylltiedig a systemig wrth wraidd y gwaith hwn ac mae'n hanfodol er mwyn sicrhau cynaliadwyedd ac ymateb mwy diogel a mwy effeithiol i gam-drin domestig.
264. Mae gweithio gyda'n gilydd ar draws asiantaethau yn bwysig, ond mae gwahanol adrannau sy'n gweithio gyda'i gilydd o fewn y gwasanaeth iechyd hefyd yn hollbwysig. Mae gofal yn y gwasanaeth iechyd yn aml yn dameidiog ac efallai na fydd gan gleifion barhad gofal (e.e. gweld meddyg teulu gwahanol ar gyfer pob ymgynghoriad, gweld bydwaig wahanol ar gyfer pob beichiogrwydd). Mae gweithio gyda'n gilydd ar draws asiantaethau yn bwysig, ond mae gwahanol adrannau sy'n gweithio gyda'i gilydd o fewn y gwasanaeth iechyd hefyd yn hollbwysig. Yn Lloegr, bydd Systemau Gofal Integredig newydd (sydd ar waith o fis Ebrill 2022) yn gweld sefydliadau'r GIG, mewn partneriaeth ag Awdurdodau Lleol a phartneriaid eraill, yn cymryd cyfrifoldeb ar y cyd am reoli adnoddau, darparu gofal, a gwella iechyd y boblogaeth y maent yn ei gwasanaethu. Bydd hyn yn cynnig cyfle gwirioneddol i wella'r cydweithio rhwng gwahanol wasanaethau i ddarparu gofal gwirioneddol integredig.
265. Cyhoeddodd y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn Iechyd a Gofal (NICE) ei Safon Ansawdd ar gyfer Cam-drin Domestig ym mis Mawrth 2016. Mae hyn yn cynnwys nodi a chefnogi pobl sy'n profi cam-drin domestig, yn ogystal â chymorth i'r rhai sy'n ei gyflawni. Mae hefyd yn cynnwys plant a phobl ifanc (dan 16 oed) sy'n byw gyda/profi cam-drin domestig. Gellir dod o hyd i safon ansawdd NICE [yma](#). Mae NICE hefyd yn cwmpasu Cymru,¹¹⁹ fodd bynnag, yn y cyd-destun hwn mae NICE yn rhyngweithio â gwasanaeth iechyd datganoledig sydd o dan ddyletswyddau deddfwriaethol gwahanol ac mae angen i weithwyr proffesiynol ystyried hyn.

¹¹⁹ <https://gov.wales/national-institute-health-and-care-excellence-niceguidelines#:~:text=All%20NICE%20guidelines%20apply%20to,cymdeithasol%20care>

266. Dylid sefydlu hyfforddiant arbenigol haenog a gorfodol ar gam-drin domestig ym mhob gwasanaeth iechyd. Dylai hyfforddiant gynnwys cynnwys arbenigol ar sut i adnabod, ymateb i oroeswyr a chyflawnwyr cam-drin domestig a'u hatgyfeirio mewn lleoliadau aciwt, iechyd meddwl, gofal sylfaenol ac iechyd y cyhoedd. Dylai gweithwyr arbenigol, a gyflogir ac a reolir gan ddarparwyr arbenigol trydydd sector, gael eu hymgorffori mewn lleoliadau iechyd. Cyhoeddodd DHSC (Yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol) adnodd cam-drin domestig ar-lein ar gyfer gweithwyr iechyd proffesiynol ac mae wedi datblygu nifer o fodiwlau e-ddysgu a hyfforddi gyda'r Sefydliad Gweithwyr Iechyd Proffesiynol a Cholegau Brenhinol y Nyrsys a meddygon teulu. Ceir rhagor o fanylion am adnodd ar-lein yr Adran Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol [yma](#).
267. Dylai rheolwyr gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol a gweithwyr proffesiynol sicrhau bod staff hyfforddedig mewn gwasanaethau gofal cynenedigol, ôl-enedigol, atgenhedlol, iechyd rhywiol, camddefnyddio alcohol neu gyffuriau, iechyd meddwl, gwasanaethau plant ac oedolion sy'n agored i niwed ofyn i ddefnyddwyr gwasanaeth a ydynt wedi profi cam-drin domestig. Dylai hyn fod yn rhan arferol o arfer clinigol da, hyd yn oed lle nad oes unrhyw ddangosyddion o gam-drin o'r fath.
268. At hynny, mae'n hanfodol bod pob gweithiwr iechyd proffesiynol yn deall ei gyfrifoldeb i holi am gam-drin domestig os yw'n pryderu y gallai claf fod yn ei brofi neu'n ei gyflawni. Mae angen i awdurdodau cyhoeddus sicrhau bod staff rheng flaen yn ein gwasanaethau cyhoeddus yn gwneud ymholiadau hyfforddedig i gam-drin domestig er mwyn sicrhau eu bod yn gwneud i Bob Cyswllt Gyfrif.¹²⁰ Mae canllawiau NICE yn nodi bod cael eich hyfforddi i ymateb i ddatgeliad (Lefel 1) a sut i holi am gam-drin domestig (Lefel 2) yn hanfodol ar gyfer ymholiad diogel am brofiadau o gam-drin domestig ac ymateb cyson a phriodol. Amlygodd canfyddiadau'r Prosiect Braenaru fod gweithwyr iechyd proffesiynol yn teimlo'n fwy abl i holi am gam-drin domestig os yw eu gwasanaeth yn ariannu IDVA seiliedig ar lechyd (Cynghorwyr Trais Domestig Annibynnol) i fynd ar drywydd unrhyw ddatgeliadau o gam-drin ac os ydynt yn ymwybodol o lwybrau atgyfeirio lleol a gwasanaethau arbenigol y gallant gyfeirio cleifion atynt.
269. Dylai gweithwyr gofal iechyd proffesiynol geisio creu cyfleoedd i siarad â chleifion heb bresenoldeb eraill er mwyn hwyluso'r cyfle i ddatgelu a defnyddio dehonglwyr proffesiynol lle bo angen. Rhaid i weithwyr iechyd proffesiynol sy'n dibynnu ar aelodau o'r teulu neu bartneriaid am wasanaethau dehongli wrth holi am gam-drin domestig fod yn ymwybodol o'r risg sylweddol y gallai pobl sy'n cael eu cam-drin yn y cartref fod yn llai tebygol o ddatgelu camdriniaeth gyda rhywun y maent yn ei adnabod yn yr ystafell. Gall gynyddu'r risg i'r dioddefwr os bydd yn datgelu camdriniaeth o flaen y cyflawnwr neu rywun a allai rannu'r wybodaeth honno gyda'r cyflawnwr. At hynny, gall yr arfer hwn beryglu menywod mudol sydd eisoes yn fwy agored i niwed am nifer o resymau megis peidio â chael unrhyw hawl i gael arian cyhoeddus a/neu ddim gwasanaethau

¹²⁰ Holi a Gweithredu, Awst 2019 <https://weareagenda.org/wp-content/uploads/2019/08/Agenda-report-Ask-and-Take-Action.pdf>

DA sy'n darparu cymorth yn eu hiaith. Gweithwyr iechedd proffesiynol yn aml yw'r unig weithwyr proffesiynol sydd â'r cyfle gorau posibl i siarad yn breifat ac yn ddiogel â goroeswyr cam-drin domestig ac felly dylent sicrhau, lle y bo'n bosibl, mai dim ond dehonglwyr proffesiynol ac annibynnol sy'n cael eu defnyddio.

270. Dylai gweithwyr iechedd proffesiynol gofnodi a rhannu gwybodaeth am gam-drin tybiedig a gwirioneddol yn gywir ac yn gadarn er mwyn galluogi gweithwyr iechedd proffesiynol eraill i nodi arwyddion camdriniaeth, ymholi'n briodol am gam-drin, a/neu ddarparu gofal ac atgyfeiriadau addas. Mae cofnodi a rhannu gwybodaeth hefyd yn galluogi gweithio'n well ar draws asiantaethau/gwasanaethau (e.e. y gwasanaeth iechedd a gofal cymdeithasol). Fodd bynnag, mae cofnodi gwybodaeth yn wael a rhannu gwybodaeth yn annigonol o fewn y gwasanaeth iechedd a rhwng asiantaethau/gwasanaethau iechedd eraill yn themâu sy'n codi dro ar ôl tro mewn adolygiadau amlasiantaethol o farwolaeth a/neu niwed difrifol, e.e. adolygiadau dynladdiad domestig (DHRs). Mae lluo o ffactorau'n llesteirio cofnodi a rhannu da - megis diffyg hyfforddiant, diffyg amser, a phryderon am gyflawnwyr yn gweld y wybodaeth. Comisiynodd consortiwm Pathfinder adroddiad ar gofnodi a rhannu gwybodaeth: nod yr argymhellion a gynhyrchir o'r gwaith hwn yw gwella ymarfer, maent yn bragmatig, ac yn targedu gweithwyr iechedd proffesiynol sy'n gweithio ym maes gofal sylfaenol ac eilaidd. Gellir dod o hyd i'r argymhellion [yma](#) ynghyd â'r ymchwil a lywiodd yr argymhellion hyn.
271. Mae'n bwysig cydnabod y bydd byw gyda cham-drin domestig yn cael effaith uniongyrchol ar iechedd corfforol a meddyliol plentyn.¹²¹ Mae corff mawr o dystiolaeth yn dangos bod effaith rheolaeth gymhellol cyflawnwr ar y rhiant nad yw'n cam-drin yn cael effaith yr un mor ddinistriol ar blant o fewn y teulu.¹²² P'un a yw'n bresennol yn y tŷ yn ystod achosion penodol o gam-drin domestig ai peidio, bydd plant a phobl ifanc yn profi effeithiau patrymau beunyddiol y cyflawnwr o reoli ac ymddygiad gorfodi. Bydd yr arwahanrwydd oddi wrth deulu a ffrindiau, y tensiwn a'r ofn yn y cartref a diffyg mynediad at annibyniaeth ariannol i'r rhiant nad yw'n cam-drin oll yn effeithio'n uniongyrchol ar ddatblygiad ac ansawdd bywyd y plentyn/plant. Mae gwaith [Diogel a Gyda'n Gilydd](#), rhaglen dan arweiniad David Mandel yn yr Unol Daleithiau, yn ein hatgoffa i ddadansoddi hyn i gyd yng nghyd-destun y cyflawnwr yn gwneud "dewis rhianta".
272. Dylai gweithwyr iechedd proffesiynol gyfeirio at y [Pecyn cymorth Braenaru](#) fel arfer da, cymryd ymateb gofal iechedd integredig i gam-drin domestig, a dull systemig o drawsnewid ymateb y sector iechedd i gam-drin domestig. Mae'r pecyn cymorth yn cyfuno pob elfen o arfer da sy'n seiliedig ar dystiolaeth gan gynnwys gweithio mewn partneriaeth ar draws gwasanaethau iechedd ac arbenigol, ymyriadau arbenigol fel y rhaglen IRIS mewn practisau cyffredinol ac IDVAs mewn lleoliadau aciwt ac iechedd meddwl, hyfforddiant arbenigol cynaliadwy, polisiâu a gweithdrefnau a chasglu data a rhannu gwybodaeth yn gywir. Mae'r model yn gweithio ar draws lleoliadau aciwt,

¹²¹ <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/domestic-abuse/>

¹²² <https://safelives.org.uk/insights-national-briefing-children>

iechyd meddwl a lleoliadau practisau cyffredinol, fel bod gan bob goroeswr fynediad at y cymorth sydd ei angen arnynt, a gellir atal niwed pellach. Roedd canfyddiadau ansoddol cynnar o'r gwerthusiad annibynnol o Pathfinder¹²³ wedi tanlinellu gwerth y model iechyd cyfan wrth greu'r cyfleoedd a llwybrau sydd eu hangen fel y gallai goroeswyr ddod o hyd i ddiogelwch.

273. Mae'r fforwm Cam-drin Trais Domestig Rhyng-golegol ac Asiantaeth (INCADVA) yn fforwm polisi sy'n dwyn ynghyd arbenigedd a gwybodaeth cyrff iechyd a gofal cymdeithasol cenedlaethol, colegau brenhinol meddygol a'r sector cam-drin domestig. Mae INCADVA wedi argymhell rhestr o gamau gweithredu i dynnu sylw at rôl hanfodol y system gofal iechyd wrth ymateb i gam-drin domestig, gan gynnwys:

- Gweithredu Rhaglen IRIS (Adnabod ac Atgyfeirio i Wella Diogelwch). Mae IRIS yn ymyriad sy'n seiliedig ar dystiolaeth i wella ymateb practisau cyffredinol i gam-drin domestig drwy hyfforddiant, cymorth i dimau ymarfer a chael arbenigwr DA wedi'i wreiddio mewn practisau. Fe'i cydnabyddir yn genedlaethol fel arfer gorau ac mae wedi llywio canllawiau NICE.
- Cyd-leoli IDVAs Iechyd arbenigol (Cynghorwyr Trais Domestig Annibynnol) mewn lleoliadau iechyd. Mae Adroddiad SafeLives '[A Cry for Health](#)' yn darparu tystiolaeth helaeth am fanteision yr ymyriad hwn mewn ysbytai aciwt ac mae astudiaethau eraill yn canfod canlyniadau tebyg pan fydd arbenigwyr wedi'u lleoli mewn lleoliadau iechyd meddwl.
- Sefydlu Cydgysylltydd Cam-drin Domestig a gweithredu Rhwydwaith Hyrwyddwyr Cam-drin Domestig. Mae'r rhain wedi bod yn elfennau craidd o'r arfer da sydd wedi dod i'r amlwg fel rhan o'r prosiect cenedlaethol Pathfinder.
- Sicrhau bod gan ddiodefwyr fynediad blaenoriaethol ac amserol at wasanaethau cymorth iechyd meddwl arbenigol, sy'n cael eu hariannu'n ddigonol ac yn gyson, ac sydd ar gael ledled y wlad i bob goroeswr, waeth beth fo'u statws mewnfudo.
- Negeseuon iechyd cyhoeddus hirdymor i herio agweddau'r cyhoedd at gam-drin domestig.
- Cynrychiolaeth o wasanaethau iechyd meddwl ar baneli cynghori, yn ogystal â chynrychiolaeth ehangach y gwasanaeth iechyd.

Tai

274. Mae opsiynau tai amgen – boed yn lochesi, tai cymdeithasol neu lety preifat - yn allweddol i sicrhau bod diodefwyr yn gallu dianc rhag cam-drin domestig, ac yn ffactor

¹²³ Prosiect peilot cyfnod penodol 3 blynedd oedd Pathfinder a ddaeth ag arbenigedd a chyllid at ei gilydd ar gyfer ymyriadau cam-drin domestig arbenigol i sefydlu dull 'Iechyd Cyfan' o ymdrin â cham-drin domestig mewn 8 safle ledled Lloegr. Daeth y prosiect i ben ym mis Mawrth 2020 ac fe'i harweiniwyd gan Sefyll Gyda'n Gilydd mewn partneriaeth â phedwar partner arbenigol yn erbyn Trais a Cham-drin (AVA), Imkaan, IRISI a SafeLives.

cryf wrth wneud penderfyniadau dioddefwr ynghylch a ydynt yn aros neu'n gadael cyflawnwr. Gan fod y rhan fwyaf o gam-drin domestig yn cael ei gyflawni gartref, gall darparwyr tai chwarae rhan unigryw wrth gefnogi dioddefwyr camdriniaeth sy'n denantiaid iddynt ac sy'n adrodd am gyflawnwyr lle y bo'n briodol. Mae rhai awdurdodau lleol yn cynnig cynlluniau noddfa a chymorth i ddioddefwyr aros yn eu cartref eu hunain lle mae'n ddiogel gwneud hynny. Gall gwasanaethau tai ystyried ailgartrefu'r cyflawnwr mewn rhai amgylchiadau yn hytrach na'r dioddefwr.

275. Mae'n hanfodol bod darparwyr tai yn gallu adnabod ac ymateb i arwyddion cam-drin domestig. Nododd adroddiad gan SafeLives y risg o gamddiagnosis effeithiau cam-drin domestig fel Ymddygiad Gwrthgymdeithasol (ASB).¹²⁴ Dylai darparwyr tai ddefnyddio chwilfrydedd proffesiynol pan fyddant yn wynebu pob achos, hyd yn oed os nad oes amheuaeth ar gam-drin domestig ar unwaith. Gall cam-drin amlygu wrth i nifer o symudiadau ddigwydd yn gyflym; gwrthod gadael swyddogion tai i mewn i'r eiddo; cwynion gan gymdogion neu ddifrod i eiddo. Dylai swyddogion tai gydnabod effaith troseddoli dioddefwyr ar gam mewn achosion o'r fath ac ystyried cynllunio diogelwch a chymorth arbenigol i'r dioddefwr os cymerir camau yn erbyn y cyflawnwr.
276. Mae'r Gynghrair Tai Cam-drin Domestig (DAHA) yn bartneriaeth o dair asiantaeth sydd wedi sefydlu'r achrediad cam-drin domestig cyntaf ar gyfer darparwyr tai. Ei nod yw gwella ymateb y sector tai i gam-drin domestig drwy gyflwyno a mabwysiadu set sefydledig o safonau a phroses achredu. DaHA wedi cynhyrchu [Pecyn cymorth](#) sy'n nodi'r camau y dylai darparwyr tai eu cymryd er mwyn cael eu hachredu.
277. Yn ogystal, mae DAHA wedi arwain y gwaith o gyflwyno '[Dull Tai Cyfan](#)' i gam-drin domestig mewn partneriaeth â grwpiau sy'n cynnwys Cam-drin Economaidd Sy'n Goroesi a Llundain Ddiogelach. Mae'r rhaglen yn cael ei threalu mewn tair ardal leol ('tair bwrdeistref' Llundain, Swydd Gaergrawnt a Stockton). Nod y rhaglen yw codi ymwybyddiaeth o gam-drin domestig ym mhob sector tai a gwella canlyniadau i ddioddefwyr fel y gallant sicrhau tai sefydlog a byw'n ddiogel. Mae'n cydnabod yr amrywiaeth yn anghenion tai goroeswyr a'r dulliau sy'n ofynnol ar draws gwahanol ddeiliadaethau, gan gynnwys rhentu cymdeithasol a phreifat ac eiddo preifat, i nodi sut y gallant fod yn rhan o ymateb effeithiol.

Digartrefedd ac angen blaenoriaethol dioddefwyr cam-drin domestig am lety

278. Rhaid i lawer o ddioddefwyr cam-drin domestig adael eu cartrefi a'r ardal lle maent yn byw er diogelwch neu oherwydd lleoliad y cymorth cywir yn y llety diogel sydd ar gael. [Mae'r Cod Canllawiau Digartrefedd ar gyfer Awdurdodau Lleol](#)¹²⁵ yn datgan y dylai awdurdodau tai, wrth lunio eu strategaethau digartrefedd, ystyried yr anghenion penodol sydd gan ddioddefwyr cam-drin domestig am lety diogel, gan gynnwys llety un rhyw.

¹²⁴ [Diogel yn y Cartref: Yr achos dros ymateb i gam-drin domestig gan ddarparwyr tai](#), SafeLives

¹²⁵ Yng Nghymru, cyfeiriwch at Ran 2 o'r [Deddf Tai \(Cymru\) 2014](#)

279. Mae gan ddiodefwyr sy'n ddiartref o ganlyniad i gam-drin domestig angen blaenoriaethol am gymorth diartrefedd. Mae hyn yn golygu bod gan bob awdurdod tai lleol ddyletswydd i letya diodefwyr cam-drin domestig os ydynt yn ddiartref heb fod unrhyw fai arnynt hwy ac yn gymwys i gael cymorth ('y brif ddyletswydd diartrefedd'). Gall awdurdodau lleol gyflawni'r ddyletswydd hon yn y sector rhentu cymdeithasol neu breifat. Mae gan yr awdurdod lleol ddyletswydd hefyd i ddarparu llety dros dro yn y cyfamser.
280. Bydd gan awdurdodau Haen Un ddyletswydd hefyd (o dan ran 4 o'r Ddeddf) i ddarparu cymorth mewn llety diogel i ddiodefwyr cam-drin domestig a'u plant. Bydd angen asesu'r math o lety a chymorth sydd eu hangen ar gyfer pob diodefwr yn unigol, a fydd yn golygu bod awdurdodau lleol haen un a dau yn cydweithio'n agos mewn ardaloedd dwy haen. Os nad oes angen cymorth ar ddiodefwr mewn llety diogel, yna bydd angen i awdurdodau tai lleol barhau i gydymffurfio â'u dyletswyddau o dan ddeddfwriaeth diartrefedd yn unol â [Phennod 21 o'r cod canllawiau diartrefedd ar gyfer awdurdodau lleol](#).
281. Dylai awdurdodau tai hefyd ystyried anghenion y diartref ar y stryd a'r diartref cudd wrth lunio eu dull o roi tai i ddiodefwyr cam-drin domestig. Mae ystadegau diartrefedd statudol blynyddol ar gyfer 2019-2020 yn dangos bod 1 o bob 11 aelwyd (8.7%) wedi cofnodi 'cam-drin domestig' fel eu prif reswm dros fod yn ddiartref neu dan fygythiad o ddiartrefedd.¹²⁶ Unwaith y byddant yn cysgu ar y stryd, mae'r risg o gam-drin pellach ar y strydoedd yn sylweddol.

Ymateb tai

282. Dylai fod gan ddarparwyr tai bolisiau ar waith i nodi ac ymateb i gam-drin domestig. Mae'r [Papur Gwyn ar Dai Cymdeithasol](#) yn nodi y bydd Rheoleiddiwr Tai Cymdeithasol yn ei gwneud yn glir y dylai fod gan landlordiaid bolisi sy'n nodi sut y maent yn mynd i'r afael â materion sy'n ymwneud â cham-drin domestig, gan weithio gydag asiantaethau eraill fel y bo'n briodol.
283. Gall diodefwyr brofi llawer o achosion o gam-drin cyn ffonio'r heddlu neu roi gwybod i asiantaeth arall. Efallai y bydd ddarparwyr tai yn gallu nodi camdriniaeth yn gynharach a dylent ystyried y ffordd orau o roi cymorth i'w preswylwyr. Drwy ddeall dangosyddion cam-drin domestig drwy hyfforddiant a datblygiad proffesiynol, gall swyddogion tai gynyddu eu hyder i siarad â phobl sy'n profi camdriniaeth, asesu risg a chynllun diogelwch ochr yn ochr â nhw.
284. Dylai ddarparwyr tai ystyried yn ofalus natur ac effeithiau cam-drin domestig o ran anghenion diodefwyr, gan gynnwys tactegau a ddefnyddir gan gyflawnwr sydd â goblygiadau ariannol a diogelwch i ddiodefwyr. Er enghraifft, roedd ymchwil a nodwyd yn nodi effeithiau sy'n gysylltiedig â'r ffaith, os oes gan ddiodefwr a chyflawnwr denantiaeth neu forgais ar y cyd, y byddant yn gyfrifol ar y cyd ac yn unigol am unrhyw

¹²⁶ MHCLG Statutory Homelessness in England: financial year 2019 – 2020

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/923123/Annual_Statutory_Homelessness_Release_2019-20.pdf

rwymedigaethau. Gall hyn olygu bod dioddefwyr yn atebol am ôl-ddyledion neu atgyweiriadau pan fydd y cyflawnwr yn gwrthod talu – math o gam-drin economaidd - neu'n ofni am eu diogelwch os na allant newid cloeon heb gytundeb ymlaen llaw gan landlord, asiant gosod neu ddarparwr morgais.¹²⁷

285. Dylai diogelwch fod wrth wraidd yr ymateb tai i gam-drin domestig. Dylai awdurdodau tai a darparwyr tai hefyd fod yn effro i'r rôl ehangach y maent yn ei chwarae o ran sicrhau diogelwch dioddefwyr. Dylai gweithdrefnau fod ar waith i gadw'r holl wybodaeth am ddioddefwyr yn ddiogel. Mewn llawer o achosion, yn enwedig lle y gall aelodau estynedig o'r teulu neu gyflawnwyr lluosog gymryd rhan, mae cyflawnwyr yn mynd i drafferth fawr i geisio gwybodaeth am ddioddefwyr. Rhaid i'r awdurdod tai a'r darparwyr fod yn effro i'r posibilrwydd y gallai cyflogeion fod yn gyflawnwyr, neu fod â chysylltiadau â'r rhai sy'n cyflawni trais. Ni ddylai awdurdodau tai ddatgelu gwybodaeth am ymgeisydd i unrhyw un y tu allan i'r sefydliad heb ganiatâd, a dylent fod yn arbennig o effro i'r angen i gynnal cyfrinachedd lle bynnag y mae cam-drin domestig yn gysylltiedig. Mewn rhai amgylchiadau, efallai y bydd angen cyfyngu ar fynediad i achosion lle datgelir camdriniaeth i aelodau staff a enwir yn unig.
286. Dylai awdurdodau tai gydweithio ag awdurdodau lleol a chomisiynwyr eraill i ddarparu gwasanaethau i fynd i'r afael â cham-drin domestig. Dylai swyddogion tai a chomisiynwyr digartrefedd fod yn rhan o waith amlasiantaethol, gan gynnwys drwy fod yn rhan o drefniadau diogelu lleol fel MASH neu MARACs.

Llety Diogel

287. Mae rhan 4 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 yn cyflwyno dyletswydd statudol newydd ar awdurdodau lleol, gan roi atebolrwydd cliriach ar ardaloedd lleol i sicrhau bod anghenion dioddefwyr mewn llochesi a mathau eraill o lety diogel cam-drin domestig yn cael eu diwallu mewn ffordd gyson ledled Lloegr. O dan y ddyletswydd newydd hon bydd gofyn i awdurdodau Haen Un (Cynghorau Sir, Cynghorau Unedol y tu allan i Lundain, ac Awdurdod Llundain Fwyaf a Chyngor Ynysoedd Scilly) yn Lloegr benodi Bwrdd Partneriaeth Lleol Cam-drin Domestig i'w cynorthwyo i gynnal asesiadau anghenion lleol, a datblygu a monitro strategaethau lleol.
288. Bydd hefyd yn ofynnol i awdurdodau Haen Un gomisiynu gwasanaethau'n effeithiol yn seiliedig ar strategaeth leol wedi'i llywio gan asesiad cadarn o anghenion, ac adrodd yn ôl yn flynyddol i'r Llywodraeth. Bydd y gofyniad adrodd blynyddol yn helpu'r Llywodraeth ac eraill i fonitro sut mae'r dyletswyddau newydd ar awdurdodau lleol yn gweithio, deall ble y gall fod heriau a sut mae'r cyllid yn cael ei ddefnyddio, a helpu i nodi a lledaenu arfer da. Bydd y ddyletswydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau Haen Dau mewn ardaloedd dwy haen (Cynghorau Dosbarth mewn ardaloedd â Chyngor Sir, a Bwrdeistrefi Llundain) gydweithredu â'r awdurdod Haen Un arweiniol.

¹²⁷ [Crynodeb o'r Dystiolaeth Polisi 4: Cyfiawnder, tai a cham-drin domestig, profiadau perchnogion tai a rhentwyr preifat](#). Walker, S-J. a Hester, M. ar gyfer y Gynghrair Tai Cam-drin Domestig. (2019)

289. O dan y ddyletswydd, dylai awdurdodau lleol ystyried anghenion penodol pob dioddefwr mewn llety diogel, gan gynnwys y rhai â nodweddion penodol a/neu anghenion cymhleth lluosog. Mae canllawiau ar wahân ar gyfer awdurdodau lleol sy'n ymwneud ag arfer eu swyddogaethau o dan Ran 4 o Ddeddf 2021 wedi'u [cyhoeddi ar ffurf drafft](#).
290. Mae gwasanaethau lloches yn elfen greiddiol o'r ymateb tai i gam-drin domestig sy'n darparu math hanfodol o ddarpariaeth i ddiodefwyr, gan gynnwys plant, nad dydynt bellach yn ddiogel gartref. Fodd bynnag, efallai na fydd rhai diodefwyr am fanteisio ar yr opsiwn hwn a gall rhai, yn aml y rhai mwyaf ymylol, wynebu heriau o ran cael gafael ar gymorth. Gall y rhain gynnwys diodefwyr sy'n profi digartrefedd a chydag anghenion cymhleth lluosog sy'n gysylltiedig ag iechyd meddwl, camddefnyddio sylweddau a chael anabledd. Gall y rhai o gymunedau lleiafrifol hefyd wynebu heriau; mae ymchwil wedi nodi materion fel ail-erledigaeth, methiannau sefydliadol a gwahaniaethu yn y ffordd yr ymdrinnir ag achosion.¹²⁸ Dylai comisiynwyr a darparwyr gymryd ymagwedd ryngadrannol sy'n ymwybodol o rwystrau a haenau lluosog o wahaniaethu a wynebir gan y grwpiau hyn wrth gynllunio a darparu gwasanaethau.
291. Rydym yn cydnabod yr angen i sicrhau bod pob goroeswr yn gallu cael gafael ar lety diogel, waeth ble maent yn byw yn wreiddiol. Bydd llawer o oroeswyr sy'n ffoi rhag cam-drin domestig yn teithio ar draws ffiniau er mwyn ceisio cymorth a symud oddi wrth y cyflawnwr. Canfu data o 2017 fod dros ddwy ran o dair o fenywod mewn llochesi yn dod o ardal awdurdod lleol gwahanol.¹²⁹ Mae MHCLG wedi [cyhoeddi canllawiau statudol drafft](#) sy'n ymwneud â Rhan 4 o Ddeddf 2021 sy'n ei gwneud yn glir bod yn rhaid i awdurdodau lleol haen un ddiwallu anghenion pob diodefwr gan gynnwys y rhai sydd o'r tu allan i'r ardal. Bydd hyn yn ceisio mynd i'r afael â rhai o'r rhwystrau trawsffiniol y gwyddom fod rhai diodefwyr yn eu hwynebu wrth geisio cael cymorth gan ardal y tu allan i'r man lle maent yn byw, er mwyn helpu i sicrhau y bydd pob diodefwr yn gallu cael gafael ar y cymorth sydd ei angen arnynt, pan fydd ei angen arnynt. Mewn ardaloedd dwy haen, bydd angen i awdurdodau lleol haen un sydd â'r dyletswyddau cymorth hyn weithio'n agos iawn gyda'r awdurdod tai a fydd yn cadw'r dyletswyddau tai. Mae deddfwriaeth digartrefedd hefyd yn ei gwneud yn glir na ddylai awdurdodau tai lleol gyfeirio diodefwr cam-drin domestig at awdurdod lleol lle mae ganddynt gysylltiad lleol os yw'r diodefwr mewn perygl o drais neu gam-drin domestig yn yr ardal honno.
292. Mae'r Weinyddiaeth Tai, Cymunedau a Llywodraeth Leol hefyd wedi cynhyrchu [arweiniad](#) ar wella mynediad i dai cymdeithasol i ddiodefwyr cam-drin domestig sydd mewn lloches neu fath arall o lety dros dro. Mae'r canllawiau'n ei gwneud yn glir bod disgwyl i awdurdodau tai beidio â chymhwyso profion preswyllo ar gyfer diodefwyr

¹²⁸ *A Roof, Not a Home: Profiadau Tai menywod Du ac ymylol sy'n goroesi trais ar sail y rhywiau yn Llundain*, Prosiect Menywod America Ladin, 2019.

¹²⁹ *Goroesiad a thu hwnt: Adroddiad Cam-drin Domestig 2017*, Cymorth i Fenywod.

sydd wedi dianc i ardal arall ac maent yn nodi sut y gallant sicrhau bod dioddefwyr yn cael blaenoriaeth briodol ar gyfer tai cymdeithasol. Mae hefyd yn annog awdurdodau tai i ddefnyddio eu pwerau presennol i gefnogi dioddefwyr i aros yn ddiogel yn eu cartrefi os ydynt yn dewis gwneud hynny.

System Cyfiawnder Troseddol a Menywod

293. Yn aml, mae troseddwr benywaidd yn y system cyfiawnder troseddol yn debygol o fod wedi dioddef troseddau difrifol eu hunain, gan gynnwys cam-drin domestig, cam-drin mewn plentyndod a cham-drin rhywiol, gan gyflawnwyr sengl a lluosog. Yn ei adroddiad yn 2019 ar berthnasoedd troseddwr benywaidd, gwnaeth yr Arglwydd Farmer yn glir yr effaith y mae profiad o gam-drin domestig yn ei olygu ar debygolrwydd menyw o droseddu ac aildroseddu, yn ogystal ag argymhell y dylai gwasanaethau cam-drin domestig gael eu cydgysylltu â chymorth arall sydd ar gael i fenywod yn y system cyfiawnder troseddol.¹³⁰ Mae'n bwysig felly i wasanaethau cyfiawnder troseddol wneud y cysylltiadau rhwng y cam-drin a'r trawma y maent wedi'u hwynebu, a'u troseddu:

- Mae mwy na hanner (57%) y menywod yn y carchar yn dweud eu bod wedi dioddef trais domestig, ac mae menywod yn y carchar fwy na dwywaith yn fwy tebygol na dynion o ddweud eu bod wedi cyflawni troseddau i gefnogi defnydd rhywun arall o gyffuriau yn ogystal â'u rhai eu hunain.¹³¹
- Dywed 53% o fenywod yn y carchar eu bod wedi profi cam-drin emosiynol, corfforol neu rywiol yn ystod plentyndod.¹³²
- Gall menywod gael eu dal mewn cylch dieflig o erledigaeth a gweithgarwch troseddol. Mae tlodi, dibyniaeth ar sylweddau neu iechyd meddwl gwael yn gwaethygu eu sefyllfa'n aml.¹³³
- Mae menywod a merched sydd wedi byw mewn gofal a menywod a merched du a lleiafrifoedd ethnig yn cael eu gorgynrychioli yn y system cyfiawnder troseddol. Mae tua 17% o fenywod sy'n garcharorion yn dod o leiafrifoedd ethnig, o'i gymharu â 14% o'r boblogaeth gyffredinol.¹³⁴
- Mae ymchwil wedi dangos y gydberthynas gref rhwng profiadau menywod a merched o drais a cham-drin a mathau eraill o anfantais sy'n gysylltiedig â bod mewn perygl o ddod i gysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol – er enghraifft, mae gan draean o fenywod sydd â phrofiad o drais helaeth gyflwr iechyd meddwl cyffredin, ac mae gan draean broblem alcohol.¹³⁵
- Mae tystiolaeth bellach am gam-drin domestig fel sbardun i droseddu menywod yn cynnwys amlygu effaith ddinistriol perthnasoedd sy'n cael eu cynnal a'r diffyg

¹³⁰ [Pwysigrwydd Cryfhau Teulu Troseddwr Benywaidd a Pherthnasoedd Eraill i Atal Aildroseddu a Lleihau Troseddau Pontio'r Cenedlaethau](#)

¹³¹ [Ymddiriedolaeth Diwygio Carchardai \(2017\) Mae rheswm ein bod mewn trafferthion"](#)

¹³² [Menywod yn y Carchar, Ffeithiau Allweddol](#)

¹³³ [Yr Ymddiriedolaeth Diwygio Carchardai, crynodeb cynigion y Bil Cam-drin Domestig](#)

¹³⁴ [Agenda a Menywod mewn Carchardai, Anfantais Ddwbl](#)

¹³⁵ [Agenda, Dolur Cudd](#)

amddiffyniad i oroeswyr cam-drin domestig sy'n cael eu gyrru i droseddu a lladd eu camdriniwr.¹³⁶

294. Er bod nifer yr achosion o gam-drin domestig yn uchel ymhlith menywod a merched o bob oed, mae menywod ifanc yn profi risg a bregusrwydd sy'n gysylltiedig â hyn mewn ffyrdd sy'n cael eu llywio gan eu hoedran ac sy'n benodol iddo. Mae astudiaethau sy'n cynnwys menywod ifanc mewn cysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol wedi dod o hyd i hyn:

- Gall rhwng tri chwarter a 90% o ferched (o dan 18 oed) fod wedi cael eu cam-drin gan aelod o'r teulu neu rywun yr oeddent yn ymddiried ynddo.¹³⁷
- Mae 63% o ferched a menywod ifanc (16–24) yn y gymuned wedi profi trais rhywiol neu gam-drin domestig yn eu perthnasoedd partner agos eu hunain.¹³⁸
- Nodir yn amlach bod merched a menywod ifanc yn profi cam-drin cyfoedion,¹³⁹ gyda phobl ifanc sydd wedi cael eu cam-drin mewn cyd-destun teuluol hefyd yn fwy agored i hyn.¹⁴⁰
- Yn aml yn gysylltiedig â chamfanteisio gan bartneriaid agos, mae'n ymddangos bod camfanteisio troseddol ar fenywod ifanc wedi cynyddu yn ystod yr argyfwng coronafeirws.¹⁴¹
- Nododd bron i hanner y menywod ifanc (18–25) a oedd yn ymwneud â throseddau treisgar y dioddefwr fel eu partner, ychydig dros chwarter fel brawd neu chwaer, ac ychydig o dan chwarter fel ffrind. Mae cyd-destun perthynol trais menywod ifanc yn awgrymu bod hyn yn aml yn ymateb i'w herlid eu hunain.¹⁴²

295. Mae systemau a gwasanaethau yn aml yn cysylltu â menywod ifanc sy'n oedolion sydd wedi profi trais a cham-drin sydd wedi'u gyrru i mewn i'r system fel 'cyflawnwyr' troseddu, yn hytrach nag fel menywod ifanc sy'n wynebu gwendidau y mae angen cymorth arnynt – wedi'u troseddoli a'u cosbi am strategaethau goroesi a'u hymatebion i drawma. Er enghraifft, mae merched a menywod ifanc yn adrodd bod partneriaid gwrywaidd (neu'r rhai sy'n gysylltiedig â hwy) yn pwysu arnynt i gymryd rhan mewn gweithgarwch troseddol, megis cario neu storio arfau a chyffuriau, gan ofni canlyniadau dweud 'na'.¹⁴³ Yn yr un modd, mae ymchwil yn canfod bod merched a menywod ifanc sy'n profi mathau eraill o drais a cham-drin (er enghraifft, camfanteisio rhywiol) yn cael eu 'troseddoli fel mater o drefn', yn aml am droseddau sy'n deillio o'r gamdriniaeth y maent wedi'i phrofi.¹⁴⁴

¹³⁶ [Canolfan Cyfiawnder Menywod, DA Bill](#)

¹³⁷ Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (2019) [Ystadegau hil a'r system cyfiawnder troseddol 2018, Pennod 6, Tabl 6.01](#).

¹³⁸ Bateman, T. a Hazel, N. (2014) [Ailsefydlu merched a menywod ifanc: adroddiad ymchwil](#), Y Tu Hwnt i Ddalfa Ieuencid.

¹³⁹ Gellir diffinio 'cam-drin cyfoedion ar gymheiriaid' fel cam-drin sy'n 'cynnwys cam-drin corfforol, rhywiol ac emosiynol rhwng pobl ifanc, a gall ddigwydd o fewn eu grwpiau cyfeillgarwch neu berthnasoedd agos'. Firmin, C. et al. (2016) [Tuag at ymateb cyd-destunol i gam-drin cyfoedion: Ymchwil ac adnoddau gan MsUNDERstood gwaith safle lleol – 2013-2016](#).

¹⁴⁰ Firmin, C. a Curtis, G. ['Briffio Ymarferwyr #1: Beth yw cam-drin cyfoedion?'](#), 2015.

¹⁴¹ Asiantaeth Genedlaethol Ieuencid [Hidden in Plain Sight: Gangs and Exploitation – Ymateb gwaith ieuencid i COVID-19, 2020](#).

¹⁴² Tu hwnt i Garchar Ieuencid. Tŷ'r Cyffredin [Ailsefydlu merched a menywod ifanc: adroddiad ymchwil](#), 2014. Pwyllgor Cyfiawnder [Oedolion ifanc yn y system cyfiawnder troseddol. Wythfed Adroddiad y Sesiwn 2017–19](#).

¹⁴³ Canolfan Cyfiawnder Cymdeithasol [Merched a Gangiau, 2016](#). Jury-Dada, S. [Merched, gangiau a'u perthnasoedd camdriniol, 2019](#).

¹⁴⁴ Cynghrair Howard ar gyfer Diwygio Cosbau [Out of place: The policing and criminalisation of sexually exploited girls and young women](#), 2012.

296. Lle mae gweithwyr proffesiynol yn nodi bod merched a menywod ifanc sydd mewn cysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol wedi profi/mewn perygl o gam-drin domestig, dylid gwneud pob ymdrech i nodi cymorth sy'n briodol i'w hoedran ac yn sensitif i ryw. Lle nad yw darpariaeth arbenigol ar gyfer merched a menywod ifanc ar gael yn lleol, dylai gwasanaethau statudol sy'n gweithio gyda merched a menywod ifanc weithio'n agos gyda gwasanaethau arbenigol i oedolion sy'n ddiodefwr a gwasanaethau ieuencid lleol. Dylai comisiynwyr lleol gefnogi cydweithio o'r math hwn a ddylai sicrhau bod y cysylltiadau lleol cywir ar waith i roi cyfle i blant ac unigolion ag anghenion cymhleth gael gafael ar gymorth arbenigol ar drais domestig a rhywiol, yn unol â'r [Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol Trais yn Erbyn Menywod a Merched](#). I gael trafodaeth bellach ar yr hyn y mae ymatebion sy'n briodol i oedran, rhyw a thrawma i ferched a menywod ifanc sydd mewn perygl o gael eu cam-drin yn y cartref tra'u bod mewn cysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol yn ei olygu (gan gynnwys enghreifftiau o arfer da) cyfeiriwch at [Adolygiad Llenyddiaeth Prosiect Cyfiawnder Menywod Ifanc](#).

Canolfan Byd Gwaith

297. Mae cyflogeion yr Adran Gwaith a Phensiynau yn debygol iawn o ddod i gysylltiad â dioddefwyr cam-drin domestig. Mae pob Canolfan Waith wedi neilltuo pwyntiau cyswllt penodol sydd wedi cael hyfforddiant i nodi a chefnogi anghenion unrhyw un sy'n profi cam-drin domestig a byddant yn gweithio'n agos gyda gwasanaethau lleol i rannu gwybodaeth a chyfeirio dioddefwyr at gymorth allanol ychwanegol.

298. Mae amrywiaeth o fesurau a allai helpu dioddefwyr cam-drin domestig, gan gynnwys:

- Hawddfrait – gellir eithrio goroeswyr cam-drin domestig rhag gofynion sy'n gysylltiedig â gwaith am hyd at 26 wythnos;
- Y Consesiwn Trais Domestig Anghenus (DDVC) (gweler o baragraff 118);
- Blaendaliadau;
- Eithriad o fewn y polisi i gefnogi uchafswm o ddau blentyn;
- Mae'r Budd-dal Tai a delir i hawliwr Credyd Cynhwysol (megis ar gyfer goroeswyr cam-drin domestig sy'n byw mewn lloches) wedi'i eithrio o'r cap ar fudd-daliadau;
- Hepgor ffi ymgeisio'r Cynllun Cynhaliaeth Plant;
- Cymorth cost budd-dal tai deuol os yw'r dioddefwr yn bwriadu dychwelyd i'w gyn-gartref ar gyfer dau eiddo os yw'r goroeswr yn bwriadu dychwelyd i'w gartref arferol am gyfnod penodol;

- Dileu'r cymhorthdal ystafell sbâr nad yw'n berthnasol i ddiodefwyr sy'n aros mewn llety eithriedig;
- Taliadau Tai Yn ôl Disgresiwn (TTD)- Mae Llawlyfr Canllawiau'r TTD yn tynnu sylw at unigolion neu deuluoedd sy'n ffoi rhag cam-drin domestig fel grŵp blaenoriaeth ar gyfer TTD;
- Cymorth i wneud hawliad newydd am Gredyd Cynhwysol os nad oes un ar waith, neu i rannu hawliad ar y cyd sy'n bodoli eisoes os yw'r goroeswr wedi gadael y cyflawnwr;
- Trefniadau talu amgen, gan gynnwys taliadau rhanedig; a
- Anogir hawlwr Credyd Cynhwysol mewn hawliadau ar y cyd i enwebu cyfrif banc y prif ofalwr i dderbyn eu taliad CC.

299. Dylai staff y ganolfan waith fod yn ymwybodol y gall cyflawnwyr wneud honiadau blinderus o dwyll budd-daliadau mewn ymgais i reoli a cham-drin partneriaid/cyn-bartneriaid.

System Cyfiawnder Troseddol - Heddlu

300. Gwyddom bob blwyddyn fod dros filiwn o alwadau i'r heddlu yng Nghymru a Lloegr am gam-drin domestig, ac ar gyfartaledd mae rhywun yn cysylltu â'r heddlu bob 30 eiliad am help gyda cham-drin domestig.¹⁴⁵ Mae 78% o ddiodefwyr sydd â'r risg uchaf o niwed difrifol neu lofruddiaeth yn rhoi gwybod i'r heddlu am y cam-drin yn ystod y flwyddyn cyn iddynt gael cymorth effeithiol, ar gyfartaledd bron deirgwaith yr un.¹⁴⁶
301. Ni ddylid ystyried achosion o gam-drin domestig ar wahân; yn ôl ei natur mae cam-drin domestig yn golygu ail erledigaeth. Dylai swyddogion ystyried yr hanes ac unrhyw batrymau ymddygiad i ddeall unrhyw ddigwyddiad o fewn ei gyd-destun ehangach.
302. Gall ymateb yr heddlu i gam-drin domestig effeithio ar gyfraddau athreuliad gan y gall diodefwyr dynnu eu cefnogaeth i erlyniad yn ôl os ydynt yn profi diffyg cyfathrebu, cydymdeimlad a chefnogaeth, yn ogystal ag am ystod o resymau eraill.¹⁴⁷ Mae HMICFRS wedi nodi amrywiad enfawr rhwng lluoedd yng nghyfran yr achosion a ddaeth i ben ar y sail nad yw 'diodefwr yn cefnogi' yn amrywio o 15% i 58%.¹⁴⁸ Mae ansawdd yr ymateb plismona felly'n chwarae rhan sylweddol mewn ymgysylltu â diodefwyr mewn achosion o gam-drin domestig ac yn effeithio'n uniongyrchol ar gyfraddau cyhuddiad ac euogfarn.

¹⁴⁵ HMICFRS, [Busnes Pawb: Gwella ymateb yr heddlu i gam-drin domestig](#), 2014

¹⁴⁶ [SafeLives: Insights Set ddata Idva Cymru a Lloegr 2017-18](#)

¹⁴⁷ [Ymateb yr heddlu i gam-drin domestig: Adroddiad diweddar](#), HMICFRS, Chwefror 2019

¹⁴⁸ [Ymateb yr heddlu i gam-drin domestig: Adroddiad diweddar](#), HMICFRS, Chwefror 2019

303. Mae'r Coleg Plismona wedi datblygu canllawiau – [Ymarfer Proffesiynol Awdurdodedig](#) – sy'n nodi egwyddorion a safonau ar gyfer swyddogion ar ymchwilio i gam-drin domestig. Mae'r canllawiau'n amlinellu dyletswydd swyddogion i weithredu'n gadarnhaol ym mhob cam o ymateb yr heddlu i gam-drin domestig er mwyn sicrhau bod dioddefwyr, gan gynnwys plant, yn cael eu hamddiffyn; eir ar drywydd achosion troseddol lle y bo'n briodol; a bod rheolaeth gyflawnwyr effeithiol lle nad yw achosion troseddol yn bosibl neu'n addas.
304. Ceir cyfeiriadau at [Ganllawiau Gwasanaeth Erllyn y Goron](#) ar gam-drin domestig a chyfeirir at droseddau cysylltiedig ym mharagraff 330 isod. Mae pynciau sy'n gysylltiedig ag ymchwilio gan yr heddlu yn cael sylw megis casglu tystiolaeth ac adeiladu achosion ac felly mae'n berthnasol i swyddogion yn ogystal â gweithwyr proffesiynol eraill sy'n gweithio ar gam-drin domestig o fewn y system cyfiawnder troseddol.
305. Mae ymddygiad rheoli neu orfodi mewn perthynas agos neu deuluol wedi bod yn drosedd ers 2015 yn rhinwedd adran 76 o Ddeddf Troseddau Difrifol 2015 lle nodir gofynion y drosedd. Gellir dod o hyd i'r canllawiau statudol a roddir i'r heddlu ac asiantaethau cyfiawnder troseddol o dan adran 77 o'r Ddeddf honno ynghylch ymchwiliadau i'r drosedd hon [yma](#). Dylid ystyried y canllawiau hyn wrth ymchwilio i'r drosedd.
306. Dylai'r heddlu fabwysiadu dull sy'n seiliedig ar drawma ac sy'n ymateb i drawma ac ystyried y canlynol wrth gefnogi dioddefwyr cam-drin domestig:
- Ymwybyddiaeth o sut y gall hil, rhyw, crefydd, cyfeiriadedd rhywiol, anabledd, nodweddion gwarchodedig eraill (fel y nodir yn adran 4 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010) ac unrhyw wendidau effeithio ar y dioddefwr a sut y maent yn ceisio cymorth, gan osgoi gwneud rhagdybiaethau yn seiliedig ar stereoteipiau;
 - Rhwystrau a allai fodoli i ddioddefwyr ddatgelu gwybodaeth neu geisio cymorth, er enghraifft: ofn y cyflawnwr; ofni efallai na fyddant yn cael eu credu; pwysau gan deulu neu'r gymuned; profiadau negyddol yn y gorffennol gyda'r heddlu neu wasanaethau; awydd i wneud i'r berthynas weithio; rhwystrau economaidd; amharodrwydd i ddiwreiddio'r plant neu ofni y bydd y plant yn cael eu cymryd i ofal; ofn sgil-ffeithiau sy'n gysylltiedig â statws mewnfudo ansicr ac ati;
 - Gall meithrin ymddiriedaeth helpu pobl i ddatgelu;
 - Bod yn ymwybodol y gall cam-drin domestig gynnwys y teulu ehangach, yn enwedig lle mae cam-drin "er anrhydedd" neu gyfrifoldebau gofalu ehangach;
 - Cynnal ymholiad diogel, dilyn gweithdrefnau nodi risg, asesu a rheoli, gan gynnwys yr angen i gyfeirio at Gynhadledd Asesu Risg IDVA neu Amlasiantaethol (MARAC), gwneud atgyfeiriadau i wasanaethau cymorth arbenigol lleol fel y bo'n briodol;
 - Dilyn gweithdrefnau lleol ar gyfer diogelu oedolion a phlant;

- Cydnabod yr effaith y gallai 'ymatebwyr cyntaf' ei chael ar blant sy'n gweld, clywed neu brofi'r cam-drin mewn digwyddiad cam-drin domestig, gan sicrhau bod safleoedd yn cael eu harchwilio'n gyson am bresenoldeb plant (p'un a ydynt yn yr ystafell yn ystod digwyddiad ai peidio) a bod y plant yn cael gwrandawriad gweithredol. Dylai ymatebwyr hefyd gael eu hyfforddi i adnabod bregusrwydd ac arwyddion o gam-drin yn ystod galwad am wasanaeth am gam-drin domestig;
- Gweithredu i ddiogelu plant drwy wneud atgyfeiriad i'r gwasanaethau cymdeithasol lle mae pryderon am les plentyn;
- Ystyriwch a oes angen ymateb ar y cyflawnwr hefyd sy'n cynnig cyfle i newid ei ymddygiad a'i ddal i gyfrif os bydd yn parhau â'i gam-drin. Mae [Llinell Ffôn Respect](#) yn gallu cynnig cyngor a gwybodaeth i gyflawnwyr, eu teulu a'u ffrindiau ac i weithwyr proffesiynol, a gallant gyfeirio at raglenni achrededig Respect lleol;
- Ymchwilio i hanes y berthynas (yn ogystal â hanes y cyflawnwr gyda dioddefwyr eraill) a chydnabod y ddynmeg gan gynnwys unrhyw anghydbwysedd pŵer;
- Lle mae camddefnyddio sylweddau wedi digwydd, byddwch yn effro i'r ddynmeg fwy cymhleth a allai fodoli sy'n golygu nad yw'r cam-drin o reidrwydd yn 'drais sy'n gysylltiedig ag alcohol' ac y gallai'r trais fod yn nodweddiadol o gam-drin domestig;¹⁴⁹
- Cofnodwch unrhyw droseddau ac unrhyw ddigwyddiadau blaenorol a rhowch faner cam-drin domestig arnynt, yn dilyn Safonau Cofnodi Troseddau Cenedlaethol. Ystyried y gall ymddygiadau fel aflonyddu a stelcio fod yn rhan o'r cam-drin ond eu cofnodi fel troseddau ar wahân;
- Ystyried a yw cais o dan lwybr 'Hawl i Wybod' y [Cynllun Datgelu Trais yn y Cartref](#) angen ei wneud;
- Rhoi gwybodaeth i'r dioddefwr am y broses cyfiawnder troseddol a'i hawliau o dan y [Cod Dioddefwyr](#);
- Byddwch yn ymwybodol y gall cyflawnwyr godi gwrth-honiadau neu groes-honiadau pan adroddir amdanynt gan ddiodefwyr camdriniaeth, a dylid cymryd gofal i asesu tystiolaeth a nodi diodefwyr a chyflawnwyr yn gywir, a all gynnwys aelodau o'r teulu.¹⁵⁰ Os digwydd bod diodefwr camdriniaeth yn cael ei gofnodi fel camdriniwr domestig gan gyflawnwr, mae'n bwysig bod y diodefwr yn dal i gael cymorth fel diodefwr.
- Sicrhau bod gan ddiodefwyr cam-drin domestig gyfieithydd (gan gynnwys BSL ar gyfer diodefwyr Byddar) lle bo angen;

¹⁴⁹ Gweler, er enghraifft, ymchwil AVA [Cam-drin Domestig ac Yfwyr sy'n Gwrthsefyll Newid](#)

¹⁵⁰ Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am adnabod cyflawnwyr fel diodefwyr [yma](#)

- Lle bo'n briodol, rhowch gyfryngwr neu rywun i eistedd gyda'r dioddefwr yn ystod cyfweiliadau'r heddlu. Ni ddylai'r person hwn fod yn blentyn i'r dioddefwr neu'r cyflawnwr nac yn aelod o'r gymuned os oes perygl y gall ddatgelu gwybodaeth a rennir gan y dioddefwr gyda'r cyflawnwr; ac
- Ystyriwch a dilynwch bolisi gweithredu cadarnhaol eich llu.

Cysylltiad rhwng erledigaeth a throseddu

307. Dylai'r heddlu ac asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill gydnabod y rhan y gall cam-drin domestig ei chwarae mewn ymddygiad troseddol; mae'r cyswllt hwn yn cael ei amlygu yn [Strategaeth Troseddwr Benywaidd y Weinyddiaeth Gyfiawnder](#). Gall yr ymateb gan asiantaethau cyfiawnder troseddol i'r rhai yr effeithir arnynt fod yn ganolog wrth nodi cam-drin domestig cyn gynted â phosibl, gan gynnig cymorth a helpu i dorri'r cylch erledigaeth a throseddu.
308. Gall amrywiaeth o droseddau ddeillio o brofiad dioddefwr o gamdriniaeth, gan gynnwys: trin nwyddau wedi'u dwyn o dan fygythiad o drais gan bartner; meddu ar sylwedd dan reolaeth sy'n perthyn i bartner camdriniol; defnyddio grym yn erbyn partner neu gyn bartner sy'n cam-drin; methiant i sicrhau presenoldeb yn yr ysgol rhag ofn cwrdd â phartner neu gyn-bartner sy'n cam-drin.¹⁵¹ Dylai asiantaethau bob amser ystyried cyd-destun posibl cam-drin domestig mewn troseddu gan fenywod er mwyn sicrhau bod penderfyniadau gwybodus yn cael eu gwneud.

Dioddefwyr â statws mewnfudo ansicr

309. Gall cyflawnwyr trais domestig ddefnyddio statws mewnfudo ansicr fel ffordd o achosi camdriniaeth i'r dioddefwr, er enghraifft drwy fygwth dweud wrth yr heddlu. Wrth ddelio â dioddefwyr sydd â statws mewnfudo ansicr, dylai'r heddlu drin pob unigolyn sy'n rhoi gwybod am gam-drin domestig fel dioddefwyr yn gyntaf. Gweler o baragraff 118 am arweiniad ynghylch pa gymorth y gallai dioddefwyr sydd â statws mewnfudo ansicr ei gael.

¹⁵¹ Ibid

Offer sydd ar gael i'r Heddlu

Mechnïaeth

310. Mae amodau mechnïaeth yn ffordd bwysig o gefnogi'r camau cadarnhaol o arestio. Maent yn cynnig amddiffyniad i'r dioddefwr a'r tystion honedig tra bod troseddau'n cael eu hymchwilio neu yn ystod achosion troseddol. Os bydd rhywun a ddrwgdybir yn torri amodau mechnïaeth, dylid eu dwyn i gyfrif yn gyflym.

Gellir gwneud cais am fechnïaeth cyn cyhuddo ac ar ôl cyhuddo:

- **Mechnïaeth cyn cyhuddo:** Gellir rhyddhau cyflawnwyr o'r ddalfa ac yn amodol ar fechnïaeth cyn cyhuddo os yw'n angenrheidiol ac yn gymesur gwneud hynny. Os nad yw'n angenrheidiol ac yn gymesur i ryddhau ar fechnïaeth rhaid i'r sawl a ddrwgdybir naill ai gael eu 'Rhyddhau dan Ymchwiliad' neu eu rhyddhau gyda 'Dim Camau Pellach' yn cael eu cymryd. Os caiff ei ryddhau ar fechnïaeth, amodau mechnïaeth priodol os oes angen dan yr amgylchiadau, er enghraifft i ddiogelu'r un a ddrwgdybir rhag ymyrryd â thystion.¹⁵²
- Mewn achosion o gam-drin domestig, fel ar gyfer y rhan fwyaf o droseddau eraill, y man cychwyn yw bod gan bobl dan amheuaeth hawl i gael eu rhyddhau ar fechnïaeth cyn eu cyhuddo ac yn ddarostyngedig i amodau mechnïaeth, oni bai bod rheswm da dros ystyried fel arall, megis aildroseddu neu debygolrwydd o fygwth tystion. Dylai'r heddlu ystyried na fydd pobl dan amheuaeth a Ryddhawyd dan Ymchwiliad yn ddarostyngedig i unrhyw amodau sy'n gallu arwain dioddefwyr i deimlo'n ddi-amddiffyn, yn enwedig os yw'r dioddefwr honedig yn byw gyda'r sawl a ddrwgdybir a bod ef/hi yn gallu dychwelyd adref. Gall amgylchiadau o'r fath gynyddu'r tebygolrwydd y bydd dioddefwyr yn ffoi o'u cartrefi neu'n tynnu eu cefnogaeth i ymchwiliadau yn ôl. Dylid cydbwysu'r canlyniadau posibl hyn yn erbyn effaith amodau mechnïaeth ar y sawl a ddrwgdybir.
- Gellir arestio rhywun a ddrwgdybir sy'n torri amodau mechnïaeth cyn cyhuddo a'i ryddhau eto ar yr un amodau mechnïaeth. Gellir defnyddio Hysbysiadau a Gorchmynion hefyd. Gweler isod am ragor o fanylion. Dylai'r heddlu hefyd ymgynghori â dioddefwyr a rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf iddynt am amodau mechnïaeth (ac estyniadau), gan gynnwys cyn i'r un dan amheuaeth gael ei rhyddhau o orsaf yr heddlu.¹⁵³ Bydd Bil yr Heddlu, Trosedd, Dedfrydu a Llysoedd yn newid y gyfraith ynghylch mechnïaeth cyn cyhuddo ac yn cynnwys darpariaethau i amddiffyn yn well y dioddefwyr a thystion sy'n agored i niwed.

¹⁵² Cynhaliodd y Llywodraeth ymgynghoriad ar ddiwygio mechnïaeth cyn cyhuddo yn 2020. Ymgynghorodd y Llywodraeth ar nifer o gynigion i sicrhau bod gennym system sy'n blaenoriaethu diogelwch dioddefwyr a thystion ac sy'n cefnogi'r gwaith o reoli ymchwiliadau'n effeithiol; a dilyniant amserol achosion i'r llysoedd. Ymatebodd y Llywodraeth i'r ymgynghoriad ar 14 Ionawr 2021 ac mae copi o'r ymateb i'w weld yma: <https://www.gov.uk/government/consultations/police-powers-pre-charge-bail>

¹⁵³ Coleg Plismona, [Rheoli achosion tybiedig ac achosion ar ôl arestio](#)

- **Mechnïaeth ôl-gyhuddo:** Gellir defnyddio amodau mechnïaeth priodol unwaith y bydd cyflawnwr yn cael ei gyhuddo, i amddiffyn dioddefwyr, tystion a'r cyhoedd. Gellir defnyddio mechnïaeth ôl-gyhuddo i amddiffyn dioddefwyr a thystion rhag y risg o berygl, bygythiadau, pwysau, neu droseddau eildro.

Cyfweliad Presenoldeb Gwirfoddol

311. Gellir defnyddio Cyfweliad Presenoldeb Gwirfoddol (VA) hefyd ar gyfer datblygu ymchwiliadau. Dylid nodi na ellir gosod unrhyw amodau ar gyflawnwr pan fyddant yn mynychu cyfweliad gwirfoddol. Gall cyfweliadau lesteirio effeithiolrwydd ymchwiliadau wrth roi rhybudd ymlaen llaw i bobl dan amheuaeth a'r cyfle i ddinistrio tystiolaeth (er enghraifft ar ddyfeisiau digidol) neu siarad â thystion ymlaen llaw. O'r herwydd, dim ond pan fo'n briodol y dylid defnyddio VA gan nad yw efallai'n fforddio digon o amddiffyniad i'r dioddefwr mewn achosion o gam-drin domestig. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am VA [yma](#).

Hysbysiadau a Gorchmynion Diogelu

312. **Gall Hysbysiadau Amddiffyn Rhag Trais Domestig a Gorchmynion Diogelu Trais Domestig** (DVPN/DVPO) (sy'n cael eu llywodraethu gan au 24 i 33 o Ddeddf Trosedd a Diogelwch 2010) ganiatáu i fesurau amddiffynnol gael eu rhoi ar waith ar gyfer dioddefwr yn dilyn digwyddiad domestig o drais neu'r bygythiad o drais sy'n ymwneud â chyflawnwr 18 oed neu'n hŷn. Gellir defnyddio'r rhain, er enghraifft, lle nad oes trosedd sylweddol i erlyn, lle mae'r achos wedi'i ddynodi'n Hysbysiad Gweithredu Pellach (NFA) neu lle mae'r cyflawnwr a gael hysbysiad o fechnïaeth heb unrhyw amodau, neu lle mae amodau mechnïaeth cyn-cyhuddo wedi'u diystyru dro ar ôl tro. Fodd bynnag, ni ddylid eu defnyddio yn lle ymchwilio ac erlyn lle mae'r rhain yn opsiwn; o dan yr amgylchiadau hyn gellir arestio'r sawl a ddrwgdybir a gosod amodau mechnïaeth. Gellir eu defnyddio hefyd heb gefnogaeth dioddefwr (er enghraifft lle nad ydynt yn cefnogi mater DVPN neu wneud DVPO neu'n amharod i ddarparu datganiad) os yw swyddog yn credu bod angen cyhoeddi DVPN i'w diogelu. Nid yw torri DVPO yn drosedd ond gellir cymryd camau gorfodi mewn llys ynadon fel dirmyg llys. Rhaid profi'r toriad yn y safon sifil a gall y llys orchymyn cyfnod carcharu o hyd at ddau fis neu ddirwy nad yw'n fwy na £5,000.

313. Mae DVPN a gyhoeddwyd gan yr heddlu yn gwahardd y cyflawnwr rhag aflonyddu ar y dioddefwr, o leiaf. Nid oes diffiniad cyfreithiol o "aflonyddu", ond gallai hyn gynnwys gwahardd y cyflawnwr rhag cysylltu â'r dioddefwr drwy unrhyw ffordd, rhag defnyddio neu fygwth trais corfforol yn erbyn y dioddefwr, neu o'u dychryn, eu hafonyddu neu eu plagio. Gall DVPN hefyd wahardd y cyflawnwr o'r safle os yw'n byw gyda'r dioddefwr a dylai'r heddlu ac awdurdodau tai gydweithio i sicrhau bod cyflawnwyr yn cael eu lletya'n briodol ac yn ddiogel i reoli'r risg o ddychwelyd i'r eiddo a niwed i'r dioddefwr. Mae'n amddiffyn y dioddefwr rhag trais neu fgygythiad trais ac yn rhoi seibiant iddynt gan y camdriniwr a chyfle i ymgysylltu â gwasanaethau heb i'r

cyflawnwr fod yn y fan a'r lle. Mae hefyd yn amddiffyn y dioddefwr ac yn atal cam-drin pellach nes bod y mater yn mynd gerbron ynad. Dilynir y DVPN gyda chais am DVPO mewn llys ynadon o fewn 48 awr i gyflwyno'r hysbysiad (heb gynnwys dydd Sul, gwyliau banc, Dydd Nadolig na Dydd Gwener y Groglith). Mae'r DVPO sy'n deillio o hynny, os caiff ei roi, yn para rhwng 14 a 28 diwrnod. Gellir dod o hyd i ganllawiau ar DVPOs [yma](#).

314. Mae Deddf 2021 yn cyflwyno Gorchmynion Diogelu Cam-drin Domestig (DAPOs) a Hysbysadau Amddiffyn Cam-drin Domestig (DAPNs). Bydd DAPOs yn dwyn ynghyd elfennau cryfaf y gyfundrefn gorchymyn amddiffynnol bresennol yn un gorchymyn cynhwysfawr, hyblyg a fydd yn rhoi amddiffyniad mwy effeithiol a thymor hwy i ddioddefwyr cam-drin domestig a'u plant. Bydd canllawiau ar wahân i'r heddlu ar DAPNs a DAPOs yn cael eu cyhoeddi cyn y peilot. Bydd DAPNs a DAPOs yn cael eu treialu mewn nifer fach o ardaloedd cyn cael eu cyflwyno'n genedlaethol; bydd y DVPN/DVPO presennol yn parhau i fod yn gymwys yn yr ardaloedd nad ydynt yn rhai peilot hyd nes y caiff DAPOs eu cyflwyno'n llawn ar sail genedlaethol. Pan gaiff DAPNs/DAPOs eu cyflwyno'n llawn ar sail genedlaethol, bydd y darpariaethau presennol yn Neddf Trosedd a Diogelwch 2010 sy'n ymwneud â DVPN/DVPO yn cael eu diddymu – bydd DVPNs/DVPOs a'r canllawiau sy'n sail iddynt yn ddarfodedig.

315. **Gall llysoedd gyflwyno Gorchmynion Atal**¹⁵⁴ i amddiffyn dioddefwr, dioddefwyr neu unrhyw berson arall rhag ymddygiad sy'n gyfystyr â cham-drin domestig, aflonyddu neu stelcio; er enghraifft, lle mae rhywun wedi'i gollfarnu neu ei ryddfarnu o drosedd o'r fath, hyd yn oed pan fo'r troseddwr yn cael dedfryd o garchar (gan gydnabod y gall aflonyddu ddigwydd o fewn y carchar neu ar ôl ei ryddhau). Yn gyffredinol, mae gorchmynion atal yn gwahardd pobl rhag cysylltu â dioddefwyr a gosod cyfyngiadau arnynt rhag gwneud unrhyw beth a ddisgrifir yn y gorchymyn; er enghraifft, gellir gwahardd person rhag dod o fewn pellter penodol i gartref y dioddefwr. Bydd person sy'n destun gorchymyn o'r fath ac sy'n torri telerau'r gorchymyn heb esgus rhesymol yn torri'r gorchymyn sy'n drosedd y gellir ei chosbi gyda hyd at 5 mlynedd o garchar.

316. **Mae Gorchmynion Diogelu Stelcio (SPOs)** a gyhoeddwyd o dan Ddeddf Diogelu Stelcio 2019 yn caniatáu ymyrraeth gynnar gan yr heddlu cyn collfarnu mewn achosion stelcio cyn i ymddygiadau stelcio ymwreiddio neu waethygu o ran difrifoldeb. Fodd bynnag, dylid nodi na ddylent fod yn ddewis amgen i ymchwilio ac erlyn lle mae'n ymddangos bod trosedd o stelcio wedi'i chyflawni. Gellir gwneud cais amdanynt ar unrhyw adeg, nid dim ond cyn collfarnu. Byddai cais am orchymyn o'r fath yn cael ei wneud i'r llys gan yr heddlu.

317. Dylai'r heddlu ystyried gwneud cais am orchymyn lle mae'n ymddangos iddynt:

- Bod yr ymatebydd wedi cyflawni gweithredoedd sy'n gysylltiedig â stelcio;
- Bod yr ymatebydd yn peri risg o stelcian i berson; a

¹⁵⁴ Adran 413 ac Atodlen 28 i Ddeddf Dedfrydu 2020 ac Adran 5A, Deddf Amddiffyn rhag Aflonyddu 1997. [Canllawiau'r CPS ar Orchmynion Atal](#) ar gael.

- bod yma achos rhesymol dros gredu bod angen y gorchymyn arfaethedig i amddiffyn y person arall rhag y risg honno (nid oes rhaid i'r person sydd i'w amddiffyn fod wedi dioddef y gweithredoedd a grybwyllir uchod).

318. Nid oes cyfyngiad ar gam y broses cyfiawnder troseddol lle gellir gwneud gorchymyn, ac yn wir gellir gwneud cais am orchymyn hyd yn oed os na fydd proses cyfiawnder troseddol, er lle y bodlonir y trothwy i gychwyn achosion troseddol, nid yw Gorchymyn Cefnogi Pobl yn ddewis amgen i erlyniad. Mae'n ddigon i'r Llys fod yn fodlon bod y tri maen prawf a nodir yn adran 2(1) o'r Ddeddf Diogelu Rhag Stelcio 2019 yn cael eu bodloni. Gellir dod o hyd i ganllawiau statudol i'r heddlu ar Ddeddf Diogelu Rhag Stelcio 2019 [yma](#) a gellir dod o hyd i ganllawiau'r CPS ar SPOs [yma](#).
319. **Rhoddir Gorchymynion Diogelu Priodasau dan Orfod** (FMPOs) a wnaed o dan Ran 4A o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996 gan lysoedd a gall y person sydd i'w ddiogelu gan y gorchymyn, awdurdod lleol neu unrhyw berson arall sydd â chaniatâd y llys (gan gynnwys yr heddlu) wneud cais amdano.
320. **Mae Gorchymynion Diogelu Enwaedu Benywod** (FGMPOs) a wnaed o dan a.5A o Ddeddf Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod 2003 ac Atodlen 2 iddo, yn cynnig dull cyfreithiol o amddiffyn a diogelu dioddefwyr a dioddefwyr posibl FGM. Rhoddir FGMPOs benywod gan lys ac maent yn unigryw i bob achos. Gall person sydd wedi cael FGM neu sydd mewn perygl o FGM, awdurdod lleol, neu unrhyw berson arall sydd â chaniatâd gan y llys (gan gynnwys yr heddlu) wneud cais amdanynt.
321. Mae FMPOs a FGMPOs yn cael eu gwneud gan lys ac maent yn cynnwys amodau a chyfarwyddiadau cyfreithiol rhwymol sydd wedi'u cynllunio i newid ymddygiad person neu bersonau sydd wedi gorfodi rhywun i briodi neu sy'n ceisio gwneud hynny neu sydd wedi dwyn pwysau ar rywun, neu sydd wedi trefnu neu gynllunio i ferch neu fenywod fod yn destun FGM. Nod y gorchymynion hyn yw amddiffyn y sawl sydd wedi cael, neu sydd yn cael, ei gorfodi i briodi neu FGM. Gall y llys wneud gorchymyn mewn argyfwng fel bod amddiffyniad ar waith ar unwaith. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am FMPOs [yma](#). tra bod rhagor o wybodaeth am FGM ar gael [yma](#). Mae torri'r gorchymynion hyn yn drosedd, sy'n cael ei chosbi gan hyd at bum mlynedd o garchar.
322. **Dim ond y dioddefwr all wneud cais am orchymynion peidio ag ymyrryd a gorchymynion meddiannaeth** a gyhoeddwyd o dan Ddeddf Cyfraith Teulu 1996 a dim ond y llys fedr eu cyflwyno. Mewn rhai amgylchiadau, gall y llys wneud gorchymyn peidio ag ymyrryd hefyd heb i gais gael ei wneud, fel rhan o unrhyw achos teuluol. Fodd bynnag, gall yr heddlu gefnogi gorchymynion drwy eu hymateb i ddigwyddiadau a sut y gorfodir achosion o dorri amodau. Mae torri gorchymyn peidio ag ymyrryd yn drosedd (sy'n cael ei chosbi gan hyd at 5 mlynedd o garchar, neu ddirwy neu'r ddau). Ni ddylai'r heddlu ei gwneud yn ofynnol i ddiodefwyr wneud cais am orchymynion peidio ag ymyrryd na meddiannaeth lle gellir gosod amodau mechnïaeth. Ceir rhagor o wybodaeth am y gorchymynion hyn o baragraff 347.

323. Gall ailadrodd, yn enwedig parhaus, torri gorchmynion greu trosedd newydd o aflonyddu a stelcio, a dylai'r heddlu gymryd camau i arestio ac erlyn am hyn.

Y Cynllun Datgelu Trais Domestig

324. Mae'r Cynllun Datgelu Trais Domestig ("DVDS", a elwir hefyd yn "Gyfraith Clare") yn galluogi'r heddlu i ddatgelu gwybodaeth am droseddu camdriniol neu dreisgar blaenorol gan bartner presennol neu gyn-bartner lle gallai hyn amddiffyn dioddefwr posibl rhag niwed. Fe'i cyflwynwyd yn dilyn achos Clare Wood, a lofruddiwyd gan ei chyn-bartner ym Manceinion Fwyaf yn 2009.

325. Mae'r DVDS yn cynnwys dau lwybr ar gyfer datgelu gwybodaeth:

- Ysgogir "Hawl i Ofyn" gan aelod o'r cyhoedd sy'n gwneud cais i'r heddlu am ddatgeliad; ac
- Ysgogir "Hawl i Wybod" gan yr heddlu sy'n gwneud penderfyniad rhagweithiol i ddatgelu gwybodaeth i amddiffyn dioddefwr posibl.

326. Mae Adran 77(1) o Ddeddf 2021 yn gosod dyletswydd ar yr Ysgrifennydd Gwladol i gyhoeddi canllawiau i brif swyddogion yr heddlu ynghylch DVDS. Mae adran 77(2) yn gosod dyletswydd ar brif swyddogion yr heddlu i roi sylw i ganllawiau a ddyroddir o dan adran 77(1). Bydd gosod dyletswydd statudol ar yr heddlu i roi sylw i'r canllawiau, sy'n golygu bod yn rhaid iddynt gael rheswm da a chlir dros wyro oddi wrth y cynllun, yn helpu i godi ymwybyddiaeth o'r cynllun, cynyddu nifer y datgeliadau a wneir i atal niwed a sicrhau bod y cynllun yn cael ei ddefnyddio a'i gymhwyso'n gyson ar draws yr holl heddluoedd. Gellir dod o hyd i'r canllawiau anstatudol presennol [yma](#).

System Cyfiawnder Troseddol - CPS

327. Mae Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS) yn erlyn achosion troseddol yr ymchwiliwyd iddynt gan yr heddlu a sefydliadau ymchwiliol eraill yng Nghymru a Lloegr. Mae'r CPS yn annibynnol ac yn gwneud eu penderfyniadau'n annibynnol ar yr heddlu a'r Llywodraeth. Mae'r CPS yn penderfynu pa achosion y dylid eu herlyn gan ddefnyddio'r Prawf Cod Llawn, yn pennu'r taliadau priodol mewn achosion mwy difrifol neu gymhleth ac yn cynghori'r heddlu yn ystod camau cynnar ymchwiliadau, yn paratoi achosion ac yn eu cyflwyno yn y llys. Mae'r CPS yn erlyn achosion troseddol yng Nghymru a Lloegr ar ran y wladwriaeth yn erbyn diffynnydd. Mae'r CPS yn gweithio gyda phartneriaid i hysbysu, cefnogi a gwasanaethu dioddefwyr a thystion i helpu i sicrhau / darparu cyfiawnder. Mae'r Twrnai Cyffredinol yn goruchwyllo'r CPS, ond mae'r CPS yn weithredol annibynnol. Nodir y berthynas rhwng yr heddlu a'r CPS mewn perthynas â phenderfyniadau erlyn yn y [Canllawiau'r Cyfarwyddwr ar Gyhuddo](#).

328. Nid yw'r CPS yn penderfynu a yw person yn euog o drosedd – mater i'r rheithgor, y barnwr neu'r ynad yw hynny - ond rhaid iddo wneud y penderfyniad allweddol ynghylch a ddylid cyflwyno achos gerbron llys. Mae pob penderfyniad cyhuddo yn seiliedig ar yr un prawf dau gam a amlinellir yn y [Cod Erlynwyr y Goron](#):

- A yw'r dystiolaeth yn rhoi gobaith realistig o gollfarn? Mae hynny'n golygu, ar ôl clywed y dystiolaeth, a yw llys yn fwy tebygol na pheidio o gael y diffynnydd yn euog?
- A yw er budd y cyhoedd i erlyn? Mae hynny'n golygu gofyn cwestiynau gan gynnwys pa mor ddifrifol yw'r drosedd, yr effaith ar gymunedau ac a yw erlyn yn ymateb cymesur.

329. Ystyrir bod achosion sy'n ymwneud â cham-drin domestig yn arbennig o ddifrifol gan y CPS o ystyried y camddefnydd o ymddiriedaeth dan sylw. Mae'r CPS yn cydnabod y penderfyniad anodd y gallai fod yn rhaid i ddiodefwr ei wneud cyn iddynt roi gwybod am gamdriniaeth a'r sefyllfa fregus y mae llawer yn ei hwynebu. Efallai y bydd bygythiad parhaus i ddiogelwch diodefwr gan y gallai eu bywyd gydblethu'n agos â bywyd y cyflawnwr – er enghraifft efallai bod ganddynt ddibynyddion ac efallai eu bod yn byw, neu wedi byw, gyda'i gilydd.

330. [Mae canllawiau'r CPS](#) a hyfforddiant i erlynwyr ar ymdrin ag achosion o gam-drin domestig yn berthnasol i bawb, waeth beth fo'u hoedran, ac yn nodi ymdrin â phob agwedd ar droseddau sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig gan gynnwys cydnabod y trawma parhaol y gall diodefwr a'u teuluoedd estynedig ei wynebu ac atgoffa erlynwyr y gall cam-drin gynnwys ymddygiad gorfodi a rheoli a gall fod yn seicolegol, corfforol, rhywiol, economaidd ac emosiynol. Gall canllawiau ehangach y CPS ar droseddau gan gynnwys [gorfodi a rheoli ymddygiad](#); stelcio ac aflonyddu; [troseddau cyfryngau cymdeithasol a seiberdroseddau](#); a [cham-drin sy'n seiliedig ar anrhydedd fel y'i gelwir a phriodas dan orfod](#) hefyd fod yn berthnasol i achosion o gam-drin domestig.

331. Mae'r CPS yn gweithio'n agos gyda'r heddlu i adeiladu'r achos cryfaf posibl er mwyn dwyn troseddwr i gyfiawnder ac mae'n ymrwmo i gymryd pob cam ymarferol i helpu diodefwr drwy'r profiad anodd yn aml o gymryd rhan yn y system cyfiawnder troseddol. Gan weithio gyda'r heddlu, mae'r CPS wedi datblygu dull erlyn rhagweithiol, sy'n edrych ar sut y gellir cyflwyno achosion cryf yn y llys heb fod angen i'r diodefwr fod yn bresennol. Mae hyn yn cynnwys defnyddio technoleg fel lluniau fideo wedi'u gwisgo gan gorff yr heddlu a galwadau 999 lle y bo'n briodol.

Cynllun Hawl i Adolygu Dioddefwyr

332. Mae'r heddlu a'r CPS yn gweithredu Hawl i Adolygu Dioddefwyr (VRR) sy'n ei gwneud yn haws i bobl ofyn am adolygiad o benderfyniad i beidio â dwyn cyhuddiadau neu i derfynu achosion mewn achosion cymwys. Mae'r hawl i adolygu penderfyniadau'r heddlu yn hawl o dan God y Dioddefwyr a dylai'r heddlu wneud diodefwr yn ymwybodol o hyn wrth roi esboniad am benderfyniad gan yr heddlu i beidio â chyhuddo.

333. Ar gyfer y ddau gynllun VRR mae terfyn amser o dri mis i wneud cais. Bydd adolygiadau'n cael eu hystyried gan berson sy'n annibynnol ar yr ymchwiliad a'r penderfyniad gwreiddiol. Mae VRR yr heddlu yn cynnwys un cam adolygu, a gynhelir gan swyddog o leiaf un safle yn uwch na'r sawl sy'n gwneud y penderfyniad gwreiddiol.

Gall VRR y CPS gynnwys dau gam sy'n cynnwys cam datrys lleol ac, os oes angen, adolygiad gan yr Uned Apeliadau ac Adolygu cenedlaethol.

334. Ceir canllawiau cenedlaethol pellach ar VRR yr heddlu [yma](#); gellir dod o hyd i fanylion hefyd ar wefannau heddluoedd unigol. Gellir dod o hyd i ganllawiau ar VRR y CPS [yma](#) ac [yma](#).

System Cyfiawnder Troseddol a Sifil – Llysoedd Troseddol, Sifil a Theuluol

335. Ymdrinnir â cham-drin domestig o dan y gyfraith droseddol a sifil. Mae'r ddwy system ar wahân ac yn cael eu gweinyddu'n bennaf gan lysoedd ar wahân.

Llysoedd troseddol

336. Yn bennaf, mae llysoedd troseddol yn delio â throseddwyr sydd wedi cyflawni trosedd, o ymosodiad cyffredin i droseddau mwy difrifol fel llofruddiaeth. Bydd y llysoedd troseddol yn cymryd y camau angenrheidiol i sicrhau bod dioddefwyr a thystion yn gallu rhoi eu tystiolaeth orau mewn achosion o'r fath, er enghraifft darparu sgriniau i sicrhau nad ydynt yn weladwy i'r cyflawnwr a/neu alluogi eu tystiolaeth i gael ei rhoi o bell drwy gyswllt fideo er enghraifft.

Llysoedd sifil

337. Mae'r llysoedd sifil yn datrys anghydfodau rhwng unigolion neu sefydliadau yn bennaf. Nid oes ganddynt gategori o drosedd ar wahân ar gyfer cam-drin domestig; fodd bynnag, mae achosion gerbron y llysoedd hyn yn cynnwys categori eang o ddyled i'r rhai sy'n ymwneud â hawliau tai, iawndal ac anghydfodau cytundebol. Fodd bynnag, fel yn awdurdodaethau eraill y llysoedd, mae cydnabyddiaeth bod cyflawnwyr weithiau'n defnyddio'r llysoedd i barhau â'u cam-drin, gan ddod â dioddefwyr yn ôl i'r llys dro ar ôl tro, a all ynddo'i hun fod yn broses drawmatig.
338. Ar hyn o bryd, gall barnwyr yn y llysoedd sifil ddefnyddio eu pwerau i ddiogelu tystion sy'n agored i niwed (a fydd yn cynnwys dioddefwyr cam-drin domestig). Mae Deddf 2021 yn cryfhau hyn drwy ei gwneud yn ofynnol i Reolau Gweithdrefn Sifil 1998 ddarparu ar gyfer dioddefwyr neu ddiodeswyr honedig troseddau penodedig fod yn gymwys i gael mesurau arbennig (er enghraifft, i'w galluogi i roi tystiolaeth drwy gyswllt fideo neu y tu ôl i sgrin). Mae hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Rheolau Gweithdrefn Sifil ddarparu ar gyfer y rhai sydd neu sydd 'mewn perygl' o ddiodesf trais domestig i fanteisio ar fesurau arbennig yn y llysoedd sifil. Bydd llysoedd yn ystyried a ddarperir mesurau arbennig yn y pen draw mewn achos penodol a bydd hyn yn dal i ddibynnu a yw'r llys o'r farn y byddent yn cynorthwyo ansawdd tystiolaeth y tyst mewn achosion o'r fath. Mae hyn yn dod â'r darpariaethau sifil yn unol â'r darpariaethau mewn llysoedd teulu.
339. Mae Deddf 2021 hefyd yn gwahardd cyflawnwyr rhag croesholi eu diodeswyr yn bersonol mewn achosion sifil yng Nghymru a Lloegr. Gall croesholi o'r fath yn bersonol achosi ail-drawma i ddiodeswyr a'u hatal rhag rhoi eu tystiolaeth orau yn y llys. Bydd

hyn yn berthnasol pan fo parti wedi dioddef trosedd benodedig neu os oes gwaharddeb berthnasol ar waith, a bydd Deddf 2021 hefyd yn caniatáu i ddioddefwyr cam-drin domestig gyflwyno tystiolaeth (megis llythyr gan feddyg neu gyflogwr) o gam-drin domestig a gyflawnir gan barti i'r achos tuag at dyst (neu i'r gwrthwyneb) er mwyn bod yn gymwys ar gyfer y gwaharddiad hwn.

Llysoedd Teulu – achosion plant

340. Mae'r llys teulu fel mater o drefn yn gwrandao achosion sy'n ymwneud â cham-drin domestig honedig neu a dderbynnir yng nghyfraith gyhoeddus - anghydfodau fel arfer rhwng rhieni a'r wladwriaeth, a chyfraith breifat - fel arfer anghydfodau rhwng rhieni ynghylch trefniadau plant. Mae amcangyfrifon yn dangos bod honiadau neu ganfyddiadau cam-drin domestig yn bresennol mewn rhwng 49% a 62% o achosion trefniant / cyswllt plant.¹⁵⁵
341. Mae Cafcass yn darparu cyngor ac argymhellion arbenigol i'r llys ar fuddiannau'r plentyn yn y ddau achos cyfraith gyhoeddus yn ogystal ag mewn achosion cyfraith breifat lle mae risgiau diogelu, gan gynnwys y rhai sy'n ymwneud â cham-drin domestig.
342. [Mae Cyfarwyddyd Ymarfer 12J](#) yn nodi'r hyn y mae'n ofynnol i'r llys teulu ei wneud mewn achosion trefniadau plant lle mae cam-drin domestig yn cael ei honni neu ei gyfaddef, neu os oes rheswm arall dros gredu bod y plentyn neu barti mewn perygl o gam-drin domestig. Pan fo cam-drin domestig yn cael ei dderbyn neu ei brofi, dylai unrhyw orchymyn trefniadau plant ddiogelu diogelwch a lles y plentyn a'r rhiant y mae'r plentyn yn byw gydag ef ac ni ddylai amlygu'r plentyn na'r rhiant i risg o niwed pellach.
343. Cododd Adroddiad y Weinyddiaeth Gyfiawnder 2020 '[Asesu Risg o Niwed i Blant a Rhieni mewn Achosion Plant Cyfraith Breifat](#)' bryderon am brofiad goroeswyr cam-drin domestig a'u plant yn y llys teulu. Mewn ymateb, cyhoeddodd y Llywodraeth [Gynllun Gweithredu](#) sy'n nodi ymrwymadau i wella profiad goroeswyr cam-drin domestig a'u plant mewn achosion cyfraith breifat. Mae'r cynllun hwn yn cynnwys y newidiadau i'r Rheolau Gweithdrefn Sifil a gwaharddiad ar groesholi gan gyflawnwyr a amlinellir yn adran y Gyfraith Sifil uchod.
344. Mae cydnabyddiaeth bod cyflawnwyr weithiau'n defnyddio'r llys teulu fel ffordd o barhau â'u cam-drin, gan ddod â dioddefwyr yn ôl i'r llys dro ar ôl tro, a all ynddo'i hun fod yn broses drawmatig. Gall gorchymyn o dan adran 91(14) o'r Ddeddf Plant (a elwir hefyd yn orchymyn gwahardd), gael ei wneud gan y llys pan fydd yn fodlon y byddai gwneud cais pellach am orchymyn o dan y Ddeddf honno yn rhoi'r plentyn dan sylw, neu unigolyn arall, mewn perygl o niwed.

¹⁵⁵ Y Weinyddiaeth Gyfiawnder, [Achosion Plant Cam-drin Domestig a Chyfraith Breifat, adolygiad o lenyddiaeth](#) Tabl 4.1

Gorchmynion Diogelu

345. Gall dioddefwyr neu asiantaethau proffesiynol eraill, yn dibynnu ar natur y cam-drin, wneud cais am fesur amddiffynnol i amddiffyn dioddefwr neu berson a all ddioddef camdriniaeth. Gellir gwneud ceisiadau am waharddebau – naill ai gorchmynion peidio ag ymyrryd neu orchmynion meddiannaeth - i'r llys teulu a gellir archebu gwaharddebau brys yn ôl disgrisiwn y barnwr, heb i'r camdriniwr wybod.
346. Gall llysoedd wneud gorchmynion amddiffynnol o'u gwirfodd, i amddiffyn dioddefwr neu berson sydd mewn perygl, lle mae statud yn darparu ar gyfer hyn.
347. Mae **gorchymyn peidio ag ymyrryd** yn amddiffyn person a enwir rhag ymddygiad penodol gan gamdriniwr a all gynnwys gwahardd y camdriniwr rhag:
- Defnyddio neu fygwth trais corfforol;
 - Mynd i gartref neu weithle'r dioddefwr;
 - Dychryn, aflonyddu neu blagio; a
 - Chyfarwyddo neu annog eraill i wneud yr uchod ar eu rhan.
348. Fel arfer, rhoddir y gorchymyn am rhwng chwech a deuddeg mis a dim ond y llysoedd teulu all ei wneud. Er ei fod yn orchymyn sifil, mae torri'r gorchymyn yn drosedd o dan adran 42A o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996 (a fewnosodir gan adran 1 o Ddeddf Trais yn y Cartref, Troseddu a Dioddefwyr 2004) ac felly gellir arestio gyda dedfryd uchaf o bum mlynedd.¹⁵⁶ Dylai'r heddlu weithredu ar dorri gorchmynion gyda hanes cam-drin yn y gorffennol mewn golwg a deall yr effaith gronnol. Gellir parhau i ymdrin â thorri'r gorchymyn fel dirmyg sifil o fater llys os yw'r ymgeisydd yn dewis gwneud hynny, neu os nad yw'n cefnogi achosion troseddol, ond dim ond unwaith y gellir ymdrin â'r toriad, naill ai yn y llys troseddol neu sifil.
349. Mae **gorchymyn meddiannaeth** yn gallu rheoli presenoldeb y camdriniwr yng nghartref y teulu drwy:
- Atal eu hawliau i feddiannu neu ymweld â hwy;
 - Troi'r camdriniwr allan o'r cartref;
 - Eu hatal rhag dychwelyd adref; a
 - Eu hatal rhag dod o fewn pellter penodedig i'r cartref.
350. Fel arfer, rhoddir y gorchymyn am rhwng chwech a deuddeg mis. Gellir cysylltu pŵer arestio ag unrhyw ddiffyg cydymffurfio, ond mae'n dal yn ddirmyg sifil o fater llys. Mae deddfwriaeth ar gyfer gorchmynion meddiannaeth yn dod o dan adran 33 o Ddeddf Cyfraith Teulu 1996.

¹⁵⁶ [Canllawiau Diffiniol y Cyngor Dedfrydu ar Droseddau Torri Amodau](#)

351. Mae tabl cryno llawn o orchmynion diogelu ar gyfer dioddefwyr cam-drin domestig isod.

DRAFT

Awdurdodaeth	Enw	Diben	Proses	Deddfwriaeth Berthnasol	A yw torri yn Drosedd?	Sanctsiwn am dorri
Achosion sifil (ynadon)	Gorchmynion Amddiffyn Rhag Trais yn y Cartref	Bwriedir iddo roi'r gorau i gyswllt rhwng y cyflawnwr a'r dioddefwr ar unwaith ac yn y tymor byr.	Ar wahân i achosion troseddol (os oes rhai). Mae'r heddlu'n gwneud cais i'r llys ynadon.	Deddf Trosedd a Diogelwch 2010	Na	Uchafswm o 2 flynedd o garchar (ar gyfer dirmyg sifil)
Achosion sifil (ynadon)	Gorchmynion Troseddwyr Treisgar	I'r rhai a gollfarnwyd am droseddau treisgar difrifol penodedig i ddiogelu'r cyhoedd rhag y risg o niwed treisgar difrifol.	Ôl-gollfarn	Deddf Cyfiawnder Troseddol a Mewnfudo 2008	Oedd	Uchafswm carcharu am 5 mlynedd
Achosion sifil (ynadon)	Gorchymyn Risg Rhywiol	Amddiffyniad rhag niwed lle dangosir bod risg gan berson sydd wedi cyflawni ymddygiad rhywiol penodol.	Ddim yn ddibynnol ar gollfarn.	Deddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol, Troseddu a Phlisma 2014	Ie	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd
Achosion sifil (ynadon)	Gorchymyn hysbysu	Mae'n gwneud troseddwr rhywiol sydd wedi'i gollfarnu neu ei rybuddio dramor yn amodol ar y gofynion hysbysu. Fe'i defnyddir lle bo angen i atal niwed rhywiol.	Collfarn ôl-dramor. Heddlu'n gwneud cais.	Deddf Troseddau Rhywiol 2003	Oedd	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd

Awdurdodaeth	Enw	Diben	Proses	Deddfwriaeth Berthnasol	A yw torri yn Drosedd?	Sanctsiwn am dorri
Achosion sifil (ynadon)	Gorchymyn Diogelu Stelcio	Ymyrraeth gynnar i atal ymddygiad stelcio rhag gwaethygu. Gellir ei ddefnyddio os oes prawf i safon droseddol o ymddygiad stelcio (ond nid collfarn o reidrwydd) cyn cyhuddo.	Ddim yn ddibynnol ar achosion troseddol. Heddlu'n gwneud cais.	Deddf Diogelu Stelcio 2019	Ie	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd
Achosion sifil (ynadon)	Gwaharddeb	I'w ddefnyddio os nad yw dioddefwyr yn gysylltiedig yn gyfreithlon â'u camdriniwr (e.e. priodas, rhannu cyfrifoldebau rhieni, byw gyda'i gilydd), yn darparu ar gyfer gorchymyn atal a gall y dioddefwr hawlio iawndal.	Dioddefwr yn dwyn achos sifil.	Deddf Amddiffyn rhag Aflonyddu 1997 (a.3)	Ie	Dirmyg uchafswm o 2 flynedd o garchar; neu gollfarn 5 mlynedd
Achosion troseddol (Ynadon neu lys y Goron)	Gorchymynion Atal	Caniatáu i lys amddiffyn dioddefwr rhag troseddwr/diffynnydd.	Mae erlynydd yn gwneud cais i lys troseddol ar gollfarn neu gryddfarn am unrhyw drosedd.	Deddf Amddiffyn rhag Aflonyddu 1997	Ie	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd
Achosion troseddol	Gorchymyn Atal Niwed Rhywiol	Diogelu'r cyhoedd rhag niwed rhywiol gan droseddwr.	Ar ôl collfarn. Erlynydd yn gwneud cais i lys	Deddf Troseddau Rhywiol 2003	Ie	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd

Awdurdodaeth	Enw	Diben	Proses	Deddfwriaeth Berthnasol	A yw torri yn Drosedd?	Sanctsiwn am dorri
(Ynadon neu lys y Goron)			troseddol ar gollfarn.			
Achosion troseddol (Ynadon neu lys y Goron)	Gorchmynion Ymddygiad Troseddol	Gellir ei ddefnyddio i atal achosion pellach o gam-drin domestig	Erlynydd yn gwneud cais i'r llys troseddol ar gollfarn.	Deddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol, Troseddu a Phlisma 2014	le	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd
Achosion teuluol	Gorchmynion Meddiannaeth	Penderfynu pwy all a/neu na allant feddiannu safle penodol am gyfnod o amser.	Dioddefwr yn gwneud cais i'r llys teulu.	Deddf Cyfraith Teulu 1996	Na	Amh
Achosion teuluol	Gorchymyn Diogelu Priodas dan Orfod	Gellir ei ddefnyddio pan fo person wedi bod yn destun priodas dan orfod neu mewn perygl o briodas dan orfod	Ddim yn ddibynnol ar achosion troseddol. Mae'r person sydd i'w ddiogelu neu ei gynrychiolydd yn gwneud cais i lys teulu.	Deddf Cyfraith Teulu 1996	le	Dirmyg uchafswm o 2 flynedd o garchar; neu gollfarn 5 mlynedd
Achos teuluol neu achos sifil	Gorchmynion peidio ag ymyrryd	Gwahardd person rhag ymyrryd â pherson arall.	Gan lys o'i wirfodd os yw plentyn yn rhan; fel arall ar gais. Mae dioddefwr neu	Deddf Cyfraith Teulu 1996	le	Uchafswm carcharu o 5 mlynedd

Awdurdodaeth	Enw	Diben	Proses	Deddfwriaeth Berthnasol	A yw torri yn Drosedd?	Sanctsiwn am dorri
			gynrychiolydd yn gwneud cais i Lys Teulu.			
Achos teuluol neu achos troseddol	Gorchymyn Diogelu Enwaedu Benywod	Gellir ei ddefnyddio pan fo person wedi bod yn destun FGM neu mewn perygl o hynny.	Ddim yn ddibynnol ar achosion troseddol. Mae'r person sydd i'w ddiogelu neu ei gynrychiolydd yn gwneud cais i'r Teulu neu'r Uchel Lys (neu gall llys troseddol ei wneud mewn achos troseddol am drosedd FGM).	Deddf Enwaedu Benywod 2003	Ie	Dirmyg uchafswm o 2 flynedd o garchar; neu gollfarn 5 mlynedd

Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Troseddol

352. Cyflwynodd Deddf Cyfiawnder Ieuencid a Thystiolaeth Droseddol (YJCEA) 1999 amrywiaeth o fesurau y gellir eu defnyddio i hwyluso'r gwaith o gasglu a rhoi tystiolaeth gan dystion sy'n agored i niwed a'u dychryn. Gelwir y mesurau hyn ar y cyd yn 'fesurau arbennig' a gallant gynnwys y canlynol:

- a. Sgriniau i amddiffyn y tyst rhag y diffynnydd
- b. Tystiolaeth a roddwyd gan dystion drwy gyswllt byw
- c. Tystiolaeth a roddwyd yn breifat
- d. Tynnu wigiau a gynau gan farnwyr a bargyfreithwyr
- e. Cyfweliad gweledol wedi'i recordio
- f. Croesholi neu ail-holi wedi'i recordio'n weledol cyn yr achos
- g. Holi tyst drwy gyfryngwr
- h. Cymhorthion cyfathrebu

Ceir canllawiau pellach ar fesurau arbennig [yma](#).

353. Mae Deddf 2021 yn darparu ar gyfer cymhwysedd awtomatig i achwynwyr troseddau sy'n ymwneud â cham-drin domestig gael eu hystyried ar gyfer mesurau arbennig mewn achosion troseddol. Mae'n diwygio'n uniongyrchol y darpariaethau perthnasol yn YJCEA 1999. Mae'r newid hwn yn darparu bod achwynwyr yn gymwys yn awtomatig i gael mesurau arbennig fel dystion wedi'u dychryn (o dan adran 17(4) o'r YJCEA). Mae hyn yn golygu nad oes rhaid iddynt ddangos ofn na gofid i fod yn gymwys i gael mesurau arbennig. Mae mesurau arbennig yn berthnasol i dystion erlyn ac amddiffyn, ond nid i'r diffynnydd a rhaid eu gwneud drwy gais i'r llys. Gall dystion ddewis pa fesur(au) arbennig yr hoffent i'r cais gael ei wneud i'r llys ar ei gyfer, ond mae rhoi ceisiadau mesur arbennig bob amser yn benderfyniad barnwrol.

Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Teulu

354. Mae Deddf 2021 yn darparu ar gyfer mesurau arbennig mewn achosion teuluol. Mae'n mandadu gwelliant i'r Rheolau Gweithdrefn Teuluol presennol yn Rhan 3A, i ystyried yn awtomatig fel dioddefwyr cam-drin domestig sy'n "agored i niwed" at ddibenion penderfynu a ddylid gorchymyn cyfarwyddyd cyfranogi. Yn benodol, mae'n ei gwneud yn ofynnol i reolau llys ddarparu, pan fo parti neu dyst mewn achosion teuluol, neu mewn perygl o ddioddef cam-drin domestig a gyflawnir gan barti, perthynas i barti, neu dyst, y tybir bod ansawdd eu tystiolaeth, a'u cyfranogiad yn yr achosion, yn debygol o gael eu lleihau oherwydd bod yn agored i niwed. Gellir cynnwys eithriad mewn rheolau i gynnwys achosion lle nad yw person yn dymuno cael ei ystyried yn gymwys i gael cyfarwyddyd mesurau arbennig.

Mesurau Arbennig yn y Llysoedd Sifil: dioddefwyr troseddau penodedig

355. Mae Deddf 2021 yn ei gwneud yn ofynnol i reolau llys wneud darpariaeth sy'n galluogi'r llys i wneud cyfarwyddyd mesurau arbennig mewn perthynas â dioddefwyr, neu ddioddefwyr honedig, o drosedd benodedig. Diben y ddarpariaeth yw sicrhau bod rheolau'n cael eu gwneud sy'n nodi pryd a sut y dylid gwneud cyfarwyddiadau mesurau arbennig mewn achosion o'r fath. Bydd yr Arglwydd Ganghellor hefyd yn gwneud rheoliadau sy'n nodi pa droseddau sy'n berthnasol at ddibenion y rheolau hyn. Bydd p'un a ddarperir unrhyw fesurau arbennig yn y pen draw mewn achos sifil penodol yn dibynnu ar p'un a yw'r llys o'r farn y byddent yn debygol o wella ansawdd tystiolaeth y tyst, neu gyfranogiad parti yn y trafodion. Efallai mai dim ond mewn rhai achosion sifil ac nid eraill y gallai mesurau arbennig fod yn briodol, ond mae'r rheolau newydd yn mynnu bod y llys yn ystyried a ddylid rhoi cyfarwyddyd mesur arbennig.

System Cyfiawnder Troseddol – Fframwaith Arfer Gorau Cam-drin Domestig ar gyfer Llysoedd

356. Mae'r CPS, ynghyd â'r heddlu a Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM (HMCTS) yn arwain ymdrechion i weithredu fframwaith arfer gorau i'w ddefnyddio ar draws pob llys ynadon. Datblygwyd y fframwaith drwy nodi elfennau cyffredin o lysoedd sy'n perfformio'n dda a'i nod yw gwella capasiti a gallu'r system cyfiawnder troseddol i ymateb yn effeithiol i adroddiadau am droseddu cam-drin domestig, tra'n darparu lefel o wasanaeth i ddioddefwyr, sy'n cynyddu eu diogelwch a'u boddhad yn y system cyfiawnder troseddol.

357. Mae'r fframwaith wedi nodi cydrannau cyffredin gan gynnwys:

- Dull amlasiantaethol/cymunedol clir sy'n mynd i'r afael â gweithdrefnau rheoli risg a diogelu. Fforymau amlasiantaethol ar gyfer asiantaethau i'w galluogi i drafod ymdrin ag achosion o gam-drin domestig gan sicrhau bod yr holl wybodaeth yn cael ei darparu mewn modd amserol, diogel ac effeithlon a bod y cymorth cywir yn cael ei roi ar waith i'r dioddefwr. Dylai asiantaethau graffu ar eu data lleol a rhoi camau lliniaru ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw faterion sy'n dod i'r amlwg;
- Cymorth IDVA (Cynghorydd Trais Domestig Annibynnol) – sicrhau bod dioddefwyr yn cael eu hysbysu ar bob cam o'r broses erlyn, gan weithio gydag erlynwyr i gefnogi'r dioddefwr;
- Staff hyfforddedig sy'n cael eu defnyddio'n gyson ar draws yr holl asiantaethau (gan gynnwys barnwyr); a
- Mewn gwasanaethau llys – gwasanaethau tystion rhagweithiol/ymweliadau ymgyswrtu cyn eu treialu/defnydd priodol o fesurau arbennig. Fel rhan o hyn mewn rhai ardaloedd maent wedi ystyried systemau tracio cyflym neu systemau treialu hwylus.

358. Yn dilyn profi'r Fframwaith Arfer Gorau ar Gam-drin Domestig (DA BPF) mewn tri safle prawf, gwellodd pob safle eu perfformiad o ran rheoli achosion o gam-drin domestig, gan symud o fod yn ardaloedd sy'n perfformio'n isel i fod yn unol â pherfformiad cam-drin domestig cyfartalog cenedlaethol neu'n uwch na hynny. Cyflwynwyd y fframwaith ym mis Ionawr 2019.
359. Mae gan bob rhanbarth grwpiau strategol a gweithredol a ddylai yrru'r gwaith o fabwysiadu'r DA BPF ym mhob ardal leol. Maent yn cael eu cefnogi gan grŵp gweithredu cenedlaethol – ac mae eu haelodaeth yn cynnwys cynrychiolwyr o HMCTS, yr Heddlu, Gwasanaeth Erllyn y Goron, Cymorth i Ddiodefwyr a gwasanaethau cymorth cam-drin domestig arbenigol.

System Cyfiawnder Troseddol - Carchardai a Phrawf

360. Mae gan Wasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi (HMPPS) rôl allweddol i'w chwarae o ran mynd i'r afael â cham-drin domestig fel rhan o'i rôl ehangach o ddiogelu'r cyhoedd a lleihau aildroseddu. Mae HMPPS yn gweithio'n agos gydag amrywiaeth o asiantaethau eraill, i reoli'r risgiau y mae cyflawnwyr yn eu hachosi ac i sicrhau bod cynlluniau rheoli risg yn mynd i'r afael â diogelwch a lles diodefwyr, gan gynnwys plant.
361. [Mae Fframwaith Polisi Cam-drin Domestig HMPPS](#) yn nodi ymrwymiad i leihau aildroseddu sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig, y risg o niwed difrifol sy'n gysylltiedig ag ef ac i ddarparu ymyriadau i gefnogi adsefydlu. Mae'n sicrhau bod staff ar bob lefel yn deall yr hyn a ddisgwylir ganddynt ac yn cymryd camau i ddiogelu oedolion a phlant sydd mewn perygl. Mae'n annog staff i ymdrin â'r mater gyda chwilfrydedd proffesiynol ym mhob achos ac mae'n nodi egwyddorion arfer da mewn perthynas â gweithio gyda cham-drin domestig.
362. Mae'r Fframwaith Polisi yn nodi'r trefniadau ar gyfer gweithio gyda phobl y mae eu hymddygiad yn cynnwys cam-drin domestig, yn ogystal â'r rhai sydd ag euogfarnau. Nid yw adnabod cam-drin domestig yn weithgaredd untro sy'n digwydd ar ddechrau'r ddedfryd yn unig. Drwy gydol y ddedfryd, mae angen i'r holl staff ddefnyddio dull ymchwilio, bod yn wylidwrus ac yn chwilfrydig wrth chwilio am wybodaeth o ystod eang o ffynonellau i lywio asesiad parhaus o p'un a yw cam-drin domestig yn ymddangos mewn perthnasoedd presennol neu flaenorol. I asesu risg, mae angen dadansoddi'r holl ffynonellau gwybodaeth sydd ar gael ac mae'n ystyried achosion hysbys blaenorol o gam-drin domestig (e.e. gwybodaeth galw allan yr heddlu) yn ogystal ag euogfarnau. Rhaid i Gynlluniau Rheoli Risg fynd i'r afael â'r holl ffactorau risg a nodwyd a nodi camau gweithredu i ddiogelu unigolion a nodwyd yr aseswyd eu bod mewn perygl o niwed difrifol.
363. Mae HMPPS yn gweithio'n agos gydag amrywiaeth o asiantaethau eraill i reoli'r risgiau y mae cyflawnwyr yn eu hachosi. Mae rhannu gwybodaeth mewn perthynas â risg eisoes yn elfen ddisgwylidig o arfer yr holl staff. Mae'r Fframwaith Polisi yn

manylu ar ddisgwyliadau gwaith amlasiantaethol yng nghyd-destun cam-drin domestig, gan amlygu'r ystod o drefniadau ar gyfer rheoli gwaith amlasiantaethol a thrafod achosion unigol. Bydd angen i staff fod yn gyfarwydd â threfniadau lleol ar gyfer Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd (MAPPA), Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol (MARAC), cynadleddau achos diogelu plant, Rheoli Integredig Troseddwr (IOM) yn ogystal ag ymglyfarwyddo ag asiantaethau cam-drin domestig arbenigol yn y sector gwirfoddol. Dylai ymarferwyr prawf a'u rheolwyr ddisgwyl gweithio gydag amrywiaeth o asiantaethau eraill, rheoli'r risgiau y mae cyflawnwyr yn eu hachosi a sicrhau diogelwch a lles dioddefwyr a phlant. Dylai cynnwys asiantaethau eraill a'r angen i rannu gwybodaeth fod yn rhan o Gynllun Rheoli Risg a bydd angen i staff ystyried pa drefniadau amlasiantaethol sy'n debygol o fod y mecanwaith mwyaf effeithiol ar gyfer pob cynllun.

364. Lle y bo'n briodol, dylid cynnig cyfle i gyflawnwyr ymgysylltu â rhaglen ymddygiad troseddol a dylid cyfeirio'r rhai sy'n gymwys i gael rhaglenni achrededig HMPPS. Bydd y rhai nad ydynt yn addas ar gyfer rhaglen achrededig yn gallu manteisio ar weithgareddau adsefydlu amgen a gynlluniwyd i leihau aildroseddu.
365. Gall cam-drin barhau o'r carchar drwy alwadau ffôn, llythyrau, cyfarfodydd wyneb yn wyneb, neu drwy aelodau o'r teulu. Dylai Rheolwyr Troseddwr Carchardai asesu a yw carcharor yn peri risg barhaus tra yn y ddalfa a pharatoi cynlluniau i reoli a mynd i'r afael â'r risgiau a nodwyd. Gall rhyddhau cyflawnwr o'r carchar hefyd fod yn gyfnod peryglus i ddiodefwyr a dylai Rheolwyr Troseddwr sicrhau bod materion sy'n codi yn y ddalfa yn cael eu bwydo i gynlluniau ar gyfer rhyddhau. Mae sicrhau bod yr holl wybodaeth angenrheidiol wedi'i chasglu i lywio ac asesu addasrwydd y cyfeiriad a chynllunio llety digonol hefyd yn allweddol i sicrhau nad yw cyflawnwyr yn dychwelyd i ddiodefwyr ar unwaith, gan gynnwys plant neu oedolion eraill sy'n agored i niwed.
366. Mae diogelwch diodefwyr yng nghyd-destun cam-drin domestig yn cynnwys diodefwyr yn y gorffennol ac oedolion a nodwyd sydd mewn perygl o ddod yn ddiodefwyr yn y dyfodol. O ystyried pa mor gyffredin yw cam-drin domestig, mae HMPPS yn cydnabod y bydd rhai o'r bobl y maent yn eu goruchwyllo eu hunain yn diodef cam-drin domestig. Fel rhan o gynllunio dedfrydau a rheoli risg, bydd staff yn cydweithio ag asiantaethau lleol, gwasanaethau cam-drin domestig a gwasanaethau arbenigol i sicrhau'r ffordd fwyaf effeithiol o sicrhau diogelwch y rhai y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt.
367. Mae gan ddiodefwyr cyflawnwyr sydd wedi'u cael yn euog o drosedd rywiol neu dreisgar benodedig ac a ddedfrydwyd i 12 mis neu fwy yn y ddalfa hawl statudol i gymryd rhan yng Nghynllun Cyswllt Dioddefwyr HMPPS. Os yw diodefwyr wedi dewis y Cynllun Cyswllt â Dioddefwyr, nodir disgwyliadau'r Swyddog Cyswllt Dioddefwyr a'r rheolwyr achos yn y Fframwaith Polisi; mae rôl y Swyddog Cyswllt Dioddefwyr yn cynnwys rhoi gwybod i'r diodefwr am ddatblygiadau allweddol yn nedfryd y troseddwr megis os yw'r troseddwr i fod i gael ei ryddhau o'r carchar neu,

ar gyfer carcharorion amhenodol, diweddariadau ar wrandawiadau'r Bwrdd Parôl. Dylai'r ymarferydd prawf gynnwys y trefniadau ar gyfer hysbysu'r dioddefwr bod troseddwr yn cael ei ryddhau o'r ddalfa fel rhan o elfen diogelwch dioddefwyr ei gynllun rheoli risg gan gynnwys mewn amgylchiadau lle mae troseddwr yn peri risg uchel o niwed i ddioddefwr nad yw'n perthyn i'r cynllun.

System Cyfiawnder Troseddol – Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol

368. Gwyddom fod ymateb effeithiol gan y system cyfiawnder troseddol yn hanfodol i gefnogi dioddefwyr cam-drin domestig a sicrhau bod cyflawnwyr yn cael eu dwyn i gyfiawnder.
369. Mae byrddau cyfiawnder troseddol lleol yn gyfrifol am gydgyssylltu asiantaethau cyfiawnder troseddol lleol er mwyn cyflawni nodau ac amcanion cyffredin gan gynnwys lleihau troseddu, dod â mwy o droseddwr i gyfiawnder a chynyddu hyder y cyhoedd. Gallai uwch swyddogion ddefnyddio Gorchmynion Cyfiawnder Deddfwriaethol i fonitro ymatebion cyfiawnder troseddol i gam-drin domestig o fewn asiantaethau sy'n eistedd ar y byrddau.

Cyflogwyr

370. Mae gan gyflogwyr rôl bwysig i'w chwarae o ran helpu dioddefwyr cam-drin domestig i aros mewn gwaith, yn y gweithle ei hun, ac i helpu dioddefwyr i gael gafael ar y cymorth sydd ei angen arnynt drwy gyfeirio at wasanaethau arbenigol. Gall cyflogwyr hefyd chwarae rhan yn y gwaith o godi ymwybyddiaeth am gam-drin domestig. Mae cyflogwyr yn parhau i fod â rôl ganolog wrth i ffyrdd newydd o weithio mewn ymateb i bandemig COVID-19, gan gynnwys gweithio gartref a gweithio hybrid, gael eu sefydlu. I'r rhai sy'n cael eu cam-drin, mae'r gweithle yn aml yn cynnig lle diogel a seibiant i ffwrdd o'u camdriniwr. Yn aml, cydweithwyr a rheolwyr yw'r unig bobl eraill y tu allan i'r cartref y mae dioddefwyr yn siarad â nhw bob dydd ac felly maent mewn sefyllfa unigryw i helpu i adnabod arwyddion o gamdriniaeth.
371. Mae llawer o gyflogwyr yn debygol o gael rhai cyflogeion y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt, naill ai fel dioddefwyr, gofalgwyr, tystion i gamdriniaeth, neu fel tramgwyddwyr. Gellir dod o hyd i'r unigolion hyn mewn unrhyw swydd o fewn sefydliad.
372. Gall cam-drin domestig effeithio ar allu dioddefwyr i gael mynediad at waith a rhagolygon gyrfa. Yn ogystal, mae gan gam-drin domestig gostau sylweddol i fusnesau, gydag amcangyfrif o £14 biliwn yn deillio o allbwn a gollwyd oherwydd amser i ffwrdd o'r gwaith a llai o gynhyrchiant oherwydd cam-drin domestig.
373. Mae gan gyflogwyr ddyletswydd gofal i'w gweithwyr. Yn gyfreithiol, mae hyn yn golygu bod angen iddynt gadw at gyfraith iechyd a diogelwch a chyflogaeth berthnasol, yn ogystal â dyletswydd gofal y gyfraith gyffredin. Dylai cyflogwyr hefyd gymryd camau ymarferol a rhesymol i sicrhau bod iechyd meddwl a chorfforol eu gweithwyr yn

flaenoriaeth, ac felly dylai cyflogwyr ystyried effaith cam-drin domestig ar eu gweithwyr fel rhan o'u dyletswydd gofal.

374. Fel arfer gorau, dylai cyflogwyr ddatblygu polisïau i nodi eu dull o ymdrin â cham-drin domestig o fewn eu gweithlu gan gynnwys, er enghraifft, cyfeirio at sefydliadau arbenigol, rolau a chyfrifoldebau o fewn y sefydliad, unrhyw addysg a hyfforddiant sydd ar gael, y cymorth ymarferol y gallant ei gynnig i ddiodefwyr yn eu gweithlu a'u hymagwedd at gyflawnwyr yn y gweithle. Gall y cynnig cymorth hwn gynnwys mynediad i absenoldeb â thâl a all fod o gymorth i ddiodefwyr mewn sefyllfaoedd penodol. Dylai cyflogwyr ymgynghori â staff, undebau llafur, cynrychiolwyr cyflogeion neu elusennau cam-drin domestig i ddatblygu, gweithredu a chynnal polisi cam-drin domestig.
375. Yn 2020, ymgwymerodd yr Adran Busnes, Ynni a Strategaeth Ddiwydiannol ag [adolygiad](#) i archwilio sut y gellir cefnogi diodefwyr cam-drin domestig yn y gweithle a sut i roi'r hyder a'r wybodaeth i gyflogwyr i gefnogi diodefwyr yn well. Mae'r adroddiad yn nodi'r angen i fynd i'r afael â cham-drin domestig fel mater yn y gweithle a'r rôl gadarnhaol y gall cyflogwyr ei chwarae wrth gefnogi diodefwyr. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am yr adroddiad [yma](#).
376. Mae amrywiaeth o ganllawiau ymarferol cyfredol y gall cyflogwyr eu defnyddio. Dylai cyflogwyr nodi'r [Menter Cyflogwyr ar gyfer Cam-drin Domestig \(EIDA\)](#), sef rhwydwaith busnes sy'n grymuso cyflogwyr i gymryd camau yn erbyn cam-drin domestig, i'w staff, a'u sectorau. Mae'r EIDA yn dwyn ynghyd profiad, arbenigedd ac arfer gorau eu haelodau a'u partneriaid i fynd i'r afael â cham-drin a chodi ymwybyddiaeth. Mae aelodaeth yn rhad ac am ddim i unrhyw gyflogwr sydd am weithredu. Mae'r rhwydwaith yn darparu canllawiau ymarferol, offer a deunyddiau cyfredol, yn ogystal â chyfeirio at wasanaethau cymorth. Er enghraifft, un canllaw cyfeirio yw eu llawlyfr newydd, gyda llu o gamau ymarferol i gyflogwyr eu cymryd i sefydlu a chynnal polisi cam-drin domestig a chefnogi gweithwyr sy'n gwneud datgeliad. Mae'r canllawiau wedi'u casglu gyda chymorth partneriaid EIDA, sylfaenwyr ac aelodau Beacon ac mae ar gael i'w lawrlwytho ar gyfer aelodau'r rhwydwaith. Mae ganddynt hefyd becyn cymorth cyflogwyr am ddim i'w lawrlwytho sydd wedi'i ddiweddar'u ddiweddar i adlewyrchu gweithio ar ôl covid. Mae'r EIDA hefyd yn gweithio gyda'r llywodraeth, elusennau a ffurfwyr barn i atal cam-drin domestig ac i gael cymorth i ddiodefwyr.
377. Dylai cyflogwyr hefyd nodi Cyfamod Cam-drin Domestig Cyflogwyr (EDAC), ymrwymiad gan fusnesau i gefnogi menywod y mae cam-drin yn effeithio arnynt i ddod i mewn i'r gweithle neu ailymuno ynddo. Gwahoddir cyflogwyr i lofnodi'r Cyfamod a nodi sgiliau a chyfleoedd yn y gweithle i fenywod sy'n chwilio am gyfleoedd cyflogaeth cynaliadwy. Prif nodau'r fenter yw harneisio newid cymdeithasol gwirioneddol ac ystyrion, creu cyfleoedd cynhwysol a chadarnhaol, datblygu atebion hirdymor, cynaliadwy i ddiodefwyr camdriniaeth er mwyn meithrin eu hyder, eu gwydnwch, eu sgiliau a'u mynediad i'r gweithle. Mae'r EDAC wedi'i gyflwyno ledled Lloegr o fis Mehefin 2021 ac mae'n gydweithrediad rhwng Prosiect Sharan a'r Adran Gwaith a

Phensiynau, yn ogystal â'r Swyddfa Gartref a'r Adran Busnes, Ynni a Strategaeth Ddiwydiannol.

378. Dylai cyflogwyr hefyd gyfeirio at y [Pecyn Cymorth Cyflogwyr Cam-drin Domestig PHE BITC](#). Mae'r pecyn cymorth hwn yn helpu cyflogwyr o bob maint a sector ymrwymo i ymateb i'r risg o gam-drin domestig ac adeiladu dull sy'n sicrhau bod pob cyflogai yn teimlo ei fod yn cael ei gefnogi a'i rymuso gan ei weithle i ddelio â cham-drin domestig. Mae'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol a'r Sefydliad Siartredig dros Ddatblygu Personél hefyd wedi cyhoeddi [canllaw](#) i gyflogwyr ar reoli a chefnogi gweithwyr sy'n profi cam-drin domestig, sy'n amlinellu sut olwg allai fod ar fframwaith cymorth. Mae UNISON hefyd wedi cynhyrchu [cytundeb gweithle enghreifftiol](#) ar drais a cham-drin domestig.
379. Gall cyflogwyr gael mynediad i [Ymateb i Gam-drin, Llinell Gyngor ac offeryn digidol y Cyflogwr gan Hestia](#), sydd ar gael i unrhyw fusnes neu sefydliad yn y Deyrnas Unedig a hoffai gael arweiniad a gwybodaeth am ddim ynghylch sut i gefnogi cyflogeion sy'n dioddef cam-drin domestig yn y gweithle. Mae'r Llinell Gyngor yn rhad ac am ddim i gysylltu â hi ac mae'n cael ei rhedeg gan arbenigwyr cam-drin domestig sydd â chymwysterau llawn ac sy'n gallu asesu risg y sefyllfa a chynghori'n briodol. Gallwch gysylltu â'r Llinell Gyngor ar 0203 8793695 neu e-bostio Adviceline.EB@hestia.org rhwng 9am a 5pm o ddydd Llun i ddydd Gwener. Mae mwy o wybodaeth ar gael [yma](#) ac fe'i rhestrir ymhellach i lawr yn y canllawiau yn Atodiad A dan 'Cymorth sydd ar gael i Ddioddefwyr'.

Gwasanaethau ariannol

380. Mae rheoli cyllid a mynediad iddo yn rhan arwyddocaol o gam-drin domestig. Mae [Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol VAWG](#) yn argymhell bod comisiynwyr lleol yn archwilio'r hyn y mae banciau lleol yn ei wneud i nodi a chefnogi dioddefwyr rheolaeth dan orfodaeth, gan gynnwys a allant ddarparu pwynt datgelu diogel i ddioddefwr.
381. Yn 2015, cyhoeddodd yr Awdurdod Ymddygiad Ariannol (FCA), sy'n rheoleiddio'r diwydiant gwasanaethau ariannol yn y DU ac sy'n helpu i ddiogelu defnyddwyr, ymchwil a gyhoeddwyd¹⁵⁷ i herio cwmnïau i gefnogi cwsmeriaid sy'n agored i niwed yn well. Mae'r FCA wedi gweithio gyda rhanddeiliaid i sicrhau bod defnyddwyr sy'n agored i niwed yn cael eu trin yn deg yn gyson ar draws sectorau gwasanaethau ariannol. Yn 2019 fe wnaethant gyhoeddi [ymgyngoriad](#) ar ganllawiau arfaethedig i gwmnïau ar drin cwsmeriaid sy'n agored i niwed yn deg. Mae'r canllawiau arfaethedig hyn yn nodi digwyddiadau bywyd, a fyddai'n cynnwys chwalu perthynas a cham-drin domestig, fel pethau a all beri i ddefnyddwyr ddod yn agored i niwed ariannol a chael anghenion ychwanegol penodol.

¹⁵⁷ FCA [Papur achlysurol Rhif 8: Bregusder Defnyddwyr](#), 2015.

382. Ym mis Hydref 2018 cydnabu UK Finance and the Building Societies Association y rôl sydd gan wasanaethau ariannol i'w chwarae wrth ymateb i gam-drin domestig drwy gyflwyno [Cod Ymarfer Cam-drin Ariannol](#). Mae'r Cod Ymarfer gwirfoddol yn nodi sut y dylai banciau a chymdeithasau adeiladu sy'n cymryd rhan gefnogi cwsmeriaid sy'n dioddef cam-drin domestig ac ariannol neu economaidd. Nod y Cod yw dod â mwy o ymwybyddiaeth a gwell dealltwriaeth o sut olwg sydd ar gam-drin ariannol/economaidd i gwmnïau, cydweithwyr, dioddefwyr, dioddefwyr posibl a'u teuluoedd, a sicrhau mwy o gysondeb yn y cymorth sydd ar gael i'r rhai sydd ei angen.
383. Ers lansio'r Cod, mae dros 20 o sefydliadau ariannol wedi ymrwymo i'r egwyddorion a nodir yn y Cod a'u rhoi ar waith, gan wella'r ffordd y maent yn cefnogi cwsmeriaid i ddeall ac adennill rheolaeth dros eu harian – sy'n aml yn gam cyntaf pwysig tuag at adennill eu hannibyniaeth.

Cysylltiadau â'r sector gwirfoddol

384. Mae'r sector gwirfoddol yn chwarae rhan allweddol wrth ddarparu cymorth arbenigol i ddiodefwyr, eu teuluoedd a'u cyflawnwyr. Mae gan lawer o ardaloedd wasanaethau cymorth gwirfoddol sy'n darparu cymorth yn y gymuned, megis llety lloches, rhaglenni adfer i ddiodefwyr, gan gynnwys plant, a rhaglenni newid ymddygiad ar gyfer cyflawnwyr.
385. Mae'r Llywodraeth yn ariannu Llinell Gymorth Cam-drin Domestig Genedlaethol Rhadffôn ar gyfer Lloegr (0808 2000 247), sy'n cael ei redeg gan Refuge. Mae'r Llinell Gymorth yn cynnig gwybodaeth gyfrinachol, anfeirniadol a chymorth arbenigol i gadw diodefwyr yn ddiogel a rhoi gwybodaeth iddynt er mwyn gwneud dewisiadau gwybodus. Y llinell gymorth Byw Heb Ofn yw'r llinell gymorth genedlaethol yng Nghymru. Mae'r Llywodraeth hefyd yn ariannu'r unig linell gymorth cam-drin domestig LHDT arbenigol, sy'n cael ei rhedeg gan Galop, elusen gwrth-drais LHDT. Mae cefnogaeth llinell gymorth hefyd i gyflawnwyr drwy'r Llinell Ffôn Respect (0808 8024 040). Mae'r llinellau cymorth hyn a rhestr o gymorth cam-drin domestig arbenigol eraill i'w gweld yn Atodiad A.
386. Ymarferwyr hyfforddedig arbenigol yw Cynghorwyr Trais Domestig Annibynnol ("IDVAs") sy'n gweithredu fel pwynt cyswllt diodefwyr i gefnogi diodefwyr sydd mewn perygl mawr o niwed gan gyflawnwyr. Mae IDVAs yn gweithio gyda'u cleientiaid o bwynt argyfwng i asesu lefelau risg, trafod opsiynau a chreu cynlluniau diogelwch. Mae hyn yn cynnwys camau gweithredu o Gynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol ("MARACs") yn ogystal â sancsiynau ac atebion sydd ar gael drwy'r llysoedd troseddol a sifil, opsiynau tai a gwasanaethau sydd ar gael drwy sefydliadau eraill.¹⁵⁸
387. Er mwyn i waith amlasiantaethol fod yn effeithiol, mae'n hanfodol bod y wladwriaeth yn gweithio'n agos gyda'r sector gwirfoddol i sicrhau cyfuniad llawn a phriodol o arbenigedd i ddarparu cymorth cyfannol. Er enghraifft, mae gweithwyr cymorth cam-drin domestig arbenigol wedi'u hyfforddi'n dda i gefnogi teuluoedd y mae cam-drin

¹⁵⁸ SafeLives [Diffiniad Cenedlaethol ar gyfer gwaith IDVA](#), 2014

domestig yn effeithio arnynt a chyfrannu'n sylweddol at drafodaethau ac asesiadau risg sy'n gysylltiedig â Chanolfannau Diogelu Amlasiantaethol ("MASHs") neu gynlluniau Plant mewn Angen ac Amddiffyn Plant, gan gynnwys mynychu Cynadleddau Cychwynol Amddiffyn Plant.

DRAFT

Pennod 5 – Gweithio Gyda'n Gilydd i Fynd i'r Afael â Cham-drin Domestig

388. Mae'r ymateb i gam-drin domestig yn un cymhleth sy'n rhychwantu nifer o asiantaethau statudol ac anstatudol, gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i awdurdodau lleol, asiantaethau cymunedol, gwasanaethau plant, tai, iechyd (gan gynnwys iechyd meddwl), gwasanaethau cyffuriau ac alcohol, asiantaethau cam-drin domestig arbenigol, yr heddlu a'r system cyfiawnder troseddol. Mae gan ysgolion a chyrrff addysg eraill rôl ganolog hefyd. Er mwyn cefnogi dioddefwyr, gan gynnwys plant, ac ymateb i gyflawnwyr, mae gan bob asiantaeth gyfrifoldeb i gydweithio'n effeithiol.
389. Er mwyn darparu cymorth ac amddiffyniad effeithiol i ddioddefwyr cam-drin domestig, mae'n hanfodol bod asiantaethau'n gweithio gyda'i gilydd. Mae hyn yn cynnwys drwy gynllunio strategol, cyd-gomisiynu a chreu gwasanaethau cydgysylltiedig. Mae gweithio gyda'n gilydd yn hanfodol ar gyfer nodi ac ymateb yn gynnar i gam-drin domestig er mwyn lleihau'r risg o ddwysáu. Mae'n hanfodol diogelu dioddefwyr yn briodol, gan gynnwys plant, waeth beth fo lefel y risg.
390. Mae ymateb amlasiantaethol effeithiol yn golygu bod pob asiantaeth rheng flaen yn ystyried cam-drin domestig ac wedi'u hyfforddi i ddeall deinameg ac arwyddion cam-drin domestig. Mae sefydliadau cam-drin domestig arbenigol yn cynnig amrywiaeth o hyfforddiant i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio mewn cyd-destunau diogelu amlasiantaethol. Dylai'r hyfforddiant hwn ystyried y mathau croestoriadol o ormes a cham-drin y mae rhai dioddefwyr yn eu hwynebu a'r ffyrdd y gall hyn eu hatal rhag cael gafael ar gymorth a gwasanaethau, ac ailadrodd yr angen i wasanaethau arbenigol gan ac ar gyfer gwasanaethau fod yn rhan o'r holl arferion gwaith amlasiantaethol.
391. Rhaid i asiantaethau weithio gyda'i gilydd a rhannu gwybodaeth i sicrhau eu bod yn gallu defnyddio'r holl wybodaeth sydd ar gael ym mhob asiantaeth i greu darlun llawn o'r dioddefwyr, gan gynnwys plant, a chyflawnwyr. Mae hyn yn cynnwys edrych yn gyfannol ar achos ac amgylchiadau unigolyn er mwyn nodi cymorth amlasiantaethol priodol.
392. Dylai gwaith amlasiantaethol i ymateb i gam-drin domestig gynnwys yr holl asiantaethau rheng flaen perthnasol; dylai hyn gynnwys gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol sydd ag arbenigedd mewn cefnogi dioddefwyr, a lle maent yn bodoli, gwasanaethau arbenigol gan ac ar gyfer. Mae gan bob asiantaeth ddyletswydd i asesu a oes angen ymateb diogelu cyn cyfeirio digwyddiad at bartneriaeth amlasiantaethol. Gall cydleoili gwasanaethau neu ddarparwyr cam-drin domestig arbenigol hefyd fod yn ffordd effeithiol o weithio amlasiantaethol. Er enghraifft, mae gan rai ardaloedd lleol IDVAs wedi'u lleoli mewn gorsafoedd heddlu ac ysbytai. Gall cyd-

leoli fod yn arbennig o effeithiol o ran cefnogi pobl ifanc sydd wedi profi cam-drin domestig, lle gall fod stigma ynghylch cael gafael ar wasanaethau.

393. Mae Sefyll Gyda'n Gilydd wedi cynhyrchu [Wrth Chwilio am Ragoriaeth](#), canllaw ar gyfer hwyluso partneriaethau Ymateb Cymunedol Cydgysylltiedig sy'n ailadrodd pwysigrwydd gwaith cydgysylltu ymhlith darpariaeth rheng flaen.

394. Dylai gwaith amlasiantaethol gael ei ymgorffori o'r dechrau a dylai gynnig amrywiaeth o ymyrraeth a chymorth, o ymyrraeth gynnar i gefnogi achosion risg uchel drwy drefniadau diogelu ffurfiol. Gall yr ymatebion hyn gynnwys ond nid ydynt wedi'u cyfyngu i:

- Gyngor ac arweiniad;
- Eiriolaeth;
- Atgyfeiriadau ymlaen neu gyfeirio at asiantaethau neu wasanaethau eraill;
- Cymorth tai;
- Cwnsela 1-1 neu grŵp;
- Gofal seibiant;
- Cynlluniau amddiffyn plant;
- Cynlluniau diogelwch a chymorth;
- Cymorth drwy broses cyfiawnder troseddol, neu achos llys sifil;
- Cymorth cyffuriau ac alcohol; a
- Rhaglenni newid ymddygiad cyflawnwyr.

395. Mae cyfrifoldeb a rennir rhwng sefydliadau ac asiantaethau i ddiogelu a hyrwyddo lles pob plentyn mewn ardal leol. Mae gan lawer o sefydliadau ac asiantaethau lleol ddyletswydd o dan adran 11 o Ddeddf Plant 2004 i sicrhau eu bod yn ystyried yr angen i ddiogelu a hyrwyddo lles plant wrth gyflawni eu swyddogaethau. Mae'r cyfrifoldeb am y gwaith cydgysylltiedig lleol hwn yn disgyn ar y tri phartner diogelu (awdurdod lleol, iechyd a'r heddlu) sydd â dyletswydd gyfartal a rennir i wneud trefniadau i gydweithio i ddiogelu a hyrwyddo lles pob plentyn mewn ardal leol. Dylai'r tri phartner diogelu gytuno ar ffyrdd o gydlynu eu gwasanaethau diogelu; gweithredu fel grŵp arweinyddiaeth strategol i gefnogi ac ymgysylltu ag eraill; a gweithredu dysgu lleol a cenedlaethol gan gynnwys o ddigwyddiadau diogelu plant difrifol.

396. Mae canolfan ddiogelu amlasiantaethol (MASH) yn un ffordd o gydlynu gweithgarwch o ran diogelu atgyfeiriadau, asesu ac ymateb cydgysylltiedig. Gall ardaloedd lleol eraill alw partneriaethau diogelu amlasiantaethol yn rhywbeth gwahanol. Mae'r rhain dod â gweithwyr proffesiynol arbenigol ynghyd o amrywiaeth o wasanaethau sydd â chysylltiad â phlant, pobl ifanc, oedolion a theuluoedd, gan wneud y defnydd gorau posibl o'u gwybodaeth a'u gwybodaeth gyfunol i ddiogelu plant sydd mewn perygl o niwed neu esgeulustod. Mae gan lawer o ardaloedd lleol MASH neu fforwm arall, gyda'r nod o ddarparu model 'un drws blaen', lle mae gweithwyr proffesiynol yn casglu gwybodaeth ac yn gwneud penderfyniadau ynghylch pa lwybrau

i'w dilyn ar gyfer gwahanol gysylltiadau ac atgyfeiriadau.¹⁵⁹ Gall hyn arwain at asesiad gan ofal cymdeithasol plant, cymorth cynnar neu ymateb gan wasanaethau cyffredinol. Lle nad oes gan ardaloedd lleol drefniadau MASH ar waith, dylai trefniadau diogelu amlasiantaethol amgen fod ar waith sy'n cyflawni'r egwyddorion cyffredinol a nodir isod. Mae SafeLives wedi cyhoeddi "[Gweld y Darlun Cyfan: Gwerthusiad o SafeLives' Un Drws Blaen](#)" sy'n nodi sut y dylai model effeithiol edrych.

397. Dylai sefydliadau ac asiantaethau lleol fod â ffyrdd effeithiol o nodi problemau sy'n dod i'r amlwg ac anghenion posibl plant a theuluoedd unigol nas diwallwyd. Dylai awdurdodau lleol weithio gyda sefydliadau ac asiantaethau i ddatblygu gwasanaethau cymorth cynnar cydgysylltiedig yn seiliedig ar ddealltwriaeth glir o anghenion lleol. Mae hyn yn ei gwneud yn ofynnol i bob ymarferydd, gan gynnwys y rhai mewn gwasanaethau cyffredinol a'r rhai sy'n darparu gwasanaethau i oedolion â phlant, ddeall eu rôl o ran nodi problemau sy'n dod i'r amlwg a rhannu gwybodaeth ag ymarferwyr eraill i gefnogi nodi ac asesu'n gynnar.

398. Gwaith amlasiantaethol effeithiol (er enghraifft MASH):

- Angen gweld ac ymateb i'r darlun cyfan;
- Dylent ystyried anghenion dioddefwyr;
- Dylai fod â ffocws strategol clir;
- Ei gwneud yn ofynnol i bartneriaid gweithredol gymryd rhan mewn cydweithio ystyrlon;
- Angen sgiliau arbenigol;
- Ei gwneud yn ofynnol rhannu gwybodaeth yn ddiogel ac yn effeithiol;
- Mynd i'r afael ag ymddygiad y cyflawnwr; a
- Gwerthfawrogi a chyflogi staff sydd â'r gwerthoedd cywir.

399. Trafodir yr egwyddorion arfer gorau hyn o weithio amlasiantaethol effeithiol yn fanylach isod a dylid eu hystyried wrth ddatblygu ymateb i bawb sy'n dioddef cam-drin domestig, gan gynnwys plant.

Gweld ac ymateb i'r darlun cyfan

400. Mae'n hanfodol bod gwasanaethau'n gweithio gyda'i gilydd i nodi ac ymateb i'r darlun cyfan. Dylai'r egwyddor hon lunio'r ymateb amlasiantaethol i ddioddefwyr, gan gynnwys plant. Dylai asiantaethau:

¹⁵⁹ SafeLives [Gweld y Darlun Cyfan: Gwerthusiad o Un Drws Blaen SafeLives](#).

- **Ddatblygu dull cydweithredol sy'n seiliedig ar gydlynu sgiliau, profiad a safbwyntiau pobl o bob asiantaeth.** Dylai unrhyw broses asesu gydnabod a chaniatáu ar gyfer amrywiadau yn anghenion a diogelwch y dioddefwr a dylai gael ei llywio gan yr asesiad a ddarperir gan y gwasanaeth cam-drin domestig arbenigol.
- **Bod yn ymwybodol o'r croestoriad o niwed arall, gan ystyried swyddogaethau diogelu eraill wrth ystyried anghenion dioddefwyr, ochr yn ochr â llwybrau ymyrryd i gyflawnwyr.** Mae llawer o niwed a phrofiadau andwyol yn cyd-fynd â'i gilydd naill ai i yrru ymddygiad camdriniol, neu i waethygu gwendidau yn y rhai sydd wedi cael eu cam-drin. Er enghraifft, os amheuir bod risg o radicaleiddio, gall y rhaglen Prevent fod yn berthnasol. Atal a diogelu unigolion sy'n agored i radicaleiddio mewn ffordd debyg i brosesau diogelu sydd wedi'u cynllunio i amddiffyn pobl rhag gangiau, camddefnyddio cyffuriau, a cham-drin corfforol a rhywiol. Mae'n delio â phob math o eithafiaeth ac yn ceisio amddiffyn y rhai sy'n cael eu targedu gan recriwtwyr terfysgol.¹⁶⁰ Lle y gallai fod risg tybiedig o radicaleiddio wrth asesu achos dioddefwr, rhaid i'w brofiad a'i ddiogelwch fod yn flaenoriaeth bob amser. Dylid ymdrin ag atgyfeiriad Prevent mewn modd sensitif a dylid ceisio cyngor gan Gydgysylltydd Prevent Awdurdod Lleol, neu Gydgysylltydd Plismona Prevent bob amser.
- **Defnyddio proses asesu sy'n seiliedig ar dystiolaeth** i sicrhau bod dealltwriaeth gyffredin o'r risg a chynllun a rennir i fynd i'r afael â risg. Dylai'r asesiad gynnwys nodi'r risg i/gan bob aelod o'r teulu ac anghenion pob aelod o'r teulu. Prif nod yr asesiad hwn ddylai fod mwy o ddiogelwch a lles pob aelod o'r teulu nad yw'n cam-drin, gyda'r ymateb wedi'i deilwra i'w sefyllfa benodol a'r safbwyntiau y maent wedi'u mynegi. Dylai fod gan y broses asesu hon dystiolaeth dda, wedi ei phrofi gyda defnyddwyr gwasanaeth, a dylai fod yn destun hyfforddiant rheolaidd o ansawdd uchel ar sut y dylid (ac na ddylid) ei defnyddio. Dylai gyfeirio at ddulliau asesu sy'n bodoli eisoes megis yr asesiad risg Cam-drin Domestig, Stelcio, Aflonyddu a Thrais er Anrhydedd (DASH) a gwaith Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE).
- **Datblygu prosesau a llwybrau sy'n sicrhau, unwaith y nodir anghenion a risgiau, bod aelodau'r teulu'n cael y cymorth mwyaf priodol cyn gynted â phosibl.**

¹⁶⁰ [Gwefan ACT](#) yn esbonio arwyddion i gadw llygad amdanynt.

Astudiaeth Achos

Mae Gwasanaeth Allgymorth Trais Domestig a Rhywiol Hounslow yn wasanaeth VaWG Bwrdeistref Hounslow yn Llundain i bawb sy'n dioddef trais ar sail y rhywiau. Gall dioddefwyr sy'n byw yn Hounslow gael mynediad i'r gwasanaeth eu hunain neu gall asiantaethau partner gyfeirio. Mae enghreifftiau o'r ffordd y mae Hounslow yn rhoi cymorth i ddioddefwyr cam-drin domestig yn cynnwys:

Mae Gofal Cymdeithasol IDVA i Oedolion (Cynghorydd Annibynnol ar Drais domestig) – yn cefnogi oedolion sy'n agored i niwed, gan gynnwys y rhai ag anabledau, yr henoed a'r rhai ag anghenion cymhleth.

IDVA lechyd – cydleoli gyda'r Grŵp Comisiynu Clinigol ac mae'n cefnogi goroeswyr a nodwyd ac a atgyfeiriwyd gan feddygon teulu, Mamolaeth a'r ysbyty lleol. Mae'r llwybr atgyfeirio drwy System 1 y GIG yn sicrhau atgyfeiriadau buan gan staff meddygol prysur.

Heddlu Metropolitaidd – Mae'r IDVA wedi'i gydleoli â'r Uned Ddiogelu i ymateb yn gyflym i adroddiadau am achosion risg uchel o gam-drin domestig gan ddarparu cynlluniau ymyrraeth a diogelwch cynharach.

Rhaglen Rhyddid – rhaglen 12 wythnos a gynlluniwyd i rymuso menywod sy'n goroesi cam-drin domestig.

Siop Un Stop Hounslow – Lleoliad dynodedig sy'n cynnig galw heibio wythnosol am ddim sy'n darparu gwybodaeth a chynghor gan amrywiaeth o bartneriaid i oroeswyr VAWG. Mae partneriaethau gyda gwasanaethau tai, cynghorwyr budd-daliadau lles, cyfreithwyr Cyfraith Teulu, Cyfreithwyr Mewnffudo, gweithwyr cymorth plant, gweithwyr cymorth lleiafrifoedd ethnig ac IDVAs yn cydweithio i gefnogi teuluoedd yn Hounslow.

Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol Dyddiol (MARAC) – O ystyried y nifer cynyddol o achosion sy'n cael eu cyflwyno yn y MARAC misol, cytunwyd efallai na fydd achosion a glywir ar ddiwedd y dydd yn cael yr un mewnbwn gan asiantaethau ag achosion ar ddechrau'r dydd. Datblygwyd y MARAC dyddiol i fynd i'r afael â hyn. Derbynnir atgyfeiriadau ac fe'u trafodir yn aml o fewn 48 awr. Mae'r ymateb prydlon hwn yn darparu cynlluniau gweithredu diogelu a chefnogi cyflymach i'w datblygu. Mae'r Heddlu, Canolfan Ddiogelu Amlasiantaethol (MASH), Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Gwasanaeth IDVA, y Gwasanaeth Lles Addysg a'r Gwasanaeth lechyd yn cydweithio bob bore i drafod uchafswm o 4 achos. Os yw'r risgiau neu fanylion y teulu yn gymhleth a bod angen trafodaeth panel MARAC mwy, cyfeirir yr achos at y MARAC misol canlynol. Ers i'r MARAC dyddiol ddechrau, mae llwyth achosion misol MARAC wedi'i leihau'n fawr gan ei wneud yn gyfarfod mwy effeithiol a pherthnasol i asiantaethau partner.

Prosiect Plant yr effeithir arnynt gan gam-drin domestig – yn darparu ymateb cymorth cynnar cydgysylltiedig sy'n sicrhau gwell canlyniadau i blant a theuluoedd y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt. Mae'r prosiect yn cefnogi Ymgyrch Encompass sy'n hysbysu ysgolion o fewn 24 awr ar ôl i'r heddlu ymateb i ddigwyddiad lle mae disgybl yn byw yn y cyfeiriad. Mae Gweithwyr Cam-drin Domestig Rhieni a Phlant Arbenigol (PCDAWs), sydd wedi'u cydleoli mewn ysgolion, yn derbyn pob hysbysiad ac yn gweithio gyda'r ysgolion i ddarparu cymorth therapiwtig cyfannol i blant a rhieni nad ydynt yn cam-drin. Maent hefyd yn gweithio gyda rhieni nad ydynt yn cam-drin i'w grymuso i wneud dewisiadau gwybodus a'u cefnogi i helpu i fynd i'r afael ag anghenion eu plentyn. Mae'r PCDAWs yn cysylltu'n rheolaidd â'r Arweinwyr Diogelu Dynodedig yn yr ysgolion, gan wella'r cymorth y gall ysgolion ei gynnig i blant y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt. Mae'r ymarferwyr hyn hefyd yn gwella rhannu gwybodaeth i ysgolion, gofal cymdeithasol a gwasanaethau arbenigol eraill drwy'r Arweinydd Cymorth Cynnar Cam-drin Domestig (DAEHL) sydd wedi'i gydleoli yn y MASH. Mae'r DAEHL yn brysbennu'r holl gysylltiadau cam-drin domestig sy'n dod i mewn i'r MASH, gan weithio mewn partneriaeth ag aelodau MASH y fwrdeistref fel yr Heddlu, Iechyd, Addysg a Gofal Cymdeithasol Plant i nodi'r anghenion a'r risgiau i'r teulu – gan lywio penderfyniadau ac arferion gofal cymdeithasol yn well. Mae canlyniadau'r asesiadau hyn wedi cynnwys atgyfeiriadau i'r prosiect, MARAC, y rhaglen cyflawnwyr lleol a gwasanaethau therapiwtig plant.

Cynllunio o amgylch anghenion dioddefwyr

401. Mae angen i lais ac anghenion dioddefwyr, gan gynnwys plant, gael eu hymgorffori mewn ymateb amlasiantaethol. Mae gwasanaethau sydd wedi'u cynllunio ar gyfer anghenion dioddefwyr ac sydd wedi'u gwreiddio ym mhrofiad dioddefwyr yn golygu bod dioddefwyr yn fwy tebygol o barhau i gymryd rhan yn y broses.¹⁶¹ Dylai asiantaethau:

- **Ystyried anghenion pob cymuned leol** gan ddefnyddio data demograffig lleol i ddeall cyfansoddiad yr ardal a gwneud darpariaeth briodol i'r rhai sy'n wynebu rhwystrau ychwanegol i geisio ac ymgysylltu â'r cymorth sydd ar gael megis iaith, symudedd, anabledd corfforol, anawsterau dysgu neu agweddau cymdeithasol. Gallai hyn gynnwys, er enghraifft, meithrin cydberthnasau cynaliadwy ac ymddiriedus ar draws cynghreiriaid ffydd a diwylliannol yn y gymuned er mwyn sicrhau bod anghenion dioddefwyr ymylol yn cael eu cynrychioli – gweler [Y prosiect Diogelwch ar draws Cymunedau Ffydd ac Ethnig \(SAFE\)](#) gan elusen cam-drin domestig Standing Together fel enghraifft o arfer da yn y maes hwn. Dylid datblygu ac adolygu asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb yn rheolaidd gyda mewnbwn gan ddefnyddwyr gwasanaeth ac arbenigwyr i nodi rhwystrau a darparu ymatebion a brofir gan rai grwpiau.

¹⁶¹ Sefyll Gyda'n Gilydd [Chwilio am Raqoriaeth](#), 2020.

- **Gwranddo ar farn a phrofiadau dioddefwyr ac aelodau o'u teuluoedd.** Dylai'r broses hon gael ei hymgorffori yn yr ymateb amlasiantaethol a dylai ystyried y ffordd orau o gyrraedd dioddefwyr sydd ar y cyrion, gan gynnwys plant a phobl ifanc a allai wynebu rhwystrau ychwanegol rhag cael mynediad at wasanaethau neu leisio'u barn. Dylid defnyddio eu barn i asesu'r risg y mae cyflawnwr(wyr) y cam-drin yn ei achosi i aelodau eraill o'r teulu ac effaith ar eu hanghenion, megis diogelwch, iechyd, tai a lles. **Dylai diogelwch a chefnogaeth y dioddefwr fod yn ganolog i unrhyw ddull o ymwneud /ymgysylltiad ag aelodau eraill o'r teulu.**
- **Cael eich hyfforddi i nodi a deall gwahanol deipolegau cam-drin a chamdrinwyr,** pa mor gyffredin yw gwahanol fathau o gam-drin yn yr ardal leol, a'r strategaethau priodol i ddelio â gwahanol fathau o gyflawnwyr i leihau eu hymddygiad camdriniol gan gydnabod bod angen lefelau gwahanol o hyfforddiant ac ymwybyddiaeth ar wahanol grwpiau o weithwyr proffesiynol yn seiliedig ar lefel eu cyswllt â phlant a theuluoedd.
- **Wedi ymgorffori, neu wedi bod ar gael yn rhwydd, mewnbyn gan asiantaethau arbenigol a chan ac ar gyfer gwasanaethau** sydd â hanes profedig o gefnogi dioddefwyr cam-drin domestig ac sy'n ymwybodol ac yn brofiadol o weithio gyda dioddefwyr gwrywaidd a benywaidd sydd â nodweddion gwarchoddedig, gan gynnwys bod o leiafrif ethnig, bod yn anabl, LGBTQ+ neu o grefydd neu ffydd benodol.
- **Rhoi gwybod yn llawn i ddioddefwyr am ddiben a nodau'r tîm diogelu amlasiantaethol lle mae tîm o'r fath ar waith.** Mae angen i'r tîm fod yn ymwybodol y gallai dioddefwyr ystyried cynnwys asiantaethau statudol yn eu sefyllfa mewn ffordd negyddol. Efallai y byddant yn ofni na fyddant yn cael eu credu, y byddant yn cael eu beio am y cam-drin ac y gallant golli eu plant. Dylid hyfforddi asiantaethau i ddeall ymddygiad cymhellol, rheoli a threisgar a'r effaith y mae'n ei gael ar ddioddefwyr gwrywaidd a benywaidd, a dylai hyn lywio ymarfer proffesiynol.
- **Datblygu prosesau i sicrhau nad oes rhaid i unigolion ailadrodd eu stori i sawl gweithiwr proffesiynol mewn gwahanol asiantaethau.** Dylai'r tîm ystyried un dull cyswllt gyda'r person sy'n gweithredu fel arweinydd sy'n ceisio caniatâd i rannu gwybodaeth gyda phartneriaid perthnasol ym mhob sefyllfa lle mae'n bosibl ac yn ofynnol yn gyfreithiol.
- **Datblygu prosesau sy'n sicrhau y ceisir diogelwch, anghenion a dymuniadau pob aelod o'r teulu nad yw'n cam-drin cyn gynted â phosibl a bod cynlluniau'n cael eu datblygu sy'n ymateb i'r safbwyntiau y maent wedi'u rhoi.**
- **Ymgorffori ymarfer myfyriol drwy gydol y gwasanaeth** wedi canolbwyntio ar adborth gan ddioddefwyr (oedolion a phlant). Ymgynghori â nhw'n rheolaidd a defnyddio hyn i ailasesu sefyllfaoedd lle bo angen, gan ystyried gwybodaeth

newydd, llywio datblygiad parhaus a gwella gwaith cydweithredol yr asiantaethau.

- **Ystyried rôl dioddefwyr drwy gydol y broses** o ddatblygu gwasanaethau i gomisiynu, cyflwyno a gwerthuso. Dylid cynnal proses barhaus o ymgysylltu â dioddefwyr drwy gydol cylch oes unrhyw drefniant amlasiantaethol.
- **Ystyriwch y baich ar y dioddefwr drwy gydol y broses**, er ei bod weithiau'n briodol i gamau gweithredu ganolbwyntio ar y dioddefwr neu'r rhiant nad yw'n cam-drin, mae hyn hefyd yn gosod beichiau ychwanegol ar y dioddefwr pan mai'r person sy'n gyfrifol am y sefyllfa yw'r cyflawnwr.

Ffocws strategol clir

402. Er mwyn i waith amlasiantaethol fod yn effeithiol, rhaid i bob asiantaeth weithio gyda ffocws clir a chyffredin; er mwyn cyflawni hyn dylai partneriaethau:

- **Fod â strwythur llywodraethu a gweithredol integredig**, fel bod asiantaethau'n cyfarfod yn rheolaidd ar lefel strategol, gweithredol a gwneud penderfyniadau. Mae atebolrwydd ac arweinyddiaeth yn glir ac yn effeithiol ac maent wedi'u cysylltu'n briodol â chyrrff lleol fel y Bartneriaeth Diogelwch Cymunedol, Partneriaid Diogelu a'r Bwrdd Diogelu Oedolion;
- **Cytuno ar ddatganiad o ddiben cyffredin** sy'n nodi gweledigaeth ac uchelgais a rennir a llawlyfr gweithredu lefel uchel a phrotocolau ar gyfer y tîm diogelu amlasiantaethol;
- **Cytuno ar fframwaith canlyniadau cyffredin**, a fydd yn canolbwyntio ar bedwar mesur allweddol: cymorth gwybodus effeithiol a ddarperir i ddioddefwyr ac aelodau o'r teulu, sy'n cynyddu lefel eu diogelwch a'u lles cyn gynted â phosibl; cynyddu ymddiriedaeth a hyder dioddefwyr mewn diogelu; ymddygiad cyflawnwyr yr eir i'r afael ag ef cyn gynted â phosibl gan asiantaethau; anghenion teuluol yn cael eu hystyried yn gyfannol gan asiantaethau, nid ar wahân i'w gilydd;
- **Cymryd perchnogaeth o'r angen i ddeall llwybrau atgyfeirio lleol a'r ddarpariaeth sydd ar gael**, nodi unrhyw fylchau yn y ddarpariaeth ac ystyried o fewn llywodraethu strategol sut y gellir mynd i'r afael â'r bylchau hyn;
- **Gyda'i gilydd, dadansoddi data mesur perfformiad a chanlyniadau yn rheolaidd**, cynnal archwiliadau achos dwfn i chwilio am gyfleoedd a gollwyd ac ystyried yr adborth a gafwyd gan ddefnyddwyr gwasanaeth a sefydliadau arbenigol. Dylai elfen allweddol o'r broses fonitro gynnwys craffu ynghylch a yw'r data a gesglir yn adlewyrchu unrhyw anghymesuredd o ran penderfyniadau neu arfer ar gyfer grwpiau penodol e.e. lleiafrifoedd ethnig, LBGTQ+, dioddefwyr anabl, neu ddioddefwyr sy'n perthyn i ffydd benodol. Dylid defnyddio'r data a gesglir i wella arfer parhaus. Gallai'r broses hon gael ei hwyluso gan ffrind

beirniadol – tîm amlasiantaethol cymheiriaid neu sefydliad lleol neu genedlaethol annibynnol;

- **Nodi cydlynedd neu reolwr tîm amlasiantaethol penodedig** â chyfrifoldeb penodol dros adeiladu tîm, datblygu diwylliant cyffredin o bartneriaeth ystyrion drwy greu llawlyfrau gweithredu, protocolau ar y cyd, gweithdrefnau asesu y cytunwyd arnynt, rhaglenni sefydlu a hyfforddi ar y cyd a phrosesau monitro a gwerthuso cyffredin. Mae'r holl bartneriaid amlasiantaethol yn glir ynghylch rôl, cyfrifoldeb, awdurdod ac atebolrwydd cydgysylltydd/rheolwr y tîm diogelu amlasiantaethol; mae proses glir, amlasiantaethol o ddwysáu diogelu ar gyfer unrhyw bryderon; a
- **Rhannu gwybodaeth mewn ffordd sy'n amserol, yn gymesur, yn gyfreithlon ac yn ddiogel.** Bydd protocol ar waith rhwng asiantaethau i lywodraethu'r broses rhannu gwybodaeth hon a bod yn destun adolygiad blynyddol. Bydd yr holl Dech Gwyb a'r defnydd o'r Tech Gwyb hwnnw yn cydymffurfio â deddfwriaeth diogelu data. Bydd y tîm diogelu amlasiantaethol wedi datblygu a chyhoeddi asesiad effaith diogelu data (DPIA).

Cymryd rhan fel partneriaid gweithredol mewn cydweithio ystyrion

403. Yn ogystal â chael ffocws strategol cyffredin, dylai partneriaethau amlasiantaethol hefyd sicrhau bod y bobl a'r sefydliadau cywir mewn cyfarfodydd a bod dull teulu cyfan yn cael ei fabwysiadu er mwyn sicrhau bod gwaith ystyrion yn cael ei gyflawni. Dylai asiantaethau:

- **Ymgysylltu â'r asiantaethau craidd y bydd angen cydweithio arnynt** i wella canlyniadau i ddiodefwyr, gan gynnwys plant. Mae hyn yn debygol o gynnwys yr heddlu, y gwasanaeth prawf, y gwasanaethau i blant, iechyd (corfforol a meddyliol), tai, gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol, addysg, gwasanaethau diogelu oedolion, cymorth cyffuriau ac alcohol a Cafcass (Gwasanaeth Cynghori a Chynorthwyo Llys i Blant a Theuluoedd). Gallai hyn hefyd olygu cael hyfforddiant mewn gweithdrefnau diogelu eraill i gynnal dealltwriaeth lawn o sut mae gwahanol niwed a gwendidau yn cyd-fynd â'i gilydd;
- **Ceisio cael hyfforddiant mewn gweithdrefnau diogelu eraill** i gynnal dealltwriaeth lawn o sut mae gwahanol niwed a gwendidau yn cyd-fynd â'i gilydd. Gallai arfer da gynnwys timau sy'n ymgymryd â hyfforddiant yng ngweithdrefnau diogelu ei gilydd, er mwyn gwella'r ymateb a'r gefnogaeth a roddir i ddiodefwyr; a
- **Dangos mewn polisi ac ymarfer bod asiantaethau'n ystyried angen diogelu pob aelod o'r teulu**, h.y. bod yr asiantaethau hynny sy'n bennaf gyfrifol am ddiogelu plant yn ystyried diogelwch a lles y rhiant nad yw'n cam-drin ac

aelodau eraill o'r teulu, a bydd yr asiantaethau sy'n bennaf gyfrifol am ddiogelu oedolion hefyd yn ystyried anghenion cymorth y plentyn/plant.

Sgiliau arbenigol

- **Gwahodd gwasanaeth cam-drin domestig arbenigol i gael ei ymgorffori yn y tîm.** Dylai fod gan yr arbenigwr y sgiliau a'r profiad o nodi amgylchiadau unigol risg a'r angen y gall rhywun fod yn ei wynebu. Dylai hyn gynnwys arbenigedd proffesiynol ar gefnogi plant sy'n profi neu'n cyflawni cam-drin domestig, gan gynnwys mewn lleoliad teuluol neu yn eu perthnasoedd agos eu hunain.
- **Dylid trin gweithwyr proffesiynol o'r gwasanaeth hwnnw fel rhai sydd â statws cyfartal** â chyrrff statudol yn y tîm diogelu amlasiantaethol (dylent, er enghraifft, gael eu cynnwys ym mhob cyfarfod perthnasol, bod yn rhan o gytundebau rhannu gwybodaeth, cael mynediad da o amgylch yr adeilad, disgwyl y bydd eu sgiliau, eu gwybodaeth a'u profiad yn cael eu defnyddio ar gyfer penderfyniadau allweddol a chanlyniad penderfyniadau a rennir gyda hwy); a
- **Gosod disgwyliad** bod y gwasanaeth a wahoddir i ymuno â'r tîm diogelu amlasiantaethol yn gallu dangos tystiolaeth ei fod yn bodloni'r [safonau sector cyffredin](#) cytunwyd arno rhwng Imkaan, Respect, SafeLives a Women's Aid ac fe'i cyhoeddwyd yn 2016.

Rhannu gwybodaeth yn ddiogel ac yn effeithiol

404. Dibynna gwaith amlasiantaethol effeithiol ac ystyrion yn drwm ar rannu gwybodaeth yn amserol ac yn briodol, gan sicrhau bod gan bob asiantaeth y wybodaeth angenrheidiol i gymryd rhan sylweddol mewn cyfarfodydd a gwneud penderfyniadau gwybodus. Dylai asiantaethau:

- **Sicrhau bod hyfforddiant rhannu gwybodaeth gorfodol a phriodol ar gael i'r tîm diogelu amlasiantaethol fel eu bod yn gymwys yn broffesiynol ac yn hyderus ynghylch pryd a sut i rannu (neu beidio â rhannu) gwybodaeth, yn unol â phrotocol y tîm diogelu amlasiantaethol (gweler uchod), a deddfwriaeth diogelu data (GDPR y DU a Deddf Diogelu Data 2018).** Dylai hyfforddiant gael ei lywio gan adborth defnyddwyr gwasanaeth a dysgu o Adolygiadau Ymarfer Diogelu Plant lleol, adolygiadau cenedlaethol a gyhoeddwyd gan y Panel Adolygu Arferion Diogelu Plant ac Adolygiadau Dynladdiad Domestig.
- **Datblygu cysylltiadau a phrotocolau rhannu gwybodaeth sy'n gosod diogelwch y dioddefwyr, gan gynnwys plant, yn y canol** â strwythurau diogelu amlasiantaethol gan gynnwys MAPPA (Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd), MARAC (Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol), Ymgyrch Encompass, grwpiau gweithredol CSE (camfanteisio'n rhywiol ar blant), Prevent, y Bartneriaeth Diogelwch Cymunedol a Theuluoedd Cythryblus.

- **Dylai gwneud penderfyniadau ynghylch beth i'w rannu, a phryd, gael ei lywodraethu gan ddealltwriaeth glir, gyfunol** am y risgiau i ddiogelwch i unigolyn a theulu, a sut y gellir mynd i'r afael â'r risgiau hynny a'r anghenion eraill o fewn y teulu hwnnw. Dylai rhannu gwybodaeth ddigwydd gyda'r bwriad penodol o leihau risg i un neu fwy o aelodau o'r teulu. Dylai'r broses gael ei harwain gan ganiatâd, ond bydd amgylchiadau lle mae'n rhaid gweithredu ar y risg i unigolyn. Gallwch rannu gwybodaeth gyfrinachol heb ganiatâd os yw'n ofynnol yn ôl y gyfraith, neu wedi'i chyfarwyddo gan lys, neu os yw'r manteision i blentyn neu berson ifanc a fydd yn deillio o rannu'r wybodaeth yn drech na diddordeb y cyhoedd a'r unigolyn mewn cadw'r wybodaeth yn gyfrinachol. Lle bo angen, dylai asiantaethau olygu gwybodaeth neu ystyried rhannu cyfarfodydd lle credir y gallai gwneud hynny leihau'r risg i'r dioddefwyr, gan gynnwys plant.
- **Dogfennu'r penderfyniadau hyn** i ddangos cydymffurfiaeth diogelu data.
- **Cofnodi'r holl ddata perthnasol**, mae rhannu gwybodaeth ond cystal ag ansawdd y wybodaeth sy'n cael ei rhannu, a gall lefel y manylder fod yn hanfodol i asesu risg yn gywir. Er enghraifft, nid yw cofnodi "hanes o gam-drin domestig" yn rhoi i weithwyr proffesiynol eraill y lefel o fanylder sydd ei hangen i allu asesu risg.

Mynd i'r afael ag ymddygiad y cyflawnwr

405. Mae mynd i'r afael ag ymddygiad cyflawnwyr yr un mor bwysig â diogelu a chefnogi dioddefwyr. Yn aml, mae'r camau gweithredu symlaf wedi'u hanelu at y dioddefwyr a'r rhieni nad ydynt yn cam-drin, sy'n rhoi baich ychwanegol arnynt. Dylai mynd i'r afael ag ymddygiad cyflawnwyr a rhoi'r cyfrifoldeb arnynt fod yn ystyriaeth allweddol ar gyfer gwaith partneriaeth. Dylai asiantaethau:

406. **Gymryd y cyfle cynharaf sydd ar gael** i ystyried sut y gellir tarfu ar ymddygiad y cyflawnwr neu ei gyfyngu, gan roi'r pwyslais ar newid ar yr unigolyn hwnnw. Rhaid i'r ymateb i'r cyflawnwr fod yn briodol ar gyfer cyd-destun ac anghenion unigryw'r dioddefwr. Er enghraifft, gall fod dioddefwyr sy'n destun camdriniaeth ar sail "anrhydedd"-fod yn profi sbectrwm o ymddygiadau gan sawl cyflawnwr.

407. Lle nad oes ymyriadau statudol HMPPS ar gael, ystyriwch opsiynau creadigol i fynd i'r afael ag ymddygiad y cyflawnwr, gan gynnwys troi at Dimau Troseddau Ieuentid (YOT), Rheoli Troseddwyr Integredig (IOM), Targedu a Chydlynu Amlasiantaethol (MATAC), Rhaglenni Tramgwyddwyr Cam-drin Domestig (DAPPs), diogelu, tai, yr Adran Gwaith a Phensiynau a'r ystod lawn o raglenni sicrwydd ansawdd cyflawnwyr.

- **Sicrhau bod staff timau diogelu amlasiantaethol yn derbyn hyfforddiant gorfodol** ar:
 - yr ystod lawn o ymddygiadau a all fod yn gamdriniol, yn gymhellol neu'n rheoli;

- cydnabod y ffactorau risg a bregusrwydd allweddol a chydberthnasau pŵer croestoriadol;
- deall deinameg cam-drin domestig a theipolegau sylfaenol gwahanol gyflawnwyr, gan gynnwys deinameg gwadu a lleihau a sut i bwysu a mesur hygrededd gwahanol fersiynau o ddigwyddiadau yn briodol. Dylai staff wybod bod tactegau cyflawnwyr allweddol yn aml yn golygu ceisio manipiwleiddio gwasanaethau rheng flaen. Gwneud y gweithwyr proffesiynol hynny'n fwy tebygol o nodi a bod yn hyderus i fynd i'r afael yn fedrus ag ymddygiadau cymhellol, rheoli a manipiwleiddio;
- cydnabod effaith cam-drin domestig ar blant a phobl ifanc, gan gynnwys effaith bod yn agored i gam-drin domestig, a chael ei ddefnyddio gan y cyflawnwr i achosi camdriniaeth ar y dioddefwr targed; a
- sgiliau i ffurfio cynghreiriau â dioddefwyr ac ymgysylltu'n gynnar â throeddwyrr sydd â'r nod o newid ymddygiad.

Bydd hyn yn gwneud y gweithwyr proffesiynol hynny'n fwy tebygol o nodi a bod yn hyderus i fynd i'r afael yn fedrus ag ymddygiadau cymhellol, rheoli a manipiwleiddio. Mae angen i staff fod yn ymwybodol o gymhlethdod gwahanol fathau o gyflawni nad ydynt efallai'n ffittio'n daclus i mewn i fodel deuaidd 'dioddefwr' neu 'gyflawnwr'. Er enghraifft, gall person ifanc fod yn cyflawni cam-drin domestig ond gall fod yn ddi-dioddefwr camfanteisio'n rhywiol ar blant ei hun neu gall menyw fod yn cyflawni camdriniaeth o fewn cyd-destun priodas dan orfod ond gall hefyd fod yn profi cam-drin domestig ei hun.

Gwerthfawrogi a chyflogi staff sydd â'r gwerthoedd cywir

408. Mae'r gwaith a gyflawnir gan asiantaethau yn dibynnu'n drwm ar allu staff i wneud y gwaith, a dylai asiantaethau sicrhau bod staff yn cael eu cefnogi'n ddigonol; gellir gwneud hyn:

- **Drwy ddangos yn y polisi a'r arfer eu bod yn cymryd y ddyletswydd gofal i'w staff o ddifrif.** Dylai hyn gynnwys canolbwyntio ar ymarfer myfyriol, rhaglenni hyfforddi ar y cyd sy'n dod â staff gwahanol sefydliadau at ei gilydd, goruchwyliaeth glinigol a rhaglenni cymorth i weithwyr;
- **Drwy ddangos chwilfrydedd proffesiynol** wrth ymgysylltu â defnyddwyr gwasanaeth. Yn aml, bydd dioddefwyr yn cysylltu ag amrywiaeth o wasanaethau cyn datgelu eu cam-drin. Mae'r cysylltiadau hyn yn cynnig cyfleoedd ar gyfer ymyrraeth gynnar, felly mae'n hanfodol bod yr holl staff yn cael eu hyfforddi i gydnabod cam-drin domestig a gofyn y cwestiynau cywir;
- **Drwy greu cyfleoedd i staff gael gweld unrhyw ganlyniadau cadarnhaol,** megis astudiaethau achos neu straeon lleol, a gallu cysylltu'n ôl â theuluoedd yr oedd ganddynt gysylltiad cychwynnol â hwy, er mwyn deall effaith eu gwaith;

- **Gan gydnabod natur arbenigol y gwaith**, dewis staff sydd â chymwysterau arbenigol, hyfforddiant, achrediad neu safon broffesiynol gydnabyddedig arall sy'n rhoi statws cyfartal â chydweithwyr asiantaeth; a
- **Chael polisi cam-drin domestig ar waith**, gan ategu'r polisiâu a ddelir gan bob asiantaeth unigol, sy'n mynd i'r afael â'r potensial i staff eu hunain fod yn ddiodefwr, yn oroeswyr neu'n gyflawnwyr, neu'n profi trawma dirprwyol, y maent yn gweithredu ac yn berchen arno.

409. Mae nifer o wahanol fentrau a phrosesau presennol y tu hwnt i MASHs (neu gyfwerth) y dylai asiantaethau fod yn bwydo iddynt. Bydd rhai o'r mentrau a phrosesau hyn fwy neu lai'n briodol yn dibynnu ar lefel y risg a'r cam lle mae asiantaethau'n ymyrryd, e.e. ymyrraeth gynnar neu achos sefydledig. Mae'r rhain yn cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i:

Gynadleddau Asesu Risg Amlasiantaethol

410. Mae Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol (MARAC) yn broses anstatudol sy'n dwyn ynghyd asiantaethau statudol a gwirfoddol i gefnogi oedolion a'r plant sy'n dioddef cam-drin domestig sydd mewn perygl mawr o niwed difrifol neu ddynladdiad, ac amharu ar ymddygiad y cyflawnwr(wyr) a'i ddargyfeirio. Rhagdybiaeth ymarferol y MARAC yw na all yr un asiantaeth neu unigolyn unigol weld y darlun cyflawn o fywyd dioddefwr a'i blentyn/plant, ond efallai y bydd gan bob un ohonynt fewnwelediad sy'n hanfodol i'w diogelwch. Asiantaethau craidd MARAC yw: Yr Heddlu, gwasanaethau IDVA, Tai, Gwasanaethau Plant, y Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol a/neu Gwmni Adsefydlu Cymunedol (CRC), Iechyd Sylfaenol, Iechyd Meddwl, y Gwasanaeth Camddefnyddio Sylweddau a Gofal Cymdeithasol i Oedolion.

411. Ar ddechrau proses MARAC, bydd asiantaethau lleol yn cyfeirio dioddefwyr at y MARAC lleol. Cyn y cyfarfod, bydd yr holl asiantaethau sy'n cymryd rhan yn casglu gwybodaeth berthnasol, gymesur ac angenrheidiol am y dioddefwyr, gan gynnwys plant, a'r cyflawnwr(wyr). Bydd cynrychiolwyr yr asiantaeth leol yn mynychu cyfarfod MARAC (fel arfer yn cael ei gynnal bob mis neu bob pythefnos) i drafod y wybodaeth a'r arbenigedd a rennir ac awgrymu camau gweithredu. Dylai asiantaethau sicrhau eu bod yn cyfathrebu'n rheolaidd â'i gilydd rhwng cyfarfodydd MARAC – mae hyn yn rhan hanfodol o broses MARAC ac yn sicrhau bod ymateb cydgysylltiedig i gam-drin domestig. Ni ddylai cyfathrebu ynghylch achosion aros i gyfarfodydd MARAC gael eu cynnal.

412. Mae'r IDVA yn ymarferydd arbenigol sy'n gweithio mewn partneriaeth ag asiantaethau eraill i weithredu'r cynllun gweithredu, gan ysgogi adnoddau ar ran y dioddefwyr, gan gynnwys plant i wella eu diogelwch. Er nad ydynt yn ofyniad statudol ar gyfer MARACs, maent yn cynrychioli'r dioddefwr yn y MARAC yn hollbwysig, gan sicrhau bod eu llais yn cael ei glywed. Yn y 12 mis yn dilyn proses MARAC, nid yw

bron hanner y dioddefwyr yn gwneud unrhyw alwadau pellach i'r heddlu; sy'n dangos yr effaith y gall MARAC sy'n cael ei rhedeg yn dda ei chael.¹⁶²

413. Nid yw'r dioddefwyr, gan gynnwys plant, a chyflawnwr(wyr) yn mynychu'r cyfarfod. Hysbysir y dioddefwr bod yr achos yn cael ei gymryd drwy broses MARAC, oni ystyrir ei bod yn annïogel gwneud hynny. Os yw'r dioddefwr yn gwrthwynebu datgelu gwybodaeth bersonol, dylid ystyried hyn yn gymesur â'r risgiau sy'n bresennol. Os credir bod cadw gwybodaeth yn ôl yn rhoi plentyn mewn perygl o niwed sylweddol, neu oedolyn arall sydd mewn perygl o niwed difrifol, yna gellir cyfiawnhau datgelu er budd y cyhoedd a/neu er mwyn diogelu buddiannau hanfodol y trydydd parti. Os yw'r dioddefwr mewn perygl sylweddol o niwed yna byddai hyn er budd y cyhoedd. Rhaid i'r broses fod yn cydymffurfio â GDPR y DU a Deddf Diogelu Data 2018 a dyletswydd hyder y gyfraith gyffredin. Rhaid cadw at y Protocol Rhannu Gwybodaeth ac Egwyddorion Caldicott a rhaid cofnodi bod y penderfyniad i rannu yn gymesur ac yn berthnasol mewn perthynas â'r risgiau. Gellir dod o hyd i ganllawiau [yma](#). Yn dibynnu ar ba drefn y mae'r prosesu'n dod o fewn iddo, bydd angen i chi sicrhau bod yr amodau priodol ar gyfer prosesu (gan gynnwys prosesu sensitif) yn cael eu bodloni. Gellir dod o hyd i gyngor ar rannu data ar gyfer ymarferwyr sy'n darparu gwasanaethau diogelu i blant, pobl ifanc, rhieni a gofalwyr [yma](#).

Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd

414. Mae Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd (MAPPAs) yn gyfres o drefniadau statudol i asesu a rheoli'r risg a achosir gan rai troseddwr rhyw a threisgar. Fe'u sefydlir yn rhinwedd adrannau 325 i 327 o Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003 ac maent yn gymwys i bob ardal heddlu yng Nghymru a Lloegr. Mae MAPPAs yn ei gwneud yn ofynnol i asiantaethau cyfiawnder troseddol lleol a chyrrff eraill gydweithio mewn partneriaeth er mwyn delio â throseddwr rhyw, treisgar neu droseddwr peryglus eraill er mwyn i ddiogelu'r cyhoedd rhag niwed difrifol. Mae MAPPAs yn dwyn ynghyd yr Heddlu, y Gwasanaeth Prawf a'r Gwasanaethau Carchardai i'r hyn a elwir yn 'Awdurdod Cyfrifol' MAPPAs ar gyfer pob Ardal MAPPAs (sy'n cyd-fynd ag ardaloedd yr heddlu). Mae dyletswydd statudol ar nifer o asiantaethau eraill i gydweithredu â'r Awdurdod Cyfrifol (e.e. Gwasanaethau Plant, Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion, Ymddiriedolaethau ac Awdurdodau Iechyd, Timau Troseddau Ieuencid, Gorfodi Mewnffudo'r Swyddfa Gartref). Mae MAPPAs gyfer troseddwr a gollfarnwyd ac mae'n arbennig o effeithiol mewn achosion o gam-drin domestig wrth ddelio â chyflawnwyr cyfresol neu droseddwr sy'n peri risg uchel o niwed difrifol lle mae angen adolygu cynllun amlasiantaethol ffurfiol yn barhaus. Dylid cynnwys IDVAS a chynrychiolwyr dioddefwyr eraill o fewn partneriaethau MAPPAs. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am MAPPAs [yma](#).

¹⁶² SafeLives, [Le o Fwy o Ddiogelwch](#), 2012.

Paneli Cyflawnwyr

415. Dylai fod gan bob ardal leol fforwm ar gyfer trafodaeth sy'n canolbwyntio ar y cyflawnwr; gall hyn fod fel rhan o drafodaeth â ffocws mewn MARAC neu rywle arall. Mae llawer o ardaloedd lleol yn cyflwyno paneli cyflawnwyr amlasiantaethol, megis y cyfarfod Gorchwyl a Chydlynu Amlasiantaethol (MATAC), sydd wedi'i dreialu yn Northumbria a'i gyflwyno ar draws chwe heddlu arall yn y Gogledd Ddwyrain a Swydd Efrog. Mae rhaglen The Drive¹⁶³ hefyd wedi defnyddio paneli cyflawnwyr yn llwyddiannus mewn heddluoedd eraill yng Nghymru a Lloegr. Mae paneli o'r fath yn dwyn ynghyd asiantaethau lleol i nodi strategaethau ar gyfer ymateb i'r tramgwyddwyr cam-drin domestig mwyaf niweidiol. Gall ymyriadau a nodir drwy MATAC neu Drive gynnwys addysg, atal, dargyfeirio, tarfu a gorfodi.
416. Bydd yr egwyddorion canlynol yn helpu asiantaethau i ddarparu fforymau cyflawnwyr amlasiantaethol effeithiol:
- a. **Adnabod** – Mae gan asiantaethau'r panel yr offer i adnabod ac asesu lefel y risg a'r niwed a achosir gan gyflawnwyr cam-drin domestig, gan gynnwys troseddwyr cyfresol. Mae unigolion a gollfarnwyd ar drosedd o dan atodlen 15 o Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003, sy'n ddarostyngedig i ofynion Hysbysu o dan Ddeddf Troseddau Rhywiol 2003 (a elwir yn gyffredin yn Gofrestr Troseddwyr Rhyw), neu sy'n cael eu dedfrydu i fwy na 12 mis o garchar, yn gymwys yn awtomatig i gael eu rheoli gan MAPPA. Ar gyfer cyflawnwyr eraill a gollfarnwyd sy'n peri risg uchel o niwed dylid bob amser eu cyfeirio at MAPPA yn ôl disgrisiwn.
 - b. **Ymgysylltu Amlasiantaethol** – Mae asiantaethau sy'n ymwneud â rheoli troseddwyr, diogelu, tarfu a newid ymddygiad yn mynychu'r Panel ac yn ymwneud â llywodraethu fel y bo'n briodol
 - c. **Rhannu Gwybodaeth** – Mae asiantaethau'n rhannu gwybodaeth berthnasol a chymesur, yn unol â'r protocol a GDPR.
 - d. **Tarfu** – Mae'r Panel yn datblygu cynllun gweithredu cydgysylltiedig amlasiantaethol i darfu ar gamdriniaeth a lleihau aildroseddu, gan ddefnyddio'r ystod lawn o offer a chymau gweithredu sydd ar gael.
 - e. **Achosion Daliad** – Mae'r Panel yn darparu goruchwyliaeth ac yn sicrhau bod camau gweithredu'n cael eu cwblhau a'u dilyn, bod achosion yn cael eu dal gan yr asiantaeth briodol (gan osgoi dyblygu gydag asiantaethau eraill a mentrau amlasiantaethol fel MAPPA, IOM a MARAC) a'u bod yn cael eu hailglywed pan fo angen.
 - f. **Diogelu a Llais y Dioddefwyr** – Mae'r Panel yn cydnabod lleisiau dioddefwyr a goreswyr, yn ystyried effaith camau gweithredu cynlluniedig ar risg i ddiodeswyr, gan gynnwys plant ac yn gweithio gyda'r asiantaethau perthnasol i ddiogelu.
 - g. **Niferoedd Achosion** – Bydd gan y Panel feini prawf lleol clir sy'n sicrhau bod y nifer priodol o achosion yn cael eu clywed.

¹⁶³ Mae partneriaeth Drive yn gweithio gyda throseddwyr risg uchel i herio ymddygiad ac atal camdriniaeth.

- h. **Cydraddoldeb** – Mae'r Panel yn cydnabod anghenion dioddefwyr a chyflawnwyr sydd â nodweddion gwarchoddedig.
- i. **Cymorth Gweithredol** – Bydd gan y Panel ddigon o gymorth ac adnoddau i sicrhau ei fod yn gweithredu'n effeithiol.
- j. **Llywodraethu** – Ceir strwythur llywodraethu clir ac atebol ac arweinyddiaeth strategol gan yr asiantaethau perthnasol. Dylai fod cysylltiadau â Bwrdd Rheoli Strategol MAPPA.

417. Isod ceir astudiaeth achos ar weithio amlasiantaethol.

Astudiaeth Achos Partneriaeth Angelou

Partneriaeth Angelou yw'r rhan sy'n darparu gwasanaethau o [Ymateb Cymunedol Cydgysylltiedig](#) (CCR) sy'n cynnig dull cynhwysfawr, cynhwysol a chyfannol o fynd i'r afael â cham-drin domestig a Thrais yn Erbyn Menywod a Merched (VAWG), drwy ddod ag asiantaethau a sefydliadau statudol, gwirfoddol a chymunedol ochr yn ochr â gwasanaethau arbenigol 'gan ac ar gyfer' i atal, nodi ac ymateb i anghenion lluosog a rhyng-adrannol goroeswyr a phlant sy'n destun y gormes hwn, tra'n dwyn cyflawnwyr i gyfrif.

Sut mae'r bartneriaeth yn gweithio'n ymarferol:

Disgrifiodd K ei cham-drin emosiynol gan ei chyn-bartner drwy gydol eu perthynas tair blynedd ac mae'n dweud bod bygythiad cyson o drais corfforol tua diwedd y berthynas a theimlodd K mai dim ond mater o amser ydoedd cyn iddo ei tharo. Yn ystod y berthynas, roedd y cyflawnwr yn rheoli ac yn eiddigeddus iawn. Byddai weithiau'n cyrraedd yn annisgwyl pan oedd K allan gyda ffrindiau ac roedd bob amser yn mynnu gwybod beth roedd hi'n ei wisgo, ble roedd hi'n mynd a gyda phwy roedd hi. Disgrifiodd K y cyflawnwr fel un rhywiol dreisgar. Roedd e'n arw iawn yn ystod rhyw. Nid oedd hi'n cydsynio i hyn ac weithiau byddai'n crio wedyn – nid oedd ef yn poeni. Roedd gan y cyflawnwr fynediad i arfau ac roedd ganddo brofiad o seibrfwlio, felly roedd K yn pryderu y gallai fod yn ei thracio neu fod â mynediad i'w ffôn. Roedd K yn ofni ei chyn-bartner yn fawr.

Ar ôl iddynt wahanu, cysylltodd cyn-bartner K dro ar ôl tro ac aflonyddu ar K a'i ffrindiau a'i theulu. I ddechrau, cysylltodd â hi bob tri i bedwar diwrnod dros y ffôn. Anfonodd hefyd negeseuon a rhoddion diangen at K ar achlysuron arbennig, er i K ddweud nad oedd am gael unrhyw gyswllt pellach.

O ganlyniad i'r cam-drin, canfuwyd bod gan K anhwylder straen wedi trawma. Roedd hi wedi bod yn defnyddio cwnsela preifat ond ni allai fforddio parhau i wneud hyn.

Cyfeiriwyd K at arweinydd Partneriaeth Angelou¹⁶⁴, Advance, a gynigiodd gymorth i K ar unwaith gan Advance IDVA. Dechreuodd yr IDVA gefnogi K a'i helpu i greu cynllun diogelwch. Roedd y cynllun yn cynnwys atgyfeiriad i Rape Crisis a gwasanaeth ISVA Partneriaeth Angelou, a ddarparwyd gan Gymorth i Fenywod Solace, i gefnogi K gyda'i phrofiad o drais rhywiol a cham-drin. Cyfeiriodd yr IDVA K hefyd yn ddi-dor at Woman's Trust, Partner Angelou arall, ar gyfer cwnsela arbenigol ar gam-drin domestig a oedd yn rhad ac am ddim i K ei ddefnyddio.

Eglurodd yr Advance IDVA y gwahanol opsiynau oedd ar gael i K a'i chefnogi yn y ffyrdd canlynol (fel y'u dewiswyd gan K) ar y cyd â phartneriaid allanol: *llys sifil* (e.e., cael gwaharddeb gyda chymorth cwmni cyfreithiol arbenigol); *cael tai mwy diogel* drwy Gynllun Noddfa'r awdurdod lleol i dargedu ei heiddo'n galetach gan gynnwys cloeon a drysau ffenestri gwell; *gweithio'n agos gyda'r heddlu i roi gwybod am y cam-drin*; *gwella diogelwch digidol a thechnoleg K*; a rhoi *cynllun diogelwch* ar waith o ran yr aflonyddu a'r stelcio.

Roedd yr IDVA hefyd yn rhoi cymorth emosiynol a chefnogaeth fanylach i K i ddeall deinameg cam-drin domestig.

Ar ôl cael cymorth arbenigol ar gyfer ei phrofiad croestoriadol o drais a cham-drin gan dri sefydliad o fewn partneriaeth Angelou, dywedodd K wrth Advance ei bod yn teimlo'n llai unig, roedd ei diogelwch wedi cynyddu, ac roedd yn teimlo'n hyderus i wybod ble y gallai gael rhagor o gymorth pe bai ei angen arni. Dywedodd K ei bod yn teimlo ei bod yn cael cefnogaeth fawr gan bartneriaeth Angelou, yn enwedig gan y galwadau gwirio, a bod y gefnogaeth gyfannol wedi bod yn 'wych'.

I ddysgu mwy am Bartneriaeth Angelou, gwylwch [yma](#).

Adolygiadau Dynladdiad Domestig

418. Mae Adolygiad Dynladdiad Domestig ("DHR") o dan adran 9(3) o Ddeddf Trais yn y Cartref, Mae Troseddau a Dioddefwyr 2004 ("Deddf 2004") yn adolygiad o'r amgylchiadau lle mae marwolaeth person 16 oed neu drosodd wedi deillio, neu yr ymddengys ei fod wedi deillio, o drais, camdriniaeth neu esgeulustod gan berson yr oeddent yn gysylltiedig ag ef neu yr oeddent mewn perthynas bersonol agos ag ef, neu gan aelod o'r un aelwyd. Pan gymerodd dioddefwr ei fywyd ei hun (hunanladdiad) a bod yr amgylchiadau'n peri pryder, megis ei fod yn dod i'r amlwg bod ymddygiad rheoli dan orfodaeth yn y berthynas, dylid cynnal DHR hefyd. Cyflawnir adolygiadau o'r fath gan Bartneriaethau Diogelwch Cymunedol (sy'n cynnwys y cyrff a restrir yn adran 9(4) o Ddeddf 2004) mewn ardaloedd lleol gyda'r bwriad o nodi'r gwersi sydd i'w dysgu o'r farwolaeth, yn enwedig o ran y ffordd y mae gweithwyr proffesiynol a sefydliadau yn cydweithio i ddiogelu dioddefwyr.

¹⁶⁴ Information on Advance is provided on the Angelou Partnership's website: <https://www.angelou.org/single-post/2017/05/10/advance>

419. Pan fydd dynladdiad domestig yn digwydd, dylai'r heddlu perthnasol hysbysu'r Bartneriaeth Diogelwch Cymunedol (CSP) berthnasol yn ysgrifenedig am y digwyddiad. Y CSP lleol sy'n gyfrifol yn gyffredinol am sefydlu adolygiad gan eu bod mewn sefyllfa ddelfrydol i gychwyn DHR a phanel adolygu oherwydd eu dyluniad a'u lleoliadau amlasiantaethol ledled Cymru a Lloegr. Mae CSPs yn cynnwys cynrychiolwyr o 'awdurdodau cyfrifol' a restrir yn adran 5 o Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998, sydd â'r swyddogaethau a nodir yn adran 6 o'r Ddeddf honno mewn perthynas ag ardal llywodraeth leol (mae'r rhain yn heddlu, awdurdodau lleol, awdurdodau tân ac achub, y gwasanaeth prawf ac iechyd) sy'n gweithio gyda'i gilydd i ddiogelu eu cymunedau lleol rhag troseddu ac yn helpu pobl i deimlo'n fwy diogel. Rhaid i DHR gynnwys cynrychiolwyr un neu fwy o'r cyrff a'r personau a restrir yn adran 9(4) o Ddeddf DVCVA 2004, yn dibynnu ar eu perthnasedd i ddynladdiad domestig penodol, a fydd hefyd yn rhan o'r CSP. Mae canllawiau ar gynnal DHRs [yma](#).

Ymgyrch Encompass

420. Mae Ymgyrch Encompass yn gynllun sy'n helpu'r heddlu ac ysgolion i weithio gyda'i gilydd i ddarparu cymorth emosiynol ac ymarferol i ddisgyblion y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt. Mae'r system yn sicrhau bod yr heddlu'n adrodd i ysgolion cyn dechrau'r diwrnod ysgol nesaf pan fydd plentyn/person ifanc wedi profi digwyddiad cam-drin domestig y diwrnod cynt neu'r noson flaenorol. Bydd staff priodol a hyfforddedig yr ysgol yn cael gwybod ac yn gallu cefnogi'r plentyn yn unol â hynny. Er mai dim ond yn yr achosion mwyaf difrifol y mae gwasanaethau cymdeithasol plant yn ymyrryd, mae Ymgyrch Encompass yn galluogi pob plentyn i gael cymorth, p'un a yw'r digwyddiad wedi'i gofnodi fel trosedd ai peidio. Nid yw Ymgyrch Encompass yn disodli gweithdrefnau diogelu statudol. Lle y bo'n briodol, dylai'r heddlu a/neu ysgolion wneud atgyfeiriad i ofal cymdeithasol plant os ydynt yn pryderu am les plentyn. Mae'r canllawiau statudol 'Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg' yn nodi'r hyn y dylai staff mewn ysgolion a cholegau ei wneud i ddiogelu plant a phobl ifanc ac yn ei gwneud yn glir 'lle mae pryderon diogelu am blentyn neu berson ifanc, dylai'r arweinydd diogelu dynodedig ac unrhyw ddirprwyon gysylltu â'r tri phartner diogelu a gweithio gydag asiantaethau eraill, yn unol â Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant'.

421. Mae pob heddlu yng Nghymru a Lloegr bellach yn defnyddio Ymgyrch Encompass. Mae rhagor o wybodaeth am y cynllun a sut i gymryd rhan [yma](#). Rydym yn annog pob ysgol i ymuno â'r cynllun.

Pennod 6 – Ymateb Comisiynu i Gam-drin Domestig

422. Mae Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (PSED) yn ddyletswydd o dan adran 149 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010 ar awdurdodau cyhoeddus a'r rhai sy'n arfer swyddogaethau cyhoeddus, tra'n arfer eu swyddogaethau, i roi sylw dyledus i'r angen i: ddileu gwahaniaethu, aflonyddu, erledigaeth; hyrwyddo cyfle cyfartal; a meithrin cysylltiadau da. Mae hyn yn golygu, mewn rhai achosion, er mwyn rhoi sylw i'r ffactorau hyn, y gallai fod angen i awdurdod lleol gomisiynu gwasanaethau un rhyw a gwasanaethau arbenigol 'gan ac ar gyfer', yn dibynnu ar eu hanghenion.
423. Mae'r Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol fel yr esbonnir isod yn nodi pa feysydd lleol y disgwylir iddynt eu rhoi ar waith yn eu hymateb i faterion VAWG.
424. Mae rhan 4 o Ddeddf 2021 yn cyflwyno dyletswydd statudol newydd ar awdurdodau lleol, gan roi atebolrwydd cliriach ar ardaloedd lleol i sicrhau bod anghenion dioddefwyr mewn llochesi a mathau eraill o lety diogel cam-drin domestig yn cael eu diwallu mewn ffordd gyson ledled Lloegr. O dan y ddyletswydd newydd yn Neddf 2021, bydd yn ofynnol i awdurdodau haen un yn Lloegr benodi Bwrdd Partneriaeth Lleol Cam-drin Domestig i'w cynorthwyo i gynnal asesiadau o anghenion lleol, gan gynnwys datblygu a monitro strategaethau lleol, a mapio gweithgareddau, gan sicrhau cynrychiolaeth o grwpiau ymylol a'r rhai sy'n cael eu tangynrychioli mewn gwasanaethau lleol. Bydd Bwrdd yn cynnwys aelodau sy'n cynrychioli sefydliadau sydd â rhan yn y gwaith hanfodol hwn.
425. Bydd y Byrddau Partneriaeth Lleol yn ganolog i sicrhau bod awdurdodau lleol yn nodi strategaeth gadarn ar gyfer mynd i'r afael â cham-drin domestig yn seiliedig ar asesiad o anghenion pob dioddefwr yn eu hardal leol ac y dylent weithio gyda byrddau sy'n bodoli eisoes ar lefel leol, megis Partneriaethau Diogelwch Cymunedol a diogelu oedolion er mwyn sicrhau eu bod yn cael eu huno.
426. Bydd hefyd yn ofynnol i'r Byrddau Partneriaeth Lleol asesu'r angen am gymorth cam-drin domestig yn seiliedig ar lety i bob dioddefwr yn eu hardal, gan gynnwys y rhai sydd angen cymorth trawsffiniol.
427. Bydd yn ofynnol i awdurdodau haen un gyflawni eu strategaeth, ac adrodd yn ôl yn flynyddol i'r Llywodraeth. Bydd y gofyniad adrodd blynyddol yn helpu'r Llywodraeth ac eraill i fonitro sut mae'r dyletswyddau newydd ar awdurdodau lleol yn gweithio, deall ble y gall fod heriau a sut mae'r cyllid yn cael ei ddefnyddio, a helpu i nodi a lledaenu arfer da. Bydd y ddyletswydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau haen dau gydweithredu â'r awdurdod haen un arweiniol.

Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol

428. Mae'r [Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol](#)¹⁶⁵ (NSE) yn nodi'r hyn y disgwylir i ardaloedd lleol ei roi ar waith i sicrhau bod eu hymateb i faterion VAWG mor gydweithredol, cadarn ac effeithiol ag y gall fod fel y gall pob dioddefwr a goroeswr gael y cymorth sydd ei angen arnynt. Bydd yr NSE yn cael ei adnewyddu yn ddiweddarach eleni yn dilyn cyhoeddi strategaethau VAWG a Cham-drin Domestig.

429. Dylai ardaloedd lleol nodi strategaethau a gwasanaethau sy'n:¹⁶⁶

- Rhoi'r dioddefwr wrth wraidd y broses o ddarparu gwasanaethau sy'n diwallu ei anghenion;
- Ymateb i anghenion grwpiau amrywiol gan gynnwys y rhai ag anghenion cymhleth fel lleiafrifoedd ethnig, LGBT, anabl, pobl ifanc (16-18) a dioddefwyr hŷn, dioddefwyr gwrywaidd, y rhai â statws mewnfudo ansicr, troseddwr a phlant sy'n agored i Gam-drin Domestig;
- Canolbwyntio'n glir ar gyflawnwyr er mwyn cadw dioddefwyr yn ddiogel a lleihau'r tebygolrwydd o ddioddefwyr yn y dyfodol;
- Cymryd ymagwedd strategol ar draws y system at gomisiynu, gan gydnabod natur y rhywiau o VAWG;
- Yn cael eu harwain yn lleol ac yn diogelu unigolion ar bob pwynt; a
- Codi ymwybyddiaeth leol o'r materion a chynnwys, ymgysylltu a grymuso cymunedau i geisio, dylunio a darparu atebion i atal VAWG.

430. Ochr yn ochr â'r NSE, mae [pecyn cymorth](#) i gomisiynwyr a darparwyr gwasanaethau (yn Lloegr), ddangos sut y gall gweithwyr proffesiynol gydweithio i ddarparu dull comisiynu effeithiol i bawb y mae unrhyw fath o VAWG yn effeithio arnynt. Mae enghreifftiau o arfer gorau yn cynnwys:

- Asesu anghenion – mae'n rhaid i asesiad ystyrion o anghenion ystyried croestoriad o hunaniaethau ac o brofiadau o gam-drin domestig. Mae hyn yn cynnwys deall y gwahanol ffyrdd y mae'n well gan ddioddefwyr ar draws ystod o nodweddion gwarchoddedig gael gafael ar gymorth, gwneud y defnydd gorau o ddata lleol gan wasanaethau arbenigol ac ystyried profiad byw goroeswyr;
- Nodi cyfleoedd ar gyfer comisiynu ar y cyd – gall Comisiynwyr Yr Heddlu, iechyd y cyhoedd ac awdurdodau lleol sy'n gweithio gyda'i gilydd arwain at wasanaethau mwy cydgysylltiedig. Mae sefydlu grŵp comisiynu ar y cyd VAWG yn arfer da; a

¹⁶⁵ Yng Nghymru, cyfeiriwch at y [Canllawiau Statudol ar gyfer Comisiynu gwasanaethau VAWDASV yng Nghymru](#)

¹⁶⁶ Yng Nghymru, cyfeiriwch at y [Canllawiau ar gyfer Strategaethau Lleol](#)

- Cyfuno cyllidebau – gall cyfuno arian o wahanol adrannau neu sefydliadau i dendro am wasanaethau a chyflawni canlyniadau a rennir helpu i hyrwyddo gwasanaethau integredig a galluogi sefydliadau i ddatblygu ac adeiladu ar gydweithio.

431. [Mae pecyn cymorth ar wahân](#) wedi'i ddatblygu i adlewyrchu'r cyd-destun penodol yng Nghymru.

Rhaglenni Tramgwyddwyr

432. Mae hefyd yn bwysig bod ardaloedd lleol yn comisiynu rhaglenni cyflawnwyr diogel ac effeithiol ynghyd â chymorth i unrhyw ddiodefwyr cysylltiedig. Mae nifer o wahanol gynlluniau achredu a safonau'n gweithredu mewn gwaith tramgwyddwyr.

433. Mae nifer o safonau sector (nad ydynt yn orfodol) lle gellir achredu comisiynwyr i sicrhau bod eu gwasanaethau a gomisiynir yn ddiogel, yn effeithiol ac yn sicrhau canlyniadau da i oroeswyr a'u plant. Mae hyn yn cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, y [Safonau a Rennir sector VAWG](#), [Safonau Ansawdd Cenedlaethol Cymorth i Fenywod](#), [Safonau Ansawdd Achrededig Imkaan](#) a [Safonau Ymarfer Gofynnol Diogel, Safon Respect, Safonau Gwasanaethau Cenedlaethol Argyfwng Trais, Menter ManKind/Safonau Gwasanaeth Hestia](#). Comisiynu ar gyfer cynhwysiant: Darparu gwasanaethau i oroeswyr cam-drin domestig LDHT ac [Achrediad DAHA](#).

434. Mae sefydliad arbenigol y trydydd sector Respect wedi datblygu safonau ansawdd ar gyfer gwasanaethau sy'n gweithio gyda chyflawnwyr. Mae'r Safon Respect yn cael ei chydabod yn genedlaethol ac yn nodi fframwaith sy'n seiliedig ar dystiolaeth sy'n canolbwyntio ar ddiogelwch ac sy'n nodi arfer da ac yn cynnig arweiniad i sefydliadau i sicrhau eu bod yn diwallu anghenion defnyddwyr gwasanaeth yn ddiogel ac yn effeithiol, gyda diogelwch goroeswyr a'u plant wrth yn greiddiol. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth [yma](#).¹⁶⁷

435. Mae gan HMPPS eu rhaglenni achredu eu hunain ar gyfer y rhai a gollfarnwyd ac a ddedfrydwyd gan y llysoedd. Mae'r Panel Cyngor ac Achredu Cywiriadau (CSAAP), pwyllgor annibynnol o arbenigwyr rhyngwladol, yn goruchwyllo'r holl raglenni achrededig ac yn sicrhau bod rhaglenni:

- yn seiliedig ar y dystiolaeth ryngwladol ddiweddaraf ac yn meddwl am yr hyn sy'n gweithio i leihau aildroseddu;
- yn mynd i'r afael â ffactorau sy'n berthnasol i aildroseddu ac ymataliad;
- wedi'u targedu at ddefnyddwyr priodol;
- yn datblygu sgiliau newydd (yn hytrach na chodi ymwybyddiaeth yn unig);

¹⁶⁷ Yng Nghymru, cyfeirwch at y [Safonau Gwasanaeth Tramgwyddwyr](#)

- yn ysgogi, ymgysylltu a chadw cyfranogwyr;
- yn cael eu darparu yn ôl y bwriad; ac
- yn destun monitro ac adolygu.

Ymyriadau Newid Ymddygiad

436. Nod rhaglenni fel yr un a redir gan Ahisma a Talk, Listen, Change yw herio a chefnogi cyflawnwyr camdriniaeth i wneud newidiadau hirdymor i'w hymddygiad treisgar a chamdriniol. Mae ymyriadau newid ymddygiad hefyd yn ystyried anghenion ychwanegol fel camddefnyddio alcohol a sylweddau ac anawsterau iechyd meddwl.

437. Nod rhaglenni ymyrraeth gynnar fel y Rhaglen Tramgwyddwyr Cam-drin Domestig (DAPP) yw helpu pobl sydd wedi bod yn gamdriniol tuag at eu partneriaid neu gyn-bartneriaid i newid eu hymddygiad a datblygu perthnasoedd parchus, di-gamdrin. Yn y rhan fwyaf o achosion, bydd Cafcass yn asesu addasrwydd person ar gyfer y rhaglen a'i argaeledd yn lleol yn dilyn gorchymyn llys. Mae Cafcass yn rhoi gwybod i'r llys am risg yr unigolyn ar ôl cael adborth ar gynnydd a dysgu gan ddarparwr DAPP sy'n cyflwyno'r sesiwn. Nod rhaglenni eraill yw atal camdriniaeth cyn iddi ddechrau.¹⁶⁸

438. Mae'r model Tasgau a Chydlynu Amlasiantaethol (MATAC) yn rhan o'r Dull System Gyfan o Ymdrin â Cham-drin Domestig a dreialwyd yn y Gogledd Ddwyrain a Swydd Efrog. Mae'r model yn cynnwys dadansoddi data i nodi cyflawnwyr niwed uchel sydd wedyn yn cael eu cyfeirio at banel amlasiantaethol i gydgyssylltu camau gweithredu gan gynnwys addysg, dargyfeirio, tarfu a gorfodi i atal camdriniaeth a lleihau aildroseddu. Mae canfyddiadau'r gwerthusiad dwy flynedd yn dangos gostyngiadau mewn aildroseddu ar draws cam-drin domestig.

¹⁶⁸ Er enghraifft mae [Clymau Teuluol](#) yn anelu at ymateb i wrthdaro rhwng rhieni a chefnogi rhieni sydd am weithio ar eu cyfathrebu fel eu bod yn lleihau effaith dadleuon ar eu plant. Mae'r rhaglen [Lleihau Gwrthdaro Rhwng Rhieni](#) (RPC), sy'n cael ei rhedeg gan yr Adran Gwaith a Phensiynau (DWP), yn ymdrin â gwrthdaro rhwng rhieni, boed gyda'i gilydd neu wedi gwahanu, sy'n is na throthwy cam-drin domestig.

Atodiad A – Cymorth ar gael i Ddioddefwyr

- **Llinell gymorth Cam-drin Domestig Genedlaethol 24 awr rhadffôn** – 0808 2000 247
- **Age UK** – sefydliad sy'n cefnogi pobl hŷn a dioddefwyr cam-drin pobl hŷn.
- **Gofyn am ANI** – cynllun arwyddair i dioddefwyr gael cymorth o ddiogelwch eu fferyllfa leol.
- **Broken Rites** – grŵp sy'n cynnig cyd-gefnogaeth a gwybodaeth i briod a phartneriaid clerigwyr, gweinidogion a Swyddogion Byddin yr Eglwys sydd wedi gwahanu ac wedi ysgaru.
- **Clinks** – sefydliad sy'n cefnogi'r sector gwirfoddol sy'n gweithio gyda phobl yn y system cyfiawnder troseddol a'u teuluoedd. Mae gan Clinks gyfarwyddiadur o wasanaethau, er nad yw'n hollgynhwysol ac maent yn brofiadol o gefnogi menywod sydd wedi dioddef cam-drin domestig.
- **Prosiect Rhyddid Dogs Trust** – gwasanaeth arbenigol maethu cŵn i dioddefwyr sy'n ffoi rhag cam-drin domestig.
- **Hestia Llinell Gyngor ar Ymateb i Gam-drin** – arbenigwr sy'n cefnogi cyflogwyr i helpu staff sy'n profi cam-drin domestig ar 0203 879 3695 neu drwy e-bost Adviceline.EB@hestia.org 9am-5pm o ddydd Llun i ddydd Gwener.
- **Hourglass** – sefydliad arbenigol sy'n anelu at roi terfyn ar niwed, camdriniaeth a chamfanteisio ar bobl hŷn yn y DU. Gellir cael mynediad i'w llinell gymorth dros y ffôn ar 0808 808 8141, testun ar 07860 052906 neu e-bostiwch helpline@wearehourglass.org.
- **Galop** – sefydliad arbenigol ac elusen gwrth-drais LHDT sy'n cynnig cymorth i dioddefwyr LHDT.
- **Imkaan** - sefydliad menywod sy'n darparu cymorth penodol i fenywod duon a lleiafrifoedd ethnig.
- **Cymorth I Fenywod Iddewig** – sefydliad arbenigol sy'n cefnogi menywod Iddewig a phlant y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt. Eu llinell gymorth yw 0808 801 0500 ac mae ar agor o ddydd Llun i ddydd Iau rhwng 9.30 a.m. a 9.30 p.m. (ac eithrio gwyliau Iddewig a gwyliau banc).

- **Karma Nirvana Llinell gymorth HBA** – sefydliad arbenigol sy'n cefnogi dioddefwyr cam-drin sy'n seiliedig ar "anrhydedd" a phriodas dan orfod. Eu llinell gymorth yw 0800 599 9247 ac mae ar agor rhwng 9am a 5pm, o ddydd Llun i ddydd Gwener.
- **Menter ManKind** – sefydliad arbenigol sy'n cefnogi dynion sy'n dioddef cam-drin domestig a'u plant.
- **Llinell Gyngor i Ddynion** – 0808 801 0327 ar agor o ddydd Llun i ddydd Gwener 9am-8pm neu e-bostiwrch info@mensadvice.org.uk
- **Rhwydwaith Menywod Mwslimaidd** - sefydliad arbenigol sy'n cefnogi menywod a merched Mwslimaidd.
- **Llinell gymorth Genedlaethol Cam-drin Domestig LHDT** – 0800 999 5428 Dydd Llun i ddydd Gwener 10am-5pm.
- **Llinell Gymorth Stelcio Genedlaethol** – 0808 802 0300 9.30am i 4pm o ddydd Llun i ddydd Gwener.
- **NSPCC** – Elusen plant flaenllaw'r DU yn gweithio i atal camdriniaeth, ailadeiladu bywydau plant a chefnogi teuluoedd.
- **NSPCC Llinell gymorth FGM** – 0800 028 3550 neu e-bostiwrch fgm.help@nspcc.org.uk.
- **Paladin** – sefydliad sy'n rhoi cymorth i ddiodefwyr stelcio.
- **Refuge** – sefydliad sy'n yn rhoi cymorth i bawb sy'n dioddef o gam-drin domestig a thrais yn erbyn menywod a merched.
- **Respect** – sefydliad sy'n gweithio gyda dynion sy'n dioddef cam-drin domestig a chyflawnwyr cam-drin domestig.
- **Restored** – sefydliad arbenigol sy'n gweithio i fynd i'r afael â cham-drin domestig drwy ffurfio partneriaeth ag eglwysi a sefydliadau Cristnogol
- **Llinell gymorth Porn Dial** – agored rhwng 10am a 4pm, o ddydd Llun i ddydd Gwener. 0345 600 0459 neu help@revengepornhelpline.org.uk
- **Gwasanaeth Sign Health Cam-drin Domestig** – gwasanaeth cam-drin domestig arbenigol i gefnogi iechyd a lles pobl Fyddar.
- **Solace Women's Aid** – sefydliad sy'n cefnogi pawb sy'n dioddef trais yn erbyn menywod a merched.
- **Southall Black Sisters** – sefydliad sy'n darparu cymorth i ddiodefwyr o leiafrifoedd ethnig a menywod mudol.

- **Stay Safe East** – sefydliad arbenigol sy'n darparu cymorth i ddioddefwyr cam-drin domestig anabl a Byddar.
- **Surviving Economic Abuse** – sefydliad arbenigol sy'n ymroddedig i gefnogi dioddefwyr cam-drin economaidd.
- **Uned Priodasau dan Orfod y DU** – 020 7008 0151
- **Cymorth i Ddioddefwyr** – gwasanaeth arbenigol sy'n helpu unrhyw un y mae unrhyw fathau o drosedd yn effeithio arno, nid yn unig y rhai sy'n ei brofi'n uniongyrchol, ond hefyd eu ffrindiau, eu teulu ac unrhyw bobl eraill sy'n gysylltiedig.
- **Cymorth i Fenywod** – sefydliad sy'n cefnogi menywod y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt.

Sefydliadau sy'n benodol i Gymru:

- **Llinell gymorth Byw Heb Ofn** – 0808 801 0800 ar agor 24 awr y dydd, 7 diwrnod yr wythnos.
- **Llinell gymorth Dyn Cymru** – sefydliad sy'n cefnogi dynion sy'n dioddef cam-drin domestig. 0808 801 0321 neu e-bostiwrch support@dynwales.org (cymorth i ddioddefwyr gwrywaidd)
- **Cymorth i Fenywod Cymru** – sefydliad sy'n cefnogi menywod Cymru y mae cam-drin domestig yn effeithio arnynt.
- **BAWSO** – sefydliad arbenigol sy'n ymroddedig i gefnogi cymunedau lleiafrifoedd ethnig.

Atodiad B – Rhestr Termiau Acronymau

- **ACE** – Profiad Niweidiol yn ystod Plentyndod
- **APVA** – Cam-drin a Thrais Pobl Ifanc i Rien
- **CJS** – System Cyfiawnder Troseddol
- **CPS** – Gwasanaeth Eryl y Goron
- **CQC** – Y Comisiwn Ansawdd Gofal
- **CRC** – Cwmni Adsefydlu Cymunedol
- **CSE** – Camfanteisio'n Rhywiol ar Blant
- **CSP** – Partneriaeth Diogelwch Cymunedol
- **DA BPF** – Fframwaith Arfer Gorau Cam-drin Domestig
- **DAEHL** – Arweinydd Cymorth Cynnar Cam-drin Domestig
- **DAHA** – Cynghrai Tai Cam-drin Domestig
- **DAPNs** – Hysbysiadau Amddiffyn Cam-drin Domestig
- **DAPOs** – Gorchmynion Amddiffyn Cam-drin Domestig
- **DAPPs** – Rhaglenni Cyflawnwyr Cam-drin Domestig
- **DASH** – Cam-drin Domestig, Stelcio, Aflonyddu a Thrais ar sail Anrhydedd
- **DDVC** – Consesiwn Trais Yn y Cartref Anghenus
- **DHR** – Adolygiad Dynladdiad Domestig
- **DHSC** – Yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol
- **DVDS** – Cynllun Datgelu Trais yn y Cartref, a elwir hefyd yn "Gyfraith Clare"
- **DVILR** – Caniatâd Amhenodol Trais Domestig i Aros
- **DVPNs** – Hysbysiadau Amddiffyn Rhag Trais yn y Cartref
- **DVPOs** – Gorchmynion Amddiffyn Rhag Trais yn y Cartref
- **DWP** – Yr Adran Gwaith a Phensiynau
- **FCA** – Awdurdod Ymddygiad Ariannol
- **HBA** – Cam-drin "Anrhydedd", sy'n seiliedig ar Anrhydedd
- **HMCTS** – Gwasanaeth Llysoedd a Thriwlysoedd Ei Mawrhydi
- **HMICFRS** – Arolygiaeth Cwnstabiliaeth a'r Gwasanaethau Tân ac Achub Ei Mawrhydi
- **HMI Probation** – Arolygiaeth Prawf Ei Mawrhydi
- **HMPPS** – Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi

- **IDVA** – Cynghorydd Annibynnol ar Drais domestig
- **INCADVA** - Cam-drin Trais Domestig Rhyng-golegol ac Asiantaeth
- **IOM** – Rheoli Troseddwr yn Integredig
- **JTAI** – Arolygiad Ardal wedi'i Dargedu ar y Cyd
- **KSS** – Datganiadau Gwybodaeth a Sgiliau
- **LCJBs** – Byrddau cyfiawnder troseddol lleol
- **LHDT** – Lesbïaidd, Hoyw, Deurywiol, Trawsryweddol, Queer +
- **MAPPA** – Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd
- **MARAC** – Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol
- **MASH** – Canolfan Ddiogelu Amlasiantaethol
- **MATAC** – Cyfarfod gorchwyl a chydgyssylltu amlasiantaethol
- **MHCLG** – Y Weinyddiaeth Tai, Cymunedau a Llywodraeth Leol
- **NICE** – Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn Iechyd a Gofal
- **NRPF** – Dim Cyrchu Cymorth o Gronfeydd Cyhoeddus
- **NSE** – Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol
- **NWTA** – Dim Menyw wedi'i Throi i Ffwrdd
- **SYG** – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol
- **PCC** – Comisiynydd yr Heddlu a Throseddau
- **PCDAW** – Gweithiwr Cam-drin Domestig Rhieni a Phlant
- **RSE** – Perthnasoedd ac Addysg Rhyw
- **VAWDASV** – Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol
- **VAWG** – Trais yn Erbyn Menywod a Merched
- **YOT** – Tîm Troseddau Ieuencid
- **YVPA** – Cynghorydd Trais Pobl Ifanc

Atodiad C – Dogfennau Canllaw

Canllawiau Trais a Cham-drin Pobl Ifanc i Rieni

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/732573/APVA.pdf

Ymarfer Proffesiynol Awdurdodedig ar Gam-drin Domestig

<https://www.app.college.police.uk/domestic-abuse-index/>

Cod Ymarfer ar gyfer Dioddefwyr Troseddau

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/476900/code-of-practice-for-victims-of-crime.PDF

Canllawiau Statudol Ar Ymddygiad Rheoli neu

Gymhellol [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling or coercive behaviour - statutory guidance.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf)

Pecyn cymorth DAHA (Cynghrai Tai Cam-drin Domestig)

<http://accreditation.dahalliance.org.uk/>

Rhestr wirio risg DASH

<https://www.dashriskchecklist.co.uk/wp-content/uploads/2016/09/DASH-2009.pdf>

Pecyn Cymorth Cam-drin Domestig

<https://www.bitc.org.uk/toolkit/domestic-abuse-toolkit/>

Canllawiau Adolygu Dynladdiad Domestig (DHR)

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/575273/DHR-Statutory-Guidance-161206.pdf

Canllawiau'r Cynllun Datgelu trais domestig (DVDS)

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/575361/DVDS_guidance_FINAL_v3.pdf

Hysbysiad Amddiffyn Rhag Trais Domestig (DVPN) a Chanllawiau'r Gorchymyn Diogelu Trais Domestig (DVPO)

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/575363/DVPO_guidance_FINAL_3.pdf

Canllawiau Statudol Priodas dan Orfod

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/322310/HMG_Statutory_Guidance_publication_180614_Final.pdf

Canllawiau ar gyfer Strategaethau Lleol (Cymru)

<https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-06/guidance-for-local-strategies.pdf>

Fframwaith Polisi Cam-drin Domestig HMPPS

(CEMS) <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-policy-framework>

Cod Canllawiau Digartrefedd

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a969da940f0b67aa5087b93/Homelessness_code_of_guidance.pdf

Rhannu Gwybodaeth: Cyngor i Ymarferwyr sy'n Darparu Gwasanaethau Diogelu i Blant, Pobl Ifanc, Rhieni a Gofalwyr

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/721581/Information_sharing_advice_practitioners_safeguarding_services.pdf

Canllawiau Statudol Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/835733/Keeping_children_safe_in_education_2019.pdf

Datganiad Dioddefwyr Gwrywaidd (Gwasanaeth Erlyn y Goron)

<https://www.cps.gov.uk/publication/cps-public-statement-male-victims-crimes-covered-cps-vawg-strategy>

Papur Sefyllfa Dioddefwyr Gwrywaidd (Y Swyddfa Gartref)

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/783996/Male_Victims_Position_Paper_Web_Accessible.pdf

Caethwasiaeth Fodern: Canllawiau Statudol i Gymru a Lloegr (o dan a49 o Ddeddf Caethwasiaeth Fodern 2015) a Chanllawiau Anstatudol i'r Alban a Gogledd Iwerddon

[Caethwasiaeth fodern: canllawiau statudol ar gyfer Cymru a Lloegr \(o dan a49 o Ddeddf Caethwasiaeth Fodern 2015\) a chanllawiau anstatudol ar gyfer yr Alban a Gogledd Iwerddon \(publishing.service.gov.uk\)](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/574665/VAWG_National_Statement_of_Expectations_-_FINAL.PDF)

Prosiect Gweithio Amlasiantaethol a Rhannu Gwybodaeth

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/338875/MASH.pdf

Datganiad Disgwyliadau Cenedlaethol

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/574665/VAWG_National_Statement_of_Expectations_-_FINAL.PDF

Safon Ansawdd NICE <https://www.nice.org.uk/guidance/qs116>

Pecyn Cymorth Pathfinder <https://www.standingtogether.org.uk/blog-3/pathfinder-toolkit>

Safonau Gwasanaeth Tramgwyddwyr (Cymru)

<https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-06/perpetrator-service-standards.pdf>

Mechnïaeth Cyn Cyhuddo Gofal a'i Rhyddhau o dan Ganllawiau Ymchwilio

<https://cdn.prgloo.com/media/832fb4a76353450ab555b7db1c93ed48.pdf>

Blaenoriaethau ar gyfer Gwasanaethau Cam-drin Domestig

[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/721495/Fund for domestic abuse services 2018-20 prospectus.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/721495/Fund_for_domestic_abuse_services_2018-20_prospectus.pdf)

Canllawiau Achredu Safonol Respect <https://www.respect.uk.net/pages/64-respect-standard>

Diogelu Plant, Pobl Ifanc ac Oedolion mewn Perygl yn y GIG: Fframwaith

Atebolrwydd a Sicrwydd Diogelu <https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2015/07/safeguarding-children-young-people-adults-at-risk-saaf.pdf>

Canllawiau SafeLives MARAC <http://www.safelives.org.uk/practice-support/resources-marac-meetings>

Cynlluniau Noddfa ar gyfer Aelwydydd sydd mewn Perygl o Drais domestig:

Canllaw i Asiantaethau <https://www.gov.uk/government/publications/sanctuary-schemes-for-households-at-risk-of-domestic-violence-guide-for-agencies>

Anghenion Addysgol Arbennig a Chod Ymarfer Anabled: 0 i 25 mlynedd

Canllawiau statudol i sefydliadau sy'n gweithio gyda phlant a phobl ifanc sydd ag anghenion addysgol arbennig neu anabledau ac yn eu cefnogi

[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND Code of Practice January 2015.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND_Code_of_Practice_January_2015.pdf)

Cyhoeddi Canllawiau'r Cyngor Dedfrydu Plant a Phobl Ifanc

<https://www.sentencingcouncil.org.uk/overarching-guides/magistrates-court/item/sentencing-children-and-young-people/>

Trais Rhywiol ac Aflonyddu Rhwng Plant mewn Ysgolion a Cholegau

<https://www.gov.uk/government/publications/sexual-violence-and-sexual-harassment-between-children-in-schools-and-colleges>

Deddf Diogelu Stelcio: Canllawiau Statudol i'r Heddlu

<https://www.gov.uk/government/publications/stalking-protection-act-statutory-guidance-for-the-police>

Safonau ar gyfer Plant yn y System Cyfiawnder Ieuencid 2019

[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/780504/Standards for children in youth justice services 2019.doc.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/780504/Standards_for_children_in_youth_justice_services_2019.doc.pdf)

Canllawiau Statudol ar gyfer Comisiynu Gwasanaethau VAWDASV yng Nghymru

<https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-05/statutory-guidance-for-the-commissioning-of-vawdasv-services-in-wales.pdf>

Fframwaith Canllawiau Statudol: Rheoli neu Ymddygiad Cymhellol mewn Perthynas

Agos neu Deuluol <https://www.gov.uk/government/publications/statutory-guidance-framework-controlling-or-coercive-behaviour-in-an-intimate-or-family-relationship>

Cryfhau Teuluoedd a'r Rhaglen Amddiffyn Plant

<https://www.gov.uk/guidance/strengthening-families-protecting-children-sfpc-programme>

Pecyn Cymorth Cefnogi Comisiynu Lleol

[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/576238/VAWG Commissioning Toolkit.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/576238/VAWG_Commissioning_Toolkit.pdf)

Mynd i'r Afael â Thrais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol: Pecyn Cymorth Comisiynu Cydweithredol ar gyfer Gwasanaeth yng Nghymru

https://www.lloydsbankfoundation.org.uk/media/jmun2m2n/vawdasv-toolkit_wales_web.pdf

Yr Ymateb Amlasiantaethol i Blant sy'n Byw gyda Cham-drin Domestig

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/680671/JTAI_domestic_abuse_18_Sept_2017.pdf

Trais yn Erbyn Menywod a Merched: canllawiau comisiynu lleol

<https://www.gov.uk/government/publications/violence-against-women-and-girls-services-local-commissioning>

Trais yn Erbyn Menywod a Merched: Safonau Craidd a Rennir gan y Sector

<https://1q7dqy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2016/11/Shared-Standards-Whole-Document-Final-30.11.2016.pdf>

Canllawiau Statudol Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant

<https://www.gov.uk/government/publications/working-together-to-safeguard-children--2>

Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Pobl: Ymdrin ag Achosion Unigol i Amddiffyn Plant mewn Perygl

<https://gov.wales/safeguarding-children-risk-abuse-or-neglect>

Canllawiau Cyfreithiol CPS Troseddwr Ifanc

<https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/youth-offenders>

Canllawiau Rheoli Achos y Tîm Troseddau Ieuencid a Rheolwyr

<https://www.gov.uk/government/collections/case-management-guidance>

DRAFT